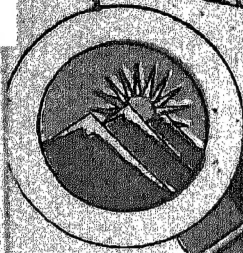

اَللّٰهُمَّ اَكْبِرْ

پښتونستان

ليکونکي: عبدالرفيق «پښوا»

۱۳۲۰

فهرست

مضمون مخ

۱ مقدمه : کتاب روشن

۲ لومړۍ برخه:

۳ د پښتونستان زاره نو مونه:

۴ پښتانه پښتانه

۵ پښتونخوا

۶ دوهمه برخه:

۷ د پښتونستان خاوره

۸ د پښتونستان خاوره

۹ د پښتونستان خاوره

۱۰ د پښتونستان خاوره

۱۱ د پښتونستان خاوره

۱۲ د پښتونستان خاوره

۱۳ د پښتونستان خاوره

۱۴ د پښتونستان خاوره

۱۵ د پښتونستان خاوره

۱۶ د پښتونستان خاوره

۱۷ د پښتونستان خاوره

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE17

پښتونستان

لیکونکی

میدان روزن وېش

۱۳۳۱

د کتاب له لومړۍ چاپه

مست

مضمون	پاڻ	صفحہ
طبعي، تشکيلات		۱۷
مالیہ او محصول، مواصلات		۱۸
کلی		۱۹
عتيقہ آ تا ر، مہتر		۲۲
لہ تا ر، بیخ		۲۳
پتہ الہ دانگریزا نو دار، کتہ تاریخ		۲۴

۲ - سوات

د سکندریہ زمانہ کی	۲۷
د اسلام، یہ زمانہ کی	۳۳
یہ مغلی دورہ کی	۳۴
د سکندر دورہ، د انگریزا نو دورہ	۳۵
یہ بیا کستانی دورہ کی	۳۶
د سوات خلوت شواری	۳۸
رقبہ، امر کتب	۳۹
تقریب، رقبہ	۴۰
طوائف	۴۱
سمیٹ و فہ	۴۲
دودو، غروہ	۴۳
یہا، وا	۴۷

(ب)

مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
ادارات و آراء لی امنت	۴۸	گواہات	۶۷
زدائی	۴۹	پرو	۶۱
مکتبہ	۵۰	داسا عیال خان دیرہ	۶۳
درجہ	۵۱	دھر گری پیتھوستان تاریخ	۶۵
پلوتہ اوسس کوٹہ	۵۴	۴ - پیتھو پری پیتھوستان : ۲۰۰	
کلی	۵۵		
عسکری تشکیلات	۵۹	جنرالیہ ، خلور خواوی	۱۰۱
تجارتی	۶۰	رفیہ ، نفوس ، قدرتی ویش ، عروٹہ	۱۰۲
معاش ، ملکی تشکیلات	۶۴	کانوٹہ ، صادرات ، لاری اوسس کوٹہ	۱۰۶
حاکمان اور منصبہ اداں	۶۵	مکتبہ ، داخلی ریاستہ ، قلات	۱۰۹
تخصیصہ اداریہ	۶۶	مکران	۱۱۴
تعلیم ، یون ، شاخانہ	۶۷	خاران	۱۱۶
دود اور ستود ، عتیقہ آثار	۶۸	لس بیلہ	۱۱۸
اوسنی والی	۷۰	مبلغ اور تحصیلوٹہ	۱۲۰
۳ - مر گری پیتھوستان : ۷۱		کوٹہ اور پیتھو	۱۲۱
		لورا لائی	۱۲۱
خلور خواوی ، رفیہ ، نفوس مر گری	۷۲	یروب	۱۲۲
خلور	۷۳	سبی	۱۳۶
دودوٹہ	۷۴	چاکی	۱۴۱
گناوٹہ	۷۵	بولان	۱۴۳
مردی ، صحت اور حرمت	۷۶	دبلوچستان تاریخ	۱۴۶
صادرات اور وارد گاہی ایٹوٹہ	۷۷	۵ - تینول :	
مشہوری علاقہ ، خزانہ	۷۸		
مردان	۸۲	خلور خواوی ، رفیہ ، مر گری	۱۵۹
پیتھو اول	۸۴	پیداو ، علاقہ ، کلی	۱۶۰

فهرست

مضمون	مخ	مضمون	مخ
مقدمه ، د کتتاب برخې	۱	طبیقي ، تشکيلات	۱۷
لومړۍ برخه:		ما ليه او محصول ، موايلات	۱۸
د پښتونستان زاده نو مونه:	۲	کلی	۱۹
پکې پکا ، پښتوخوا	۳	عقیده آ تا د مهتر	۲۲
لړه	۶	لکه تا ریخ	۲۳
دوهمه برخه:		چترال ته دانگریرانو دارنیکه تاریخ	۲۴
د پښتونستان خاوره	۸	۲ - سوات:	
۱ - چترال:		د مکندر په زمانه کې	۲۷
د چترال خلود خواوې	۵	د اسلام په زمانه کې	۲۳
د چترال مرکز او درې	۹	په مغلی دوده کې	۲۴
هر و نه او کو تلو نه	۱۱	د سکانو دوده ، دانگریرانو دوده	۳۵
لښکرگو نه	۱۳	په پاکستان دوده کې	۳۶
کما نو نه	۱۴	د سوات خلود خراوې	۳۸
صنعت ، صادرات ، معارف ، مدنیت	۱۵	رقبه ، مرکز	۳۹
نفوس ، قومونه ، مذهب ، هیواد ، ژبې	۱۶	نفوس ، ژبه	۴۰
		طواريف	۴۱
		سیند و نه	۴۲
		لړودونه ، غرونه	۴۳
		پیداوار	۴۷

(ب)

مضمون	مع	مضمون	مع
دربار او آراء فی سیاست	۴۸	کوهان	۴۷
وفاقی	۴۹	بدر	۴۹
فرنگی	۵۰	داده خان خان دیره	۴۳
برقی	۵۱	دیر کزی پشتوستان نالینج	۴۵
پارچه او سر کوه	۵۴	۴ - جنوبی پشتوستان :	۳۰۰
کلی	۵۵	جفرافیه ، خلود خواوی	۱۰۱
وسکری لشکران	۵۹	دبه ، نفوس ، قدرتی ویش ، غرو ، ۱۰۲	
مهاجرین ، مدسکی لشکران	۶۴	کالی ، صادرات لاری اوسر کوه ۱۰۶	
خان گمان او تحصیلداران	۶۵	مکتبونه ، داخلی ، باشونه ، قلات ۱۰۹	
تحصیلداران	۶۶	مکران	۱۱۴
پاکستان ، برقی ، شفاخانه	۶۷	خاران	۱۱۶
دود او دستور ، عقیقه آثار	۶۸	لس بیل	۱۱۸
اوسنی لای	۷۰	خلع او تحصیلداران	۱۲۰
۳ - مر کزی پشتوستان :	۷۱	کوه او پشین	۱۲۱
خلود خواوی ، دبه ، نفوس مر کز	۷۲	لور لای	۱۲۶
غرو	۷۲	زوب	۱۲۲
دودونه	۷۴	سیمی	۱۲۶
کتابونه	۷۵	چاکر	۱۴۱
مبوی ، صنعت او حرفت	۷۶	بولان	۱۴۴
صادات او دود گاهه ، لجنونه	۷۷	دبلوچستان نالینج	۱۴۶
مشهوری علاقہ اهر اهر	۷۸	۵ - تینول :	
مردان	۸۳	خلود خواوی ، دبه ، مر کز	۱۵۹
پنجاب اور	۸۴	پیداورد ، علاقہ ، کلی	۱۶۰

(ج)

مضمون	مع	مضمون	مع
صورتونه ، دبه	۵	۶ - ابراسین :	
داره ، صنعت	۱۶۶	خلود خواوی اوسند کبی	۱۶۳
دنیول نواب	۱۶۶	کلی	۱۶۴
		مکتبی وضعیت ، مر کزیت	۱۶۶
		اداره ، پیداورد	۵
		اوسندونکی ، نفوس ، اوزان ، مقادیر دبه ۱۶۸	
		۷ - باجوړ :	
		حدود	۱۶۹
		طبیعی وضعیت ، دبه	۱۷۰
		غرونه	۱۷۲
		صنعت	۱۷۴
		فرمونه - کلی	۱۷۵
		دباجوړ خانان	۱۸۰
		معارف ، محصول	۱۸۶
		۸ - دمو منلو علاقہ :	۱۸۶
		طبیعی وضعیت ، دبه ، نفوس	۱۸۷
		مر کز ، فرمونه	۱۸۸
		کوز موند - غرونه	۱۸۹

۹ - ڊير :

۱۹۱	څلور خواوې ، رڼه ، نفوس
۱۹۲	صادرات ، صنعت
۱۹۳	سیند ، غلي ، ميوې ، دري
۱۹۴	غرونه ، کلي ، ادا
۱۹۵	ډير نواب

۱۰ - تيرا :

۱۹۶	څلور خواوې
۱۹۷	رڼه ، نفوس ، علاقې
۱۹۸	مرکرونه
۲۰۰	دري
۲۰۲	لاري ، رودونه
۲۰۴	کلي ، صنعت ، بيدار
۲۰۵	زيار تونه

۱۱ - وزيرستان :

۲۰۶	څلور خواوې ، رڼه ، نفوس
۲۰۷	علاقې
۲۰۸	غرونه
۲۱۰	سیندونه
۲۱۱	لاري

(۵)

مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
لہکنی وضعت ، مرکز کوہ	۲۱۲	برومی	۲۶۰
منعت ، پیداوار	۵	داراد کوہستان طوایف	۲۶۲
سادرات ، کلی	۲۱۳	نرکانی	۲۶۷
قومی دہش ، زیارتونہ	۲۱۴	پشکیش	۲۷۰
مشہوری چربی	۲۱۶	کاکیکر	۲۷۲
۱۲ - کورمہ :		نرین	۲۷۳
گلورخواری	۲۱۸	شینوادی	۲۷۷
دربہ ، مرکز ، طبیعی وضعت	۲۱۹	صافی	۲۸۱
کانونہ ، پیداوار ، سرک ، کلی	۲۲۰	نوری	۲۸۲
دریہ بر خہ :		اشکری	۲۸۳
دریہ تونستان قبائل	۲۲۰	اورمہ	۲۸۴
ایری - ی	۱۲۱	دود اوندستور ، جرکہ	۲۸۵
یونانی	۲۲۵	مرکہ ، تورہ	۲۸۷
حکات	۲۲۸	قزاق ، ناموس	۲۸۹
موقوفہ	۲۳۵	گوند	۲۹۰
وڈیر	۲۳۸	تیزہ ، بدلی	۲۹۱
مسود	۴۶	چینہ ، برمتہ	۲۹۲
دود	۲۴۹	دادہ ، بدہ گہ ، روغمل ، پور	۲۹۳
پانی	۲۵۱	انٹوانی ، یلو ، روغہ	۲۹۴
اوانما فضل	۲۵۲	سور لاسی	۲۹۵
فلکی	۲۵۶		
بلوچ	۲۵۸		

(ج)

مضمون	مخ	مضمون	مخ
سکودونه ، رقبه	۵	۹ - دیر :	
اداره ، صنعت	۱۶۶	خلور خواوی ، رقبه ، نفوس	۱۹۱
دشخول نواب	۱۶۳	صادرات ، صنعت	۱۹۲
۶ - ابا سین :		سیند ، علی ، میوی ، دري	۱۹۳
خلور خواوی اوسیند ني	۱۶۳	غرونه ، کلمی ، اداره	۱۹۴
کلی	۱۶۴	دهیر نواب	۱۹۵
لججکلی وضعیت ، مرکزیت	۱۶۶	۱۰ - تیر :	
اداره ، پیدوار	۵	خلور خواوی	۱۹۶
اوسیند و نیکی ، نفوس ، اوزان ، مقادیر ، رقبه	۱۶۸	رقبه ، نفوس ، علاقی	۱۹۷
۷ - باجور :		مرکزونه	۱۹۸
حدود	۱۶۹	دری	۲۰۰
طبیعی وضعیت ، رقبه	۱۷۰	لاری ، رودونه	۲۰۳
غرونه	۱۷۲	کلمی ، صنعت ، پیدوار	۲۰۴
صنعت	۱۷۴	زیات تونه	۲۰۵
فومونه - کلمی	۱۷۵	۱۱ - وزیرستان :	۲۰۵
دباجور خانان	۱۸۰	خلور خواوی ، رقبه ، نفوس	۲۰۶
معارف ، محصول	۱۸۶	علاقی	۲۰۷
۸ - دمو مندو علاقه :	۱۸۶	غرونه	۲۰۸
طبیعی وضعیت ، رقبه ، نفوس	۱۸۷	سیندونه	۲۱۰
مرکز ، پرموند	۱۸۸	لاری	۲۱۱
کوز موند - غرونه	۱۸۹		

(۵)

مضمون	مخ	مضمون	مخ
لحمکئی وضعیت ، مرکزونه	۲۱۲	بروهی	۲۶۰
صنعت ، پیداوار	۲۱۳	د آزاد کوهستان طوایف	۲۶۲
صادرات ، کلی	۲۱۴	ترکانی	۲۶۷
قوهی ویش ، زیارتونه	۲۱۶	بنگیش	۲۷۰
مشهوری چوونی	۲۱۸	کاکگر	۲۷۲
۱۲ - کورمه :	۲۱۹	تورین	۲۷۶
خلودخرادی	۲۲۰	شبنواری	۲۷۷
د فیه ، مرکز ، طبیعی وضعیت	۲۲۱	صافی	۲۸۱
کانونه ، پیداوار ، سرک ، کلی	۲۲۲	توری	۲۸۲
دریمه برخه:			
د پښتونستان قبائل	۲۲۰	اشکری	۲۸۳
ایرادی	۲۲۱	اودمر	۲۸۴
پوسفزی	۲۲۵	دود اودستور ، سرکه	۲۸۵
خټک	۲۲۸	مرکه ، توره	۲۸۷
موشه	۲۳۵	غزا ، ناموس	۲۸۹
وژیر	۲۳۸	گونند	۲۹۰
مسود	۲۴۶	تېږه ، بدل	۲۹۱
دور	۲۴۹	پېښه ، برمه	۲۹۲
پتنی	۲۵۱	داده ، بدد گه ، برشل ، بود	۲۹۳
اونما نغیل	۲۵۳	ننوازی ، پلو ، روغه	۲۹۴
قلعی	۲۵۶	سودلاسی	۲۹۵
پاوخ	۲۵۸		

(هـ)

مضمون

مخ

مضمون

مخ

خلورمه بر خه:

دېښتو استمان تحريك : ۲۹۵

نور اسلام دمه ۲۹۶

د اسلام په ابتدا كې ۳۰۱

دمفلو دوره ۳۰۲

د روښانو كورنۍ ۳۰۶

د خوښه خان كورنۍ ۳۱۶

د سكر او دود ۳۳۳

د كورنو دود ۳۴۱

وسني دوره ۳۶۵

پنځه بر خه:

دېښتو استمان پخوانۍ او مياړۍ ۳۸۰
(۱۹۱ تنه)

خان عبدالغفار خان

د ايتي فقير صاحب ۴۵۷

د كور خان صاحب ۴۶۴

خان عبدالصمد خان ۴۶۷

قاضى محمد، الله خان ۴۷۰

محمد ايوب خان ۴۷۱

مولانا نور دى خان ۴۷۳

جان صاحب، حاجى محمد حسن خان ۴۷۴

ميراجان خان خيال ۴۷۵

ظهير الدين د مضافي ۴۷۶

د دى كورنۍ مآخذونه ۴۷۷

المتوكل علی الله علیشیرت محمد خاں هر شاه
د افغانستان شلمی ټولواک او د پښتوستان غمخوار شاه می

میلادی لیکلی شوی دی چه له یخو ازمانی غمغه بی بیاتر ننی ورخی پوری دخیلی آزادی
دساتلو دپاره کری دی)

ه ، د پښتونستان نوميالی ، (پدي برخه کی د پښتونستان عالمان ، غازیان ، میلادین ،
شاهران او نور نوميالی معرفي شوی دی)

• • •

لومړۍ برخه

د پښتونستان زارڼه نومونه :

پښتونستان يمني د پښتانه اولس هيواد او پښتون خود آريائي نژاد د هغو مشهورو
لوړو قبيلو څخه يوه زړوره قبيله ده چه درې زره کاله پخوانی د آريانا په تاريخي ځمکه کې
ژوندون کاوه ، هغه وخت پښتون د « پکت » يا « پښت » پنامه يا د پده اود « پدي » له هغو
قبيلو څخه يوه قبيله بلله کېده چه تر آريائي مهاجرت دمخه د ۱۹۰۰ - ۲۰۰۰ قبل الميلا دغه
شاو خواصکی د باختر په ځمکه کې اوسېدله ؛ باختر داوسنی افغانستان د شمالی برخو نوم و ،
چه هر کرښی بله پکسا (بلخ) باله ، بيا چه د آريائي قبيلو گيلي اورمي او انساني نسل زيات
شو او د باختر ځمکه پرې تنگه شوه نو پښتو قبيلوئي د مهاجرت هم وکړ ،

چه له هغو قبيلو څخه يوه د پکت يا پښت قبيله وه ؛ دا قبيله په ددو برخو ووېشله شوه ؛ يوه
برخه يې هم هلته په مرکز کې پاته شوه ؛ اوله برخه دهند وکښ د غرو جنوب خوا ته
واو او پخپله اوږه لاس ته چه دوی پکښی مېشت شول « پکتیکه » يا « پښتيخه » يعنی د « پکت »
پښت هيواد وويل شو ،

دمؤرخينو پلارونانی هيرودوت (۴۸۴ - ۴۲۵ ق م) پښتون زرد ، پکتي ، پکتيس او

پکتیکا، په اومو باد کړی دی او د دوی خاوره یی « پکتیکا » یا « پکتیا » بللې ده . (۱)

همداراز د قبيله د آریایانو په هغه زاره کتاب ریښود کی چه تاریخ یی تر (۲۰۰۰ - ۳۰۰۰ ق م) پوری رسېږی ډیره باده شوې ده او د دوی د پېلې پاچا « تور وایانا » زده کړوب او چنگونه هم ډیر ستایل شوی دی . تور وایانا د هغی زبردستی قبیلې په مقابل کی بریالی اوقات شو ، چه تر هغه وخته هېڅ یوې قبیلې د هغی سره مقاومت نشو کولای . د هغی قبیلې پاچا « دی وو دا سا » نومېده چه نه یو ی (۹۹) قلمه گا نی یی نیو لی وې خو د پکتیا نو یا چا « تور وایانا » هغه ته ما تې ور کړه . (۲)

د ریښود له سرودونو څخه د اهم خبر گندېږی چه څنگه چه د پکت قبیلې ډیره جنگیالی اوسا مشوره وه نو د فتح او جنگ ښه النوع د اندرا چه د آریایانو تر ټولو اریا لار اوعو قوی اومهم و ، تل به د پکت قبیلې ملاتړ و ، او په ټولو جنگونو کی به یی د پکت د قبیلې سره مرسته کوله ، چه لدې څخه هم د پکت د قبیلې اهمیت په نورو آریائی قبایلو کی په ښه شان ښکاري .

نو همدا د « پکت » یا « پکت » قبيله ده چه د زمانې په تیریدو ورځینی « پکتون » جوړ شو او تراوسه په دې نامه یادېږی خواوس به د دوی د هیواد « پکتیکا » یا « پکتیا » کلمه هم لږ وخت و .

پکتیکا ، پکتیا ، پکت :

دغه مو وویل چه هر وخت د پکت د قبیلې هیواد د « پکتیکا » یا « پکتیا » په نامه یاد کړی دی ، نو د دې د باره چه له جغرافیائی نقطه نظره وکتل شی باید هغه حد و د چه هر وخت د پکتیکا د باره ذکر کړی دی دلته څه نه خړا ورو .

میلاد ی وایی په پکتیکا کی د سلیمان دفره او د سیب غره شا نسکی خپري شوی دی چه پیلو د همدې سیمې شمالي حدود د سوات او پنجکوړه اولدی نقطې اود لوگر درود خا تې او د کابل د سیند جنوبی سواحل ټاکلې دی ، جنوبی حد یی

(۱) (۲) تاریخ افغانستان ، لومړی ټولک ۹۱۰ ، ۹۴ ، ۹۸ مخو لاندې خا

کېزاد انر

د کابل و علاقه پښتې، شال او د پورې دره بللې ده چه اندوس ته رسېږي، شرقی حدېني
د اندوس جریان او غربي فاصله ټي د سليمان د غره له راوړېده خړوې گڼي. (١)
او همداشان هېرودوت د پېکنیکا د خلو وړو قبيلو نومونه اخلي،
١. گنداري، د دده غني تاريخي مخمکی گندهارا (د کابل دره تر اندوسه پورې)
د اوسېدونکو نومو، چه د تاريخ په ټولو دورو کې د « گنداري » يا « گندهاري »
په صفت ياد شوی دی، په اوسني کې د يوه پهلوان نوم هم « گندهاروا » و، او څنگه
چه له تاريخي پېښو څخه شر گندهاري پوښی دا قبايله پخپل اصلي لخواي کې د هميشه د پاره
نه ده پاته شوي، بلکه تخمينی کوزي، ټي نور و لخوايو ته هم تللي دي لکه د هندو کش
د شمال خوايو ته تر آمو پورې او سيستان او همدا شان دارغند او ټولو ته تللي دي .
څوک وايي چه د دغند هار « کلمه هم له « گندهار » څخه اخېستې شوې ده .
خافلی کهزاد په خپل کتاب تاريخ افغانستان کې دا نظريه هم تر يوه ځايه دغه واره
بللې ده اوليکي چه خو لخواي گندهاريانو د کابل درو د شرقی خړوې څخه
دا دغند اب حوزې ته مهاجرت کړی دی چه يو مهاجرت ټي « او « سړي پوښي کړي او
چه د « دغو » د او يو کاسه ټي له « براندوس څخه اړخه اړته يو ورهه کاسه
د بوديزم يوسم يادگار د « نوبی موده په ټي کې د دغند هار او « ستی نوم
د « گندهار » له نامه څخه اخېستوی وي. « گندهار » د پهلوا د خپلواک ټپول
د پراوې پاچاه او د دغند او په حوزه کې يو ښار هم پخپل نامه يادوي دغه واره هم ته جوړ
کړی و (٢)

٢- ستا گېدی، دا قبايله هېرو دوت د گندهار يو سره مرسته کړې، ستا گېدی يو
د آرا کوزی (ارغنداو) د خلکو سره هم شاهه دروښه درلوده او د اندوس په لخوا
د نظريې په قرار د قبايله ديارو يا سيز په غرونو او د هيلمنډ په پرتو برخه او د غزني
په شاوخوا کې اوسېدله، څوک او څوک د « دستک » د کلمې څخه چه پدې نوم کې
موجوده ده د « دستک » کلمه را باسي مگر څوک وايي دا کلمه د دستاو يا دست

یعنی صل او « گیدی » یعنی غواخته جوړه شوې چه معنائې «سلو غواخواند» کېږي.
ددې قبیلې شغل مالداري وه «کالی» کېندهار پورته ورته وه «لندی او سمی
نوری» استعمالوای، د بدن پورته برخه او درنو ته به یې اکثر ا بر بند وه.

۳- ایاریتی، د سپین غره جنوبی خواو ته اوسېدله لومعنائې «غرنی» ده، ایلو پخپل کتاب کې
«ایاریتی» له «ایریدی» قبیلې څخه عبارت بولي، او د انظر به دقیقه المثلې له نقطه نظر ه درسته هم ده.

۴- دادیکي، یعنی تاجکي. چه د هیر ودوت به نظر به «تاجک» «یکت» یوه ځانگه ده (۱)
او د گندهار یوسره یې تماس درلود.

پښتو نځوا:

اوس چه د پکتیکا جغرافیه او قبائل لنډ اوږد پری وپیژندل شوه نو په لنډه دقت هم له جغرافیا یی
نقطه نظر ه اوه د پکتیکا یا پښتنغا د کلمې د ظاهري شکل څخه دا ثابتېږي چه پښتو نځوا
او پکتیکا له یوې ریښې څخه دی. ځنگه چه په هر ور د زمان له یکت یا پښت څخه پښتو
جوړ شوی دی همداراز له پکتیکا یا پښتنغا څخه پښتو نځوا راوتلې ده. ثانوم تر اوسه هم په ډیر
لږ ظاهري تغییر په هکله مفهوم چه تقریباً درې زره کاله پخوا درېگه ویدا په سرودونو کې
ذکر شوی دی د پښتو ژبې په ادب کې ژوندی پاته شوی او استعمالېږي.

مثلاً ښکارندوی د سلطان محمدالدین محمد سوم د دربار شاعر هغه وخت چه سلطان تر
(۵۵۷۱ ه) وروسته پر هند حمله وکړه دده په مدح کې وایی:

پښتونغا ښکلی زلمی چه زغلی هند ته نو آغله پغلی کساندی اتونو ته (۲)

سلیمان ماکوچه خپله تذکره تر (۶۱۲ هجری) وروسته لیکلې ده دا کلمه یې (داو)
د «پښتنغا» په شکل داسی ذکر کوی:

«... په سن دواس شېخ صوه دهجری نملی وم او د «پښتنغا» په واغو او کلمو

گرچیدم ... (۳)»

(۱) تاریخ افغانستان د ښاغلي کهزاد امر. لومړی ټوک. ۹۰۴ مخ

(۲) پته خزانة. ۴۹ مخ، تعلیقات یې ۳۰۶ مخ

(۳) پته خانه شعر. ۱- لومړی ټوک. تر ۶۴ مخ وروسته د سلیمان ماکو تذکره.

خروشحال خان حېک د پښتو پلار هم پښتونخوا یادوی دایې ،
 پوره واده پښتونخوا په لږمې دېشته ده .
 له پښتو حضرت احمد شاه بابا هم دایې ،
 دده لېلی تخت هیرمه چه را یاد کړم .
 زما د پښکلی پښتونخوا د غر و سرونه (٢)

څنگه چه له یوې خوا دادې استاز او تاریخی دلائل او خفه ثابته شوه چه « پښتونخوا »
 هم په زړه « پښتیکه » یا « پښتیا » ده ، له بلې خوا د ادم هر ګنده شوه چه داوسنی « پښتونستان »
 زود نوم « پښتونخوا » و او همداسې چه مې پښتونستان بولو پخوا ئې پښتونخوا بلله
 د پښتونخوا او پښتونستان ترمنځ دې خاوری بول نوم هم درلود چه د « پښتونستان » یوې
 برخې او یا شا ئې چه بولو برخو ته به وایه کیده ، دانوم « دروه » و او اوسیدو نیکونه
 ئې روهملی وېل کېده .

دروه :

دانوم هم د پښتونخوا د کلمې په شان په پښتو کی مشهور و او د پښتو ژبې په
 ادبیاتو کی د اقلې دی ، قاضی صطاء الله خان یقین کتاب د « پښتو تاریخ » کی د « دروه »
 صفر اقلې وضعیت داسې لیکي ،

د « دروه » په علاقہ کی هغه نولہ کوهستانی علاقہ شامله ده چه په قطب کې
 د سوات ، د پیر ، د چلمی ، د باجوړ او د هزارې غرونه دی او په سویل کې د کوه
 سلیمان سلسله ده .
 د « دروه » سرسبز او پهن سره چنگدلی دی . پدې کې د خیبر
 ټول غرونه شامل دی او تر خاتمہ ته د دریای سند عین تر غزنی پوری یرته ده او قبای ته
 دخواجه حیران تر غرونو پوری رسېدلې ده ، هم ددې علاقې خلکو ته په هندوستان کی
 « روهملی » وېلې شې . د محدود تر نوي په زمانه ددې علاقې ټول خلکو په شمالی هندوستان
 خاص طور باندې په ملک اوده کی آباد شوي دي . او هم پدې وجه دهغو ی ملک ته
 « روهملیکنده » وېلې شې . (٣)

(١) د خروشحال خان کلمات ، ٦٣ مخ (٢) د احمد شاه بابا یاد بیان ، ٢٢١ مخ

(٣) د پښتو تاریخ - لومړی ټوک ٣٤ مخ

سیدالطاف علی بریلوی یخیل کتیب «حیات حافظ رحمت خان» کی «درو» به باب کی داسی نظریه لری .

«درو» به افغانستان کی دغرونو یوه اوږده سلسله ده ، چه شمال ته ئی د کاشغر فردی او جنوب ته ئی بهکر اولوچستان پروت او د شرق خوانی له کشمیره شروع کیږی ، او غربی پلوت ته ئی د هیلند رود پهنی ۱۰۰۰ (۱) .

او همداسان د «درو» هیلکنده د تسمی په وجه کی له قاضی محمد الله خان سره هم فکره بهکاری ، محکه چه دی همدې مسئلې ته د پښتنو په تګ پوری هندوستان ته اړه ورکوی اولینکی چه په ۸۵۰ هجری کال چه بهلول لودی د هندوستان په تخت کښنا ستودخیل سلطنت د تقویت د پاره ئی د افغانستان څخه د پریښتانه راوغوښتل او په هند کی ئی میشت کړل . (۲)

پدې ترتیب د پښتو ژبی په ادبیاتو کی هم د «درو» کلمه په همدې مفهوم راغلې د مثلاً کاظم خان شیدا وایی .

په هندی ادائی وکړی په ماچاری زه شیدا به زده ساده د «درو» افغان یم

بل نیای وایی :
شیدا واستوه رنگین اشعاره هنده ستاله رای سره آشناد «درو» یاران دی
دارای هم د شیدا ده

چه دهند سبز و خورای پان وی لعل ویا قوت ئی دواړه لیان وی
زړ کی چه گززی د «درو» به غرونو ښایسته روغی پدغه شان وی (۳)
اشرف خان هجری هم دخپل هجریه وخت کی د «درو» له خوا په یاد دخپل زده نسلی کوی او وایی .

قاصدان له دروهه نه راغی مدت شو سلام باد را رسوی هنت ئی تم دی
له دې لیدنی یادونی څخه دا خبر گسند ه شوه چه «درو» هم یو وخت د پښتونستان نوم و او باید د پښتونستان په تاریخ کی ثبت یاته شی .

(۱) (۲) حیات حافظ رحمت خان . ۳۰۲ مخ

(۳) د کاظم خان شیدا فلمی دیوان .

دوهمه برخه

د پښتونستان خاوره :

د پښتونستان خاوره د کشمیر ، پنجاب او هندو کش د فرونو د سلسلې د سر ، بیا افغانستان ، ایران او بحیره عرب ترمنځ پرته ده . چه لرغونتوبی کشمیر او پنجاب علاقه ده ، شمال ته هندو کش د سلسلې د سر غرونه پراخه دی ، لر اویدو ته یی د افغانستان او ایران د لیکتونه دی او جنوب ته یی بحیره عرب پهنی ی . خو ځنګه چه تر اوسه د پښتونستان د خاوري پوه برخه دیا کستان استعماري او پنجاب د حکومت لپرا . بېل لاس کی نیولې ده نو دننه د پښتونستان خاوره د هندو اسامي تشکيلاتو له رويه چه په وروسته زمانه کی به یی د پښتونستان خاوره مو می معرفي کولای شو . دلته یواري د پورتنيو خبرو د وراعات ساتلي شوی او هغه علاقه چه په دې خبرودو کی شته او د هغوی په باب کی څه نه څه معنومات لاس ته راغلي دي یی له کوم خاص قریبه یی راوړه .

۱- جنرال (۱)

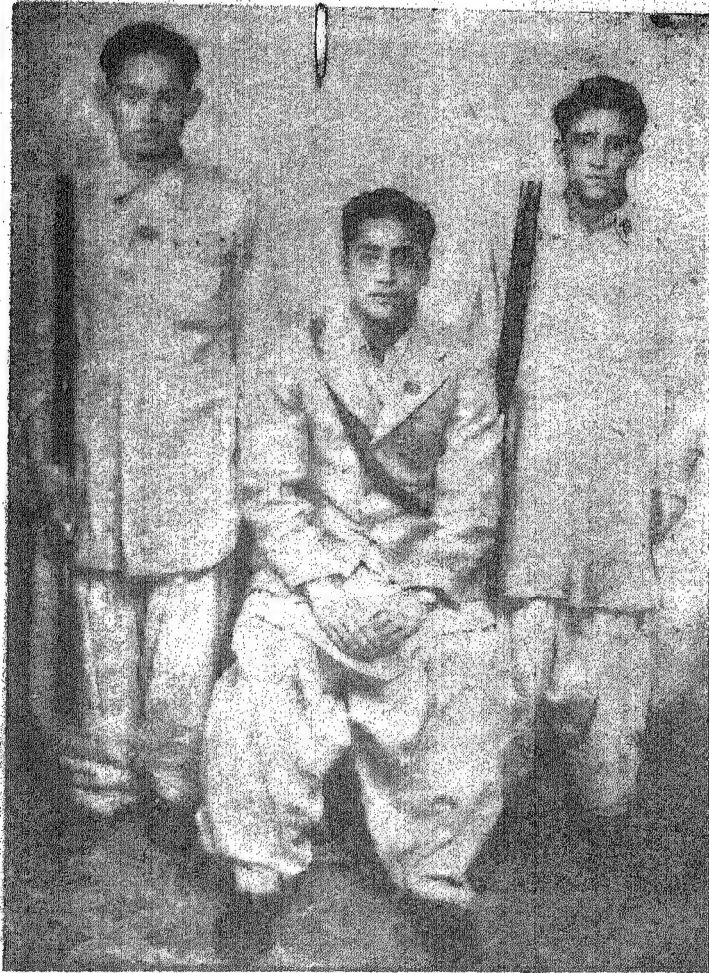
جنرال د پښتونستان هغه علاقه ده د پخواني د جنرال په نامه او تر هغه لاندو می د هغه قاعدو او د کشمیر د پناه په یاد شوی دی . جنرال په هغه علاقه کی د پوه کسلی قوم دی چه تر اوه علاقه د هغه کسلی پناه بللې شوي ده . یو وخت دا علاقه د د پښورستان د اوه کو کی په نوم هم یاد شوي ده او کله هم د دغه گمان د اوه کسلی په نوم یو د لار شوي ده .

د جنرال خاوره او یی :

د پناه ته یی د کسلی غرونه او د کسلی د حد د لار اویدو ته یی د پښورستان د لار د پناه خشان اقطار ته یی د اوج میر د غرونو سلسله هم وایي . د دې په باره یی د جنرال د کتاب څخه استفاده شوي ده چه د رزاحمد خان جنرال د جنرالی لیکلی دی .

دو چترالستان د چترال مجاهدین لښکرمان چه د چترال د شهر اده سرد پښتونستان
د خدمت دپاره کابل ته راغلی دی

دېشتوستان د چترال خدایان دېشتوستان جوړولو په لار کې خدمتونه حاضر دی

(چه د افغانستان دواخان سرحد هم پکښې شامل دی) سوېل طرف ته می دیر پروت دی او د دیر خطه دیوې سلسلې غرونو په واسطه چه (۱۲۰۰۰) فته لوړ والی لری چلا کښی ، دچترال نفوس (۱۲۰۰۰۰) تنه دی ، نیمه کښی اکثره ناهواره ده او دزراعتی نمکو لویه برخه می هغه د بریښی نمکی دی چه په دیر زحمت د قرو په لمنو کی دکرهڼی دپاره آماده شوی دی . دچترال او زدوالی فریبا (۲۰۰) میله او پلن والی می (۷۵) میله دی آب و هوایی عموماً سره ده او پکښی غنم ، اور بښی چواری ، وریجی ، ماش ، او نور پیدا کښی یی ، مېوه لرونکی ونی هم پکښی دیری دی .

دچترال مرکز:

پخپله دچترال کلی دی چه پخوانی چترال پاله ، داکلی د سیمه په غاړه پروت دی او نیمه معتدله هوا لری . یو وخت دچترال رئیسان د سیمه سوېل خوا ته او سېدل چه هغه کښی اوس « ځانگه بازار » پښی چگه بازار بولی چه له دې نوی مرکز خطه نیم میل لری دی . دچترال د اوسنۍ مرکز ی قلعہ داوسنی شهر یوه ښکچه مجید شعیح نو میده جوړه کړیده .

دچترال دری او علاقې :

دچترال نوی له علاقہ تقریباً د درو پسمه شکل پر تړه ده ، مشهوری دری می دای :

۱ - پخپله دچترال دره ، چه چترال کول - گواښ - درا لون - کورزی - اوربچ موری - د گول او کشت می مشهور کلی دی ، په دې کلیو کی شقینه ، رضا خیل او محمد بیگه طائفی اوسی .

۲ - دغو زاری دره ، دې درې ته می « انجمنان » هم ویل . دچترال نوده چینه په هم دې دره کی ده ، او د « انکو » دره می هم بولی ، پخوا دهنه او تر کستان او چین تر منځ دهندي لاری خطه ښکته او راښکته کیده او تجارتی قافلی به اتر پلانی

چه له دي درې څخه يوه لار د آبسان په غرونو باندې هند ته تللې وه، که څه هم دالار اوس ترلې شوې ده خو په همدې دره کې يو بل کوټل د « نقصان او خټيزه » د کوټل پنامه شته چه د چترال او بدخشان خلک پر هغه باندې ټنگ او راتنگ کوي په دې دره کې ښکلي ځنگلونه او ښه آبشارونه او د ښکار بجاو نه موجود دي مشهور ليکونه - نقصان او خټيزه نې مشهور کلمې دي . اوسيدونکي ئې د « مولائي » طائفه ده چه شيعه گان دي .

۳ - د مولکېر دره : د « ازوژ » دره ئې هم يو لې - مشهور کلمې ئې ، دراسن سهره - کشم - مدک - اشکو اترې دي ، دلته مختلف قومونه اوسي .

۴ - دور شکوم دره : دادره په « ارکاري » هم مشهوره د مشهور کلمې ئې لېسن ټوټې - سنډي - اشمن - اسبن - پېکور - اوري چټور او کهان دي .

۵ - د تور کپو دره : چه « خوشه » او « رضا خېل » طائفي پاکيې او سي او مشهور کلمې ئې دادي : رنچ - استار - ډر - کټ - رابن .

۶ - دستوج علاقه : دلته څلور پارگنې پراتي دي : دغره پر گنه ، دلا سيور پر گنه ، ديار خوند دره ، دغز پر گنه . مشهور کلمې ئې دادي : برنش يا برنيس لا سيور ، رسن ، بار خوند ، ټوټې ، غز پر گنه ، بارو غيل ، شيندور . په دې علاقه کې دا طائفي اوسي ، او شوقه دره ، خي ، دروش آمد ، خسر وه ژندري .

۷ - د يويمال پر گنه : مشهور کلمې ئې « وېر - اېلمشي - گناه کوچ - سترې کر نجر - بير - کورمتي - سنگل ټنگ - چوواد - کو اير - ششکايوت - دست خاتون .

۸ - دروش علاقه : چه په « دروش » او « درس » هم تلفظ کېږي . دا علاقه د چترال ډيره مهمه او پر افوټه نقطه ده ، په تيره بيا د عسکري سوي فيا توله نقطه نظره هم ډير اهمه بللې . له همدې کبله پر نگرانو د خپل استعمار په وخت کې هلته ډير هوج متحرک کړي و .

دا علاقه د افغانستان سره ښکونې اتصال اري . مشهور کلمې ئې دادي : دمل - پوري - اشریت - گانتک - دروش او د شيشي کوه دره .

به دروش کی « نرسی » طائفه او سیمي او « نرست » هغه تو ته نمکه ده .
 چه دفره په لمنه او دسپند په غاړه پرته ده . داغلانه ددروش په امر او یده خوا
 دبریکوت اودافغانستان تر شاوړی پوری او ږده شوې ده . داسمار اوباجو دپشتانه
 دنرسی طائفه « کزستانی » بولی .

دچترال غرونه :

- ۱ - د ترچمبر غره : چه دخام چترال خټه شمالي خواته خلو بټ میله پړوت
 دی او تل به واورو بټ وی، لوړ والی ئی (۲۵۰۰۰) فټه دی او دچترال خلك ئی
 دپنا پیر یو محای بولی .
- ۲ - سدا ستراغ : چه دسدا ستراغ په نامه کو تل هم لری - لوړ والی ئی
 (۲۵۰۰۰) فټه دی .
- ۳ - دیال غره : ستو غره او مستوج ته ئی دې دی لوړ والی ئی (۲۱۰۰۰) فټه دی .
- ۴ - ددون غره : ترچمبر ته اودی دی لوړ والی ئی (۲۰۸۰۰) فټه .
- ۵ - دوسم غره : دیارخون په دره کی پروت دی - لوړ والی ئی (۲۱۰۰۰) فټه .
- ۶ - دلا سیو غره : دیارخون په دره کی پروت دی لوړ والی ئی (۲۱۴۰۹) فټه .
- ۷ - دگناه کوچ غره : دگناه کوچ او دروش ترمنځ - لوړ والی ئی (۱۶۸۵۰) فټه .
- ۸ - دلاوری غره : دپشاور لار ددیر اوچترال ترمنځ - لوړ والی ئی (۱۰۲۰۰) فټه .

دچترال کونلونه:

- ۱ - دچمبرکنده کو تل د مستوج او غلدر تر منځ خلوړ میاشتی دواو ری خټه
 بندیزئی اوړ والی ئی (۱۴۵۰۰) فټه دی .
- ۲ - د شاندر کو تل : د مستوج او غلدر په منځ کی دیلو دیاره همیشه خلاص وی
 شو دسیر و دیاره یوه میاشت بندیزئی - اوړ والی (۱۲۵۰۵) فټه .
- ۳ - د تپو ئی کو تل : دیارخون او درسن ترمنځ - اووه میاشتی بندوی لوړ والی
 ئی (۱۴۷۰۰) فټه دی .

- ۴ - د درکت کوتل ، د یار خون او در شکوم تر منځ - شپې مېاشتی بندوی اوډوالی ئې (۱۵۰۰) ښه .
- ۵ - د پروښل کوتل ، د یار خون او د افغانستان دواخان تر منځ - تل خلاص وی اوډوالی ئې (۱۲۴۶۰) ښه دی
- ۶ - د کابون کوتل ، د یار خون او دواخان تر منځ درې مېاشتی بندوی (۱۲۸۰۰) ښه اوډوالی لری .
- ۷ - د اوچلی کوتل ، درېچ او دواخان په منځ کی - اس مېاشتی بندوی اوډوالی ئې (۱۸۴۱۰) ښه دی .
- ۸ - د کچهوان کوتل ، یو ولس مېاشتی بندوی اوډوالی ئې (۱۸۶۰۰) ښه دی .
- ۹ - د سداستراغ کوتل ، چترال له بدخشان نه جلا کوی - اس مېاشتی بندوی (۱۸۹۰۰) ښه اوډوالی لری
- ۱۰ - د شاه چالی کوتل ، درېچ او یار خون تر منځ - ۷ مېاشتی بندوی (۱۶۷۰۰) ښه اوډوالی لری
- ۱۱ - د کیاروان کوتل ، د اوږد او اوچور تر منځ - ۴ مېاشتی بندوی
- ۱۲ - د خنځر کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ اوډوالی ئې (۱۷۵۰۰) ښه دیلیو د یار په همیشه پراته دی .
- ۱۳ - د شهبان کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ - ۵ مېاشتی بندوی اوډوالی ئې (۱۶۵۶۰) ښه .
- ۱۴ - د سر وښ کوتل ، د اکرم او گورم تر منځ - اس مېاشتی بندوی .
- ۱۵ - د اکرم کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ - ۷ مېاشتی بندوی .
- ۱۶ - د دورا کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ درې مېاشتی بندوی (۱۴۸۰۰) ښه اوډوالی لری
- ۱۷ - د دود کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ - ۴ مېاشتی بندوی
- ۱۸ - د گول لوی کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ - ۵ مېاشتی بندوی .
- ۱۹ - د ښکشت کوتل ، د چترال او بدخشان تر منځ - ۵ مېاشتی بندوی .

- ۲۰ - د گنگل وټ کوتل ، د چترال او نورستان ترمنځ ۸ مياشتې بند وی .
 ۲۱ - د زینور کوتل ، د چترال او نورستان ترمنځ ۸ مياشتې بند وی .
 ۲۲ - د اوسټوی کوتل ، » » » » »
 ۲۳ - د شوال کوتل ، » » » » »
 ۲۴ - د اوچهار کوتل ، » » » » »
 ۲۵ - د درك کوتل ، » » » » »
 ۲۶ - د چلی کوتل ، د مسند او نورستان ترمنځ ۸ مياشتې بند وی .
 ۲۷ - د بر د کوتل ، » » » » »
 ۲۸ - د اوسون کوتل ، د چترال د حد و د اوسون په منځ کې - ټول کال خلاص وی .

- ۲۹ - د سادگول کوتل ، د بر اول او دروش ترمنځ څلور مياشتې بند پيژي .
 ۳۰ - د نرسټ گول کوتل ، » » » » »
 ۳۱ - د ارنډو گول کوتل ، » » » » »
 ۳۲ - د لالوی کوتل ، د چترال او دیر په منځ کې د سپر و دياره ۴ مياشتې بند وی
 او د پليو دياره هېڅه خلاص وی

- ۳۳ - د کچی گول کوتل ، د لاسپور او ابقا ترمنځ ۸ مياشتې بند پيژي .
 ۳۴ - د چشی گول کوتل ، د غدر او تالکیر تر منځ » » »
 ۳۵ - د بهلی گول کوتل ، د روشکوم او داریل ترمنځ - دوي مياشتې بندوی

د چترال ځمکگونه :

چترال دیر ځمکگونه لري او خصوصاً په غرو کې يې د نېټرو و نې دیري زیاتې دي او د پښتونستان د سادراتو لوی منبع کېدلای شي ، په تېره بیا چه لر گي يې د کونړ د سېټله لاری پښتونستان ته تلای شي اوله هغه لویه د اقتصادي فائدي دياره هم په دغه پښتونستان کې استعمالېدی شي او هم خارج ته استول کېدی شي . هغه وخت چه پرفکټيان چترال ته را و راغلي د چترال د لرگو تجارت د کونړ د سپند له

لاری جباری و ، خرڅه وخت چه پرانگیان راغله نو د افغانستان د پښتوله خوا دا لار برې بنده کړه شوه .

امیر حبیب الله خان خیال درلود چه دچترال لرگي افغانستان ته راوړي او ددې مقصد دپاره ښې حسابي شهنواز خان او نور محمد خان کوچي تره کي چه په «نورکي» مشهورو ، چترال ته ولېږل اوڅه لرگي ښې تر جلال آباد پوري هم راوړسول خو پسا پرته دا کار معطل شو ، معلوم نه ده چه له څه سببه ؟ په ۱۳۱۸ شمسی کال پسا « بلگرام شای » نومي هندوستانی دارگو متخصص دحاجي شهنواز خان سره دچترال دارگو دتجارت دپاره « چترای » ته ولاړ ، مگر هغه متخصص هم تاوان وکړ او دا کار ښې پرېښود .

پسا لعل محمد نامي چه په قوم لاهوري ددلاهور دارگو خرڅو او دشرکت له خوا د چترال دارگو دتجارت دپاره افغانستان ته راغی نور شریکان ښې دهشت په ډول چترال ته ولاړل او دوه کاله ښې دهنه لڼای دارگو تجارت وکړ ، دارگو ددول په وخت کي ښې څه محصول افغانستان او څه محصول دپښتونستان آزادو قبایلو موخه وه ورکاوه ، تر دوو کالو وروسته هغه تجارت هم معطل شو ، او س د پښتونستان ددې مهم تجارتی منبع صادرات معطل دي او دآزاد پښتونستان دحکومت انتظار باسي چه بیا دا اقتصادي منبع په کار واچوي .

د چترال کسايونه:

په چترال کي چه تراوسه حقیقات شوي دي دوه راز کسانو نه شته ، یو د «هرتال» دغلز کسان او بل ددریایی طلاکان . وایي چه د «دریجو» او «مس» کسانو نه هم دهنه لڼای په غرو کي شته ، خو چاتو چه نه ده ووه کړي دهرتال دغلز کسان په «تربج» نومي لڼای کي لیدل شوي دي او دریایی طلا دسپند دریگ شوي . هغه لاس ته راغی چه دریگ شوي پخوا دبدخشان په علاقو کي هم

و « خو اوس دا کتب یوازی په چترال کې پاته دی . د مېلګنیزو دیر زیات مقدار امریکا ته صادرېږي ، د ابرک کسانو ته هم دېږدی .

د چترال صنعت :

په چترال کې دودیزو څخه یو قسم ودیني خولۍ جوړوي چې « بکول » نومیږي . او هم یو ډول قالینچي جوړېږي چې پت نلري او د تتر په شان وي . چراپی ، دستکش ، واسکټونه او کوټونه هم دودیزو څخه تیارېږي ، او یو راز قبطان هم له دودیزو څخه جوړوي . په پخینو لځایو کې کر باس هم او دل کبڼي .

د چترال صادرات :

د چترال څخه ودین اجناس ، قالینچي ، لرګي ، پوست ، غوړی ، شات او بوټکی صادريږي ، پیپاور ، کابل او نورو قبايلو ته پکې . چې که د پخوا په شان تجارت جاري شي یوازی د لرګو له امله به د کاله شپږلکه کله اری پخپلو نستان ته کډه ورسیږي .

د چترال معارف :

پخوا به د چترال طالبان بدخشان او بخارا ته په تحصیل پسې تلل ، مګر اوس په چترال کې یوایي مکتب شته چې زر تنه شاگردان لري او نوی عصری علوم پکې لوستل کېږي . د مکتب لاس جماعته اری او تر لاس جماعته وروسته خارج ته لیټل کېږي . د مکتب شجاع الملك تأسیس کړی دی .

د چترال مدنیت :

۱- د چترال ټېلېګراف : د ټېلېګراف یولین د کشمیر ، گلګت او شانودور له لارو نه تر چترار او دروش پورې راغلی دی او یوه بی سیمه د سټګاه لري ، چې په ۱۳۲۰ هـ ۱۹۹۳ ع کال نصب شوه .

۲- د چترال ټولو حکاکم نشینو لځایو ته ټیلفون تللی دی .

- ۳ - په دروش او چترال کې دوه دالونکو میدانونه هم شته .
- ۴ - د اوبو برقی کارخانه چه جکومتی هماره نو اوو نجیو نورونجا بوته برقی کوی برقی کارخانې په چترال - شغور - د اومچ - یون او دروش کې هم شته .
- ۵ - دوي شفا خانې هم شته چه یوه په دروش کبلی کې ده -
- ۶ - د چترال دواړو خواو نه د مونږ سر کونه شته چه تقریبا (۱۵۰) ميا اوږدوالی لری .

د چترال نفوس:

د چترال د تاریخ په کتاب کې د چترال نفوس شلور لیکه ایکی مکر خنګه چه برنگیا نو لیکلی چترال نفوس (۸۰۰۰۰) تنه دی .

د چترال قومونه:

په چترال کې د پښتنو سره دا قومونه هم اوسی: کتوری د حکمران طبقه ، کلش یا کولس (۱) - گبري - شمينه - خانيه - سنگله - خوشوقیه - خوشحال بیګه - بالایک - بروشه - خوش آمده - محمد بیګه - رضا خیل - خوشه - خسروه - روسته - حاتم بیګه - زوندوران - بیکاله - داشمنه - خواجه خیل - مقبوضه - غاژمه - بدیره - گجر .

د چترال مذھبونه:

- ۱ - اهل سنت او جماعت دی: ۲ - کلشی مذھب - چه د چترال د زرو او سید ونکو مذھب دی: ۳ - مولائی مذھب - چه د آغا خان پیروان دی او اسلام علیه او باطنیه تی هم بولی
- ۴ - باشکلی - چه د نورستان یوزور مذھب دی .

د چترال ژبې:

- ۱ - پښتو ۲ - فارسی ۳ - چترالی (چه مخصوص د چترال ژبه ده) فارسی ، پښتو ، ترکی
- (۱) د اطلاعاتیې مسلمانان او نجی لاری اوسه کباوران دی: ۴ - کولس - کلمه تراوسه په لغمان کې مروج ده ، د اطلاعاتیې دیوالین شته تر کونړ پورې پرتله اوس لا هم په لغمان کې د کولس طایفه شته . په کونړ کې د اطلاعاتیې - کلش - بولی .

- اومندی لغتونه پکېښته) ۴ - ارستی ژبه (چه درست طائفه خبری بی کوی داژبه ددوه
نوردژی سره مشابېت لری) ۵ - کلاشی ژبه ۶ - دیلي ژبه ۷ - دنگرگ ژبه ،
۸ - لیکوی ژبه (دېدخشان دکران، یمگان او منجان خلک می وایی)
۹ - ویرسکی ژبه (داژبه دورشکوم هنره او نیکر دخله کوده) ،
۱۰ - باشکلی ژبه (چه دنورستان دیوی فییایي ژبه ده) ،
۱۱ - ینجایی ۱۲ - کپری ژبه ۱۳ - اردو ۱۴ - لاسپوریک ژبه ۱۵ - یارخو نیک
۱۶ - اوژوریک ۱۷ - کوهستانی .

دچترال طبقی :

په چترال کې دوی طبقی خلک اوسی :

- ۱ - آدم زادی ، چه دچترالیانو په نزد دایوه شریفه طبقه ده ، لومړی سرکی دانوم
دحکمرانانو دطبقې دپاره مخصوص و ، بیا وروسته پر اسلونو ، په پای کی دلقب
دچترال مهتر هرچاته چه په می خوښه و ، داهراز په ډول ور کولای شو ، او اوس پي هم
ور کوی .

۲ - فقیر یا مسکین ، په چترال کې په دې نامه خو طبقې یادېږی :

- ۱ - نوکر پېشه (چه پشانی می بولی) دکلشوطا ئفه ده .

۲ - بېگاری (چه بولدا بونی بولی) یعنی معا بر

۳ - بارکېښ - پنهی (چه ریت می بولی) ۴ - خانه زاد (مری)

لومړۍ طبقه - یعنی آدم زاد له مالېي خڼه آزاد دی اما په جنسگ کې شاملېږی .

دوهمه طبقه - یعنی فقیر عشر ور کوی اوهم دمهتر قول شخصي کارونه کوی اوهم په

جنسگ کې شاملېږی .

دچترال محلی تشکیلات :

- ۱ - پخيله دچترال مهتر ۲ - دده ولیعهد ۳ - دیوان بیگی د مالیاتو (ناظم)

۴ - افسقاله - انالېق (دجنسگ ناظم) ۶ - چهارولو (حاکم یا حلاقه دار

یا تحصیلدار) ۷ - برامش (دتمیراتو ناظم) ۸ - یسلول (مهماندار - یا ددربار

ناظم) یو کونسل د مشورې د مجلس په شکل لري ، خواصاتي دمهتر له خوا انا کل کبزي ، بوريس او پينکلس ته اعضا لري ، رئيس يې د « بهادر انا پي » د لقب چو حربي منصب دی خاوند دی .

د چترال ټولې علائقي شينې حاکمان لري په لاندې ځايونو کې ،

۱ - دروش ۲ - مستونچ ۳ - غدر ۴ - غدر ۵ - مولکپو ۶ - نور پیکو
په هر حکومت کې یوه د مشورې چرکه موجوده وي ، او هر حکومت یو فاضلي لري او قاضي القضاة په مرکز کې دی . د ملک او زمین دار یی معاملي یو ا زې په مهتراده لري .

د چترال مالیه او محصول :

۱ - د زراعت او باغونو څخه لسمه برخه د عشر پنځمه د مالیې په ډول اخلی چه نیمه (۹) لکه کله دارونه رسبزی ۲ - گمرکي محصول په چترال ، دروش مستونچ او شورو کې اخیستل کېږي او ۶ لکه کله دارونه رسبزی .
۳ - د کچران څخه د کرهڼی ، د خاروبو ، خراگاه ، د غوړو ، زرو ، پسو ، قوړو او د د یو محصول اخیستل کېږي . د محصول اکثر په ټیکه وړ کول کېږي ، له دې ممره د کاله درې لکه کله داری عایدات لري .

د چترال مواصلات :

الف - سړکونه : په چترال کې دوه سړک شته . یو بهر کبر روسی ک دی چه یو د لاری « کوتل تیر شوی دی او یخواد هغه او دیار کن » سوداگران پرهغه تله اورا تله (۱) داسی ک په کال کې پنځه مياشتي خلاص او اووه مياشتي له واورې بندیده .
دوهم موټر روسی ک دی چه د چترال د سیند په دواړو شاوخوا د تله په چترال کې چوړ شوی دی ، د باندی ته لار لري .
ب - پلونه : ۱ - د کوتی پل - له اراي څخه نیمه ۲۰ میله لیری دی .
۲ - د نسگر پل - له کوتی څخه پنځلس میله لیری دی .

(۱) اوس هغه لار مترو که شوي ده . دهغه اوبار کن تجارت د گنګت او هو تراد دسره له لاری کېږي .

- ۳ - ددروش پل - له ننگر څخه لس میله لیری دی .
 ۴ - دشبشی پل - ددروش او کپوتر ترمنځ .
 ۵ - دایون پل .
 ۶ - دکهرت پل - له دروش څخه لس میله لیری دی .
 ۷ - دچغوریل - له کهرت څخه یو ویشت میله لیری دی .
 ۸ - دجمویل - پخپله په چترال کی دی - له چغور څخه دوه میله لیری دی .
 ۹ - دکوچویل - چه له چترال څخه شپږ میله لیری دی .
 ۱۰ - دمروی پل - چه له کوچو څخه ۱۲ میله لیری دی .

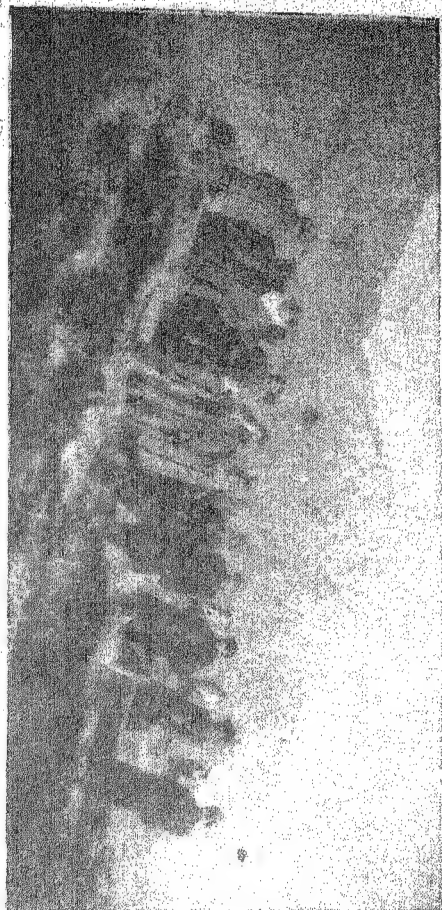
دچترال کلي

دکلی نوم	دکورو شمېره	تفصیلات
چترال	۲۰۰۰	مرکز
ارنوی	۵۰	دافغانستان دسرحد دبریکوټ
لنگورید	۴۰	په مقابل کی
تسار	۱۵۰۰	دارنی څخه ۱۰ میله لیری
کاووتی	۱۰	دچترال مېلو که
مېرکدی	۶۰	۶۰ نفری ټاټبه لری
داشریت دره	۲۰۰	دره ده
دټک کلا	۱۰۰	
دپور دره	۴۰۰	څلور لوی کلي لری
دروش	۲۰۰۰	هسکری موقعیت لری او
دشبشی دره	۲۰۰۰	دانه پزانو ۷۰۰ تنه هسکر هلته و وه
پلټی		اکټرا مالدار دی
		دمېتر املاک دی

۴۰	نـکـر
۴۰	هند
د افغانستان د شرقي حد و د و ا ر	
د پښتونستان خط فاصل له دې بحايه شروع کېږي	
۱۰۰	سور
دمپتر املاک دی	اوسېک
۲۰ کوره مړیې او نور رهیت دی .	کیسو
۱۷۰۰	بروږ
لس کلی دی	
۴۰	گریټ
۳۰۰	د بریر دره
۲۵۰۰	ایون
له چتراله لس میله لیرې	
۶۰	ارفع
۱۰۰	چمر کند
۲۰	بکر آباد
۶۰۰	چغور
د سیند بلې غاړې ته د چترار په مقابل کې	۱۵۰
دمیرزا محمد غفران د چترال د کتاب د مصنف کلی	۶۰
	۲۰
د دې درې لری چه اکثر کچر قام پکښې اوسی	۱۵۰
تر چترال دوه لوند پروت دی .	۵۰
	۴۰
	۲۰
د چترال دمپتر باغ دی	۳۰
د چترال دمپتر بحای .	۲۲
	۲۰۰
	بشقت

دچترال دشرکونو او سیمیندوونو ناسته مخونه

[illegible]

داڑو رورہ

۲۰ اودی

100

ناصر خسرو یارت

۳۰۰. ادرکاری

۲۰۴ مشعر

۱۰۰ کوچو

۱۵۰ موری

۱۰۰. سرم کول

2. 1990

موری است

۲۰۰ فروری

۱۰ -

اريسون

مکرم ان 7

0

گورباغ ۲۰

100

100

114

کتابت و نسخہ

1. 1941

4 x 4 1/2 1/2 1/2 1/2

Y. L. S.

7. 10

(۲۱)

دېدې درې پای ته دمېنر دپسرلی صېغه

۱۲۰ دېدې درې په پای کې ددوراه کوتل دی

دقصاب او خټنزه کوتل دلته دی

دوه کلی لری .

دوه کلی لری

رست درشن مم ورته وایی شینې کلی لری

دوې لاری لری یوه دهوریکو او بله دمو لیکوخوا ته

مرام گرام ۶۰

بروك ۴۰

داص دره ۲۰

بصره ، دابوازی ددروش اوچترال او ژور او مستوج دهلانې کلمې دی د لیکو
ملکوت، ترکو او یارخون او ونورو علاقه د کلو نومونه لاس ته راغله .

دچترال عتیقه آثار :

۱ - دنور بکھو دهلانې په راین کی لاری ته نودې یوه اویه منقو شه دره پرته
ده چه دچترال خلك ئې (قنبر و ترو) بولی - څنگه چه ئې له اوسلو څخه سرکده
شوه دهند په زده ژبه لیکلی شوی او دیوانیو همدوانو یو مبدو . د نقشې په پای
کی د « راجاپو پال » نوم کیلی شوی دی - تاریخ ئې ۷ کال ترعیسی هابیه اسلام
وروسته دی .

۲ - دور شگوم په علاقه کی یو غـردی چه (زربار) نومبږی ، هلته یوه لویه
خلور کونډه دسره پرته ده چه لوړ والی ئې دانسان دونیم قدم دی . پرهمی
دبری باندی دا انسان ، مرغانو ، وحشو اووسلو تصویرونه نقش شوی دی دترکانو
او چینیانو تصاویر جلا جلا یوندل کیږی .

دچترال مهتر :

لکه څنگه چه دوی بڼهله دچترال تاریخ په کتاب کی لیکلی دی دچترال
د مهتر انوسلسله « بابا ایوب خراسانی » ته رسیږی چه دخراسان له تېمور دپا
شهنزاد گانو څخه و ، او دفیر یی په ایاس له خراسان چترال ته راغلی و ، نو ترپا
ایوب وروسته دده زوی « شاه تاق » یعنی (نوي سپوږمی) دده پرشای سجاد
نشین شو بیا د « شاه تاق زوی » دسنگ علی « د حکومت په نو کړی کی داخل
او دیر اعتبار ئې پیدا کړ ، دسنگ علی دوه زامن پاته شوه یو « محمد رضا »
او بل « محمد بیگ » چه یوه دسیسه لاری منصب درلود او بل دملکی چارو مهتمم

د احمد بيگ زوی د محروم شاه ، پاته شو چه لقب ئی « شاکتور » و ،
 دده له او لادې غه شاه ناصر دچترال دحکومت رئیس شو او دچترال د مېتر
 نوم ئی پر لهای کښېږدو ددواتر اوسه ددوی اولاده په دې نامه یادېږی .
 يو بل روايت دی چه د « بابا ايوب » اصلا د افغانستان د پنجشیر د هزاره
 د حکمی و ، او د بدخشان د يو مير رضای پلار و ، هغه وخت چه دغه مير پر چترال
 بری وموند او دچترال دحکومت ئې په لاس کی واخیست نو هغه حکومت ئی با بابا
 ايوب ته وسپاره او پخپله بيرته بدخشان ته ولاړ .

د چترال اوسنی مېتر د « شجاع الملك » نومی او د « مظفر الملك » زوی
 د سيف الرحمن ، نومېږی چه اوس د پاکستان د استعماری او متجاوز حکومت
 په لاس کی نظر بند دی . تر مظفر الملك دمخه د ناصر الملك د مته مشرور و .
 د چترال مېتر وچه په ۱۳۲۷ هجري شمسی کال وفات شو او پر خپل لهای ئی مظفر الملك
 د لمان نائب وټاکه .

د چترال لنډ تاریخ :

د چترال رودخانه د ري زر د کاله پخوا په ريو پيدا کی د « راسا »
 پنامه ياده شوي ده چه « وی وين دوت مارتن » ددې رودخانهي موقعيت دسوات
 او د کابل د سیند ونو تر منځ ټاکلای دی او د کابل د سیند د شمال معاو نينو
 شته پاله شوی دی او داهغه رودخانه ده چه په کلاسیکی منابعو کې د « خوا سپس » پنامه
 ياده شوي ده (۱) په دې ترتیب نو تر اسلام دمخه چترال د آریانا « لوی افغانستان »
 د خاورې یوه قوټه وه اولسکه څنګه چه هغه وخت نو رافغانستان د آریا ئی
 نژاد نسا تو یی او مسکت و ، چترال ته هم د آریائی نژاد څانګې را رسیدلی وې
 او په هغه وخت کی دچترال غښتلی قوم د « داردی » پنامه یا دیده چه د آریائی
 نومونه خورا زړد قوم و ، چه د آریانا په شمال شرقی برخو کی اوسید ه (۲)
 کوم وخت چه د اسلام مقدس دین افغانستان ته راغی او ورو ورو په ټول افغانستان

(۱) تاریخ افغانستان امری ټوک ۷۳ مخ د کهزاد اثر (۲) تاریخ افغانستان ۱۰۴ مخ

کمی خبر شو و چترال ته هم ورسید. وایی چه داسلام درآ رسید و سره به چترال
کمی د بهت « نومی کسان حکومت کلاه او دده میجلی حکومت دبد خشان تسر
سرحد اتو پوری رسیدلی و ده داسلامی لیکر و سره دیره شخته چکره و کره دده دوخت کنه والی
لار اوسه د چترال دیکان ، گرگان او مشر گول به غرونو کی لیدلی کچیری .

تر اسلام وروسته هم دقرنوی دورې شخه نیوای دا علیحضرت احمد شاه بابا
تر دورې پوری چترال دافغانستان دوا کدارانو تر نفوذ لاندی و ، حتی د سد و زر
به دوره کی هم ترخو چه دا دنگریزانو امیر یا لیستی او استعماری حکومت د
افغانستان پر امر ختیزو بر خو تیاوژنه وه کړی چترال د کشمیر به خبر دافغانی
شاهانو به لاس او اداره کی و . دا امیر شیر علی خان به عصر کی سر دار
نظام الملک خپل مشر زوی امیر شیر علی خان ته را داستا و . او دخپلی خوا هس
ئی وکړ چه خپله که لور دده کم زوی ته په نکاح ورکړی ، که څه هم دخوا هس
ئی معطل پاته شو ، خو په عوض کی ئې دکابل ددربار یو نماینده « میر علم خان »
نامی د مشاور به حب چترال ته واستوه او اوه کاله هلته و . بیا تر امیر شیر علی
خان وروسته دامیر عبدالرحمت خان به وختو کی هم چترال دافغانستان له تا تیره
وتلی ته و . خو په دې وخت کی له یوې خوا دانگریزانو دامیر یا لیستی بیا ست
دبشپتی پتی پتی چترال ته رارسیدلی وې او له بلې خوا په داسی حال کی چه دافغانستان
هسکر د اسماعیل بیکوت او نورستان تر سرحد اتو پوری رسیدلی و ، اولانی غو شته
چه پر مخ ولاړشی ناسایه دانگریزانو له خوا دافغانستان د سرحد مشخو به
حد بخشی دافغانستان پر حکومت تحمیل شوه ، نو لیکه چترال دافغانستان له خا وری
شخه جلا پاته شو او ورو ورو دانگریزانو مستعمره شوه .

چترال ته دانگریزانو را تگ :

په ۱۹۲۷ هجری قمری کال مهتر امان الملک چه په هغه د وره کی د چترال
مهتر و ، په دې فرض چه دچترال مهتری دده په کورنی او زامنو کی پاته شی خپل
یونسا بنده چه « غلام دستگیر خان » نومیده هندوستان ته ولېږه او دهند دانگریزی

حکومت شخه ئی دیو، نمائنده خواهش وکړ، انگریز او هم د مېار حېم شاه .
 کاکا خېل د اخبار لیکو نیکي پنامه چترال ته را ولېږه .
 دامېار حېم شاه د کاکا صاحب دا ولا دې شخه و، او خلکو د کاکا صاحب د احترام له کبله
 ده ته هم د احترام په سترگو کتنه ، او ده علاوه دانگریزانو پر نمایندګۍ د ارکو
 تیارن هم ګاډه تر هغه وروسته محمد نواز خان د فقه دار دانگریزانو له خوا
 په نمایندګۍ چترال ته ولاړ . محمد نواز خان د پېر اعلی الله نواز خان
 نیکو . چه د پېر اعلی یو وخت په برلین کې د افغانستان وزیر مختار و ، تر محمد نواز خان
 دانگریزانو تر فقه دار وروسته د پېر اعلی وزیر صاحب یلار رب نواز خان ملتپاڼی
 دانگریزانو په نمایندګۍ چترال ته راغی ، او همداراز دانگریزانو د پروسېاسی نمایندګانو
 چترال ته تنګ روانګ شروع کړ ، خو په (۱۳۱۰ هـ ق) کال امان الملك د صغری
 په میاشت مړ شو ، دده مشر زوی په چترال کې حاضر نه و ، دده دوهم زوی
 افضل الملك د حکومت چوکۍ ونیوله او خپل درې وروڼه ئی چه د نظام الملك طرفداران
 وو ، په یوه شپه ووژل . یوه میاشت تیره نه وه چه شیر افضل نامی آکائی له
 بد ششان څخه د دوراهه کوته پر چتران سوله وکړه او درېم او لاول په ۱۱ شپه
 ئی افضل الملك ووژم . نظام الملك چه په ګلګت کې فراره و ، هند ته ولاړ او
 دانگریزانو څخه ئی کومک وغوښت او دانگریزانو په کومک چترال ته ورسېد
 شیر افضل و تبتیدی ، یو کال دده د حکومت شخه تیر شو ی
 نه و ، چه امیر الملك د امان الملك درېم زوی نظام الملك په شکار ګاه کې
 ووژد ، او چترال ئی فضا کړه . له یوې خوائی افغانستان ته دخپلوۍ لاس رااوړد
 کړ او له بلې خوائی هراخان ته (چه اغنی ئی و) او دېسا جوړه سالار زیوته
 (چه ما خېل ئی و) سری و استاوه چه مرسته ورسره وکړی . خو په دې
 وخت کې دانگریزانو یو لیکل خپل نمائنده چه غلام دستگیر خان نومېده داسمار له
 لاری دانگریزی حکومت دخپرو او دپاره پېشاور ته ولېږه او عسکری کومک
 ئی وغوښت . په دې وخت کې شیر افضل چترال ته را ورسېد اوله بلې خوا د
 بساجور هراخان پر چترال سوله وکړ او دې دواړو لیکرو په اتفاق سره د چتران

قلعه محاصره کرده انگريزانو چه هم دخيل بوليتيكل داخليه په اثر لها لونه چمتو کړی و وړه پورې ئې بولېه انگريزي عسکر دغلام دستگیر سره د کښکته له لاری واستول او نور ئې بشپړس زړه معجزه عسکر ښی د کښکته او ښی د ډیر له لاری جنرال ته وایېل ، لښکه چه په دې وخت کې ئې د محمد شرف خان په واسطه د ډیر سره مناسبان ښه شوی وه . و دې و . چه د عمرا خان انځر د هغه نفه (لقب) په واسطه چه د جنرال تر قلعه لاندې ئې کښلی و ، قلعه ته داخل شی ، خو په دې وخت کې د انگريزانو فوج را ورسېد او قلعه ئې له محاصره څخه خلاصه کړه .

شهیر افضل خان کوهستان نا تو ته ولاړ ، ش موده ئې هلته تېره کړه . په پای کې د میراجیم شاه په واسطه د انگريزانو په دام کېږي و . د انگريزانو دې او امير الملك دوره د دراس په ښار کې نو مې لښای کې په حبس دوام مېکو ، کړ او د امير الملك کشر ورور شجاع الملك چه ۱۲ کښت و ، په ۱۳۱۶ هـ ۱۸۹۵ ع کال د جنرال په حکومت مقرر او د سره و . انگريزي منصبدار سر جنا راج کر نل رابرتس بهادر د انگريزي فوج په مشرۍ په جنرال کې پاته شوه او ټول کار و ښه د انگريزانو په مشوره اجرا کېدل . په دې جنگ کې رب واز خان ملتاني د جناب الله نواز خان نيکه انگريزانو ته ډیر لوړ خدمتونه وکړه ، حتی په هغه جنگ کې د انگريزانو په چارندارۍ زخمي هم شو ، چه انگريزانو د هغو خدمتونو په هوښ کې د د هغه ماشين « لقب ورکړ او علاوه پر هغه ئې په ملتان کې درې زره جريده همکړه ور و ښخه او خولایه کښلاری مستري مېش ئې ور ته و ښخه وایې چه امير الملك هم دده په اشاره د انگريزانو په بندو لاړ او ښخه شلو ښت کښه بندې شو .

عمرا خان چه په ډیر کې هم د انگريزانو د عسکر و په واسطه ماته پي کړې وه مجبور شو چه د اسمار له لاری افغانستان ته پناه يوشی او هلته مېشته شی .

شجاع الملك پنځه ځلې ښت کښه د جنرال حکمران و ، خو د هغه لښای د خاڼ و ډاډر و ته ئې خلاف د انگريزانو سره وفادارۍ ساتله . لښکه چه د جنرال خليفه په هېڅ صورت د انگريزانو غلامۍ نه منله او همدا سبب دی چه اوس د انگريزانو تر ټنگ

وروسته دهتوی دشاگردانو په حکومت چه د پاکستان اوسنی واکداران دی خوښ نه دی او د آزاد پښتونستان د جوړولو دپاره هری قربانی ته تیار دی .

۲- سوات

د پښتونستان یوه بله مهمه برخه د سوات پناه یا دیځیزې ، د سوات رودخانه درې زره کاله پخوا په آریائی سرو دونوکی د سوتی ، پناهه ذکرشوي ده . مګا ستس ، د مسیح تر همد درې پېړۍ دمخه دارودخانه د « سواستس » پناهه یاده کړې او « بطلمیوس » د سواستوس ، بللې ده ، د د ریمګ ویدام د کتاب د شپږم جز په یوسرود کی د سواستو ، پناهه یوه رودخانه راغلې ده . په « مهابهاراته » کی دهند د شمال غرب د علاقې دومو په فهرست کی هم دا نوم شته ، « سواستس » د اړودخانه له دسو - یو - فادسور - تو ، څخه عبارت بولی چه چینی ژباړه « میوان تسنگ » نې پخوا یو یادداشتو کی ذکر کوی ، دا رودخانه هم د سوات رودخانه ده مګر دې نوم د دې رودخانې په بری برخی دلالت کاوه چه تر دې مودې پوری نې پردواړ و غاړو آریائی قومونه اوسیدل (۱)

د سکندر په زمانه کی : (۲)

وروسته تر هغه چه لوی سکندر د کونړ په شاوخوا کی د پښتنو دمقابلې په اثر قبی شونو د چپر کند پشد ، چندول ، ناو ، گی او د پښتونستان نور ولایات ته نې مخه وکړه او تر دیر و چنگو وروسته نې باجوړ ، تر خپلې قبضې لاندی کړ ، او د ۳۲۷ قبل المیلاد په یسرلی کی د « گور یوس » تر رودخانې چه اوس نې « پنجکوره » بولی پور بوت ، اود کوز سوات درې او

(۱) تاریخ افغانستان لوی مړی ټوک - ۷۲-۷۳ مخ

(۲) سوات د سکندر په زمانه کی ، په دی برخه کی د شافعی احمد علی کهر ا دله

رسالی څخه چه « فتوحات اسکندر » نو میځنی استفاد ده شویدی

داخل او دهغه بجای دغښتلیو او تنګیو لږو فیلو د سخت مقاومت سره مخامخ شو. دا قبیلې یې هغه وخت «اساکتوا» بللې مخکې چې «ارین» مورخ لیکي دې فیلو دوه زره سپاره او تر دېر شو زرو وړیان یې جنگیالي مړونه او دېرش فیلان د جنگ مېدان ته مایه کړي و.

سراوردیلستن انګلیسي مشهوره تنقیه شناس چې په ۱۹۲۹ع کال د سکندر د خطیر تمه کلو په غرض د سوات او پشیر په درو کی یو او زده سفر کړی و، او خپل مطالعات یې «داندوس خواته د سکندر د خطیر تعقیب» پنا مه راغونډ کړي دي د سوات د فیلو په باب کی داسی لیکي:

«که څه هم اساکتو بان دیر زده ورسیا مېن و و، خود سوات په اوسنیو پښتنو یسی نشی رسیدلای. او همداسبب و، چه دیر ی قبیلگی قلاګانی یې دراولدی چه دهغه دننه به یی لسانو ته سانسول» ازین هم کت مسد د غسی لیکي کوم وخت چه سکندر نودی شو سواتیان د جنگ مېدان ته راغلل خو پخپلو ټینګو قلاګانو کی یې مقاومت شروع کړ.

د مساک د ښار محاصره:

سراوردیلستن ددې ښار موقعیت په کوز سوات کی ښودلای چه وایی له هغه لحاظه د ښار او ګندها راخوا ته لاره یی سکندر چه دې ښار ته را ورسید دهغه بجای خلکو لځانونه په ښار کی محاصره کړه په دې وخت کی د سوات ښاندي ۷ زره تنه نور سواتیان د ښار د خلکو کمک ته را ورسیدل او ښار ته نودی یې مو قعیت وښود. سکندر ددی دپاره چه د حصار د بوال ته نودی جنگ و د ښایي خپلو عسکرو ته یې امر وکړ چه له ښار نه دغوی بند یو خوا ته پر شا شی دې وضعیت خوا تیا ونه جرئت وکړی چه یی له کوم انتظامه په دوی یسی رو ان شی او څنگه چه ددوی نقشه یو نانی عسکر و ته ور سیدل سکندر خپلو عسکرو ته ددېدو امر وکړی او تر سخت جنگ وروسته یو نانی غشی او آښدی لرونکی سیر و سرا تیان مجبور کړه ښار ته ورزی. څنگه چه ازین لیکي: «سواتیانو څلور ورځی په دیر زده ور توب او مړانه مقابلې او

دفاع و کره او یو ناښه عسکرو ته ئې ډیر زیات تلفات واړول حتی په اوږدې وړخ خو یو غشی پخپله سکندر پر پشه ولگید او ټپي شو په بله وړخ یو ناښه عسکرو د بهار دور او نولو او حصار ته خلو ورسا ئل تهیه کره د بهار په دیواله کې ئې کښو جوړه کر او هغه وخت چه یو ناښه عسکرو غوښته په بهار ننه دزی سوا تیا نو داسی مدد شه حمله و کره چه سکندر او دده لښکر ئې پر شا کیدو ته مجبور کره په دریمه وړخ یو ناښه خپل خورا ډیر لښکر د حصار کښو ته وگمارل او حصار ته نژدې ئې د لرگو یو چنگ پرچ جوړه کر چه له هغه څخه یو ناښه غشو ویشو نکو غشی ویشل ددې چنگ په نتیجه کې سوا تیان لږ پر شا شول مگر بیا هم یو ناښه و نشوه کولای چه بهار ته ننه وزی ، څار مه وړخ پخپله سکندر له ډیر و عسکرو سره کید و ته نژدې راغی منجنيقو ته ئې ودرول او د حصار د شاه خوانی پر خندق د لرگو پیل جوړه کر او خپل هغه خور را غیتلی او جنگیالی سر بازان ئې را حاضر کړل کوم چه د « یر » د بهار په نیولو کې یی خدمت کړی وو ، خو هغه وخت چه دهغه پله ته تیریدل پل لنگر وکړ مات شو او یو ناښه په خندق کې و او بدل انگیلیو سواتیانو چه د بهار د دو او څخه د دې منظرې مشاهده کوله د جنگی چپو په ترڅ کې ئې یو ناښه په غشو ډبرو ، لرگو ، ترو او هر څه ئې چه په یلاس و رتله ویشل خو سکندر په ډیر پریشان وضعیت الکتناس د یوې توالی نفر یو سره مامور کر چه یو ناښه ناکامه ټپیان واخلي او بیرته خپلی عسکری چوښه ته وگرځی .

پنځمه وړخ بیا یو ناښه خورا سخته حمله شروع او په دیوال کې ئې پیل کښو جوړه کر . بیا هم انگیلیو سواتیانو ترڅو چه مشر ئې ژوندی ؤ په ډیر شهامت او زور توب د دنیا ډیر اوی فوت ته اوږه ور کړې وه او ورسره ئې چکره کوله . خو هغه وخت چه ددوی مشر د منجنيق د یوې ډبرې په اثر شهید شو ، دوی هم شهیدان او څه سترې شول او تر ډیر شور مامور وروسته ئې روغی ته غاړه کښیودله ، سکندر چه د پښتو د زور توب او دلاوری- مفتون شوی و ، دروغی په شرطو کې ئې یو شرط همدا کښیود چه سواتی پښتانه لښکران دی دده په عسکرو کې شامل شی ، روغه

و شود اسوا بیا و دشار دباندى ديو نسانى چو نهي به مقابل كنى تخمى و دهلي خوشكه
چهدوى به غويته دخيلو او رو ديشنو و روپو به مقابل كنى ديو نسانانو به طرفدارى
و جگېترى دشيپي نهي و زړون و كړ چه قول دشار ته قرار او ولاړ شي ، مگر خنكه چه
سكندر دمخه به هغه زړون خبر شوى و ددوى مخه نهي و نيوله او په د يري ناسر دى
او سفاكي نهي هغه ننگيالى پېشتهانه سره دهغوى ديشنو او رو د ماشومانو او بوداگانو
دوژل ، مورخين دسكندر دا نامردانه او خون ريزانه اقدام ډير بدستايى او د يوه
جنگيالى او ننگيالى دفرمان دشان څخه نهي ايرى او ناسوره بللى دى ، او معلومېږي چه
اوى سكندر دلته ډير وړوكى شوى و ، او د ننگياليو او زړو و پښتو به مقابل
كنى نهي دفرمانى احساسات ناسر بللى و ، غبط او غضب چه د كښنو خاسكو
كاردى ږي سكندر حاكيت موندلى و ، ~~له~~ چه د پښتو ديشنو او ماشومانو
دوژاو څخه نهي هم مخ واگر زده .

دبازيراو او ارمحاصره:

د « بازيرا » او « ارم » او « راء » دشار و « چه سگندرد » مسا كيا ،
تر ابو او وروسته هغوى خواته نهي هم په شرفى سوات كى وو « حرا و رلست » د يوه
موقعيت په « بير كوت » كى او دېل دا تر هغه لږ څه پورته د « او دى كرام »
په كلى كى قاكى .

سكندر د « مسا كيا » تر نيولو وروسته فوراً كو بوس د « بازيرا » دشار
او « اتباس » او « البتاس » او « د مزلوس » د رسالې كچه انسان نهي د
« اور » دشار ته وايښل او هغوى ته نهي هدايت وركړ چه دده تر رسېدو د ميه دى
هغه دشارونه محاصره كړى . د « اوزا » دشار خلق د « البتاس » د عسكرو
مقابلې ته را ووتل مگر ديو نسانانو هغه مجبور كړ چه دشار په حصار ته وړى
خوپه بله چپه كى د « بازيرا » دشار په مقابل كى ديو نسانيان په دې آسلى
سره ږي مخ ته ولاړل د « بازيرا » دشار د يوه غره پر سرو او شا و خوا نهي ډير
نيگه حصار درلود ، دغه لږى خلك به خورا ډاډه زړه خنكېدل او ترال « كو بوس »

« نهې سخت مشکلات پېښ کړې . سکندر چه په دې فضیه خبر شو د « باريرا »
 خواته و خوريده ، خو ځنگه چه نهې و او روښه چه ابي سارس (۱) نجني قبيلي د
 « اورا » د ښار مجصور څو ته د سمک د ښار اېښی ، له هغې خواتي مخ راوگرز او
 اولکه ځنگه چه اړين وايي « کونيوس » ته نهې هم خبر ورکړ چه څه نقری دی هلته
 د ښار شا و خواته د وضعیت د ساتلو د ښاره پريښدی او بېخپله دی راښی ، هغه وخت چه
 کونيوس له ښاره لېری شو ، مجصور بن له ښاره را ووتل او ډیره خونړۍ جگړه وشوه
 چه د يوناني مرځينو د لښکرو له قراره (۵۰۰ تنه) سواتيان مړه او (۷۰۰) تنه
 بنديان شول ، او نور د شپې په تېاره کې د اورنس د غره خوکی ته وختل .

د اورنس جگړه :

دا لښکری د سوات او ښير د جنگياليو د اميد ور وستنی لښکری و ، ځکه
 چه د اورنس خوکی د لور والی له حېثه خورا مهم مسجری موقعيت درلود ، او د
 سکندريه جنگو کې نهې د پښتو په گټه ډیر مهم رول اوبولی دی . اورنس د يونانيانو
 په روحياتو باندې ډیر تأثير درلود او ددوی د افسانو له رو په « هراکليس » د
 « زوس » زوی (يوناني رب النوع) هم ددې غره په نیولو موفق شوی نه و ، اړين
 ددې غره جغرافيايي وضعیت داسی ليکی ،

« احاطه نهې (۲۰۰) استا دبا (۲) لور والی نهې له ۸ - تر ۱۱ استا د با
 پوری و ، او بی له يوې سختی لاری چه د زیني په شان په غره کې کېندلې شوې وه
 بله لاره نهې ته درلوده . په سر کې نهې روانی او په او د کرهڼی ځمکې دو مری ډیری

(۱) اړين « ابي سارس » د « کوهستاني هندوانو » ياد شاه بللی دی او « ابي
 سارا » نهې دهغې غره نهې « هغه نوم شمېرلی دی تر نه په « هزاره » يادېږي . ابي
 سارس ډیر مقتدر شهزاده و ، چه پر کشمير نهې « آمریت درلود .

(۲) استا دبا د يوناني مسافري واحد دی چه دا ښکر يزی ۶۰۶ فته او

وي چه زړو تنو ته هلته کړونده او کار پيدا کيدلای شو . ددې غره هغه امني پيدا
دا ددوس خواته فورې بدلې وې . ټولې په لښکرگوټي وې .

سر اورل شتن تر ډير و عملی کشفیاتو وروسته چه په ۱۹۲۸ ع کې ټي کړی دی
د دې غره موقعيت د پير په « پير سر » مقام کې ټاکي او وايي هغه څه چه د جغرافيايي
نقطه نظره داورنس په موضوع کې ليکلي شوی دی په « پير سر » باندی تطابق پيژني .
سکندر د « اورا » او « بازارا » د پير سر د پنج سره د سوات ټو او دري
ونډولي ، او فوخته ټي چه دهغو عسکرو سره يو ځای شوي کوم چه د هغه ټيوني و
او « پير دیکاس » تر فو مائنداني لاندی د کار لاره لاری پيدا ورته را استول
شوی وو .

سر اورل شتن وايي د « ديو دوروس » او « کور تروس » له پيدا څخه څر گنديزی
چه د « اورنس » غر داندوس شي ساحل ته و . سکندر چه د پير او سر سوات
تر درو تير شو ، لمر خانه خوا داندوس ته ټي هغه وکړه او د جنوب خوا ته ټي
دهغو سواتيانو او پيرانو تمقيب کړه کوم چه د غره ټوکي ته ختي وو . د دندو افدام
ټي يوه عسکری څخه بللي ده او داسی ليکي چه په دې چل ټي يو خوددوی د پير
لاره د لمر ختو خواته و تړاوه او بل داچه د « ابي سارس » کوم ټي سوات ټي هم بل
کړه . دريمه داچه د پير او د نورو د اوتو څارو څخه ټي د پير عسکر د لمر ختو او
خورا که هم په آساني سره رارسولای شوه ؟

انامه داچه سکندر وروسته تر هغه چه لازمه تر ايجاد ونيول ، د خپلو عسکرو له
منځه ټي خورا ښه سربازان پياده او ځياره شوي کړه او پيگري ته تيار شوي خود ديو
څېره بايد ذکر کړو چه د سکندر د کار پيښي سر « هم عنا من » په نامه د هغه داسی لښکر
ټي ټنگه او سيندونکی وو . ځنگ په پوښتلی و ، د پير لښکر ته هغه داسی لښکر
اوسيدونکی ديو ټاټی لښکرو پران باندی د پير د پير شوي وو او د سکندر په امر
بطليموس دغه لښکر سره چه بهر د اراکندوس پي و او سکندر د پير د پير شوي وو ، ځنگ
چه داورنس شو کې د (۶۶۰) څخه تر (۶۷۰) څخه پورې ټنگو او څراو د اوسيدو خوا
ټي هم عمو ماس پيری ژوري وي او پيدا شو هم څخه د سره پير دوی سترگي پران د پير وې

یونانیان به دیر زحمت شول او دهر تنفبات ئې ورکړه ، او برسیره پر دې چه خو
لوی مضمیدازان ووژل شوه نودې و ، چه پخپله سکندر هم مړ شې ، چنانچه دیوانیانو
پر دې ناکامۍ باندې پښتنو د خوښۍ چیغې پورته کړې ، سکندر او وه ورځی به
دیر ومه لا نو اخته و ، خو په پای کې ئې دونو تنی بریکړې اوله هغو څخه غونډۍ
جوړې کړې او ددې غونډه پوځ څخه به ئې قشې ویشل . په آخر کې سکندر خپل ټول
فوت سره راغونډه کړ ، او ځکه چه دیر نا امید شوی وو ، په دیر جوش او خر وش
ئې خپل ټول فوت به کار واچاوه او په دې ذریعه هم د پښتنو په دفاع کې یو کندهو جوړه
کړ او هغوی ئې روغی ته مجبور کړه او سکندر دا ورنس پر غره هم قبضه وکړه ، د
سوات او بنیر د پښتنو دامید وروستی ځای هم د سکندر پلاس کښېوت !

د اسلام په زمانه کې :

تر سکندر وروسته سوات د کوشانیانو ، ساسانیانو او بوداییانو او نوری
دوري هم لیدلای دی ، خصوصاً چینو را جاگانو حکومتونه کړی دی چه وروستنی
راجا « گرا » نومېده او د سوات د بگرام د غره شرقی خوا ته ئې یوه دیره ټینگه
ډله جوړه کړې وه .

سلطان محمود غزنوی خپل یو غښتلی پښتون سپه سالار چه « پیر خوشاب غازی »
نومېده د سوات په فتح مامور کړ ، دې سپه سالار دراجا گرا سره دیر جنگونه
وکړه ، په پای کې « گرا » پخپله ډله کې محاصره کړې شوه کوم وخت چه « فلافتح
کېده » « پیر خوشاب » هم شهید شو (۱)

تر فتح وروسته د سوات هېوان اکثراً هندوستان ته ولاړل او د ذوی ځای
« زلازل » طایفی وایو چه تر ۹۰۶ هجری کال پوری هلته او سیدل ، پیا چه
(۱) ددې غزازی او شهید سپه سالار مزار تر اوسه د بگرام د غره په لمره

کې شته او عوام ئې دیر زیارت ته ورځي .

دیو سفر یو قبيله دافغانستان خټه دپښتونستان ځوانه و خوجېدله دساجور اه لاری
پېښا ورته ورسېدله او ترڅه مودې وروسته ټي دزلا زاکو ټولې ټکي ونيولې اوله
سوات څخه ټي هم زلا زاک وېستل (دیو سفر و دراتګک نفعېل دیو سفر و تر عنوان
لاندي وگوري) .

یہ مغربی دور کی :

هفت وخت چه یوسفز یو فتوحات کول په هند او افغانستان کی خو حکومته
سه وادشتل، خوچه نوبت مغولی سارو ته را ورسیده - بیاړه هنده شته درې واره
برسوات حمله وکړه، تر د کابلنیک « یوری لارا ورسیده خو یو سفر و یوه جرگه
سارو ته وادسوله اوله هغه شخه یی خبری خواشونه وکړه، بیاړ دریشتیو جرگه د یوه
وړانځله اعلایو او شامی فرامین او سندونه یی ورکړه اوله هغه شخه به بیرته
ولاد (۱) تر بیاړ ورسه د مغولی اکبر په وختو کی د مغولو لار او اوښتنو څخه اتم
شوی و او پښتنو یی آزاد ژوند کړاوه.

اکبر - یشتو داناو او دی - دره بخاله داتک سده راغی - و دناو ایستو یشتو
دین خان - بریل - ملا شریف او رام چندی سر کر دگی دوشو و مقایسای
و انجل اخویه نیکه کی داک براته زره تله سیاهان اوخو سر دینان و وژل شو
یواری زمین خان له شو سیاهانو سره شان داتک غما ته ورسایو - اکبر دومه و دناو
راجا قو درمل - له لار و دسکرو سره د یشتو هتایک ته ورسول ددی راجا دینانو سره
دنگ ددی دپاره اوژد - کړیچه یشتو د آخو و دینانو له لار و دسکرو سره
او دغسی هم وخواه یشتو داکبر سره دره و دناو

[illegible]

په مغولۍ دوره کې پير روښان او خوشحال خان هم د پښتنې صحنې مهم بېلو انسانان و، (چه ددواړو کبار نامې به د پښتو نستان دنور و مچيا هداينو په لړ کې راوړنه شي)

تر مغولو وروسته:

تر مغولو وروسته نادر افشار او احمد شاه بابا هم سرات پخپل قلمرو کې اخل کړي و، خو بيا هم پښتې برخې ئې آزادې وې، خو په ۱۷۹۳ عيسوي کال د درانيو د سلطنت اقتدار په سرات کې سست شو.

د سکانونو دوره:

راجپوت سينګ د پنجاب نواب الحکومه چه يوې خواته د دهملي د دربار کنز وري ليدله او بلې خواته ئې د افغانستان ځانه جنګي کله د اجرت پيدا کړ چه د افغانستان له حکومته خپل استقلال اعلان کړي، تر استقلال وروسته ئې د پښتوستان خاوري ته سترګې سرې شوې، اټک ئې ونيو او پر پېښور ئې حمله وکړه، او مړي ئې پېښور قبضه کړي، خو بيا چه پېښانه ټول په يوه اتفاق شوه بيرته ئې سيمکان له پېښور وېستل، په دې جنګ کې سيد احمد بريالوی ه، شامل و، او پښتو دخپل مشر پښت منلي و. په ۱۸۳۴ ع کال په يو جنګ کې چه دده او د سکانونو تر منځ راغلې دې زخمې شو. څوک وايي شهيد، او څوک وايي فرار شو. پهر صورت سکانونو بيا پېښور ونيو.

د انګريزانو دوره:

انګريزانو د دې دياره چه دخپل استعمار لسته د پښتوستان خواته اوږده کړې د پېښور دنور او په عزم کې د سکانونو سره سينه جګړه ونيولوله او تر څو جګړه وروسته انګريزي کپتان « نکلس » په ۱۸۴۹ عيسوي کال پېښور قبضه کړ او د سکانونو حکومت ختم شو. په دې وخت کې د سوات رياست د هرې سلطې څخه

خلاص و ، یوازی د افغانستان سره ټپي سرحد ته درلود . په ۱۸۶۳ع کال د انگرېزانو استعماري فوج پر سوات خپله وګر او د سوات بابا صاحب په ایټله کې د وروڼه د میچامدینو سره دده نوی مقابلي ته پیاخېدل ، خو تر اېز جنگ وروسته دروغی شرایط تر ټپ او دروغه وشوه ، او ددی دروغی په شرایطو کې یو شرط د احم و ، چه انګرېزان به دده لیکه ، مقام سولې - ډډه و ، چه هغه لیکي تر سیټلو وروسته انګرېزان پرته ولاړل . دا جنگ په ۱۲۸۰ هـ کال په ایټله کې و ، او ددی جنگ تاریخ ته د « بنیر غزا » ویله شوه .

په ۱۸۸۴ع کال چه انګرېزانو د بریټي په زور د افغانستان پر حکومت په غېر قانوني ډول حد بندی تعین کړه نو سوات ، بنیر ، چترال ، ساچوړ او د پښتوستان نوری علاقې له افغانستانه جلا شوې ، مګر پښتني هم پښتني او اسلامي روانه د افغانستان سره تېرګ ساتل . په دی وخت کې د سوات اخوند صاحب وفات شوی و او سوله اکی با باده میچامدی ته دوام ور کاوه ، او مړی می سید عبدالجبار د دهستانه میا صاحب د سوات رئیس وټاکه ، خو دده کسانه ور وخته معلوم نه شوه چه سید عبدالجبار قادیانی دی نو ځکه ټپي له ریاست څخه معزول کړ او د سوات اوسنی والی سید اودود خان د ټول سوات رئیس وټاکل شو ، خو ځکه چه عبدالودود خاګان انګرېزانو ته ورځ په ورځ وډي پیښه ، سوله اکی با باده سوات څخه دیر او بیا موله ته ولاړ (چه تفصیل ټپي دده په سوانح کې لوستلای شئ) .

تر هغه وروسته انګرېزانو سوات ته پخپلو کورنیو چارو کې خود مختاری ورکړه مګر عموماً د انګرېزانو د استعماري قوت په هدایت چلایه .

په پاکستانی دروغه کې :

تر ۱۹۴۷ع کال پوری د سوات ریاست په پراخ کورنیو چارو کې خود مختاری نه درلوده ، خو کم وخت چه د انګرېزانو د خپلو د پاخته او خود پاخته پاکستان دولت خپل د کراچی واکوالانو په پښتو ټپي پښتني اوسني کړي او د پښتانو د آزادۍ د مفهوم کو او د پام ټپي ملا وټړه .

لومړی ټی په ۱۹۴۸ ع کال دسوات په ریاست کې شرازت جوړ کړ، خو څه مې لاس ته ورغله، بیاني ددیر او چترال دشرانو په منځ کې مخالفت پیدا کړ، که څه هم تر یو لویه کامیابه شو او دچترال مهتر ټی په ټکي پېښاور ته بوت او هلته ټي نظر بند کړ، مگر د خلعو تنفر ټي د پاکستان د حکومت په نسبت ورک نکرای شوی .

د (۱۹۵۰ ع) کال د دسمبر په ۱۲ ایافت علي خان دپاکستان صدر اعظم د خپلي بیسکمي سره ظاهرا داوسنی والی دسالکري دپاره مگر په پټه د پښتنو دغو اولو دپاره تللی و، لیکت دسوات زیرک پښتانه دده په ناپاک نیت پوه شوی وو، اوده ته ټی و ویل چه د تاوژنو او، خو دسوات والی ترپټه خلاص کړ . همداراز خواجه ناطق الدین چه هلته تللی و، دپښتنو له ویری دناائب الحکومتي له مانۍ څخه راوتلای نشو او بیرته په پټه کراچی ته ولاړ، دلحکه چه د هغه لاسي پښتانه دآزادی په خونديوه دی اولحاکمه آزادپښتونستان غواړی، چه له بلوچستانه نیولې تر چترال پوری ټول پښتانه پکښی آزاد ژوند وکړی .

دسوات خلور خواوی : (۱)

لمر خاته ټي د دبیل « او » کماج « کلي (دچمر زئو علاقه) او « سنداکی » او « سبو » او « بین » (دآباسین غره ټي علاقه) پرته ده .
لمر لویدونه ټي « تها » او « ا دین زی » (دملاکند ایجنسی علاقه) ده .
قطب ته ټي د « کند یا » او « فلاکی » او « کسری » او « سبد کی »
« لال کو » (ددیر حدود) دی ، سواتل خواته ټي « کوتا » او « ابو ها »
(دپېښاور دمردان دهوټي علاقه) او « هم » دجدون « یا » گدون « علاقه ده (چه دسالار او منصور طایفي هلته اوسی)
حیات افغانی دسوات حدود داسی قباکی :
شمال ته دارم غرو نه چه کوز پلونه ټي دیر پروت دی . لمر خاته ټي دآباسین د غرونو سلسله ده ، جنوب غریبی خواتي دیو سوزو علاقه ده ، لمر لویدونه ټي د « ارنکی »
(۱) په دې برخه کی د « ریاست سوات » له کتابه استفاده شوي ده .

برنگ ، هلاکه او انما بغیل او باجود دی .
سوات بخوا آزادو ، خودو و پشت کاله کبیری چه دسوات دوالی تر اداری
لاندی راغلی دی .

دسوات رقبه :

څنگه چه سر و پلیم بارن لیکي دسوات د لیکي مساحه (۶۰۰۰ څخه تر ۷۰۰۰)
مربعو میلو پوری رسبزی خودهغه پیمایش له مخی چه به دی وختو کی
ریاستی حکومت کړیدی (۱۱۱۴) مربع میله مساحه اری د یو سفر نیو د ساحل
سواتیان تر خو مودې بخوا پوری لا ددیر دنو اب تر نفوذ لاندی وه خو اوس
به هغه اتصادیه کی چه دهمیان گل جهان به واسطه اداره کبیری شامل دی ، لیکه
نې غرنی ده او غرونه نې به سر سبز دی .

قاضی عطاء الله خان بغیل کتاب د دیشتنو تاریخ کی سوات پر دوو برخو
ویشلی دی : یوه ته برسوات او بل ته کوز سوات وایی اولیکي چه برسوات تقریبا
شپيته میله اوژده دره ده چه به بعضی لسیو کی دیشنو ته تر لسو میلو پوری پلته
او دیره زرخیزه ده . کوز سوات هم دوه دره او ز ددی خو پلن والی نې زیات دی
لاندی سندر ددواړو علاقو به منځکښی به پخپلی دبر سوات نهر هم ددی سیند څخه راجلا
شوی دی چه دسوايي او مردان علاقې پرې اویښی (۱)

دسوات مرکز :

دسوات مرکز د سیدو کلس دی چه امر لوییدو ته نې تاریخسی علاقه اولمر
څنوته نې دسوات غرونه ، شمال ته نې برسوات او جنوب ته نې پشیر او چکسر پراخ
دی . څنگه چه دسوات مشهور آڅوناند صاحب زیارت هم به سیدو کی دی نو لدی
کله نې دپس شهرت موندلی او دیوه پخوا شکل نې پیدا کړی دی .
سیدو دیوه موثر دلو سرک به واسطه دملایکند تاریخسی سره ارتباط لری اوله

بلی خوا دنوی سرک له لاری چه دبیر او آمیلا په منځ کی تیر یږی د پینا وړ
 دد رستم سره نهایی .
 دسید و او دهنه دمهضا فاتو او بساندو ټولې غمځی دسوات دوالی ملکیت دی پل
 خوک هلته ځمکه نلری .

دسوات نفوس :

هنه نفوس چه دسوات دوالی تر ادا ری لاندی دی دوه نیم لکونه رسیږی
 دسوات والی په هنه کتاب کی چه دسوات په باره کی می لیکلی دی دسوات
 نفوس دتخمین له رویه دري لکه تنه ښودای دی ، مگر ویلیم بارتن دوه نیم لکه
 لیکلی دی . خو دکومو طائفو شمیر چه معلوم دی هنه دادی :

٢٤٠٠٠ تنه	١ - نیک پیڅیل
٤٠٠٠	٢ - شوزئی
١٢٠٠٠	٣ - سه بچنی یا شاه میزی-
٢٤٠٠٠	٤ - بابوزئی
٣٠٠٠	٥ - موسی خیل
٣٠٠٠	٦ - ازیخیل
٢٠٠٠	٧ - چنگی خیل
٣٠٠٠	٨ - گجر
٣٠٠٠	٩ - اجر
٢٠٠٠	١٠ - دسوات دغرو خلک
٢٠٠٠٠	١١ - داباسین دغره خلک
٢٠٠٠٠	١٢ - دبیر یو سفزی او منده
١٠٠٠٠	١٣ - دچکیر پشته

دسوات ژبه :

دسوات رسمی او قومی ژبه ښتوده . خو خو نوری میلمی ژبی هم هلته شته .

- ١ - کوهستانی ژبه ، چه دسوات په غرو کې ويله کېږي .
 - ٢ - کچري ژبه ، چه د پنجابي ژبي يوه څانگه ده .
- نوټ: تر څو نوډيو تېرو کيلو پورې د سوات خط او کتابت په فارسي ژبه و
 شو بېخلس کاله دمخه د سوات والي حکم کړی دی چه کتابت دی په پښتو
 ژبه وي او اوس د سوات ټول دفترونه په پښتو دي ، او د سوات د والي په امر
 هر آن کړيم هم په پښتو ترجمه شوی او چاپ شوی دی او د جمعې او اختر وړې
 خطبې هم په پښتو ويلی کېږي .

د سوات طوائف:

- ١ - په سوات کې تر ټولو او په قبيله ديو ستر و پښتو قبيله ده چه په اړ او
 برسوات ، بونير ، چکسیر او کانا شور بند کې او سپږي (تر هسايته عنوان
 لاندې به مفصل وليکه شي)
- ٢ - د کوهستان خلک ، د سوات په موجوده رياست کې دوي کوهستاني علاقې
 ته چه يوې ته دا باسيند کوهستان وايي او د « بشام » نه هم پلوته شروع کېږي
 او بله د سوات کوهستاني علاقې ده چه له « مډان » ها پلوته پرته ده ، دا علاقې
 د آشو کلام ، پشاهه هم ياد يږي او او سېد و نکلي ئي د سوات نه ده
 چې تر اوسه دمخه قوم بولي .
- ٣ - دا باسين دغو خلک ، چه نيم ئي د سوات په رياست کې شامل او نيم ئي
 لا تر اوسه آزاد دي .
- ٤ - گوچر او اير ، د پښتو وطني درواستوله قبلي د طائفي سر ادا هندی دی
 چې د يو ستر و تر تسلط وړسته سوات تر راغلی او د سواتيان شوی دی ، اوس د
 يو ستر و سره هاته ژوند کوي ، ځمکه لري اکثر « پر گران او صالحه ازان دی
 له دې حثاظو نه ښووک چه په کليو ئي اوسي » گېږ او څوک چه مالداران او پوښه
 وي هتوي ته د اجر و وايي .
- ٥ - پر اچه طائفه د دوي ژبه پښتو ده اکثره تجارت يا کرايه ئي کوي ، وايي چه

دوی اصالتاً چیک او دسلطان محمود غزنوی په وخت کی سوات ته راغلی دی .
۶- هندوان په سوات کی لمخنی هندوان هم موجود دی ، چه هلته دکانداری کوی .

دسوات سینمونه :

په سوات کی یو لوی سیند بهیږی چه « لنډی سیند » ټپي یو لی . دا سیند له شمال شرق څخه د امر لویدو خواته جاری دی . منبع ټپي دسوات او « اشوکالام » د غر و نو د شرق شمال لڅنگلونه دی چه دنېتر ونی پکښی ډیری دی .

دا غرونه دهمالی څخه راجلا کږی او تل په واورو پټ وی چه دسوات دسیند اصلی منبع هم دهمالی دغر ونو دري دي . داسیند د « چکدره » له حدو دو څخه تیر یږی او ملا کنده ته نودی دجنوب خواته د ملا کنده تر غره لاندی یو تو تل کښت ل شوی دی چه دغه توال په واسطه له دی سیند څخه یوه لویه واله چلا شوی

ده ، چه نړه « سیره » په او بیږی . او په همدی لسی کی یو د و مره لوی او فوی آشار اشکلو ی چه د بریتنیا یوه و مره لویه کسار خانه د « ها پدر د الکترو پات سکیم ملا کنده » پنامه چلو ی چه که په لازمی طور کار لمخنی واخیستل شی توال مر کزی پښتوستان روڼا کوی ، داسیند د امر لویدو خواته تر ملا کنده تیر یږی او دینیک دري دسیند سره گډ یږی او چه دا بسا ز حد و د و او د پیتیا ور علاقې ته رسیږی دله هم دجنوب خواته یوه لویه واله چلا کږی چه هغه نیجه پاته

د سیره ، او پوی (۱)

تر هغه وروسته دا سیند دشرق خواته کږیږی د « نسته » په موضع کی د کونړ

(۱) سیره : چه پښتو کی دپټ ته وایي په دی نسامه د ملا کنده د غره په لسته کی دپیتیا دسواتي شمال ته یو لوی دپټ دی ددپټ د « پراکته » او چا رسدی څخه دمر دای تر هو ای پوری ددپټ دی خواته دپټ ته دی یو توال « سیره » چنه دی چه به نړو سیره آبساده بڼه ده ، چه یوازی دا شخړ او تنګی غا تان لسه خلو پټو څخه تیر یږی تر اتیا زرو چریو پوری لڅمکه لری .

او کابل د سیند سره یو لږسای کینږی د «نو پټاره» او پټساور تر علاقې تیرېږي.
د «خیر آباد» په حدود وکی د «اباسین» سره گډېږی. د ادخل منځ څخه
تر د لنډ کي، چه د سوات دریاست د فربې خوا آخرین حد دی، شپته مېله اوږدوالی
لری چه خپلی دواړی غاړی او بوی.

د سوات رودونه:

- ۱ - د بار وانی رود، چه د د لال کو، له درې را وتلی د «اشادی» په مقام کې
د سوات په سیند گډېږی، او هغه دره ټپې ښه او په کړي ده.
- ۲ - د ارنوټی رود، چه د «چاروگو» له غره راوړی او په د شیر پلم، مقام
کې د سوات د سیند سره یو لږسای کینږی. دې رود د سل خېله، او د شامېزی،
سره جلا کړی او خپلی دواړی غاړی او بوی.
- ۳ - د فزی خیلو رود، چه د هغې علاقې ډیره برخه او بوی.
- ۴ - د میاندم رود.
- ۵ - د چروری رود، چه نوم ټی اوس بدل شوی دی او (مدان) ورته وانی.
- ۶ - د یورن رود، چه د ایلم له غره راوتلی او د ښیر لکه کو او د گدازو او دولت زېرم
علاقو ته او په ورکوی، ښیر په پای کې تیر یږی او بیا بیا سیند ته
تو ټیږی.

د سوات غرونه:

- د سوات لویه برخه غرنی ده نو ځکه داتو او غرونو نومونه ټی شیر لای شو،
«شپور ټی دانی»
۱ - د «دما نیکسپال غر» د دې غره داتو کې لوړ وانی له سمندر څخه (۱۸۷۵۰) فوټ
دی او همیشه په واوره پټ دی.
۲ - د ایلم غره د غر د پټوستان ډیر «شپور غرنی» چه د «اباسین» په سلا رنځ
په بوزی او گدای زیو د علاقو په منځ کې پروت دی. د ایلم غره که د سمندر له سطح

خفته (۹۱۰۰) فته او ده ده ، داغر لاسکه خنکه چه په پښتو کی مشهور دی دهندوانو په بله مې تاریخ کی هم لوړ مقام لری . ددې غره په سر کی یو بحای دی چه هندوان ئی « رام تخت » بولی ، او دا بحای دهند وانو په زانده کتاب « یارا ماین » کی چه په سانسکریت ژبه دی او بز در وایت لری ، وایی چه خوزره کاله پخوا « را جا دشرت » دهنه وخت دهند وانو مشرخلور را من درلودل یو « رام » اوبل « لچنت » بل « برت » اوبل شتر و گن نومیده . د شرت خیل مشر زوی « رام » دبحان ولیمهد و تا که خو کوم وخت چه د « د شرت » بله ماینه و کړه اوله هغې خفه « برت » پیدا شو ، د برت مور د د شرت خفه خواش و کړ چه برت ولیمهد و تا کی اورام بندی کړی هم هغسی وشو . پر « رام » د خور لسو کالو بند حکم وشو ، رام دخیل بندور لخی یعنی خور لس کاله دخیل عیال سره په دې غره کی تیری کړی او خلک دوده موچنی پر تخت ایښودلې اودهنو تعظیم ئی کاوه . لچن هم دخیل ورور له عزل خفه متأثرو ، شوچه تر ۱۴ کالو وروسته رام پر تخت کښینو ست او لچن هم یو بحای ورسره ژوند کاوه . تراوسه پوری هم هندوان دایلم دخو کی احترام کوی ، داغر دسوات خوا کی دلمر ختو خفه دلمر لویدو پلوته پر وت او ملاکنده هم ددې غره په سلسله کی دی چه دحطان خیل په حدو دو کی د « اکره » پر کسلی تما مینوی . داغر دوانو خفه دک دی .

۳ - دوه سری (۱) :

داغر هم په پښتو کی دیر مشهور دی او دسمندر له سطح خفه لاس زره فته لوړ دی دوه سری د کوتل نوم دی چه ددې غره ترخو کی کښته واقع او دسوات او مغوز ئی ترمنځ تگک او را تگک دهمدې کوتل له لاری کښی .

(۱) دسوات دپښتو ، منځ تل پردې اختلاف دی چه یوه دله وایی ایلم جگک دی او بله یی دوه سری ، پردې دیر جنگونه شوی دی او دواړو خواو به پرځر و خاوری واغرو ته خپو لی او هری دلی به ز یساریوست چه خیل غر تر هغه بل لوړ بښی کړی .

٤- د کراکر غره، داغر داباخیل، سالارزی، سوات او بشیر په منځ کې پروت دی. د سیندر له سطح څخه (٤٥٠٠) فټه لوړ دی یو مترو دوسرک اری چه له بریکوټه څخه راجلا شوی او پر چمنه او خدو خدو تپه بڼی.

٥- دجواری غره اوږوالی یی (٧٠٠٠) فټه او د بایوزیوا وگدازیو ترمنځ پروت دی او د تنگ او راتنگ لاره لری.

٦- د کابل غره (٧٠٠٠ فټه) لوړ دی، د بایوزیو، گوگند او بشیر د درې ترمنځ خایل شوی دی. د تنگ راتنگ لاره لری.

٧- د کاروری غره، د سوات اولیو تری په منځ کې پروت دی.

٨- د گادواغر، د سوات او غور بند ترمنځ واقع دی.

٩- د شلو غره، د سوات او کانا په منځ کې دی او د تنگ راتنگ دیماره.

کوټل لری.

١٠- د جیور سر غره (٩٠٠٠ فټه) لوړ او د غور بند او متورزیو ترمنځ پروت دی.

١١- د ذوال باند غره، لیس زره فټه لوړ دی، په سوات کې یی لوی زراعت میدان دی، په هاته

قدرتی لوی لوی حوضوا، اری د ذوال باند او د جیور په منځ کې وپړی.

١٢- د چکیل سر غره، دوو لیس زره فټه لوړ، د سوات د کوخستان په جنوب کې پروت دی.

د پورچ پشه او د لیمو ټپای دی.

١٣- د پاپن غره، د زر مشهور غره، د سوات د جیور په لویه خوا کې د ذوال باند

(امپدریټ) پروت دی او پای خوا ته یی چتری پشته او شل، خوریو لوی، د سوات په ریاست

لده لری.

دا غره او بشپړه څخه د شمال خوا ته لوړ دی او درې تنه لری، سوات د دې غره

په لویه خوا ته پروت دی، د ټول یی لیس زره فټه او شل فټه یی د ابله پشته

د کوخستان دی، په ١٩٦٩ع کال یی انگریز سیاح دې غره ته ختی واور د دې غره

په منځ کې دین پشته او د لیمو ټپای دی.

١٤- د سربالو غره، د دې غره د سوات ریاست له درې څخه پلا تپه دی، د پاپن

د لیمو ټپایو کې به دا غره د لیمو پشته راشی، د دې غره اوږه خوا د سربالو او

کوزه خوا دلزم، بولی، داغر دلمرختو غغه دلمر لویډو خواته اوژد شوی چنوبی
آبریزه ئې په دیر پوری اړه لری او شمال خواتې د سوات دریاست حدود دی او
هغه کوتل په دتنگه را تڼک دپاره پردې غره شته هغه «دلزم کوتل» بولی، داغر د سوات
د سیند شمال خواته پروت دی، لویډو خواته ئې برسوات او کوزه خواته ئې «تالاش»
دی چه د دیر په ریاست اړه لری، ددې غره دلمرختو ډډه خورا ډېره واوره نیسی او د
شرقی حدودو یای ته ئې تراوسه هم آزادی کوهستانی طاقې اوسی او اکثر وختونه
چه د سوات او دیر دریاستونو ترمنځ شخړی پیښی شوی دی هغه پردې غره وی.

۱۵- دیر سرغر، داغر دیر لوی او لور دی چه په حقیقت کې د افغانستان جغرافیائی
شرق شمال باله کېږی، بلکې د پامیر هغه لورده سطح تشکیلوی کومه چه په افغانستان
پوری اړه لری، ددې غره په بساره کې هم ښیښی عامیان روایات شته، وایی چه سکندر
دهمدي غره له لاری هند ته لاړ، او تر اوسه ئې ځینې آثار پاته دی، سر اوریل ستین
انگریزی سیاح په ۱۹۲۷ ع کال دې غره ته راغلی دی او داغر ئې د سوات په
عتبه آثار وکی لیکلوي دی.

۱۶- داته وېشت غره، چه د پهل خیل غره ئې هم بولی او د چغزو پښتو قوم پکښی
اوسی، داغر گردی پروت دی په شمال کور ئې د پهل خیل د لورده، لمر اوید، وته ئې پېر او
د چغزو قوم، په چنوب کې ئې ښیری دسکې خیاو طاقه ده او لمرختو ته ئې د اباسین غاړه
ده چه په اصلاح هغه ښای ته سگری وایی او اوس هم آزاد دی.

۱۷- حدود غره، چه د چغزو، حسن زو او ښیر په منځ کې پروت دی د هغه ښای
اوس دسکې آزاد پښتانه دی او داغر هم آزاد دی، یو وخت د سوات والی پر دې
غره قبضه کړې وه خو بیا ئې د انگریزانو په لاس آزاد پښتو او آزاد پښتو دلو
سبب ئې د لورده داغر د سوات او پهل خیل ترمنځ پروت دی نو ددې غره د پهلولو سره هم
ښول تر پهلوانی راتې بلکې آزاد پښتو شوه.

۱۸- دمنگر کوتل غره، چه د خور بند او سوات په منځ کې پروت دی د کوتل کې سره ئې

به غر و سگی نمی غرخه ، کبکدی ، برا سگ ، خرس و زور شه ، چه دگردد و بوت سگی می
د تجارت به منبع کبد لای می .

د دنا و مچی ، چه له دوی خفته دیر شات لاس تهرائی .

د سوات صادرات :

له سوات خفته داخیزونه د تجارت به فرض صادرات بنزی ، د مشک ، نافع ، زردینی ، شری ،
ور یچی ، د تمیر ، لوی لرگی ، غولدی ، شات ، خرمنی ، چهارمنز ، گل بنفشه ، وری .
کوم شریچ د سوات به صادراتو کی دیر اهمیت لری هغه د غرونو « دنوراز لرگی دی » چه دیشاور
عمده تجارت خصوصاً دوشیاری کاکاخیلان دالر کی دسپند له لاری وری او تجارت
پری کوی .

د سوات آمدنی :

د سوات ریاستی حکومت کالنی آمدن دری پنځوس لکه کمداری دی .

د سوات صنعت :

یه سوات کی ښی ودینی شری او کپلی او دلی کپزی د سوات شری به پستوالی
او تودوالی او صنایی کو دیری مشهوری دی . او جفونجی شری هم د کپلو به شان
هاته جوړیږی .

د سوات په لاسی صنایعو کی د خرمنو ، بنوالدی ، خصوصاً داو سی خرمن دیره به
لازمه پخوی او دوزیمو په شری لری فرمای .

د سوات هونجی اریږی هم زیات شهرت لری ، به تیره بیا د « کداری » او « غالی گی »
د کپلو وړیږی .

د سوات پشان تیر اتو دیم توپک جوړولای شی ، خواه کره ، وخته چه دسوات د والی
تراد اری لاندی راغلل دی ، بی د حکومت له اجازتی تیر نشی جوړولای . په ۱۳۵۸ ه قری
د سوات پشانو د سکو مسیه اجازه تری زره توپکو ته جوړد کره او دوی ته تیر توپک
شل کداری وړ کړی ، خصوصاً د « پریکوت » د کلی پشان پدی کار کی دیر سامان لری .

به سوات کی زیرینی اور پشمنی خولی هم د تجارت دپاره رغیږی .

د سوات ودانۍ :

په سوات کی داودانی مشهوری دی :

۱- شاهي محل د سوات بهر کړ «سیدو» کی د شاهي محل د شهرت اری چه د سوات د والی لخوا دی . شاهي محل په «برنگل» مقام د سرو سبزو غرو په لمنه کی واقع دی چه یوه څنډه یې د سوات په سیند پوری نښتی ده . د شاهي محل شمال غربی ته د والی د حرم سرای کوټی ، او دغنی کوټی جنوب مشرق ته مهما نغانه ده او شمال ته یې د حکومت ودانۍ او مسجد ودان دی .

۲- بنګله : داودانی چه په «بنګله» مشهوره ده د سوات د والی د مشر زوی عبدالجی خان ده چه د پلار وایچه دی ، دا بنګله په مهندسی شکل له شنو ټپو څخه جوړه شوې ده . د امر او بدو خوا ته مسجد او د پلانو کوټی لری ، اوله رځو ته یې حرم سرای دی .

۳- مینه : دا د سیدو د شمالی غرونو په منځ کی یو ډیر ښکلی لخی دی ، سړي او هاضمی او به لری د سوات له هر کس څخه د تمیله لری دی چه پ پوری کی د سوات والی د حکومتی ادارو سره ملته کی . له سیدو څخه تر «مینی» پوری پراخه او هزار سرکه ښو غرونو په لمنو کی کور او ووز تنای او برقی هم له سیدو څخه هغه لای ته وروستل شوی دی .

هغه لای د سوات له سطح څخه (۵۰۰) ټپه اړه والی لری .

۴- کاکړه : د سیدو د غلاته کی ښو غورا سر سبز مهان په منځ کی یوه ډیره ښکلی کوټی ، انستګر ترانو د خپلوی تفریح دپاره ودانه کړې ده چه په لوی باغ او هر راز همبري لوازم او نوره راډیو اذون راډیو او موزیک هم دی کوی . له بنګله تر لوی دی .

۵- میان : د سوات په شرق کی یو لخی دی چه ډیر ښه زړه وړو انستګر د سوات لری او هلته به مسارت ودان شوی دی . د سوات له سطح څخه (۳۰۰) ټپه اړه والی لری .

۶- و دیگر ام، دسیدو جنوب ته دبریکوټ په هلافه کی یوه جبهه ده چه خلور میله مر بهه مساحه اری، دا جبهه مخصوص دینکار دیاره ده او په کمال کی دیرش خرواره شالی دهغه جبهی دملیو د خوراکي دیاره منظوری لری، د انگریزا نو په وخت کی هلته دوی درې کوټی و داننی شوی دی چه اوازم هم لری، کوم وخت چه به انگریزا نو هلته ینکار کاوه نو دغه بجای دشاوخوا خلک به ئی دخپل ینکار دراغو ښوولودپاره ینکارر اوستل اوبه هغوی به ئی خپل ینکاررا ټولاده.

د سوات مکتبو نه :

په سوات کی دویښخوس ابتدائی او خلور متوسطه مکتبو نه او یو هال سکول شته دمتوسطو مکتبو نصاب ئی تاریخ، جغرافیه، انشاء، ادب، علم الاشیاء، حساب، عربی، فارسی پښتو او انگریزی دی، او تعلیم ئی دپادی، دکتابو اودښوونکو دمعاش مصارف دسوات دریاست له خوا ورکول کینزی، کوم وخت چه متملم له متوسطه تعلیم څخه وړ کار شی بیانی څوښه ده چه تعلیم بس کوی او که خپل تعلیم ته دوام ورکوی، که ئی دوام ورکاوه نو دسوات نه دباندی دتعلیم دیاره لوړو کالجونه لیټل کینزی او مصارف ئی دسوات ریاست ورکوی. ددی تعلیم دوره پنځه کاله ده، تر تحصیل وروسته بیس دریاست په ملازمت کی داخلینزی او که ئی ملازمت نه کاوه نو دریاست هغه مصارف باید ورکړی چه په ده شوی دی. ځینی مشهور مکتبو نه ئی دادی،

۱- بوددري می رشیدی مکتب شته چه دانگریزی میال نصاب لری، دامکتب دسوات بهر کر کی نه شلو کالو راهیسی جاری دی او شلورسوه تنه شاگردان لری، ښوونکی ئی اکثره وطنی دی.

۲- یو مکتب په «د بریکوټ» کی له لسو کالو راهیسی تاسیس شوی دی چه شاو پښت تنه شاگردان لری.

۳- یو ابتدائی مکتب په چاربالش کی تاسیس شوی دی.

۴- « » « » په خواجه خیلو کی دی.

۵- « » « » په مینه کی دی.

۶- بوابندانی مکتب به انجیل کی دی .

۷- « » به ذکر کی دی .

۸- « » دبیر د علاقہ پہ چکسیر کو دی .

نوٹ :

یخوا بہ سوات کی تعلیم خدای بوازی مسجد و مدرسه ، نوٹکہ ، الامامانو دیر ، نوڈورا
حتی دیش امامی منصب موروثی و نو وروستہ چہ مکتبہ تاسیس شوه نو دریاست امام
حکم و شوچه امامت باید د علمی ایات امر و یوی ،

د سوات دري :

شنگہ چہ سوات یوغرانی خط دی نو پیری دري اری چہ مشوری تی دادی ،

الف ، هه دري چہ سوات دریاست له خوا یخ به شمال پرتی دی ،

۱- دنار گری او کرا کر دره : چہ ج اری او بیه او دیکار مر شای اری
هغه سوات چہ سوات به دبیر خرا به تالی دی هه علم به دی دره
تیر پئی .

۲- دیشی دره چہ سوات شمالی پادری کو چندی .

۳- داسلام پورا وکیل باندی دره چہ سوات مشهور کفری سید و او دبیر اری به
به دره کی دی ،

۴- دچانیل او کو کناری دره : به درات او به به بخ کو به تہ د جنوبی بخ
د دبیر خوا به او شمالی بخ تی د سوات پارتی .

۵- ددنگ پورا ویشی اری او کفری به دري پرتی انکی پرتی اری به دبیر خوا
به دیکر یا او کو سید به علم به دره .

۶- هه دري چہ دریاست کمرانی او شمالی بخ به او سید و دی ،

۷- دچانیل دره : به لاهی هه دره به د تالی .

۷- دسر داری او بنجوت دره : چه درې به سر کی د بنجوت کلمی او به پای کی ای
رداری کلمی پرت دی .

۸- دچمتالی دره .

۹- دچیل دره .

۱۰- سپینه دره .

۱۱- دمیاندیم دره .

۱۲- دجروړی دره .

ج : هغه درې چه د خدیر به علاقه کی پرتې دی .

۱۳- ددرون دره : چه د خدوخیل د علاقې څخه د پیناور د سوابی د علاقې خوا ته
ده .

۱۴- ددایگی او طوطالی دره .

۱۵- دسور کادی دره : چه دچای (د پینور حدود) او دصدم اورستم (د پیناور علاقه)
نخ امرځای او امر اوښه پرته ده .

۱۶- دچاله رود دره : چه له غرب څخه د شرق خوا ته پرته ده ، او به یې ایا سین
وینځی .

د هغه درې چه دچکس به علاقه کی پرتې دی

۱۷- دواړی دره .

۱۸- دلاړگیار دره .

۱۹- دکینار دره .

۲۰- دپخ دره : یو تنګی دی چه له هغه څخه یو لار « پورن » د کوهستان د علاقې خوا ته
لار غورځیږي ته تالی او له لار بهله چکس پرته راشلی ده ، او به لار دسوات
منځی .

۲۱- دمانګا دره : چه دپینور خوا ته پرته ده .

د هغه درې چه دسوات د کوهستان به علاقه کی پرته ده .

۲۲ - ددوپر دره ، چه جنوبی مخ می دهد کائنات خوانه او غربی مخ می دایکوری
دکلی سره انجینی دی .

۲۳ - دکن شال دره ، چه دکوستان به شمال غرب کی برته ده .

۲۴ - دسنگری دره ، چه داباسین سیند ددی درې لمر خاته ته بهیږی .

۲۵ - دپنګر دره .

۲۶ - دراینولا دره .

۲۷ - دشتکپال دره .

۲۸ - دجاکک دره .

۲۹ - دپتن دره .

۳۰ - دگیال دره .

۳۱ - دسیو دره .

۳۲ - دکنډیا دره .

۳۳ - دغه درې چه په پښیر کی پرته دی .

۳۴ - دسالار ددره ، چه لمر ختوته پرته ده .

۳۵ - دگوگند دره ، چه دپښیر په منځ کی پرته ده اریه سوات ته بهیږی ، همدل

دره ده چه په سوات کی دچانډیل په دره ناڅرګندی .

۳۶ - دپښیر زئی دره ، چه دپښیر او پیکه پور تر منځ پرته ده ، لمر خاته سر ته به چک پیر

اولمر او پده ته په پښیر کی نښتی دی .

۳۷ - دپراڼه دره ، چه دپښیر په منځ کی ده .

۳۸ - دمالیری دره ، چه دپښیر په جنوب غربی کی پرته ده ، دپوړی د صدم

او دسپه غلجی ته چه دپراڼه وړخ دی دپوړی او بل سر کی دپښیر سره نښتی دی .

۳۹ - دملکی خیل دره ، چه دپښیر په غلجی کی پرته ده .

۴۰ - دمیال خیل او سګلا دره ، چه دسالار زوی او دپښیر لور دملکی خیل ته

په منځ کی ده .

دسوات پلونه :

خړ مشهور پلونه اری :

- ۱- یویل د کوز سوات د مرکز د کاناچو په موضع کی دسوات پراوی سیند چود دی چه محصول نلری .
- ۲- دوه پلونه د بر سوات د «بل دیری» په مقام کی پراوی سیند چود شوی دی ، چه د پل او خڅه محصول نه اخلی ، خودخارویو ، گادیو اولاریو موثر او خڅه ئې اخلی .
- ۳- یو د اوسپنی پل د بنیر په ۷۵ فته کی شته چه تا ننگ هم پر تیریدای شی - او دسوری کندیو په حد کی دی .

سوات سرک نه :

- ۱- یو لوی سرک له سوات خڅه تر پینځاور پوری تللی دی ، او داسرک دهغه لوی سرک ځانگه ده چه په ۱۹۳۷ ع کال انگریزانو دسوات د سیند په غاړه چود کړی او د جنوب له خوا بنیر ته تللی دی درستم اوصدم تر حدودو پوری . ددی سرک اوږدوالی دچکدري له پله خڅه دریاست تر مرکز پوری څلویښت میل دی اوله مرکز خڅه تر چوروی پوری یعنی دسوات تر پامه پوری نوی (۹۰) میله اوږد دی ، مگر داسرک په چوروی باندي نه ختمیږی ، په بنیر کی تیر شوی دمردان ضلع ته رسېږی .
- گویا داسرک له پینځاور خڅه تر چکدري ، سوات او بنیر پوری تللی او بنیر ته پینځاور ته راغلی دی او د پوی کړی په شان دسوات په غاړه کی اوږدلی دی .
- ۲- دهمغه لوی سرک خڅه یوسرک دبریکوټ له حد خڅه دجنوب خوا ته تللی دی چه دکر اکر اوساوگی دبریکوټل ختلی او دبنیر بابا دزبات له خڅه تیر پښی پیدایږی ، له لاری دسوری کندیو د اوسپنی د پل له داری په کندیو په لاره پر بنیر را کیښته کیږی .
- ۳- یل سرک دسکوری په حد کی له لوی سرک خڅه اورځسته خوا ته چلا شوی

رسوات ته تللی دی . داسرهك پردورش خپله تیرشوی دسوات د كوهستان حد ته رسېږي
چېدا كوهستان دذیر دسرحد سره نښتی دی . ددې سرك اوږدوالی له منگوزی څخه
تر كوهستان پوری څلویښت مېله دی .

اوزان او مقادیر :

جنسي مقادیر له پخوا څخه تیریزی من و ، ځواوس پېښاوری سیر رواج پیدا کړی
دی ، كوم بل څه رواج لري هغه «چته» ده ، چته یو بار ته وایی اوبار دهغه لخوا
په اصطلاح یو قاتری جوان ته وایی چې دسوات ددرومنو سره مساوی دی . دبل وزن
نوم «تیراو» دی چې د کابل دڅلور پاوو سره برابر دی ، ددې تیراو دسوات یو سیر
کېږي . ترسیر پورته «دری» دی چې څلور سیره بودی کېږي ، ترهغه پورته «من»
دی چې یو من دسوات اتیا سیره او دپېښاور څلویښت سیره کېږي . نندی پسی په سوات کې
کله داری رواج لري .

دسوات کلمې :

الف ، ددارالریاست دشاوخوا د کلمو نومونه داندی :

مېندو	کمانېلی	نوی کلمی	منگوزی
پاو گرام	دښیگرام	لخته بنه	اهنگرو دیر
گو گهره	تیه ونداك	شینگر وار	غلی کی (۱)
مانیسار	بریکوت	اوه	کوتا
منگاو	بشپوب	سیرین اوبه	کېښوره
منگر کوت	نوی کلمی	پساروان	برنگوا
چهار باغ	دو کورک	کلی اغ	منگه نهانه
منگوا	ملم	گت	بانندی

(۱) ددې کلمې کی یو ډول وطنی موچنی جوړېږي چې تر پېښاوری موچنی ناڅرکي
چېکلی اوبا دوامه دی .

خواجه خيله	شيلان	ميايت	چمبله
بتي	بنوري	ميا اندم	چروري
شا گرام	زند	شين كت	كاشكوت
سين		قبرات	
ب د بر سوات كلي چه د دارالرياست شمال خواته پراته دي .			
اشاري	كاله كوت	لال كو	ارنو و دره
بر در شخيله	ار در شخيله	سه پت	ودير گرام سين پونه
توت كي	خربري	شكر دره	شيري لم چره
ميا نكلي	بيا گند	نار كوت	بني گرام انكيلي
فاضل بانده	بره تپانه	شرح دره	داكي شين
سوي كلي	توتانو بانده	تپنك	مانجه كا اوچ
كالا كلي	نصرت	مهاك	شن تپنه
چاچو د بري	قال	ورديال	سوي ماري
چور	پنوري	تپانگو	قلمه كي تپرانك و زره خيل
چنكي	كپي	ياردي	شهو زائي دارمي
غنم	ديلي	غوريجه	سونديري مام ديري
ديري	كيا نشل	دم غار	بره باندي كووه باندي
بر كانچو	كوز كانچو	پر شور	ار شور علي گرامه
هزاره	ملوچ	مدر چيني	چندا خوره (۱) غمچه
اشوند كلي (۲)	چر چري	گاري	

(۱) چندا خوره موضع د سوات د رياست قوتشكيل دمچه د سوات د خا ناو . پرخه

غو يدي و - بلکه دهني علاقې سياسي مرکز بلل کيده .

(۲) د پير بابا زيارت په دغه كلي كي دي .

پنج - دینیر د علاقہ کلی :

پاچا کلی	ملك پور (۱)	سلطان ویس و یاغازی خان	جوہ	بازار کلی
ایلی	نور ورسک	الفور	دگر	کرہہ
و گند کوز (اوپر)	تختہ بند	ریگا	سنہکرام	کمالا پانی
ساج گتہ	مشوانی	چفر زئی	چنار	چنبہ
ہیری	بر کلی	نوی کلی	بتارہ	تدنگورہ
برادو کتکلا	گشبد	چر	گملونو	بودی
نان یسر	میرہ گی	تودہ چنبہ	توی	ایکناہی
پولادی دشنال	بھائی خانیکوٹ	پانڈیر کچ	تیرہ	یامپوخیہ
شلیاندی	چرائی	کلمباری	مارتوگک	بودال
کوهی	چیو	ہانگیر	ملاوٹف	بکرہ
ہور درہ	توپ درہ	تی	موت بول	دو کماہ
سوخان	بھائی	کمالا پانی		

شش - دمندر د علاقہ کلی :

اڑکی	چملا	امبیلہ	اگاری	سودرہ
کوکا	کنگوئی	کوریا	دکھاکوٹ	مرخنی
چیری	نگری (۲)	لنگر	ملک پخیلہ	دمندر کلی

(۱) پخوا ددی کلی نوم «لنر پور» واکہ کہ چہ ملک اردو ددی جیالی زار جو اتر او
 جودی مار سری و نو «ملک پور» بادشہ اوس داملک اردی اور شہ دور «مہجر» نامی
 دھتہ کلی ملک دی ۔

(۲) دھپان دفرہ بہ لٹہ دنگری بہ تحصیل کلی دو تار پنی تھای شتہ چہ تر
 دمندر یا دھتہ (آل اندیا کمپنی) دسوات صاحب اود دینر سوات اویا جوہ او
 دمندری مپا ہد پتو سرہ ہلتہ جنگید لی وہ چہ دھتہ کلی ترسٹلو وروستہ روستہ
 دمندر د لنگر پرا نو وج لہتہ لٹا بہ ولاداد مچھا دینر پرتہ لٹا پرتہ لٹا شول ۔

داکی	چمکلی	غور غوث	منگل نهانیه سواوی
پنج تار	طوطی بالی	نو کرام	مندرہ باغ هل
فاسم خیل	غاری کوت	سپہام	شیر گر تر نیان
چروری	بھانی خان	مندو	

ه - دچکسیر پہ علاقہ کی :

بخیلہ چکسیر (دھاکم لخی دی)	اوہیل	کرورہ	کتھ کوت	لاہکیار
پر گند چکسیر (اجرا و گجر خلک)	کابل گرام	دیدل	کماج	بشام
گند گر	چنگول	سر کول	دوت	دندی
تختہ	سند اکی	میرہ	شدک	یشاور
بہار	طوطی بالام	دانیکول	سندیا	ریجن پیر
سک	کوتہ کی	چو کا	شکوہی	بانڈوریا
ایبور	سینگری (۱)	گری	الوج	دوہم کوٹگی
کلائی	سینگلی	سندولی	سنبلا	چاکم
مراٹر	لاہکیار	سواوک	خندنگ	

و - دسوات دغور بندام کہستان علاقہ :

کوٹگی	اوچر	گیسر	شاہ گلاہ	گنداو
شاہوت	ایوری (۲)	دوات کلی	باگوری	ایلوئی
زیر فیری	پشاور	پشاور	بن	لنوئی
مناسکر	کچ	جامرہ	تارگو	

(۱) یہ کمال گرام خطہ تر سینگری پوری پوہ تحصیل دہ چہ دود زردہ کورہ

یہ بکشی دی .

(۲) دایوری یہ کلی کی دینو مشہور شاعر حافظ الپوری تیر شوی دی .

زمینسوات د کوهستان د علاقہ:

کورگانہ، دلائی، برکات، دابودی، بنگانی، کان شال، اجیر، ولایت

ج- داباسین د کوهستان علاقہ :

چه دیو و کند، کوهستان می هم بولی (۱).

پتن، بنگرلاور، جیچال، دو بیر، برانیا، ترات، شا کرام

چوت کرام، شمال، بزدی، بن کب، سیو، کبال، منرو

جاگت، رانولا، مدرزد، کدیا، کالام

دسوات عسکری تشکیلات :

به سوات کی عسکر به قومی قول قوانچی او تشکیلات می دای :

- ۱- سپه سالار : دقوالو فوجو مشر . چه نامیده ، بچه دوله بهد به غره ده .
- ۲- نائب سالار : چه دسپه سالار ترلاس لاندی کار کوی .
- ۳- کماندار : چه تر نائب سالار وروسته دوه تمه پدی منصب ت کالی کنچی .
- ۴- کمان افسر : چدهر کماندار ترلاس لاندی خلور تمه کمان افسران کار کوی .
- ۵- میجر : هر کمان افسر دوه میجران لری .
- ۶- صوبدار : هر میجر خلور تمه صوبداران لری .
- ۷- جمع دار : هر صوبدار پنشه جمع داران لری .
- ۸- خوله دار : هر جمع دار یو تن خوله دار او اتلس جها بان لری .

علاوه پرورتنو تشکیلاتو دسوات به ریاست کی شودوله عسکر شه :

- ۱- اردلیان : چه شپه می خلور سو و نوت به ریاست کی ددین اندوه دیو کمان افسر
- او یو میجر به لاس کی ده . وسطه می شپه سار پویش تویش دی . و سمی لاس لری

(۱) داتوی علاقہ به داباسین له حدودو شه آزاد دی ، به ۳۵۷ قمری کمال

بول شوی دی ، او نور به آزاد کی به منشان تر اوسه هم ناکوی به ریاست تر اوس

لاندی .

معاش می دمی وخت کی دهغه لځای یوسل اوڅلو پښت سیره شالی اویه پسرلی کی دهغه لځای
څلو پښت سیره غنم دی .

۲ - ذوالی ارد لږن : سوات والی اتماننه مخصوص اردلیان لری چه دیوه میجر او
پنځونو چممدارانو اویوه صوبدار تراداری لاندی دی .

۳ - دولی محمد اردلیان : ددی اردلیانو شمیر څلو پښت تنوته رسیڼی اودوی ته پسریره
پر هغه مقرر معاش په کمال کر شپږ درش کالدا ری تقدی هم دایاس دیاره
در کولی گچزی .

۴ - توپچی : چه لځاننه عسکر او منصبدار لری اوددوی شغه دیرلس هغه قاطری
توپو شته چه پخپله په سوا کر جوړ شوی دی . دانویچیان سل غاترو په کمند کئی لری
پنځه چممداران او پنځوس تنه دغانر دیاره قاکل شوی ی

۵ - سپاره : یوسل او پنځوس تنه دغانرو سپاره شته ، داسپاره هم توپاک هم تفنگچه لری
پخوا اته سواته وه . ددی معاش تر پلور دوی جواله شالی زیاتی دی ، یعنی پلوی یو نفر
اووه جواله لری نو دسیر ودا لس جواله دی

۶ - نفر خدمت : دمنصبدارو دپاره دپه لاندی ډول مللج فر خدمتګان مقرر شوی دی

نائب سالار	کماندر	کماند افسر	میجر	چممداران
۶ تنه	۵ تنه	۴ تنه	۳ تنه	۶ تنه

۷ - دایس : په هر کر کی دپسار دسپانسی پاره موجود دی ، خو معاش یی تر نورو
سپاره یانو ټیږ دی ، دایس یی اته څلو پښت سپاره جوړ شوی .

۸ - فغانه : عسکری دغانر او نقل دده و ترو په دیریا دی ، لکیر تپانویه د غلې
رسول دپاره دوه سوات غاتری شته

دسوات د عسکرو تهانی :

دقادی نوم :	دمنصبدار رتبه :
زره خله	صوبدار
نمو گرام	چممدار

دانشی نوم :

گری خزان

کونا

تندوداک

غالی کی

سرس کنی

مید

مشیه

شیرا ترپ

نو کای

گری کانی

سردای

چهار باغ

علم گنج

خواره خیل

نار

پتلی

سیاه

چراغی

پراچال

چو تکریم

بشمال

شاه

سنگ

لاری کول

در شایه

دانشی بدار تپه :

چوبندار

سور بدار

چوبندار

سور بدار

چوبندار

»

»

»

سور بدار

»

»

چوبندار

سور بدار

سور بدار

چوبندار

چوبندار

سور بدار

»

»

»

چوبندار

سور بدار

چوبندار

سور بدار

»

دانشي نوم	د منځني ادارې نوم
ل	جمعداران
متر	صوبدار
پرا	۵
چو	۶
گوالبري	۷
دیني	۸
شور	۹
فلاکي	صوبدار
ارکوت	۱۰ جمعداران
ننگر	۱۱
کابل	صوبدار
کاري	۱۲ جمعداران
ننوا	صوبدار
سر	۱۳
فلاکي	۱۴
ننوا	جمعداران
ارکوت	صوبدار
ننوا	۱۵
غزني	۱۶
ننوا	۱۷
ننوا	۱۸
ننوا	جمعداران
ننوا	۱۹

دهم صیدار رتبه :

جمعه دار

»

»

صوبه دار

نوبه دار

۲ جمعه داران

جمعه دار

صوبه دار

»

»

»

»

جمعه دار

»

صوبه دار

»

صوبه دار

»

»

»

»

»

»

»

»

دستابی نو :

بدان

چغز زی

اکا کره

گدائی زی

گو گند

چور

دگر

کو تکی

پا گوری

ایونی

نوی کلی

اولنبر

تانش

دولانی

کود ششک

بگرام

لاله ورد

تندی

شوب

چکسیر

دندان

چو سکا

مادان

کابل گرام

کاج

بر سریره یر ذکر شو یو تانپو یخپله په «سیدو» کی (خالور عسکری فلاکسانی شته چه په هره فلاکی سل سل تنه عسکر دیوه یوه سویدار سره اوسی - ٤٠٠ تنه .
د لوی موتر دو سرک په غاړه باندی پنځوس تانپي شته چه (١٦٠٠٠) تنه عسکر پکښی اوسی .

په بنیر او مندر کی دیرش تانپي موجودی دی چه (٢٠٠) تنه عسکر لری . د دیر بر سرحد د «سربالا» په غره باندی دیر ی تانپي موجودی دی چه (٢٠٠) تنه عسکر پکښی اوسی .

نوټ : په پورتنيو تانپو کی عسکر دخپلو کدو سره اوسی ، چره سړی نشته - او هلته مسجدونه هم لری .

د عسکر معاش :

د عسکری افرادو او منصبدارو معاش « شولی » دی ، چه په هره ملاقه کی دا ملاکو د عشر خه راټواییږي او عسکری گدام لږښي چود پیږي ، یوازی نایب سالار ته نقدی پیسی د مېشتی یو سل کلداری او دوه پیږه غوړی او څه چای او قند ور کول کيږي . نورو افرادو و منصبدارو نوټه داسی معاش مقرر دی :

١ - هر سپاهی ته په کال کی ٧ قاطری جواله شولی

٢ - د جمعدار « » « ١٠ » « »

٣ - د سویدار « » « ٢٠ » « »

٤ - د میجر « » « ٢٥ » « »

٥ - د کان افسر « » « ٦٠ » « »

سوات ملکي اداره او تشکيلات :

- ١ - د سوات د ریاست ټولی چاری به والی اړه لری ، خو والی دا چاری خپل زوی ولایت ته سیارلی دی . مسگر بیا هم په مهمو چارو کی مشوره ور کوی .
- ٢ - د سوات به ریاست کی دوه وزیران موجود دی : یو د مشیر الملک په حیث

اوایل دمشیر الہان بہ حبث ، مشیر الملک تقریباً دو زہر ، اخلہ حیثیت لری اویں دہشیر
لہ حاکمانو نور قول حاکمان بہ دہ ازمہ لری ، دہشیر المال و طبقہ خارجہ چاری
دوالی دہشیر المال ساتہ اوتجارت اوسالیہ دہ .

۳- قضائی چاری بہ قاضیا نوازمہ لری ، خوفاضیان دولیمہد تراثر لاندی دی . (۱)

۴- سنجہ او عرفانی کارونہ ہمہ ولیمہد ازمہ لری .

۵- ریاست دہشوری دہہ مجلسوہ لری ، یو خاص بل عام ، بہ خاص مجلس کی

والی او وزیران او یو وکیل وی ، بہ عام مجلس کی یوسلو شل تہہ تجربہ کارہ اویوہ
سری شامل وی .

۶- سہمی عریضی بظلمہ والی گوردی ازمہ والی پیچی بہ قومی خن گہ کی فیصلہ کبیری .

۷- بہ اطراف کی تحصیلداران شدہ ، چہ علاقہ دارانو حیثیت لری او دخلیہ حاکم
تراثر لاندی دی .

۸- قاضی دہلاہی شرع قانون چلوی .

۹- عریضی او فیصلی مقبول لری .

۱۰- عہہ شہری او شہری چہادہ والی بہ حضور کی قبولہ شہرتہر چہ عہود فیصلہ

کبیری مدعی او مدعی علیہ تہہ دہستہ گندی لندی تراثر لاندی او عہودہ کارہ دریاست لہ خوا
ور کول کبیری .

۱۱- پھنک کی دہجہ کی دہشیر پھنک او پھنک پھنک پھنک دہ .

۱۲- ہر عامرو نورانی بہ پھنک پھنک پھنک پھنک دہ .

حاکمان او تصدیقہ ازان :

۱- ہر گدی سا کہ بہ دادا رال ریاست کی .

(۱) فاضلی دوالی بہ خواجہ مقرر دہشیر ، دہ فاضلی مجلس ازان لہ خواجہ قبولی

ترشلو جوا او پوری دہشیر دی .

- ۲- هفته حاکمان چه تحصیلداران لری
 ۳- هفته تحصیلداران چه حاکمان و ترانر لاندی دی ۳۶ » (۲)

تخصیصیاداری :

هفته تخصیصیاداری چه به مرکز پوری ترلی دی به دی خایو کی دی :

- ۱- دبریکوت به موسی خایو کی .
- ۲- دمنگوره به بابوزئیو کی .
- ۳- دچارباغ به متودزیو کی .
- ۴- دخوازه خیل به کالی کی .
- ۵- دجروزی به جنگی خایو کی .
- ۶- ددروش خیل به شامیزو کی .
- ۷- دارکوت به سیو جئی قوم کی .
- ۸- دچند خوره به جنگی خایو کی .
- ۹- دجنگی به شموزیو کی .
- ۱۰- دسپهر به جنگی خایو کی .
- ۱۱- ددیگران به جنگی خایو کی .

هفته تخصیصیاداری چه دسوات به اطراف کی دی دادی :

- ۱- دبریکوت به موسی خایو او ابا خایو کی ، ۲- دبابوزئیو تحصیل .
- ۳- دچارباغ تحصیل ۴- دجروزی »
- ۵- دجنگی خیل » ۶- دبرانوال »
- ۷- دال »

(۱) دهه لری تنوشده به دهه ات به مرکز پوری دی دهه دی او نور به پتیر

مندر او به کسیر او کوستان کی کانی لوی .

(۲) دهه لری دهه ۲۵ به دسوات به اطراف کی او یوولس شه دمرکز ده کم

ترلاس لاندی دسوات لری

بيطارخانه :

يوه بيطارخانه هم شته ، چه خاړوې وړيا معاچه كوي .

دسواتيانو دود او دستور

- ۱- د بېله په ساتنه كې لكه څنگه چه د ټولو پښتنو دود دی ډېر مړنی دی ، او د بېانو ډېاره ډېری او حېرې لری ، مشران د باندې د بېانو سره ډوډۍ خوري .
- ۲- په عوامو كې د بشپړ ستر نشته او په خواصو كې رواج لری .
- ۳- پخوا په سوات كې د لښكر وېش رواج درلود ، چه تر شلو كالو وروسته په ټولې لښكې مساويانه وېشلی كېدلی ، اوس دا دود له منځه تللی دی .
- ۴- په سوات كې لښكوال سړی ته « پښتون » وايي ، بزگر او كسب گر سړی « ډنډر » بولي .

دسوات عتيقه آثار :

- په ۱۹۲۶ عيسوي كال يواځې زېرى عتيقه شناس (سراويل منيف) د لندن سوسائټي جغرافياكل هيټ رئيس سات ته راغلې ، په پټير او د كاساډور بند په هلاقه كې ئې حفريات كړي دي او له اتم كتاب ئې د منځني ايشيا د هتاقو په باب كې ليكلي چه په يارسي هم تر چم شوي دي ، كه څه هم زموږ په لاس كې نشته چه د سوات د عتيقه آثارو په شاوخوا كې مفصل شې وليكو ، خو دلته په لنډه ډول شو ياد داشته وليكو :
- ۱- د سړبنې په منگلوړ كې كې يوغړ دی چه وايي هلته د سلطان سكندر دوختو لجنې آثار شته .

- ۲- د چنگېر په هلاقه كې څېړنه په سر حفريات شوي دي چه يوه آتيز خانه او يوه ډبره پيدا شوې ده ، په وايي دا آتيز خانه هم د سكندر دوختو ده ، ډېره باندې شې ليكلې و ، خو چه انگرېزان راغلې هغه ډبره ئې له منځه سره يوړه .

٣- د نیکېڅپلو په علاقه کې یوه دره ده چې هلته کوټ پورته نژدی پر یوه تپه باندې یوه ډبرینه ودانۍ موجوده ده چې وایی داودانی ده کرام نامی راجا خزانووه کله نله دباران په وخت کې هلته طلائی مسکوکات پیدا شوی دي .

٤- دا بو به په غره کې یوه پخوانۍ آبادی ابدل کپړی چې د پخته کاری آثار لځینی ښکارېږي .

٥- په مسکوکو ذکر یو غره دی چې تر غره لاندې رود بهیږي ، درود په غاړه د یو بت تمسوی دی چې په ډبره کې کیندل شوی دی ، او او بو الی ئی دوه متره دی .

٦- د بابوزئو د علاقې ده د دیگرام» د فصیحی لمر خسته خواته یو غردی چې «کرام نومېږي ، په دې غره کې د یوې قلعي آثار څرگندېږي او وایی چې دا قلعه ده کرام نسائی راجا استوگنې لځای و ، چې د سلطان محمد د پوځو کې هغه کرامی د مسلمانانو پلاس ووژل شو او هغه قلعه فتح شوه .

٧- د سوات په مختلفو لځایو کې یو ډول زړې گڼنې ابدل کپړی چې یوه نږدې بریکوټ کې د سړک پر غاړه ولایه او په «شکر وار» مشهوره ده . وایی چې دا راز گڼنې او لځینی نورې خرابې په سوات کې د «هه» له زمانې څخه راپاته شوي دي . یوه گڼنه د سوات په پټار باغ کې هم موجوده ده انگرزانو د دې گڼنو په ښاوخوا کې معلومات او سفريات کړي دي خو له ډیره وخته دا گڼنې سر تړلي یا نه شوي دي د راز گڼنې د جلال آباد په سرخ رود او اتمان کر هم ښه وایی کوم وخت چې سلطان سکندر د پنجشیر نورستان ، اتمان او سوات په لاره تیریده ډیر لځایونه ښکری پرچونه جوړول چې دا گڼنې د هغو پرچونو نښې دي ، او څوک وایی دا گڼنې د پټار د دوختو دي .

خو شیخال خان هینتو پلار د سوات ملک داسې ستایي د

سوات می وازه لکه مال کړ سر تر پابه

خبر دار ژبې شوم له هر هره ځایه

ملک د سوات د مالوکا نوویو نشا ط دی
 په دوران دیوسفزیو واران پسا ط دی
 په هوا کی دکشمیر په آب ورنه گ دی
 حیف دی چه کشمیر ارت دی دی تنگ دی

سوات ارسنی والی

نوم ئی عبدالودود خان ، لقب ئی میانیکل اوگ شهزاده ، او د فنگر برانوله خوا
 نطاب ئی والی ، او اهالی ئی پادشاه بولی . یلار ئی عبدالخاق د سوات د بابا صاحب یعنی
 لایعبد القور صاحب زیوی ، مور ئی « بی بی انی » د جنرال دمترامان لملک لور ده .
 ۱۳۰۰ هـ = ۱۸۸۱ ع کال زیږیدلی دی . تحصیل ئی یخیل کور کی کړی دی
 په پښتو ژبه فصیح نطاق دی . په پادشاهو هم ئی تکلفه خبری کوی . په عربی او
 انگریزی هم پوهېږی مگر خبری نشی په کولای . حج ئو کړی دی ، موخ او روزه
 نه فضا کوی . درې زامن لری :

- ۱ - عبدالحق چه لقب ئی شهزاده جهان زیب او دانگر برانوله خوا ولعهد شوی
 دی . زیږیدو نېټه ئی ۱۹۰۸ ع . بوی کال دی .
 - ۲ - فضل فا در ، لقب ئی شاه دروم . په ۱۷ کلنۍ د پښتو اور په کالچ کو وفات شو .
 - ۳ - فضل معین د . لقب ئی سلطان روم . زیږیدو تاریخ ئو ۱۹۲۷ ع .
- خلو ولونی لری .

قوم

د سوات والی په قوم صافی او په صافی کی قند هاری دی چه سلسله ئی ه صفو
 لیکو ، سلمان ، عیسی ، وجر ، ابدال ، ترین ، شرخون ، سربن ، قس عبدالرشید تور سیټی .

ریاست

د سوات صاحب خطبه دوه زامن پاته شوه چه یو عبدالجنان او بل عبدالخاق نومېده
 عبدالجنان ئی « شر زوی » او په دماغ کی ئی د شکنی خیال پیداشو ، خو د خپل

زده آرزونه د نه رسېد او په ۱۸۸۷ ع کال وفات شو ، له ده څخه دوه زامن پاته شوه چه يو عبدالرزاق او بل عبدالوهاب نومېده . دواړه درياست او ځانې په هوا يويه بل پسې ووژل شول .

عبدالحق د پيرۍ او سجاده نشينى خواجه مائل و ، اوله دې لارې ئې څه رسوخ پيدا کړ او په ۱۸۹۲ ع کال وفات شو ، ده دوه زامن درلوده يو عبدالودود (ار سنى والى) او بل عبدالمنان . د عبدالمنان لقب « شيرين » و ، شيرين څه دسوات سپه سالار و ، په يوه چنگ کې مړ شو او عبدالودود د خان دسوات والى پاته شو ، او دده دريا ته کېد ومهم علت هم دانگر يز او دوستى او اتمه د و .

۳. مرکزي پښتونستان : (يا صوبه سرحد)

مرکزي پښتونستان په اوسني هېکوم پښتونستان يو او د پښتونستان هغه مهمه برخه ده چه په راتلونکي زمانه کې به د ټول پښتونستان مرکزي او زړه وي . د پښتونستان دا برخه خورا زوړ اوله جاداناتو څک تاريخ لري او د زړو کالو افسانې ئې په زړه کې ساتلي دي چه د پښتونستان د تېر پک تر عنوان لاندې به مفصل راوړه شي خو دلته يوازې د مرکزي پښتونستان تېر او پېر افيانې وضعيت ليکو ، او د اتم په لټه دل پياوړل شواړو چه د مرکزي پښتونستان ټوله شاوړه د انگر يزانو د پير پالستې قوت تر راتگ دمخه د افغانستان د خاورې يوه برخه وه ، او په ۱۸۹۳ ميلادي کال انگر يزانو د پېر او وچ زوړ دا برخه له افغانستان څخه جلا کړه او « د هند شمال مغربي سرحد » نوم ئې ورسا ئې ، کيښود ، چه د انگر يزانو د دې قوت تر راتگ او ظلم قبه به هم د پښتونستان د تېر پک تر عنوان لاندې و (ليکله شي) انگر يزانو دا علاقه پر دوو برخو ووېشله يوه هغه برخه چه د پېر او وچ تر استعماري ادارې لاندې اداره کېدل او بله هغه برخه چه شاهي ئې رياست درلوده خو په غير مستقيم به د انگر يزانو له خوا اداره کيدله يوه هغه برخه تر څي اته

موږ « مرکزي پښتونستان » وايو ، او دلته د همدې برخې جنرال افسانې وضعيت اوتاريخ ليکو .

څلور خوا وي :

لږ څټو ته ئې کشمير اومغربي پنجاب دي ، لږ اوبه و ته ئې د آزاد پښتونستان قبائل پراته دي ، شمال ته ئې د سوات او چترال رياستونه واقع ، او جنوب ته ئې د جنوبي پښتونستان د بلوچستان علاقه پرته ده .

رقبه

د مرکزي پښتونستان ټوله رقبه (۱۴۲۶۳) مربعه ميله ده .

نفوس

د مرکزي پښتونستان نفوس قريبا (۲۴۷۱۵۲۷) تنه دي .

مرکز

د مرکزي پښتونستان مرکز « پېښور » دی .

غرونه

د مرکزي پښتونستان مشهور غرونه دادی :

۱ - د هزاره غرونه ، هزاره په علاقه کې ډیر غرونه شته خو مهم غرونه ئې هغه سلسله ده چه د « پال » د غرو څخه را پیل شوې ده . ددې غرونو د دوی خانیکې د جنوب څخه د شمال خواته څنگ څنگ پراخې دي . د کاشغان په علاقه کې ددې دوو سلسلو ترمنځ فاصله ډیره لږه ده . دا دواړې خانیکې د « بابوسر » په مقام کې سره یوځای شوي دي .

۲ - د گیلبات ، قندیلانې او کاشغان غرونه هم د پالولو وړ دي .
داغرونه ډېره ښه شنه ځنگلونه لري .

- ۳ - د شیخ بدین غر د اقره اسماعیل خان دیر د دینو دغلانې څخه جلا کوی .
 ۴ - د بیلار د څه د شیخ بدین د شمال شرق خواته پروت دی .

درې

د مر کزی پښتونستان مشهورې درې داذی .

- ۱ - د خیبر دره : دادره د خیبر او افغانستان تر منځ هغه مشهوره ده ده څه انگرېزانو دخپلې امپراتورۍ د ساتلو مهم ښارګډې بللې دي . په دې دره کې په وچه د پرمختللي وېج او د اوردو کورنۍ د پښتو دوی دې څه په دنیا یی ډیر لږ مثال لري . او انگرېزانو په دې دره کې ځای په ځای ټانکې جوړې کړي دي . د دې درې ټینګوالی او عمکي اهمیت انگرېزانو د پښتنو د سرکوبۍ په اړه څرګند کړی دی . په سره له دغه مهم پښتانه وټه پریږدلو او بېله آزادي ساتلې بېمه په شول . د خیبر دره د مر کزي پښتونستان له مر کز څخه ۳۳ میلې لرې پروت ده . مشهور کابل اولځایوانی د دې .
 چمبر وډ - انډی کوتل - علم ګورد - نورخم - غلې مسجد (د خیبر دره په ترڅو لارو کې لاندې راشي)

- ۲ - د کابل غلې دره : دادره د دې دره د ضلع شمال خواته پروت ده . د دې درې څخه چلار او ګانګ ته لاره تپلې ده ، او دې لارې د مر کزي پښتونستان ښار د کنړ - سر د ښار دی .

- ۳ - د پلاکلا دره : د مر داند دغلانې لار د سوات د ډیر او چترال خواته له دې درې څخه تېر شوې ده . د دې درې دغلانې پورې د اوردو کورنۍ لږ لږ لري او د وېج سرک هم لري .

- ۴ - د اسیاه دره : د مر داند څخه پوښ دغلانې ته په همدې دره کې لاره تپلې ده . په اسیاه شل او پنځه بلوکی څه د پښتانو سره پوښتو ته ګول شو شو و اړه په دې دره کې پېر شوی دی .

- ۵ - د کورم دره : د افغانستان او پښتونستان د کومسات دغلانې ترمنځ لاره ده . او د دې درې کومسات چوټی هم آيا ده ده .

۶ - د توچی دره ، چه د افغانستان او پښتونستان د بنود علاقې تر منځ پرته ده . او د بنو چونی
یکښی آباده ده .

۷ - د کومل دره ، دادره د افغانستان او پښتونستان د اسماعیل خان ددیرې تر منځ
پرته ده .

۸ - د کوهانې دره ، دا دره د کوهانې او پشاور په منځ کی ده

۹ - د بیز و دره ، د بنواو اسماعیل خان ددیرې تر منځ پرته ده .

رودونه .

د مرکزي پښتونستان مشهور رودونه دادی ،

۱ - د کنهار رود ، دارود د کساغان د علاقې په هزاره ضلع کی د « لولوسر »

له چېل خڼه راوړی . او مری د شمال خڼه جنوب ته او بیا د له ختو خواته بهرنی
ددي رود د غاړو په کپو کی بالا کوټ و د حبیب الله کړی مشهور کی دی .

۲ - ا س س ن ، ا ب س ن د پښتونستان خورا مهم او لوی سیند دی چه جلالت په
ولیکل شی .

۳ - د سرن رود ، هزاره د ضلع په مانسهره تحصیل کی بهرنی . ددي رود

غرو باندی شوالی کړلی کیږی

۴ - د دور رود ، چه د هزاره علاقې په کی او بوی ، او « هری پور » ته
نژدې بهرنی .

۵ - د سوات رودونه ، چه پخپله په سوات کی ولیکل شوه .

۶ - د پنجکوړه رود ، د سوات د رود مسا ر ن دی ، او د چترال له غرو
را وړی .

۷ - د کابل رود ، چه د کابل او جلال آباد په لاری د پښتونستان په موهندو

کی تیر شوی او مرکزي پښتونستان ته را داخل کیږی او بیا په سوات کی کیږی .

۸ - د بارې رود ، دارود د پښتونستان د تیرا علاقې خڼه را وړی پر دواړو

غاروئی دیرې شوالی کیږی د بارې قلمه ته نژدې ئی اوبه صافیږی او په پیشاور کی

د شېلو کار ور ښی اخېستل کیږی .

۹- د کورم رود : دارود دسپین قره دجنوبی خوا خجہ راوڑی . په کورم او
راوڑو کی بیرینزی اودینو دعلانی دیری لیکلی اوی .

۱۰- دتوچی رود : دې رود ته گبیلاهم وایی . دسلیمان دقره له لمر خنیزو
برخو خجہ راوڑی .

۱۱- دتوانی رود : دافغانستان له غرو خجہ راوڑی په دیره اسماعیل خان
کی بیرینزی . کلاچی دهی دې رود پر شاخه پرته ده .

۱۲- دچترال رود : دهنه وکش له غرو راوڑی . (دچترال په ریاست کی
ولیکل شو .)

کسانونه :

په هر کری پښتونستان کی دیر کسانونه شته ، خو مشهورتی دادی :

۱- دمالکلی کسانونه : په کومسات کی ، بهادر خیلو او کران کی دمالکلی اوی
لوی کسانونه شته ، چه مالکله هم لیکلی راوڑی .

۲- دسره زره : دکابل درود په شکو کی پیدا کیږی او راوتلی دی .

۳- اوسینه : ددیر ، بساجور ، او هزاره په غرونو کی پیدا کیږی .

۴- ددېرو سکواره : دکومسات ، اوبنو یا لمر خنیزو غرونو کی دیره شته او نه
شته هزاره په غرونو او شېخ بدین کی هم ددېرو سکواره پیدا کیږی . دچراپ
غرونو ته هم اری .

۵- گوگر : دکومسات دنگېږ په مقام کی شته ، دکن کاله پخوا هاته را ایستل
شوی دی .

۶- ددېرو په سیدان سېو کی پیدا کیږی .

۷- سینه : د هزاره په غرونو کی شته ددیر شته .

۸- دانیه : په بساجور او هزاره کی موندل کیږی .

۹- دترویل : دکومسات په غرونو کی لږ ددیر شته داسماعیل خان په دیر کی
هم لاس ته راځی . خورا ایستل شوی نه دی .

- ۱۰ - د خاورو تیل ، په شیرانی علاقہ کی را ایستلی شوی دی .
- ۱۱ - کچ ، د مرکزی پښتونستان په اکثرو برو خو کی شته .
- ۱۲ - دمرمر دبري ، نو ښاره ته نودې داتک په مقابلو غرونو کی شته .

میوي :

د مرکزی پښتونستان په علاقو کی دا دا میوي پیدا کېږي ، انګورو - انار - بهی
آلوچه - خرما نی ، شفتالو ، پنکک ، ناشپاتی ، اوکات - اینجر - کجوری - خټکی
پیر او نوری میوي .

دغرونوئی :

خبری ، دیار ، بلوط ، جوز ، جلفوزه او نورې . .

غلي :

باجری ، جوارې ، ماش ، مشونګه ، وریجی ، نمباکو ، گنی ، غنم ، اور بشی
نخود ، مسور او نوری غلي پیدا کېږي .

صنعت او حرفت :

- ۱ - په ښاره علاقہ کی شری او ټوان جوړېږي ، دهری پور په جیل او په نجیب الله
کوټ کی لونګی ، هم او دلی کېږي .
- ۲ - په پېښور کی شپای ، موچنی ، لونګی ، خولی او دمسو لوښی جوړېږي .
- ۳ - په کوټ کی خپای ، دمرزو بوریا اورسی او توکری - تیارېږي ، پخوا
کلاووس هم جوړیدل خو اوس داکار بند شوی دی .
- ۴ - په ښو کی د خاورو ښکلی لوښی جوړېږي .
- ۵ - په اسماعیل خان ډیره کی دارگو کار لوی صنعت دی ، په کلاچی کی فلفونه
او چافو گان جوړېږي د مرزو او کجورو څخه بوریا ، رسی او توکری - هم
تیارېږي .

صادرات :

د مړ کړی بهنواستان عمده صادرات مالیکه، گوره، تپاکو او شر منی دی چا
د باندنیو ملکونو ته یی .

د اورگاہی لینو نہ :

یہ ہر کری بہنوستان کی دالانسی داور گادی اینونہ شتہ

۱- عمومی لین، دې لین ته، دانگریرانو په وخت «نارت ویسټرن ریلوی» یعنی شمال مغربي ریلوی وایه کېده، دالین په ټول مرکزي پښتونستان کې ځانګړی لری، یو سر ټی دینچاپ سره نښتی دی او بل سر ټی دخیبر درې ته رارسیدلی دی، داتګ سره پراباسین رانږېږتی -- هلته داتګ پنامه یو ټینگ پل شته چه دا ورګاډی لین پر تیر پټی او تر هغه لین لاندی دموټرو سړک هم په هغه پله راپوری وتلی دی، پشادا لین له خیر آباد څخه پهاګیری ته، له هغه ځایه اکوړې ته، له اکوړې څخه فوهار ته، پها قاروچي، پمی او دینپاور ښار ته، پها د پښاور چونډی، چمرود، لنډی کوټل او لنډی ځای ته پټی، چه ددې هر یو ځای پنامه یو یو

۲- در تیکسلا او حویلیان اورگادی ، دالین دهموی این یوه شانگه ده چپه
هزاره علاقه کی تیر شوی اود تیکسلا جنگین شغه تر حویلیان سوشن پوری رسینگی
حویلیان هزاره کی دس کز ایت آباد شغه اته پلایری پروت دی . پخله ایت آباده
د اورگانی این نندی تلی . ددی سوشنونه دای . عثمان کله ، دنجیب الله کوت ، مری پور
دسالم مرای ، بالید او نور .
۳- دتوشیار او درگی اورگادی ، دالین دتوشیار شغه تر درگی پوری رسینگی
درگی دملاکناره ایچنسی پوری اوده لری . ددی این سوشنونه دای . رسا لپور
دسالم مرای ، چوتی ، کلپانی ، تخت بانی ، ماتپان ، منا کوت ، درگی .

در گنج دلاکت به ایچنسی پوری اذن آری۔ ددی این سچشنیہ دادی۔ رسالہ پور
در گنج دلاکت پوری اذن آری۔ ددی این سچشنیہ دادی۔ رسالہ پور

۴ - د کوهات يا تل اور کاهي، دالين د خوشحال کړ سره د پل په ذريعه مرکزي پښتونستان ته داخلېږي. سټيشنونه يې دادی، خوشحال کړ، نا لېند، گېمېټ يا بری يا نېده، کوهات، چکر کوټ، استرزی، هنگو، توغ کاهي، دوا، دوسته در سمنډ، تل...

۵ - دکالاباغ او بنواور کاهي، دالين دکالاباغ څخه بنوټه تللی دی، سټيشنونه يې دادی، لکي، هروټ، گېلا، سرای نورنگه...

۶ - د لکي او تانگه اور کاهي، دالين د هروټ د لکي علاقې څخه د اسماعيل خان د ډيري د تانگه تر علاقې پورې تللی دی. سټيشنونه يې دادی، شهباز خېل، پېزو گل امام...

د مرکزي پښتونستان علاقې:

مرکزي پښتونستان پر شپږو مهمو علاقو ويشلی شوی دی چې انگرېزانو د علاقې دضلع په نوم يادي کړي اوغه دادی:

۱ - هزاره

۲ - مردان

۳ - پېښور

۴ - کوهات

۵ - بنو

۶ - د اسماعيل خان ډيره

۱ - هزاره

د علاقې د اېسټين له رښانه خواته پرته ده.

رقبه:

ددې علاقې رقبه فرېټ (۳۰۰۰) مربع ميله ده شمالاً او جنوباً پرته ده. اوږدوالی يې فرېټ ۱۲۰ ميله او پېسور يې ۴۸ ميله دی، د شمال خواته په کاشان علاقې کې ۱۵ ميله پېسور لري.

نفوس :

د مزارې دهلافي نفوس نږدې (۱۷۰۰۰۰) تنه دی .

پیداوار :

د ديار ، خبرې ، ونې شته چه د تعميری لارگو کار تخنیکي اخیستل کېږي اماش ، وربیجی ، فتم ، گڼی ، کور کڼ ، هم کرل کېږي ، انگور ، خرمانی اولو کات ډیر دی .

رودونه :

بدې علاقه کی د کونار رود مشهور دی چه په کالغان کی بهیږي .

کانونه :

د سکرو د ډبرو (کوئلی) او اوسپنی کانونه ، غرو کی شته چه را ایستل شوی دی در انجو اوسپنه ډبري هم پیدا شوی دی ، د آهکو ډبري هم پیدا کېږي .

صادرات :

د تعمير لارگی ، آلو ، پیروزه ، کور کڼ ، خرمانی ، نبات ، غوږی ، خر ، من ، او پخوان د باندی لیچول کېږي .

عقیده آثار :

په مانسه کی د آتو کا د وخت یوه کتیبه شته .

مشهوری علاقې :

ځینې مشهوری علاقې چه انگرېزا نو و رته د مزارې د ضلع تحصیلونه ویل

ښه وادی

۱- مانسره

۲- ایچ آباد

۳- هری پور

۱- مانسره :

دهزاره علاقی بو تحصیل دی چه مرکزئی مانسره نو مینوی ، نو ر مشهور
کائی دادی ،

بنفہ :

چه دسرن دسبند پرغاره برته ده ، او دوربجو تجارتی مرکز دی ، اوسواتی قوم
یکتبی اوسی .

شنکیاری :

ددی کلی شاوخوا دبره سرسبز ده ، دتعبیر دارگو اویہ منڈئی هم ده .

بالا کوٹ :

دا کلی دکاغان ددری په خوله کی دکونار درود پرغاره پروت دی . د کاغان
دبیدارو تجارتی منڈئی ده . دخلیقہ سید احمد شاه اوبالا پیر زیارتونه هم هلته دی .

دحبیب الله گری :

د کونار درود پرغاره برته ده ، لیدی نمایه دوه میله لری دکشمیر و بش دی .
او دیری چینی لری .

بقل او اوگی :

داتحصیل داسری لمر اویدو خواته پروت دی . اوگی ، وادی او اوگرو رتئی
مشهور کئی دی . داتہ دباوہر پولیس اوسی

۲- ایبٹ آباد :

دهزاره مضلع مرکز اولوڈوالیئی قریباً (۴۰۰۰) فٹہ دی . هلته دغره په ائنه کی
یوه اویہ چوئی شته اویہ همهنه غره کی دراجه رسالو غار دلیدو وړ شلای دی .
دایبٹ آباد مشهور کلی دادی ،

نوان شهر :

دایبج آباد خفه درې میله لیری پروت دی . دلیدوود پینې لری .

کاکول :

دادسیاهیانو د فوجی زده کړی لځای دی . ډېری ښې اوږه لری

دهمتور :

دایو زده فضا ده ، چه د تنهیا گلمی د سر ک پر غره برته ده ، د لته د جوز تجارت کبزی .

تنهیا گلی :

د کرمی په موسم کی ښه هوا لری . اوروالی می فریبا (۸۰۰۰) فته دی

کالاباغ :

پدې کای کی فوج اوسی . د تنهیا گلمی خفه دوه میله لری پروت دی .

حویلیان :

د دهمزاري علاقې د اور گاندی وروستنی سټیشن دی ، چاته اړیت آباد خفه اس

په لری پروت دی .

سهری پور :

هری پور د تحصیل مرکز دی . هری سنگه انو آباد کړی او د درود په فله

پروت دی ، باغونه ډیر لری ، خړو صا خرمانی ډیر کسینې .

د هری پور چل هم مشهور دی . نور مشهور لیا بو نه ښی

د آدی .

سرای صالح :

دلته گنی او کورکن کرل کچې ، او نوار چود پنی .

دنجیب الله کوټ-

دلته ډېری ښي لونگه او کپري تیارېږي .

خاڼپور :

ددې ځای مالتي او انکور ښه شهرت لري .

۲- مردان

دا هلاقه په ۱۹۳۷ع کال د پېښور څخه جلا کړه شوه او ځانته ضلع و بلله شوه .

د مردان علاقې ته د يو سفر و هلاقه هم وايي .

څلور خواوي :

شمال ته ټي د بونير او سوات علاقې پرته دي ، لمر ځاته ته ټي دا باسېن يوه برخه

او جنوب ته ټي دا ټک يوه برخه او نو ښاره پرته ده ، لمر لو يډونه ټي چارسده او د سوات هلاقه پرته ده .

رقبه :

د مردان د ټولې علاقې رقبه (۱۱۷۶) مربع ميله ده .

نفوس :

ټول نفوس ټي (۳۵۷۰۰۰) تنه دي او ټول په پښتو ژبه کړېږي .

قدرتي وېش :

د مردان ميداني هلاقه پر شينرو ټيو «يشاي» شويدي ده ، اباژمي - کمال زمي - امانزي

رجه - اتمان ، بلانق .

د اور گاډي لين :

د نړ ښاري څخه مردان ته دا ور گاډي لين رافلي او تر د رگه پورې تللي دي .

سرک :

د مردان څخه او ښار ته ، صوابی ته ، چار سډې ته ، مالاکنډ ته ، سر کو ته
تللی دی .

درې :

ددې علاقي مشهورې درې د مالاکنډ ، موراشا کوټ او امبيله درې
دی ، چه د سوات ، بونیر ، دیر ، او چترال سره د تېجا رتلازی هم
بللی کیږي .

صادرات :

کورږه ، تېا کو ، مرج ، شرمه او بوده د مردان عمده
صادرات دی .

مشهورې علاقي :

مردان محلي مشهورې علاقي لری چه انگریزانو د تحصیل او پناه یادی کړی
او ویشلی دی .

۱. مردان تحصیل :

د مردان دهلاقي مرکز دی چه په کښکني محکمات اوسېږي ، تجارتی منځنی هم ده ، او
پوره پکښی جوړیږي مشهور کلی ټي شادی :

نومې ، مردان ته متصل پروت اود مشهور و مشهور منځنی دی ، مردان او هو ټي دا
دواړه د کمال زی ، د ټي مشهورې قنډې دی .

نورو ، دا کلی د مردان څخه شاوړ میله لیری پروت دی چه له هغه لویه کوچنی او
ښه مردان ته لېږل کیږي .

نخت باني ، دا کلی د باني زی په ټپه کی پروت او د اور کلاوی متبش دی .

دهونى څخه نه ميله فاصله لري تخت باثني ته زدي به يوه غره كې د آشوكا دوخت آغا رشته
هښه دقند او پورې يوه كارخانه هم شته .

لوند شوه ، دابا زى - دتېې بواوى كلى دى .

رستم ، دا - زى ، اوسد هوم - شهوړ تجارتي كلى دى ، دپوښر دغلاني دياره تجارتي
منډه ښي رده .

گرې كپوره ، هله ډيري ښوې مو چغې جوړې بڼې او د ك او جوړه ولو
دستگاه شته .

شېبا زدگرې - هله پخواني زاده آثار شته .

سواى :

دعلاقه و چه ده او مركز ښي سواى نو ميڼې چه داوتم - ان به تپه پورې اړه .
اړي ، شهوړكلى ښي دادى ،

سواى - اوبې - كوټپا - زېده - كالاو - خان - مرغز - نوان - كلى - اسميله
دويان - سرخ ډيري ،

دقوټي - كلى دساحزاده عبدالقورم دزېږېدو ځاى دى . هله ددزاره ضلع ته
د كپه بويه ذريده ، دسند په تېرېږي .

۳- پېښاور

پېښاور دپښتوستان يوه مهمه او مقدمه برخه ده چه دمرکزى پښتو نستان
مركز دى دپېښاور په وجه تنسيه كې دوې راښي دى يوه رايه داده چه په آرياني
زمانه كې دپېښار په پيرس زام ، نومي حكمران آباد كړى دى او نوم ښي
« پيرس پور » باندې ايښى و چه په هرور دزمان پښتو ورسره بله رايه داده
چه په پېښاور كې اوكه شرا « پېشه وړ » خلك اوسېږي نو ځكه پېښاور يادشو
دى ، مگر اوسېږي رايه حقيقت ته نژدې ښكاري ځكه چه دپېښه وړ په ځينو ځايونو كې
د « گوتم » په نښان له ځكه راو تلې او پيدا شوې دى چه اوس دپېښه وړ په

(۱۰)

مېناب خانه کي پراته دي (۱) نوله دي کسبه به پاييد دا نو م تر اسلا
دغه وي .

خلور خواوي :

د پېښاور د شمال خواته د مردان ضلع او د سوات غلافه پرته ده ، له رځانه پلو
ني اېسا سين او پنجاب ، جنوب ته شي د کوه سات ضلع او د کوه سات د درې دایر پد
غلافه ده ، امر او پدو ته شي تيرا ، خيبر او د مومند غر و ته پراته دي ،
رڼه د دېښاور د ضلع توله رڼه ۱۴۶۱ مربع جلا ده .

نفوس :

په پېښاور کي قريسا (۶۱۷۰۰۰) ته آباد دي ، چي ټول پېښانک دي او پد
شي ژبه ده .

کسانو ته :

د پېښاور په بند کي د کلي د سيند له رڼکي څخه زر او زړي ، په غرو کي د نمبر
او په خواته به کي تر پور د پيدا کيږي .

پيداوار :

کښي ، ماش ، غوړي ، مېچ ، اگور ، آو ، مېلې ، آو ، مېچ ، ايشر ،
کمال کي ، پک (۲) او د رڼه .

صادرات :

شره شي ، کرږه ، کښي ، سره مېچ ، اوانگي ، خولپه ، رسي او د نورو .

(۱) جغرافيه سوله سره ۷۸۰ ج

(۲) يو رقم مېچ ده .

لاری اوسې كونه .

داور كمدی لین داتك څخه دغو ښار له لاری پېښاور ته راغلی او بیا لنډی
ځای ته تللی دی . یو پوخ او اوی سړك هم له اټك څخه تر خیبر پوری اوږد
شوی دی .

ښار :

د پېښاور ښار شپاړس دروازي لری او شاوخوا یی یو ځنډ راگرزیدلی دی .

د پېښاور مشهور ځایونه دادي :

- ۱- دبالا حصار قلعه ، دقلعه هری سنگه د درانیو پښتنو دهستونکی
پرکند والو جوړه کړې ده ، چه اوس پولیس پکښی او سبزی .
- ۲- دمها بیت خان مسجد ، دامسجد دشاهجهان په وختو کی دپېښاور ښولۍ حاکم
مها بیت خان جوړه کړې و ، او ډېر ښکلی مارت لری .
- ۳- اسلامیه کالج : دا کالج دمرکزي پښتونستان خوراوی عالی ښوونځی دی
ددې ښوونځی په احاضه کی د « کوتم بده » بت کشف شوی دی .
- ۴- تاکال : داسی دپېښاور څخه څلور میله ابری پروت دی ، په تاکال کی
دخلیل قوم خانان او سبزی .

۵- چمکی : دلته داحمد شاه بابا دپیر ، میان عمر صاحب مزار دی ، اود پېښاور
څخه پنځه میله ابری پروت دی . هره دجهمی شپه هلته میله وی .

۶- گور کچې : دښار په وختو کی دښوانو زیارت و .

۷- دیری شاه جی : ښار ته نژدې پروت دی دلته دکښکاد وختو آثارشته . یوه
یوانی سپی (۴۰۰) فټه لوړه هستو په دله تیاره کړې ده یوه صدوقچه هم په دله

شوې ده چه بهمنی کی دگورتم بده تیر کت شته .

۸- شیخ محمدی : دښار په اوبواو سبزی ، انسگور ښی

مشهور دی .

۹- سرشته به اصل کی خرین دی ، دینتو مشهور شاعر رحمان بابا به همپه لای
کی پیدا شوی دی .
هلاوه پر پورت ته لایو ، متنی ، مترا ، بجه ، ریگی او بدو بیر هم
مشهور کلی دی .

مشهور علاقہ یی -

د پیشاور مشهوری علاقہ یی چه اوس د تحصیل نرو به نسامه
یاد یخی دادی .

۱- چارسده -

د علاقہ دیره آباده اوزرخیزه ده ، د کابل اوسوان له رودو نوڅخه او پتری او برودو پرڅو
ویشای شوی ده ، یوه داشنغر او بله دو آب پناه یاد یخی ، په اشغر کی همدری اویه دو آب
کی ومندا او ککلیای قومونه اوسینخی ، چارسده یی مرکز د سوات درودیه غلامو پورت دی
او د گودو منډی ده .

چارسده مشهور لایونه او کلی دانې :

پراگت ، چارسده ، نوز دی مشهور کلی دی .

تنگی ، دلنه پاقوگان او چپی چور یخی .

اتمان زمو ، د گودو منډی ده ،

پازی ، د سوات درود کیته خواته پروت دی .

پنجی ، دانه یوه قلعه چور ده شوی ، د کابل د رود پر کیته
غلامه پر ته ده .

له دی نه هلاوه مېه ، نل خیل شقه و ، کابلاره او بلگرام ،
مشهور کلی دی .

۲- نیو بازار -

نویسار دانیس سیند پر کیته خواته پروت او برودو پر خو ویشل
شوی دی .

یوه دڅپکو علاقه او بله تپه خالصه ، پخپله د نوښار مرکز د تعمیری لار کوونکې ده .
سپین او چورنۍ د رود پر کښې غاړې واقع دي ، نوښار ته
نژدې به رسالپور کی دا لار ټکو میدان دی ، مشهور کلی
ئې دادی ،

چراټ ، د گرمۍ په وخت کی مرکز وی ، دې لږای ته نژدې د سکر و ډبرې
(کوټله) پیدا کیږي .

یښی ، دادا ورگادی سپین دی ، هره هفته هلته مېله کیږي ، هندوانې ئې مشهوره ،
دی ، دمر چومند ئې هم ده .

خیرآباد د عمارتی لار کوونکې او دادا ورگادی سپین دی ،
شیدو ، په دې لږای کی د مسلمانانو او سکانونو اوی جنګی
شوی دی .

اکوړه ، دانه زریښی مچنی او خولۍ جوړیږي ، د ښتو مشهور شاعر خوشحال خان خټک
په همدې کلی کی زیږیدلی دی .

هلاوه پر دې پیړۍ ئې ، تا روچه ، اکبر پوره ، د کاکا صاحب زیارت او نظام
پورنۍ مشهور لږایونه دی .

۲- کوهاټ

دمر کړی بېټوستان بله مشهوره علاقه ، د کوهاټ علاقه ده ، چه اوس د کوهاټ ضلع
پنامه یادېږي .

څلور خواوې

شمال ته ئې دایریدو علاقه ، پېشاور او دڅپکو د علاقې غرونه پراته دي ، لمر ختو ته
ئې د سندرود ، جنوب ته ئې د ښو علاقه او عبسی خیل دی ، لمر لویدو ته ئې د کورم د لږای
اود وزیرو غر پروت دي .

رقبه -

کروانتوله رقبه (۲۷۰۰) میله مربع ده ، اوږد والی یې (۱۰۴) میله او پسونی

(۵۰) میله دی .

نفوس -

د کروانت نفوس قریبا (۲۳۶۰۰۰) تنه دی ، ټول پښتانه دې او

پښتو وایی .

حرفوت -

شاهی ، اوشی ، توکری - او اونگی هاته جوړاښی .

اورگادی -

د کروانت په مرکز کې یو دا وړگ دی ستر شته او نور ستر شته نه یې

په ورو علاقه ککی ی .

مشهوری علاقې -

کروانت دوي مشهوری هاتوې لری چه اوس و ته تصباو ، وای یې

اوږد دی .

هنگو :

د هنگو علاقه هم یو دوو وروڼو ویشلې شوې ده یو لورده برخه او بله کوزه برخه .

د علاقه په سر ستره ده .

د هنگو د اورگادی ستر شته لوی یو څپله د هنگو په نامه کی او بلې ډولې پنامه چه د دې لږ

وروستنی ستر شته دی ، د هنگو په مرکز کې دیو لږو د ترمین د پاره یو مکتبه هم شته .

په هاته وروسته او کله د هنگو لږی مشهور کلی دی

۲- تیری :

هفته یوکر چنی ریاست گونی شته، چه د تیری دنواب ملکیت دی، خواستظام او اداره نی
الینه د کوهات تر اتر لاندی دی. د ابرخه د سالگی کسانو نه هم اری .
مشهور کسانو نه نی دادی .

لاچی د لته بیخیلی چر د تیری .

داود شاه باند، چه ددی تحصیل مرکړدی .

کرگت، ادر گادی سبشت دی .

علاوه یو دی کرک، پته، مالکی او بهادر خیل نی هم مشهور کلی دی چه هفته د سالگی
دیر کسانو نه شته .

۵- بنو :

بنو هم دمر کری پښتونستان لویه او مهمه برخه ده چه اوس دغه لښای د یوې ضلع پشامه

یاد تیری

خلمروخواوی :

شمال ته نی د کوه ت خلافت، امرخو ته نی عیسی خیل او د میان والی علاقه، جنوب ته نی
دا سماعیل خان تیره اولیر اویدونه نی، دوزیر و او پتو غرونه براته دی .

رقبه :

د بنو توه رقبه (۱۷۰۰) مربعه میله ده .

نفوس :

قریباً (۲۷۰۰۰۰) تنه ی، قول پختانه او پښتو نی تپه ده .

رودونه:

د بنویه هغه کی دوه کوچنی رودونه پخپلې چه یوه ته د کورم رود او بل ته د توفی چی رود یا
که بیلاد نه وائی.

سړک:

په لوی سړک د کوهان څخه بنو ته اولهغه لسیا، داسی سابل خاړه دی چی ته تللای دی. په یوځ
سړک وزیرستان او تپانیک سره تړلی دی.
د کلا باغ څخه د لکي له لاری څخه بنو ته ریل تالی دی.

مشهوری علاقې:

د تنظیم او اداري له رویه د بنو علاقې پر دوو برخو وېشلي شوي ده، په اولس هره برخه له خ
له نه تحصیل دی.

۱- پخپله بنو:

په د تحصیل د بنو مرکز دی د کورم درون څخه یو میل لږی پروت دی په دغه ورگسادی
په تېشن ایوه چرنی لری مشهور ځایونه لری دادی.

په رتبه دانه دی د کورم د شوی دی او زاده "تارسته" ورنیک سرای د اورگه دی و
په تشر لری او د هکری د سولو اساسانو د پاره دوشو څخه منښته.

توت کړی شمیر خپل "جانبو خپل" شور و "له" او تر اوسه د "لک" و د ا و د و مل لری
مشهور کلی دی.

۲- پروت:

په د علاقې دا رښه هم پروت تحصیل دی، او لږ څه لری شته ده او په ان لری مشهور ځایونه لری
ادی.

لغوي، د تحصیل مرکز دی او د اورگړي اینونه هم هلته سره یوځای شوي دي.
 د لاهور دې شمېر ازخېل، غزني خېل، تېر خېل، ابا خېل، هېک خېل، بیگو خېل، ولو خېل،
 نېوړی او نور ټي مشهور کلي دي .

۶- د اسماعیل خان ډیره

د مرکزي پښتونستان د پښتو، اوی، او مېړه د لاهور د اسماعیل خان ډیره ده، چې اوس یو ضلع
 بلل کېږي .

څلور خواوې:

شمال ته یې شیخ بدین او د پټنې کورستان لمر څنو ته یې د سند روږ، جنوب ته یې
 د غازي خان ډیره او امر او بدو ته یې د سلیمان غریبوت دی .

رقبه:

د اسماعیل خان د دې ټول رقبه (۳۴۷۰) مربع میلاده .

نفوس:

د اسماعیل خان په ډیره کې قریبا (۲۷۴۰۰۰) تنه اوسېږي .

پیداوار:

غوړي، نغوړ، بادري، جواري، نخوکی، او کپوري پیدا کېږي .

صنعت:

په کلاچي کې ففانو ته او چاقوگان چوړیږي .

لارې:

د اسماعیل خان له ډیرې څخه تر بنو پورې ، پساله هغه محله په تر ټاکلې او
 د وزیرستان پورې په څرخ تللی دی .

به ساره موسم کی دسیند بر ر ودد هر یو بل نری او له هغی لاری خغه د پنجاب
سره تجارت کوی، او په ساوده موسم کی د کینتیو په ذریعه تجار تی تگه
ورا تگه سانی .

مشهورې علاقې :

د اسماعیل خان د ډبرې شهوړی علاقې چه اوس د تحصیلونو په نامه یادېږی دادی .
۱ - پخپله د اسماعیل خان د ډبرې تحصیل ، داغرای دتوالی ضلع مرکز او د اباسند
پر غاړه آبا ددی ، او یوه تجارتی منځنی بڼه کیږی . دې ته ژدې دیها ډیور
لویه واله بهیږی . لمر لوېدو خوانه تی داکال کړ قلمه ده مشهور کلی تی دادی ،
په یاد پور :

چه زر خېزه کسای دی ، کجوردی ډبرې پکښی پیدا کیږی .

پنیا له :

د شیخ بدین دغره په امله کی پروت دی او دچینو په واسطه او بختی هر ډول میوه
د ضرورت په قدر پکښی پیدا کیږی .

شیخ بدین :

دا کلی یو مشهور غرازی .

کافر کوت :

دا مشهور دغره یروم دهان ته پروت دی . پخوانی زاړه آثار پکښی بدلای شوی دی
دې ته ژدې داباسند خېزه د پور واله راجلا شوې ده .

علاوه پردې پروان ددغره په کسای کور د ښکې - کوت جانی - چاه کان
پوټه او نور مشهور کلی دی .

۲ - د کلاچی تحصیل ، وجه دلازه ده او په لپی لری ، کلاچی ددې تحصیل مرکز دی
دغه دارگو صنعت شته ، چاقوگان او قلمزانه هم سوداږی ددی کسای خټکی ډیر خوانی
دی مشهور کلی تی دادی .

چودھوان :

داکلی دشیرانی دفرہ پہ لہنے کی پروت دی ۔ کچوری او نوری میوے لری ۔

موسی زی :

دچو دھو ان خٹخہ شینپہ میله لیری پروت او شہ شین کالی دی ۔ د خلیفہ صاحب زیارت مہلتہ دی ۔

تکوارہ :

ددی کالی خلق لہ تعلیم سرہ دیر شوق لری ، مگر :وبہ نی پیری لپی دی ۔

شاہ عالم :

دلته ہر کمال پہلہ کینوی ۔

رابن کالان :

دلته دشیرانیو نو ددعو و دار بدو او دپارہ از - گریز انو یو مجسور بت چودی

کری و ۔

علاوہ پر دے کبری ، شہوزی ، گنہای ، عارو شان ، مہی ، لونی ، روہری

او پتالہ مشہور کالی دی ۔

۳ - دہانک تحصیل : دہانک ددی تحصیل مرکز او داور گادی سہشت دی

دہانک نواب مہلتہ اوسی ، دہنی او وزیرو دغرو لہرگی د ممدی لہای ، نہایتی

تہ راجی ۔

گل امام دہانک مشہور کالی او داور گادی سہشت دی ۔ یہ دے لہای کی

خالچی چودھینی ، گمل ، اتار ، ملازی ، پانی اور ان کی مشہور کالی دی ۔

د مرکز پښتونستان تاریخ:

مرکز پښتونستان د پرخوانی او روڼ تار پخ اری . د سکندر تر فتوحاتو دمخه د آریایی مشرانو په لاس کی و ، او د سکندر زمانه کې د منځنی شرق په پرتو سوا او د اناو علاقو څخه شپږل کېده . د دې پخوانی دلاقی د عظمت او شان په شاوخوا کې په سانسگریټ - چینو - یونانی او عربی ادبیاتو کې د پرمخه روایات شته . استر ا بو پتو کې او اریان په لومړۍ او دویمه پېړۍ کې د دې علاقې په باره کی مهم بیانات کړی دي .

دغه وخت چه فاهریان په پنځمې پېړۍ او سولگون په شپږمه پېړۍ او هو ان تسانګ په اوومه پېړۍ کې د پېښاور ښار ولید ، تر هر څه دمخه یو دایمی ستوریو ددوی توجه ځانته واړوله . عربی جغرافیه لیکونکو لکه مسعودی او ریحان یروانی په یوولسمه او دولسمه پېړۍ کې او مفلی بابر په شپاړسمه پېړۍ کې د دې ښار په ستاینه کړې ده . علاوه پردې د دې ښار د علاقې تار پخ دوه زره (۲۰۰۰) کاله پخوا په صحیح قول ښکاره دی او ډېر هنرمندی روايات هم موجود دي .

له دوو زرو (۲۰۰۰) کالونه پخوا د پوځي دایمی لوی ښار چا « انوګاه » فرمانونه د دې علاقې د غرونو په اوږو کورو کې کښل شوی دی ، چه تر اوسه لا په قطعی صورت دالیکښنی نه دی او ستل شوی او مسالو څرګند لری . (۱)

له دغه وخت نه وروسته یوې سلسلې کورنیو په دې ښار کې سلطه او حکومت رانی درلوده . مثلاً له پرمختللو ښارونو څخه ډیر شایسته او د ګریکو او باختری سلسلې څخه داکو آیتس ، یاد میشا ، نورو او اسیټیانو څخه « کاکو قیسېس » یات « کز ګر » او یا وروسته پېښورانو ، هندوانو ، میلانانو ، سکانونو او نورو ، د پښتونستان په دې علاقه کې حکمرانی کړې ده .

د پېښاور په لویه وادی کې چه شاوخوا ټی دیوی یعنی دا پری په شان

(۱) شمال غربی سرحد نژادونه - اګلیسی کتاب د پهلوی « چلی » ترجمه .

غرونه را چاه‌بر شوی دی چه له دیرو پیریو را هیسی دهغو په لمنو کی پشپا نه ژوندون کوی اوتاریخی ریکار دونه ددوی موجودیت په دې سیمه کی له دوهی پیری را په دې خوا چه تقریبا دیر لس پیری کبزی په قطعی صورت ثابتوی . هغه وخت د کائناتی په غرونو کی ، داپاسیند د لمر لوییدو خوانه ، او د کابل د سیند په جنوب کی پشینو ژوندون کپاوه ، بنگیو ، اورکزئو ، ایریدو ، شینوارو ، ا و کاکرو چه دمالکی دغره په لمنو کی یزانه وو ، په ډیره پراخه له خپلو لځمکو څخه مدافعه کو له ، اوسره له دې چه هندوانو اورا جیو نانو دشرق له خوا په تیره بیادانونگا په وخت کی چه په دهلی کی داقدار خاوندو و ، مرکزی پشتونستان تهدید ا و د دوی ددباندينو تجاوزاتو په مقابل کی شدید مقاومت درلود په هیمه وختو کی غزنویانو دمرکزی پشتونستان څخه دهندوانو تهدید او سلطه دهغه نهای په شمالی برخو کی پسای ته ورسول او دسلطان محمود غزنوی فتوحاتو دمرکزی پشتونستان وضعیت بیخي وگرزاده . په ۱۰۰۱ میلادی کال « جیبیل » په نوښار اوپه ۱۰۰۸ میلادی کال « اتونگک پال » په پشپاور کی قطعی ماتې وکړه . (۱)

سلطان محمود غزنوی په خپلو وروستنیو فتوحاتو کی دپشپاور پشار دوسلمې او نورو جنگی اسبابو یو مهم مرکز وټاکه .

« پپلو » نامتو مورخ وایی : « که شه هم دپشپاور پشار بخوا ډیرودان و او ډیر اوسیدونکی ئی درلودل مگر دډیرو مسکری چکرو او حملو له کبله اوس ددې پشار زود پرتم او برم پاته نه دی ، دزاده پشار پر کنډوالوباندی ئی نوی ودانۍ جوړی شوی او زاده او سیدونکی ئی پانویو ایش شوی دی . »

دپشینو او غرنیو طایفه چه له پخوا په مرکزی پشتونستان کی اوسیدله د دزلا زک طایفه وه ، کوم وخت چه غزنویانو خپل نهای غوریانو ته پرېښود او دغوریانو پر نهای مثل دافغل دزلا زک طایفه هم دسوات خوا ته وخوځېدله او ددوی نهای دیو سفرو قبیلې ونیو (چه دقبائلیو په برخه کی د« یوسفزی » تر عنوان لاندی په مفصل درته راشی) .

به ۱۵۰۰ میلادی کمال بابر د کابل او غزنی څخه د خیبر ل لاری دمر کړی
پښتونستان مرکز د پېښاور ، ته راغی او دمر کړی پښتونستان په دیرو بر خوکی
کښی و کړ زید شوله همدې بحایه جنوبی پښتونستان ته ولاړ او د «دوری»
له درې څخه بیرته غزنی ته راغی . بابر که څه هم د پښتونستان د پښتنو دسر کوی
دپاره حربی اقدامات وکړه مگر بیا هم د پښتونستان پښتانه دخیلو فوځی مشرانو تر
سیوری لاندی په آزادی سره ژوندون کاوه او خپله خپلواکی یی ساتله . بابر
یو وار د زلازا کو دطایفی په لاریو و نه د پښتونستان دبا جوړ تر سر حده پوری
ورسید او دهغه بحای د پښتنو په مقابل کی یی له خپلو نویو وسلو څخه کار واخیست
خو ناکامه شو . همدا شان دده زامنو « کامران » او « همایون » د غوریاخلو
پښتنو له لاسه د کونړ د سیند پر غاړه او د پښتونستان په نورو غایو کی د آرامی
او خوشی راغ و نه لیدله .

مغلی اکبر پاچا هم پرم کړی پښتونستان دبری حای وکړی ، او ذیل مشهور
مشهور پتیرالان لیکه « بیر بل » « تو آر هال » او « راجا مان سنگه » یی ددې
نمونه کی د نیواو دپاره مامور کړه خو وروسته تر هغه چه پښتو « بیر بل » وو اژه
او دهغه دسکری فوت یی سات کړی . د اکبر نورو جنگیالیو هم ونشو کولای چه په
پښتنی قبایلو کی نفوذ پیدا کړی .

دا ورنگه زیږ په وختو کی هم دمر کړی پښتونستان دداخلی آزادی- احترام
ساتل کیده او کوم وخت چه یی د پښتو د ښکی دې برخه ته سترگی سرې شوی دی
او ددوی دآزادی دمنو کو اړخیال یی کړی یی دغو شجاع خان غوندی
جنگیالیو او جنگیالیو پښتنو پیلو اناو د مقابلی سره مخامخ شوی دی او ددی ته یی داسی زور
په کاره کړی دی چه خپله د خوشحال خان په قول یی تر اوسه ما غره په قرار نه دی
لکه چه زایی .

لا تر اوسه یی ما غره په قرار نه دی	پاچا ماسره ولسی سر په سنگ دی
لا په خوب کی په لرزه پریوزی له کی	چه دچا تر غوز زما د توری شرننگ دی
که په دادر می کورې هغه زه یم	چه می دا غره خاطر اینی دا ورنگه دی

د احمد شاه بابا په وختو کې خو د پښتنو امپراطوري تر ډېلې پورې خپره شوې وه ، او بيا د احمد شاه بابا د زوی تيمور شاه په وختو کې هم مرکزې پښتونستان ، لاهور ، سند ، ماتمان او کشمير د افغانستان د پښتنو د شاهي حکومت تر لاس لاندې وه . (۱)

تر تيمور شاه وروسته د زمين شاه په پاچهۍ کې هم کشمير ، لاهور ، پېښور ، فلات او بابوستان د افغانستان د پښتنو په لاس کې و . ۱۰ و په ۱۷۹۸ ع کال چه رنجيت سنگه سره دخپلو نورو سردارانو زمين شاه ته تسليم شو ، نو زمين شاه دخپله لاسه رنجيت سنگه د لاهور حاکم مقرر کړ .

تر زمين شاه وروسته کوم وخت چه شاه محمود د افغانستان پر تخت کښيښو ست سرادر عبدالله خان د افغانستان د حکومت له خوا د کشمير حاکم او شجاع الملك (چه وروسته شاه شجاع شو) د مرکزې پښتونستان يعني د پېښور حاکم و چه په ۱۸۰۳ ع کال شاه محمود د وزير فتح خان په ذريعه پنځوس زره روپۍ د کشمير د حاکم څخه ماليه واخستله او بياني د مرکزې پښتونستان د پښو او دامان څخه ماليه ترلاسه کړه .

تر شاه محمود وروسته چه شاه شجاع پاچا شو په دې وخت کې هم پېښور د افغانستان دخاوري يوجزو ، خو د پېښور ماليه ئې اېښودلې پښتونه رښانه ، حتي شاه شجاع د سند د خاوري سردارانو څخه هم هغه خراج واخيست کوم چه له خو کلو راهيسې ئې د افغانستان حکومت ته په وړ کړی (۲)

په دې ترتيب د سدوزو په ټوله دوره کې د مرکزې پښتونستان خا وړه د افغانستان دخاوري يوه قوه وه . په ۱۸۰۹ ع کال چه شاه شجاع په پېښور کې و ، انگريزانو چه هندوستان تر لود باني پوري نيولی و ، نو د فرانسې د نابليون او دروس دالنگرانو د د خطر ې د مخ نيولو د پاره ټيټان مجبور و گمانه چه د افغانستان سره عهد او پيمان وکړي ، نو د هندوستان انگريزي

(۱) (۲) د پښتو تبار پيښ . لومړۍ ټوک ۱۴۸ - ۱۵۴ - ۱۷۳ - ۱۷۹

حکومتی د ۱۸۰۹ ع کال د فروری په ۲ دمویت سټورټ ایلفنسټن تر مشرۍ لاندې یو هیئت دراجیو تانی ، سینه ، ډیره غازی خان او ډیره اسماعیل خان په لاره کومات په دره پېشاور ته را واستاوه او د شاه شجاع سره ټی یو تړون وکړ له هغه تاریخ څخه د پښتونستان او افغانستان د پښتو بدبختی شروع شوه او د انگریزانو استعماری او امپریالیستی حکومت ورو ورو د پښتونستان خاوری ته راغزې شو ، چه وروسته به راځي ، مگر بیا که به هم انگریزانو د مرکزي پښتونستان یوه برخه د بریتانیا د قول حربي قوت په زور چه دې خوانه ټی متوجه کړی و ، تر خپلې سلطې لاندې راوسته ، خو هر څه چه ټی وکړه د مرکزي پښتونستان د پښتو ژوندی روحیات او د آزادۍ غوښتلو احساسات ټی تر خپلې سلطې لاندې رانه وستلای شوه ، او دغه لحای پښتو قریبا دوه سوه کاله په مختلفو وختو کې د انگریزانو د امپریالیستي قوت سره مقابله او مقاومت نه کړی ، دی (چه د پښتونستان تحریک) تر عنوان لاندې به مفصل ولیکل شی)

په ۱۹۱۷ ع سوی کال چه انگریزان مجبورده شوه له هندوستان څخه وروزی ظاهره ، په دې چل او پامه چه دهند مسلمانان بیا له محاکمه واری خو په حقیقت کې د خپلې امپراطورۍ د رفایې د پاره ټی ایماکتان پناه یو ، محاکمه جوړ کړه نو په دې وخت کې د مرکزي پښتونستان د پښتو د اټکل و ، چه دا لیکه خو مخ وخت دهند ضممه ، نه و محاکمه کول ، نه به تاریخ دغه قوت پناه یو ته ټی لری نو انگریزان به خپل حق حقدار ته ورسې او نور به نو ددې لحای د پښتو له سره لاس واخلي ، مگر انگریزانو چه یوازې په ظاهره له دې سره اشته پښې غولی کړی وې او په ټی خپل سیاسي سیاست د پښتو دې حراته گسارلی وو ، نو ځکه ټی د مرکزي پښتونستان د پښتو د پناه یو احساسات ورنه کړه دهند لحای پښتو چه هر څه غلېاي ووهي ، خو اوس پښتوستانو خپل غوښتونه کتنه او چول شو پښتانه مجبور شوه غلې اقدامات ټی شروع کړه او په دې اقدام کې د مرکزي پښتونستان د پښتو کومه اوږۍ نه چه منځ ته راووتله دغه دشمني خستگارانو له وچه (د پښتونستان تحریک) تر عنوان لاندې به مفصل درته راځي) خوا امپریالیستي

فوت ددوی دو ولس زړه تنه تراوینځی ، زاده او لمبلیان په جیل کی بندیان کړه او نور پښتانه ئی هم له خپل مشروع حق غوښتلو څخه په راز راز پلټو شدیدا منع کړه مگر سره له دې ئی ونشو کولای چه د امر کړی پښتونستان د پښتو آزادۍ غوښتلو روحيات او احساسات ورژنی او هلته تر اوسه د آزادۍ غوښتلو مجادله روانه ده او د امر کړی پښتونستان قول پښتانه په یوه زړه او یوه خوله د د زند-باد پښتونستان « نارې وهی و آزاد پښتونستان غواړی او یقین دی چه ډیر ژر به خپل پښتنی ووت او پښتنی غم خپل لخواوندی دیو له ځکه خلاص کړی او د آزاد پښتو-زان تر بیرغ لاندی به ودریږی !

۴- جنوبی پښتونستان: (بلوچستان)

د پښتونستان یوه مهمه او تاریخی برخه د بلوچستان پناه یادېږی چه د پښتونستان جنوبی برخه بللی شی . بلوچستان د گوتل له دوده شروع شوی تر بحیره عرب پوری او بیا د افغانستان او ایران له سرحدو څخه نیولې تر پنجاب او سنده پوری رسېدلی دی . لکه څنگه چه مؤرخین لیکي د دغو تحقیقاتو له مخی چه تر اوسه د بلوچستان په پخوانو نقاشیو کی لکه (نل) او (چاله وان) او نور لیدل کیږی دا شاوخوا شپږمې چه په بلوچستان کی د قبل الشار یخ نېټی شته او خلور . ریښه کاله د مسیح تر میلاد د پته په بلوچستان کی هغه اوی مدنیت وه چه د نېل از سمیع پیر څخه شروع شوی او تر سنده او گنگا پوری پور شوی و (۱) بطلمیوس د پخوانی زوړ جغرافیه لیکو ځکه چه په دوهه مسیح پوری کی ئی ژوند کړه ، بلوچستان ئی ده جدور زیاده پناه مه یاد کړی او د

—————

آریانا داوود وولایانو شغه نی یو ولایت شمیرلی دی (۱) په دې ترتیب نو کلمکو لی نیک مدنیت په بلوچستان کې مابینې او د بلوچستان نهمه د خورا زاده تاریخی مدنیت ارونکې بله کیږي . یو بل روایت دی چه په ۳۲۵ قبل المیلادی کې د لوی سکندر د فوړکو نو افسر « کریت » نامی د سکندر په امر له ایران شغه د هلمند له لاری فوجی سامان دې برخو ته راوړی و ، او د د موله له درې شغه کوټی ته اوله هغه نځایه د « سراوان » له لاری تیر شوی و (۲) دلته د هغه تر هغه چه د بلوچستان نور تاریخی واقعات وایکم غواړم د بلوچستان جغرافی و ضعیف شرح کد کړم او له هغه وروسته یی بیا تاریخ ته راوگرزم .

جغرافیه:

بلوچستان د هغه تر هغه چه دانگریزانو د استعماری قوت پرې مسلط شوی لسه خورا دیرې زمانې پخوا شخه د افغانستان د خاورې یوه برخه وه ، خو دغه وخت چه دانگریزانو استعماری قوت په هند تجاوز وکړ نو بلوچستان یی هم د خورا د افغانستان شغه جلا او پر دوو برخوئی وویشه ، یوې برخې ته یی برطانوی بلوچستان وواي چه دانگریزانو د چیف کشر تر ادارې لاندې اداره کید او بلې برخې ته یی خارجی بلوچستان وایه چه په غیر مستقیم دهغو افسرانو تر اداره لاندې وه دلته په مجموعی صورت د دواړو برخو جغرافیه لیکو (۳)

خاور خواوی:

شمال ته یی افغانستان ، له رختیه ته یی هند او پشپاب ، جنوب ته یی بحیره عرب و او امر او بدو ته یی ایران ، د رخت دی . شمال مغربی خوا ته یی سرحدی صوبه رتبه ده .

(۱) تاریخ افغانستان ۲۹۵ مخ

(۲) یادگار تاجیو شی قلات - ۱۰ مخ - په اردو ژبه .

(۳) په دې برخه کې د جغرافیه بلوچستان له کتاب شغه استفاده شوې ده چه

په ۱۹۴۸ ع کال په اردو ژبه لیکل شوی په کوټه کې چاپ شوی دی .

رقبه :

د بلوچستان قوایه رقبه (۱۸۴۶۳۸) مربعه مېله ده ، د بحر د ساحل او ږدوالی
چې د بلوچستان سره نښتی دی (۴۷۳) مېله دی .

نفوس :

د ۱۹۴۱ ع کال د احصائیې له رویه د بلوچستان نفوس (۸۵۷۸۳۵) تنه دی .

قدرتی وېش :

د بلوچستان علاقه پر دوو برخو وېشلې شوې ده یوه غرنۍ علاقه او بله میداني
علاقه ده غرنۍ علاقه ئی تر (۳۰۰۰) فټو پورې د سمندر له سطح څخه لوړه ده ، او
میداني علاقه ئی تر یو زر (۱۰۰۰) فټو پورې لوړه وای لری . په غرنۍ علاقه کی
مشرقي او منځنی ، تلافي شاملی دی او په میداني علاقه کی شمال غربي علاقه اوڅه
هم « اس بېله » او د دریای دشت علاقه شامله ده .

غرونه :

د بلوچستان د غرونو سلسله د انگرېزي د (S) د توري په شکل غوړېدلې ده عموماً
لغړ او برېښ راغلی ، شهر غرونه ئی دای ،
۱ - د ساچمان غره ، چې پېشته ئی « د کسې غره » هم بولی - ددې غره سلسله
د کومل درود او د سنده درود په منځ کی پرته ده ، او بلوچستان له پنجاب او
شمال غربي سرحدی صوبي څخه جلا کوی - ددې غره ټول اوږدوالی دوه سوه
او پنځوس مېله دی ، منځ اوڅت ئی شمالا او جنوبا پر وت او ځانگی ئی شرقا
او غربا خپري شوی دی .

۲ - تبت سلیمان ، ددې سلسلې خوراوړه شوکه ده چې لوړوالی ئی (۱۱۲۹۵)
فټه ته رسېږي . هلته د چاغوزيو او د مټیلان ونی ډیري دی . مار خوری او منځکی
هوسی هم پیداکېږي .

دشمن خړ او ژوب ښک-ای علاقي هم په دې سلسله کې واقع دی .

۲- دتوبې غره ، داغر دژوب او پښتن په علاقه کې پروت دی د افغانستان او بلوچستان ترمنځ اړخ واقع شوی دی (۳۰۰) ميله اوږدوالی لري . دچمن دغلانې سره ددې غره رخ شمالا او جنوبا پروت دی او په هغه خړه کې دې غره ته دخواجه همران » او «سرلته » وايي او د کوزک مشهوره دره په همدې غره کې ده . د پری انځري ونې لري مگر درزو او مېنو دپاره وړې وړې ونې او وختي شته .

۳- د بروهي غره ، داغر دچاله وان او سرایان په علاقه کې دمولا درود او دژوب درو د تر منځ پروت دی (۲۷۵) ميله اوږدوالی لري او (۷۰) ميله نې پسرور دی دبلوچستان اکثره اوږدې ښوونکي دهمدې غره په سلسله کې دي ، خلقت ۱۱۴۴۰ فټه ، زرغون ۱۱۷۳۸ فټه او رنگتوه ۱۱۳۷۵ فټه لوړ دی .

دبولان او لور الاړن مشهورې وړې په همدې غره کې دي ددې غره په شمال مشرفي لمنه کې « زيارت » نومی شای ډیر صحت ښوونکي شای دي ، او د موسم دتو دوالی په وخت کې اکثره دغبرونه له سې او کرقي غږه وایه لځي . داغر ډیر ښه شين لور د او وېشت درو گټ ښکارونه لري ، په دې غره کې دډبرو ښکاره او دپنسل دپاره لږ گټي پيدا کېږي .

۴- دکر تهار غره ، داغر دچاله وان خلاقه له سنده څخه بېلا کوي اوږدوالی نې (۱۹۰) ميله دی او ډیر زیات وسعت نې شپېته ميله دی او ددې غره شپږه لورده څوکه دزرکله ، لومړنۍ څوکه (۷۴۳۰) فټه لوړه ده ، ترڅو او دغره وړې ډیري پيدا کېږي ، مگر تر هومالو غره نې .

۵- شپې غره ، داغر په شمال وان اولس بوله کې پروت دی منځ اوښت نې شمالا او جنوبا دی (۱۹۰) ميله اوږدوالی لري (۷۰) ميله پسرور لري ، د پری لورده څوکه نې غراس نومېږي څوکه ۷۷۵۹ فټه لوړه ده په لورده برخو کې نې دزیتون ونې او په ښو برخو کې نې دغیاظن دکیکروني ډیري پيدا کېږي داوښانو ، پسو او وړو دپاره دڅرخېدو ډیر ښه شای دی .

۶ - دچاغی غره ، داغر دچاغی په ضلع کی شرقاً او غرباً پروت دی او د دوالی ټپي (۹۰) میله او زیات پسونی ۳۵ میله دی دسلطان دغره مشهور آتش فشان په همدې غره کی دی څنگه چه دهلمند ټولی لاری پردې غره سیرې دی نو د عسکری نقطه نظر څخه ډیر اهمیت لری .

۷ - دراس غره ، داد خواجه عمران دغره یو ښاخ دی چه (۱۴۰) میله او د دوالی ټپي لری ډیره اوږده څوکه ټپي راس نومېږی چه (۱۰۰۰۰) ټپه ټپي لوړوالی دی ، د دالېندی میدان داغر دچاغی له غره څخه جلا کوی ، داغر وچ دی .

۸ - د سیاهان غره ، داغر مکران له څاران څخه جلا کوی ، او د دوالی ټپي (۱۷۶) میله او پسونی ۲۰ میله دی ، وچ او لغړ دی .

۹ - د مکران منځنی غره ، داغر د مکران په منځ کی پروت دی (۲۵۰) میله اوږد دی او ۴۵ میله پسونی لری ، آبادی ټپي لږده .

۱۰ - د مکران ساحل غره ، داغر د بحیره عرب پر غاړه غاړه تر (۲۸۰) میلو پوری پروت دی او زیات پسونی (۷۰) میله دی .

دغره هوښی ډیری پیدا کېږی ، مگر کومه مستقلة آبادی نلری ، ځان ځان ونی لیدلی کېږی .

رودونه :

د بلوچستان رودونه ډیر واده واده دی ، لوی رود نلری مشهور رودونه ټپي دادی :

۱ - د ژوب رود ، دارود دپښت لمر څانګه ته د کند دغره څخه را وزی او ۲۴۰ میله کچه دگومل درو دسره یو ښای کېږی ، دسره او سهارا مند ونه ټپي منځا ونسان دی څنگه چه ددې رود څنګه کی نو ځمکو ته او په تشی وړ کولای .

۲ - د نلاری رود ، دارود سپهره راڅه ته نژدې را شری وچ کېږی او په بلوچستان کی (۳۰۰) میله اوږدوالی لری . دسره برخه ته ټپي لوړالائی وايي

۱- آنچه در سیاهان دمانده سره گنبدی نوئی انباز بولی - دمری به علاقه کی بیچی ورته وایی . دیر کپته نه دی او نمکوته اوبه ورکوی ددی رود معاونان نارچی ، دا دا ا و سانگان دی .

۳- دلو دمرود ، دارد دتوبی دغ-رونو شخه راوی : تربیت او شواروگ تیرینی، دجاشی به علاقه کی دلوراه سره گنبدی، اوژ دوالی می ۲۵۰ مبله دی ددی رودنس دیر ژوردی خوبسالم شخه نمک کی اوبوی . دملیز یو به علاقه کی ددی رود شخه دماشین به ذریعه اوبه را خیر وای ک- ییزی چه هلته بنه کاف-ی نمک کی ته اوبه ورکوی .

۴- دمولورود ، دارد دبروهی دغره دمنخنی برخی شخه چه هر بویی ورته وایی راوتلی دی ، جاله وان او کچی علاقه اوبه ورکوی، اوژد وایی می (۱۸۰) مبله دی .

۵- دپورود دارد دسپاه غره شخه راوتلی دی او بصره عربته توئین-ییزی تلی دومره ژوردی چه نمکوته شخه اوبه ورکوی دبرایری دمنده او دلو چستان به منخ کی دارد ویش اوید ای دی .

۶- دپور را رود ، دانی ته ژودی راوتلی او دپ به غرونو کی بییزی ، جنوبی جاله وان اولی یله اوبوی او بیا بصره توئینی، اوژد وایی می (۱۷۵) مبله دی دیری اوبه ای جیل ته توئینی چه هلته می بندورا جوی اولهقه شایه بیا نمکی اوبوی ، ۷- دمنگول رود ، دارد ددانی سوراب شندراوژی دجاله وان او مکران شمال مشرقی برخی ته اوبه ورکوی .

شهور معاون می مشک کی دی ددی رود اوبه سورایری نمکوته راخیری او دا رود دلو چستان ترولو ووشونه اوژد رود دی چه (۳۵۸) مبله اوژد وایی اری .

۸- درخشان رود ، دارد لهقه شایه شخه چه د مکران او سیاهان غرونو سره بوشای کینی راوژی - قول اوژد وایی می (۲۳۸) مبله دی دمنجگر او نو دو نمکوته اوبه ورکوی .

۹- ددشت رود، دا رود له ډېرو خورو او ماندوله بوځای کېدو څخه جوړ شوی دی. ۲۵۵ مېله اوږد دی ددې رود اوبه ددای او کبچ اونوری ځمکې اوبوی .
کسانو نه:

- ۱- ددېرو سکاره (کوټله) ، ددېرو دسکرو کسانو نه دبښت او کوتی سره غره کې اود قلات په دکاری کې ددوب په هندو باغ کې دلو رالائی په دوکی کې ، دسبی په هرنائی ، ناکس ، کوسټ او څارګه کې او همداراز په بیچ کې شته .
- ۲- گوګر، داسکان قلات په سنی ملاقه کې اود چاغی دسلطان په غره کې او دمکران په دبښت کې شته .
- ۳- کروم، د کروم کانونه په هندو باغ او جنگ توا کې شته .
- ۴- اسبایس ، په هندو باغ کې پیدا کېږي .
- ۵- پوره ، چاغی ته نژدې شته .
- ۶- سپینه خاوره ، چه تباشیر او نور ځینې جوړیدونې دسپین تنګی په سوچر دره کې پیدا کېږي .
- ۷- رانچ ، درنجو کانونه په جاله وان ، خردار او چاغی کې شته .

صادرات:

- ۱- ودی چه هر کال قریبا اتیازره مټله له بلوچستان څخه بهر ملکونو ته لیږل کېږي .
- ۲- تازه اووچی موی ، ۳- غالیچی ارستر انجی ، ۴- هینډیه ۵- زیره ۶- چلفو زی ۷- کجوری ۸- آاو ۹- شری ۱۰- څرمڼی او پوتکی ۱۱- دما حلی ملا فی څخه کېان . دا ټول له بلوچستان څخه دباندو مالکونو ته صاد رېږي .

لاری او سپر کونه :

- داور گاندی لینونه په بلوچستان کې شودا ور گاندی لینو ته شته .
- ۱- دچمن او کوتی ترمنځ دالین جهښت ته نژدې بلوچستان ته را داخلېږي له سبی .
 - مچ ، سپیند ، کوتی ، بوستان ، د عبدالله له قلمه څخه تیر یږي او چمن ته رارسېږي ، ددې

این اوزدوالی بی جهت است. شصت و هفت روزی ۲۶۵ مایل دی دالین دبلو چستان اوهندوستان
ترمنخ اوبه لاره ده کوزک مشهور سورنگ کی رسیدی لین دی .

۲- دکوتی اوزاهدان ترمنخ ، دالین له سبزابه ، نوشکی ، دالیندین نوک کندی
خفه تیرشوی اودایران ترزاهدان پوری رسیدلی اوه ۴۶۶ مایل اوزدی .

دالین پنتوستان له ایران سره نچاوی اودایران سره تجارت د یاره بیه آسانه
لاره ده دتشیه سورنگ کی چنیم میل اوزدی والی لری په همدی لین کی دی .

۳- دکوهست اوهرسانی ترمنخ لوړی دالیندوستان اوسیه ترمنخ تللی وخواوس
یوازی دسپی او کوهست په منخ کی جاری دی او چهرفت ته نودی د وستان او کوهست

ترمنخ دالین قطع شوی دی داورالائی ضلع برآمد اودرآمد هم له دی لین خفه کیژی .
۴- دفورت سندین (ایوزی) لین دالین دارکوله وروختو خفه دی او اول اوزدوالی بی ۱۸۴

میل دی دواوری اوبارن پادشت کی دالین بندینوی .

ددی لین لوی لوی ستونو دادی ، کهنائی هندو اغ- فورت سندین (ایوزی) کبان
مهر نژی چه دسبزه سطح خفه ۷۲۲۱ فته لوړ دی .

سړکونه :

۱- دکوتی - سبزی او شکار پور سړک : ددی سړک اوزدوالی قریبا دوه
سوه مایل دی دکوه پور خفه تر شکاف پوری داسړک په غرونو کی تللی دی
دسبزه په ضلع کی داسړک په قوی بیابان کی تیر شوی دی .

۲- دکوتی انجمن سړک داسړک ۷۸ مایل اوزدوالی چستان بهرین سړک دی .

۳- د باروه برشور سړک داسړک د باروه سړک ته نودی دکوتی او چمن له سړک
خفه جلا شوی دی . دینن ، دین خوشدل ، دالین له لاری برشور ته رسیدلی دی .

۴- دفورت سندین (ایوزی) سړک داسړک کیلاغ ته نودی دکوتی او چمن له سړک
خفه جلا شوی دی اودر بلوی دالین سره شگ پر شگ دفورت سندین (ایوزی) ته رسیدلی دی

داسړک ۲۰۶ مایل اوزدی ، او واوروی اوبارن په وخت کی خوړو لوی بندینوی .

۵ - داخود وال اووك كښى سرك ، داسرك له كوټى څخه تر نوک كښى پورې ۳۰۹ ميله اوږد دى .

۶ - فلات سرك ، داسرك لك پاس ته نژدې د كوټى له سرك څخه جلا كېږي د مستونك له لارې فلات ته رسېږي او ۸۸ ميله اوږد دى .

۷ - د لور الاټى او كوټى تر منځ ، داسرك ۱۲۲ ميله اوږد دى چه د كچ زياتون چوټير اوسمالان څخه تېرېږي او لور الاټى ته رسېږي . داسرك پېرى لوى ژورې لارې او يوازې د كرمې په وخت كې كار لږېږي اخيستل كېږي . د نومبر څخه بيا د اپرېل تر مياشتې پورې بند دى .

۸ - د سپېره راغه سرك ، داسرك د كوټى او نورټ سټېټون (ايوږى) له سرك څخه خاټوږى ته ژدى جلا شوى او لوږدوالى ئى ۱۳۵ ميله دى .

۹ - د دودو باغ سرك ، داسرك د كوټى او نورټ سټېټون له سرك څخه د سېف الدوا له فلاته نژدې جلا شوى او ۱۶۲ ميله اوږد دى .

د سېف الدوا له فلاته څخه تر لور الاټى پورې ۴۶ ميله اوږد لور الاټى څخه ۲۸ ميله ليرې د سپېره راغه د سرك سره كېږي .

۱۰ - د لور الاټى او نورټ سټېټون تر منځ ، داسرك ۱۱۴ ميله اوږد دى . د سره ننگي ژده سره كېږي . د كابل او نهر څخه تېرېږي ، پورې بيا پاتېښته وېشت ميله په غاړه كې تللى او تر لور الاټى پورې بيا پاتېښته تېرېږي .

۱۱ - د لور الاټى او نېره ننگي څخه تر منځ ، داسرك ۱۷۷ ميله اوږد دى د دودو بيا پاتېښته او نېره ننگي تر منځ كېږي .

۱۲ - د لور الاټى څخه د بار كېټان خوا ته ، داسرك ۲۰۸ ميله اوږد دى تر سېف الدوا ته نژدې كېږي . د كابل او نهر څخه تېرېږي او د بار كېټان ته رسېږي .

۱۳ - د لور الاټى څخه تر هرناسي پورې ، داسرك ۵۰ ميله اوږد دى .

۱۴ - د لور الاټى څخه تر هرناسي پورې ، داسرك ۵۰ ميله اوږد دى او نورټ سټېټون ته سرك څخه تر هرناسي پورې ، داسرك ۵۰ ميله اوږد دى .

... di ...

- ۱۔ یوانتر میونسپلٹی کا لیج ۔
۲۔ خاور عالی مکتبہ (۱۵) سکولو (۱) ۔
۳۔ اسی مکتبہ سطر مکتبہ ۔
۴۔ پوسل اوو (۱۰۱) ایڈمنسٹریٹو مکتبہ ۔

مجلسی ریاستی

یہ جنوی پشاور، پشاور کی شو داخلی رہا ستونہ ہم شہ ، چہ کہ خہ ہم
دلو پشاور بہ عموم تشہیل کی شامل دی ، خو بہ داخلی چارو کی لیا نہ
خاصہ تشکیلات لری ، او پشاور گورنو اجرا آتو کی آزاد دی ، لیکہ نو مو ۲
داتھر نہاست چالچال نو مو لکو نہاست کی کو و داسی نہاست نہ بہ پشاور کی خاور دی ،

- ۱۔ مہلات ریاست (جنوبی پشتونستان) یہ مشرقی اور وسطی کی ریاست تھی۔
- ۲۔ دھکران ریاست (جنوبی پشتونستان) یہ جنوب و مغرب کی ریاست تھی۔
- ۳۔ خیلان ریاست (جنوبی پشتونستان) اور اوڑوخوا تھ تھی۔
- ۴۔ داس ریاست (جنوبی پشتونستان) یہ جنوب و مشرق کی تھی۔

1. 1. The first part of the paper

[illegible]

the H_2O and H_2 fluxes were 1.0 and 0.05, respectively, and the H_2 flux was 0.05. The H_2 flux was 0.05.

[illegible]

رقبه: (۱)

د قلات رقبه تقریباً ۸۰ زره مربعه مېله ده، اوژده ئې قریباً (۵۰۰) مېله او یسور قریباً (۱۳۵۱) مېله دی.

ارتفاع:

د بحر نه سطح څخه ۶۰۰۰ زره فوټه اوږدوالی لري. لمر ختیزه پر څه ئې ۶۱ صبح یو پر دوه او ۶۸ صبح یو پر دوه طول البلد درجو تر منځ او جنوبی برخه ئې د ۲۵ صبح یو پر دوه او ۳۰ صبح یو پر دوه عرض البلد درجو تر منځ واقع ده.

نفوس:

دغه نوم شماری له رویه ښه ۱۹۳۱ م. سوی کال شوی ده د قلات نفوس قریباً ۷ لکه تنه شمیرلای شوی دی.

انتظامی برخې:

د قلات ریاست پر دوه انتظامی برخو ویشلای شوی دی اوڅخه ددی و سر او ان - ج له وان - کچه.

۱- سر او ان:

د سر او ان رقبه (۵۴۳۵) مربعه مېله ده، شمال ته ئې د هندوئی او پشین ضلع ده لمر ختیزه ئې بولان او کچه، جنوب ته ئې جاله وان او امر اویدو خواته ئې چاگی او خاران پراته دی.

ټوله علاقه غرنۍ ده او یوه سلسله برابر غرونه پراته دی، د غرونو د سلسلې نه علاوه دمر بولې او کورو اړیکل زلې غرونه شته اوچا هاله په بولوی قلاب (۱) به دې برخه کې د دهاو گیار ناحیو شې قلات له کتاب څخه په بولوی دین ښودنه او دوه ژبه په ۱۹۳۲ م. لیکلې دی استفاده شوي ده.

جناب میر محمد اعظم خان دقالات خان

شته، ښه باغونه لري ، خصوصاً هندواني ټي دستاباو وړدي .
 ب : اسينجي : چه د ټنگزي قوم د هستوگي لخواي دي هلته د غرو د کسو او ښي
 ټي باغچي شته .
 ج : سرد : چه شاوخوا ټي غرونه دي اولته ديو جهيل په ډول د ساران او په
 توابنځي .
 ه : اسکنکو : د شاه واني د سردار لخواي دي اولته د پير شپوا تيان شته .

۲- جال هوان

رڼه ټي ۲۱۱۲۸ ميله مربع ډله شمال خواته ټي «سراوان» لمر ختونه ټي «کچه»
 اوسنده ، جنوبي ته ټي «لس بيله» او لمر لويدي وته ټي مکران او خاران پراته
 دي، مشهور غرونه ټي د «هر بوتي» د غرونو په برخه ده، د کرچار غراو د جنوبي جاله واز
 د غرونو په سلسله کې د «ب» غر شهرت لري .
 د جاله وان د «سکلا چي» رو د «ياد» ټنگون «رو د دبلو چستان مشهور»
 رو د وته دي، ديب رو د ۲۴۰ ميله اوږد دی، خو څنگه چه له لکمې نه د پير تبت دی نو
 د پير لکمې او ولای نشي، د جاله وان هوا رسنه معتدله ده د پرو هياتو آبادي
 زياته ده .

پيداوار :

غنم ، اوريشي ، جواړي ، تمباکو، ماش او کجوري د پيری کجزي .

مشهور رڼايونه :

- ۱- سورا ب : چه د مکران او خاران پر لاره يوه تېجارتی منځنی ده .
- ۲- تېجارتی مشهور رڼای دی . ۳- خضدار : يوه تاريخي قصبه ده .
- ۳- زال : يوه تېجارتی منځنی ده هلته د زړي ژماني کتوالې شته .

- ۵ - زمري ، دلتہ دنيابت مقام دی مدرسه او شفاخانه هم شته .
۶ - مشکی ، دلتہ هم نيابت دی ،

۳- کچهی :

د قلات خورا لويه امر ختيزه برخه ده ، رقبه يی (۵۳۱۰) مربعه ميله ده شمال خواته يی « بولان » او « سيبی » امر ختوته يی هم « سيبی » ده ، جنوب ته يی سنده او مغرب ته يی جاله وان دی . دا علاقه عمومًا بيدایي علاقه ده دهغه لکای مشهور رود وټه « ناری » ، « بولان » ، « مولا » او « لری » رودونه دی ، هو ا يی وچه او تود ده « باران لږی » اوری .

پیداوار :

غنم ، اور بښی ، کونښتی ، پنبه او تر ټولو ډیر جوار ی کښی .

کسان :

دهالگی ، کچو ، اوشوري کسانونه مشهور دی .

مشهور خایونه :

۱ - « بېلگي » دلتہ علاقه ږیر نيابت مستوفي اوسپنی ، مدرسه او شفاخانه شته ، زوري کچه وای هم ليدای کښی .

۲ - « گډلر » : علاقه ږیر نيابت مستوفي هم اوسپنی ، مدرسه او شفاخانه شته

دلتہ ټول هم پیدا کښی ، د تلل دځان يو محل سمنداره دی ، او د لکای يوه تيارای منځنی بله کښی .

۳ - « هاور » دلتہ نيابت ، مدرسه او شفاخانه شته .

۴ - « لوري » دلتہ نيابت شته ، شو مستوفي اوسپنی ، مدرسه او شفاخانه هم شته .

۵ - « مير پور » مير آباد ، نيابت دی .

- ۶ - متهري ، رتياني سردار دلته اوسيڙي .
- ۷ - حاجي شهر ، د شاه واني سردار تاقو بي دي ، او هلته لس زره ټپه اور غر شته ، ښه هوا لري ، انار هم پيدا کيږي .

۲- دمکران رياست:

دارياست د پښتونستان د قلات په جنوب مغرب کي پروت دی .

خلور خواوی :

شمال ته ټي د سياهان غر ، لمر ختو ته ټي چالوان ، جنوب ته ټي د بحيره عرب او لمر اوږدو ته ټي ايران دی .

رقبه :

دمکران د رياست رقبه ۲۳۲۶۹ مربعه ميله ده . د دې علاقې ډيره برخه غرونه دي د غرونو په منځ کي لوی لوی ډاگونه هم لري .

نفوس :

دمکران ټوله نفوس (۸۶۶۵۹) تنه دی .

ساحل :

دمکران ساحل د بحر پر شاړه دوه سوه ميله اوږد دی .

بندرونه :

په مکران کي چه کم شي د ټپري مستاني وړتۍ او د پښتونستان د اقتصادي ژوند کسلي بلنه کيږي هغه دهغه کسلي بندري بندرونه دي ، چه په ټپرونښ دو کلو کي په دابندرونه د پښتونستان بندرونه وبلل شي او د پښتونستان تجارت به د هغدي

لاری د دنیا سره شروع شی ، حتی کولای شی افغانستان ته هم ترانزیتی لاره ورکړی ، که څه هم هلته درې خاور واړه بندرونه شته ، خو دوه بندرونه یې ډیر مشهور دي .

یو « پسنی » او بل « گوادر » چه زما په خیال دا دواړه افغانونه په ډیر اغېزمن ښتو دی چه اوږزی « پاسنی » او دوهم « گودر » دی او غیر مشهور بندرونه یې « کلمت » - « جیوډی » او « ارمور » دی . پاسنی وه وده قلعه هم اری .
غرونه :

په مکران کې د غرونو درې سلسلې شته ، دمکران ساحلي غر ، د مکران منځنی غر او د سیامان غر .

رودونه :

دوه مشهور رودونه اری ، یو د دښت رود ، او بل دافغان یاوختان رود ، د دښت رود اوبه لږدی او د رڅشان رود د « تروالی » له درې څخه راوړی کوم چه هلته د کجوری ونی ډیری دی .

پیداوار :

په مکران کې د ادا څیزونه پیدا کیږی :

غنم ، اورشی ، جوړی او وری ډیری دی ، په « پیدانی » علاقه کې ښه کجوری پیدا کیږی ، د کچ په برخه کې آم ، کیله ، نارنج ، ایوه هم شته . په پنجگور کې انار ، انګور ، انښر او ونې ډیری دی .

څاروی :

د مکران او پښان او څر د ډیر مشهور دی .

تورنښت :

گلابوړی : او وری ډیری او د شرمې کار هوسه شته چه ښه ضرورتات

په یوډه کړی .

سړك:

د قلات څخه تر مكرانه پورې يو سړك راغللی چې بيا د پاستې بندر ته تللی دی .

تجارت:

د سيند له لارې دخارج سره تجارت كولاى شي او پړوچه داوځانويه ذريعه تجارت كوي .

صادرات:

داڅيزونه له مكران څخه خارج نه لېږل كېږي، وږي - كچه خرمنې - كچورې او كبان .

۳- دخاران رياست:

دخاران رياست د بلوچستان په لمر لويديزه برخه کې پروت دی .

څلور خواوې:

شمال ته ئې دچاگي ضلع ، لمرختو ته ئې چالاهوان ، جنوب ته ئې مكران اولمر لويديزه ئې ايران دی .

رقبه:

دخاران رقبه ۱۸۵۶۵ ميله مربعه ده - ډيره برخه ئې ريگ دی .

نفوس:

دخاران ټول نفوس (۲۳۸۳۵) تنه دی .

غرونه:

مشهور غره - ئې د د راس غردې څخه دمټه درته معرفي شو ، خو يو بل غر د
دگره پنامه لري څه دخاران په لمر خټيزه برخه کې پروت دی ، او دخاران له
چالاهوان څخه جلا كوي ، دسينهان غره هم په خاران کې دی څه دمټه ذكر شو .

رودونه :

د بخاران مشهور رودونه دادی ،

۱ - د بدورود : چه د گزله غره څخه راوتلی او (۱۵۰) ميله اوږد دی .

۲ - د مشغیل رود : دا د ايراني مکران څخه راوړی او د افغان درود سره کېږي .

۳ - د بې بي اوهارى رود : د سياهان له غره راوتلی دی او ميان رودك ته نژدې به مشغیل کېږي .

پيداوار :

غنم ، اوباشي ، جوارى پيدا کېږي - خو هندوانې يې نيسي غوټې او خوړنې دى مگر د پاته يې که يې وجه او شگلنه ده ، بازارونه هم لږې کېږي . هينجه هم شته .

حرفت :

دايون دسې ، سترابي ، د غرمو کار او نقش کاري هلته کيږي .

لاړې :

ځانگه چه د بخاران د يوه برخه څنگه ده نو اوږد او پلي لاړې لاري يوازې د نوښکي

د يوه سړک پر افلاک پورې تړلى دى .

صاخرات :

د دې صاخرات د کورې لږمړه او د بخاران چه د پاندي د تپا رت دواړه يې

خپل صاخرات د دې څير مشهور دى .

سنگور دى خالانې :

د بخاران ځان مشهور د پاندي د تپا رت دواړه يې

د دې صاخرات د کورې لږمړه او د بخاران چه د پاندي د تپا رت دواړه يې

۷. رختن-خنکه چه دغه بخای اوسید و تکی کوچپان دی نو خنکه کوم مشهور اولوی
بیار ناری یوازی بخیله خاران چه دواب بخای دی د یادولو و دباله شی *

۴- دلس بيله ریاست:

دلس بيله ریاست د بلوچستان د جنوب په ساحلی برخه کی پروت دی *

څلور خواوی:

شمال ته ئې چاله وان ، لمر ختونه ئې سنده ، جنوب ته ئې بحیره عرب او لمر
لوید و ته ئې دیب غردی *

رقبه:

رقبه ئې ۷۱۳۲ مېله درمه ده ، شرقی برخه ئې غرونه ، مشغی برخه ئې میدانی
ده ، او دودالی ئې (۴۰۰) مېله او سوره ئې (۲۰۰) مېله دی *

نفوس:

دلس بيله ټول نفوس ۶۶۰۶۷ تنه دی (د ۱۹۳۱ ع کال د شمیر سره) *

غرونه:

دلس بيله دوه مشهور غرونه « دیب » او « کر تپار » دغه درنه مسرفی شوی وو
خو یو بل غر د « دود » دغه پناه داته شته چه دیب دغه څانگه ده ، او د
دودون او کبکرونه دکتی پیدا کیږی ، ددودونو وړو د پاره به واده لری *

دودونه:

لس بيله دوه مشهور دودونه لری ، یو « دودالی » او بل « دیب » چه دا دودونه
نو دغه پېښلی دی *

جهيلونه:

هلمته خور مشهور جهيلونه شته ،

- ۱ - دسار نده جهيل ، د ادميانو دکالونه پاس واقع دی . نه ميله او زډ او دوه ميله پسرور دی . هلمته د شکار مرغمان ډير پيدا کيږي ، او به ټي توروي دی .
- ۲ - د مور جهيل ، چه اتيا ميله او زډ د اوڅلور ميله پلټ دی ، اصلا داد - مندر يوه برخه ده چه وچي نه راوتلي ده . کبان پکښي ډير پيدا کيږي ، څنگي ټي داوښانو د باره ښه دڅر لايونه دی .

پيداوار:

تر هر څه ډير هلمته چواري کرل کيږي چه دهنه نځای خلک پرې گزاره کوي ماش او باجری هم پيدا کيږي . هغه دانې چه تېل ټيښي وزی هم هلمته شته ، کجوري ، انار ، امرود ، جامن او فالسه ټي مشهوری ميوې دی . شات هم پيدا کيږي .

کالونه:

په لس بيله کی معدنونه خورا ډير دی ، خو تر اوسه يوه هم را ايستلی شوی نه دی .

سړک:

د کراچۍ څخه تر لس بيله پورې يوه موټر دوسړک شته . نور سړکونه نلري .

صادرات:

پښتانه ، وږي ، دږي ، پوتکي ، غوړی او شات خارج ته ليږل کيږي .

پيښه:

د هغه ځای د زوږيدو کوم پيښه کړه څه او درمو او گټو څرول او کبان ټول دی .

مشهور نيمايتونه:

د لس بيله مشهوری هلاقي او نيمايتونه دادي ،
ټپل ، ميانۍ ، هس او نوي .

آمدنی:

داس بیله دریاست آمدنی به کمال کی ۴ لکه کلمداری وې .

ضلع او تحصیلونه:

دا نگر بز او استعماری حکومت به جنوبی پښتونستان کی تحینی تشکیلات جوړ کړی وو ، او د بلوچستان خاوره یې علاوه له داخلی رڼا ستونو څخه پر تحینو ضلعو او تحسیلونو ویشلې وه . چه تراوسه پوری هم هغه انتظام هلته شته ، اوله که دلته د بلوچستان نووری مشهوری علاقې دهمپنو تشکیلاتو له رویه چه اوس هلته جاری دی معرفی کوو دغه ضلعی او تحسیلونه دادی:

۱ - د کوټی او پشین ضلع:

چه تحصیلونه یې دادې: کوټه ، پشین ، چمن ، شورا ورد.

۲ - د لور الاټی ضلع:

د دې ضلع تحصیلونه: پوری ، دوکی ، بارکپان ، موسی خیل ، سنجیادی .

۳ - د زوب ضلع:

تحصیلونه یې: اپوزی (فورټ سنډین) ، دسیف الله قلعه ، هندو بناغ .

۴ - د سبی ضلع:

تحصیلونه یې: سبی ، هرنائی ، نصیر آباد ، کوهلو .

۵ - د چاگی ضلع:

دا ضلع دوه تحصیلونه لري: نوشکی - دالپندین .

۶- دېولان ضلع:

اوس هره ضلع او دهغي تحصیلاتونه په لنډه ډول ښیو .

۱- کوتی او پشین ضلع:

څلور خواوی :

لیر لویدی او شمال خواته ئې افغانستان ، لمر ختو طرف ته ئې د سې ضلع او زوب ، جنوب ته ئې دېولان دره ده .

رقبه :

ټوله رقبه ئې (۴۸۰۶) مربعه میله ده .

سطح :

دا ضلع د سمندر له سطح څخه (۳۰۰۰) فټ لوړه ده . اویه دې ضلع کوز یا ترمه زاوله کیږي .

نفوس :

دې ضلع نفوس (۱۵۶۲۸۶) تنه دی چه ټول پانډه دی اویه پښتو ژبه کیږي .

شوراهه :

د دې ضلع کمر ولسوالۍ ، کاکړ ولسوالۍ ، اړوند ولسوالۍ د ولسو غړي وانه پراته دی ، شمال ته د کونړي غرونه او اوس لیریدونکي د خراسان سرحد او سرحد شریزه دی ، لیر شتو خواته ئې د زرخیزو او ښکلو او دیندار غرونه پراته دي ، په جنوب مغربي ئې د پښتون او هسلخ غرونه دي ، دې غرونو کمر شریزه دوي پښتو په مشهوری ئې داندی ، هند ، کوزک ، موازیه ، پاشو اړه .

رودونه :

په دې ضلع کې ډېر ماسدونه درودو په شکل شته ، چه مشهور ئې دهنه ، دکورک دپښ ، داوږي او کدنی رودونه دي . دکدنی رود دتوېي تخنيو برخو ته اوبه ورکوي او بيا دهلند رود ته تو ئېږي . دپښ داوږي رود ډيره علاقه اوبوي .

پيداوار :

غنم ، اور بښي ، آلو ، جوارى ، نخود ، انگور ، بادام ، سيب ، بهي ، شفتالو زرد آلو ، انار ، شहत ، خچکى او هندوانې پيدا کيږي .

کاريزونه :

په دې ضلع کې تقريباً درې سوه کاريزونه شته چه په زروا يکړه بمکى اوبوي

کانونه :

په هغه کې د ډبرو دسکرو (کوئلي) يو کان شته .

دنگ راتگلاری :

په دې ضلع کې داور گادی لاری او کافي سر کونه شته ، دکو ئي شغه چمن ته ، دالبندين ته ، سبي ته ، هند و باغ او نورو نجاو ته داور گادی لينونه تللی دي .

لوی لوی سرکونه :

۱ - بوسرک دکو ئي شغه چمن ته تللی دی . ۲ - دکو ئي اوچمن له سړک شغه ديارو درياوي سړک پور بل سړک جلا شوی چه دپښ او خوشدل خان د بند له لاری پرشور ته تللی دی دپښ شغه بوسرک سر خاب ته ور غلي او په شانو زي . کې تهر شوی ، دکو ئي دفورټ سټيډي (ايورټ) سړک سره يوځای شوي دي .

۳ - دکو ئي اوچمن له لوی سړک شغه دگستان علاقي ته هم يو سړک تللی دی

چه دمبد الله دقلعه سره بېرته داوی سړك سره یونځای شوی دی .

۴ - د کابلستان څخه یو سړك پنځه پاتې پوری تللی دی او بیا د کوتو او دالیندین دسړك سره یونځای شوی دی .

۵ - یو سړك د کوتی څخه سمنگلی ته تللی دی .

۶ - بل سړك د کوتی څخه سبزی ته ورغلی دی .

۷ - د کوتی څخه دالیندین او نوك كنډی ته هم یو سړك تللی دی .

۸ - د کوتی ، دالیندین او نوك كنډی له سړك څخه د لك پاس ته نژدې یو سړك جلا شوی او دقلان خواته تللی دی .

۹ - بل سړك د کوتی څخه د زیارت ، هندو باغ او سپهره راغه له لاری لوړ الای ته تللی دی .

کارخانې :

په یاروکی یوه دودیزو دریشلو کارخانه شته ، په کوټه کی یوه د مېوو دشر پټو جوړولو کارخانه او په دینسل تیارولو کارخانه شته .

تجارت :

څنگه په دینسلوستان داخل د افغانستان او ایران اویت سرب ته د مېوو لیکه کی تجارتی دیر لود او مېوې د مېو او پنبو کی د پټو لیکو او افغانستان او ایران اویت سرب ته تجارتی دیر لود کی بله کیږي .

مسافرات :

۱ - وچه اولنډه مېوه - ۲ - دوی - ۳ - خالی (قبايلي) ۴ - د مېو د را تو هيره پرڅه د افغانستان او ایران راغلی غېزونه دی .

ددې ضلع تحصیلونه :

۱- د کونې تحصیل :

رقبه يې (۵۴۸) مربعه ميله ده ، نفوس يې تقريبا (۸۶۰۰۰) تنه دی . د کونې له ښار څخه علاوه کرانی ، سرباب ، هته ، سمنگلی ، نوحصار ، کچلاغ او بلبلې د کونې مشهور کلی دي . کونې دجنوبي پښتونستان خورانشکلي اومدني ښار دی ، کيرچاپيره يې ښکلی ښکلی باغونه دي . لويې لويې ماني او عمارتونه لري . دجنوبي پښتونستان داوړ گادو دايونو او لويو سرگونو مرکز بلل کېږي . په کونې کې يو ډکري کالج او پنځه عالي مکتبونه (های سکولونه) او يو حربي ښوونځی چې « ستاف کالج » نومېږي شته . د کونې په ښار کې لټن روغ ، بروس روغ ، دغو ښو اوساڼو مارکېټ اومسجد جامع دليدو ځايونه دي . درسېزي او گلونو له جنه راښار باغ شهرت لري . « هته » نومي مقام دډيري نندارې او تماشاځای دی .

۲- د پښين تحصیل :

رقبه يې (۳۰۵۲) مربعه ميله ده ، نفوس يې تقريبا (۵۰۰۰۰) تنه . هله زياتره اڅکزي ، ترين او کاکړ آبادي . دپښين فصبه د کونې څخه ۳۱ ميله لېرې لمر خاڅه ځوانه پرته ده . هله دافغانستان له خوا ډېري تجارتي قافلي ځي اوراځي . په پښين کې يومنځني مکتب دهلکانو دپاره او يو ابتدائي مکتب دنجنگيو دپاره شته . «شهور ځايونه :

گلستان ، دسيدالله قلعه ، ماي زي ، دشوشل خان بند دهغه تحصیل مشهور ځايونه دي . گلستان ډيري مېوې لري ، انگور ، پني او انار په زياته اندازه پيدا کېږي . په گلستان کې يو متوسط مکتب دهلکانو دپاره او يواندې ښوونځی دنجيو دپاره شته . دغواړه ياخواړه دوره گلستان ته نژدې ده . د سيدالله قلعه د کونې اوچمن پسرک واقع ده . هله دگلونو يو ښه باغ شته . په ماي زړو دپښين

پراورده رود باندی یو اوی داو بو ایستلو ماشین پروت دی پله دیرو لیرو لیرو لیکو
ته او بهر سوی هله سل ایگره لیکه دانگورو باغونه دی .
دخو شدل خان بند هله لکای دی چه له درو خواو دفر و نویه واسطه اوله یو خوا د بند له
کبله دسپل او به هله راغ و نایزی او به زرو ایگره لیکه به او بیخی مددی بندشا و خوا باغونه
دی ، دگرمی به وخت کی هله خلک به درو و درو کشتو کی سپر یخی د هیا و به
چکار اری دهغه لکای مشهور کلی دادی ، دلی زی ، کربلا ، میکل زی ، گانگل زی
نز کی ، ملک یار ، دحاجی خان قلعه اوسینگه یی اوی اوی کلی دی .

۳- دچمن تحصیل :

رقبه نی (۱۲۰۶) مربعه مبله ده - نفوس نی (۱۷۰۰۰) تنه دی - هله اکثرأ
دا خکرو قبيله پرته ده ، او د تجارت کار کوی .
بخيله چمن که به هم وچ لکای دی ، خو هوانی به اوصحت بخنو نکمی ده ، د
جنوبی پشتوستان داورگانی لین به چمن کی ختم شوی دی . شنکه چه چمن د
افغانستان او پشتوستان پروت دی نو دیو تجارتی منه نی شکل نی واندلی
دی به چمن کی یو منطقی نو و لکای ده لکای دیاره او یو ابتدا نی مکتب
دینو دیاره ده .

کوزل :

دچمن مشهور او شلو ویر لکای د کوزل دره او توال دی ، داتوال دخواجه عمران
به شره کی کینل شوی دی چه او د کوزل دره و داتوال دره نیم مبله او دتوال
اری داتوال اشکر و ترس و خور و کندی داتوال داتوال داتوال به زور افغانستان
چمنه مبله کوزل او شلو توال و چمنه مبله داتوال داتوال داتوال دافغانستان
به زور کی یو شلو دی به اشکر و ترس و خور و کندی داتوال داتوال داتوال دافغانستان
اشکر و ترس و خور و کندی داتوال داتوال داتوال دافغانستان داتوال دافغانستان
داتوال دافغانستان داتوال دافغانستان داتوال دافغانستان داتوال دافغانستان

۲- دلاور الائی ضلع :

څخه ځکه چې دلاور الائی رود په دې ضلع کې بهیږي نو داخل هم د هغه رود
پنامه یادېږي .

څلور خواوې :

شمال ته ټي ږوب ، لمر ختو ته ټي پنجاب ، جنوب ته ټي د مری علاقه او لمر
اوږد و ته ټي دسې ضلع برته ده .

سطح او رقبه :

د سمندر له سطح څخه ټي لوړ والی تر (۳۰۰۰) فټه زیات دې ددې ضلع ټوله
رقبه (۷۹۹۹) مربعه میله ده .

غرونه :

ددې ضلع مشهور غرونه دادی :

۱- تور غر : داغراه جوهر خیل څخه د لونی تر روده پوری غوړیدلی دی . ددې
غر هسکه شوکه د موزی رده ده چې اس زړه او دوه سوه فټه لوړ والی لری . په
دې غره کې انگور ، زرد آلو او نار پیده کېږي او په لڼه کې ټي دزیتونو شته .

۲- سور غر : داغر د ضلع په مغربي برخه کې پروت دی . د موسی خیل تحصیل
او ایوزی علاقو سره جلا کوي . په ږوب کې ورته تور غروایی .

۳- د پوچ غر : داغر د سلیمان غره مغربي شانګه ده . د لونی او دهسوا
نروڼو تر منځ او د موسی خیل لمر ختو ته پروت دی .

۴- چرمه غر : داغر د سیف الله د لڼه تحصیل د پوړی د تحصیل غره جلا کوي . د اتمې پېل وایته لری

۵- د کاهه بر غر : داغر د پوړی د تحصیل په جنوب کې پروت او د پوښ کلي
پور کوي ، د څو کې تحصیل د پوړی شته جلا کوي .

۶ - دجانداران غر ، دافر دكوهلو علاقه له بار كېهان څخه جلا كوي. دغاړويو د باره ښه دغاړويونه لري .

رودونه

دلور الاثني مشهور رودونه دادی،

۱ - دانباز رود ، دارود ددې ضلع تر ټولو رودونو لږی رود دی چه دسپهره راڅخه څخه راوتلی دپوری ، دوکي او مری په علاقه کی تیر یږي، دارود څو نومونه لري، په سر کی ورته اور الاثني وايي ، دساھان دمانده سره چه یو ځای شی دانباز پنامه یاد یږي . دنوشکی په علاقه کی چه دلا کهي اونزیچی مانده و نه ورسره یو ځای شی هلته ددې رود نوم بیچی دی . او بیا دسری په علاقه کی دبار کڅ ته نژدې چه ددا څا او سانگان مانده و نه ورسره یو ځای کیږي دا رود دناړی په نوم یاد یږي . د دوکي د « کاتي یل » پرمهني رود باندی پروت دی .

۲ - دلور الاثني رود دانباز رود دمنځه ترمنځه چه د ساھان دمانده سره کله شی د اور الاثني په نوم یاد یږي، دلور الاثني په رود کی یوازی دسیل او بېرغی څنگه شو کړهڼی ته ډیر « کچه نشی رسولای .

۳ - ددونی رود دافره یوه شپه ده چه دزیارت په حبه کور اووی. ددوکی په حبه کی د « نل » پنامه یاد یږي .

۴ - دتونس رود د بارود د ټنگی او زبانه د مانده و سره د توئی سر په مقام کی یو ځای کیږي . کافي او په لری - توئی سر ته نژدې دپهلې سره کله یږي او په ډیر د ساهیل خان کی ورته « دغوا » وايي .

۵ - دلونی رود د دارود د څو ډېرو مانده و څخه جوړ شوی دی چه د موسی خیل په نیښل کېي سره یو ځای کیږي . په رود کې ښه سکافي او به شته او ډیری ښکې او پوی .

۶ - د هفت یا کلا رحمت رود د دارود د ټنگی په علاقه کی پېږي او

د بارکېهان خلاقی ته تو - پټی ، د بارکېهان له علاقی څخه د سره
غازی خان ته یی ، د هینګو نسی مشهوره چینه هم د دې رود
سره ده .

۷ - درکهنی رود ، دارود درکهنی په علاقه کی تیر پټی - ښه
او به لری او ډیر کسلی او بوی . د غازی خان په ډیره کی د کاهان سره
یو لځای کیږی .

پیداوار :-

د لورالائی په ضلع کی دا څیزونه پیدا کیږی ،
غنم - اور بشی - جواړی ، ماش - مرچ - تمباکو - مکئی - موته -
آلو - بادام - انار - څټکی - انگور ، زود آلو - شفتالو - ښی - ناشپاتی
او مالټی

کانونه :-

په لورالائی کی ډبرو دسکرو او ښوړی کانونه شته .

پیشه :-

د هغه لځای د خلکو کسب او کار اکثره تجارت او
زراعت دی .

صنعتونه :-

په بارکېهان کی د ډبرو دسکرو ، ډبری نقیصې تیار پټی ،
د شرنزو سامان هم په ښه ښکلی ډول جوړ پټی . د گلونو عرق او شربتونه هم هلته
ترقی کړي ده .

لاړی اوسړ کونه :-

به دې ضایع کی دا ورگادی لبت نشته ، سرکونه شته چه اوی اوی سرکونه
تې د اوی ،

۱- دمرنایي څخه لورالائی ته .

۲- دمرنایي څخه سنجیادی ته ، تردوکی گنبد او

بارکهان پوری .

۳- د لورالائی څخه فوریت سنه پهن ته - د کتې مرفی

له لاری .

۴- د لورالائی څخه فوریت سنه پهن ته - د مروه شکی

له لاری .

۵- د لورالائی څخه موسی خیلو ته .

۶- د لورالائی څخه بارکهان ته - د پیچر له لاری .

۷- د دوکی څخه داسف الله کارون ته - د اسماعیل فرباره پوری .

۸- د لورالائی څخه ودار او گنبد ته .

۹- د لورالائی څخه کوټی ته د زیارت له لاری

۱۰- د لورالائی څخه کوټی ته د سپهره شاه له لاری .

۱۱- د لورالائی څخه د کسوتی سنه و باغ ته - د سیف الله د قلمه

له لاری .

۱۲- د لورالائی څخه میتر ته - چه د غازي خان دیري

ته د پیری

صا درات :-

د لورالائی څخه داما شروونه خارج ته صا درات

پوری - د ادام او اوار د صا درات دمرنایي له لاری دا ورگادی په ذریعه اود

غازي خان د پیری له لاری د لاریو موټرانو په واسطه دباندي غی .

د لورالائی تحصیل - ونه :-

په لورالائی کې درې تحصیلاو نه شته :

- ۱- د پوری تحصیل ، چه د موسی خیل تحصیل ټپي هم تر اثر لاندی دی .
- ۲- د بار کپان تحصیل .
- ۳- د دوکی تحصیل - چه د سنجادی تحصیل ټپي هم تر اثر لاندی دی .

۱- د پوری تحصیل :

دا تحصیل دضلع شمالی برخې ته پروت دی ، رقبه ټپي (۲۰۷۲) مربعه میله ده .
 ۱- د لورالائی ، میختر او موسی خیل ټپي دلیدو وړ ټپایونه دی ، لورالائی یوالوی

ښار لری چه دهرنائی داور گندی دسپشن څخه ۵۵ میله لیری دی ، دالحای دسیندر
 له سطح څخه (۴۷۰۰) فټه لوړدی او یو عالی ښوونځی دهلیکانو دپاره او یو منځنی
 ښوونځی دنجنو دپاره لری .

داورالائی څخه کی او انار دیر مشهور دی اوشاو خو ادا نارو باغ - ونه
 دیر لری .

میختر : لورالائی امر خاښه ته دغازی خان ددیری پرس ۴۹ میله لیری پروت دی
 په هغه غای کی یو ابتدائی مکتب ، و یوریسته موس او یوه دا گخانه شته ، او پشپله
 میختر دوریو یوه لویه منځنی بلنه کښوی ، او هلته زیاتره هندوان آباد دی .

د پوری نور مشهور کلی درگی ، رنگیوال ، وهار ، لاهور ، شپوزی ، مرتد
 او پټان کوت دی . په پټان کوت کی یوه لویه ټپینه او یوالوی تالاب شته چه خلک
 هلته دسپیل دپاره ښی .

د موسی خیلو تحصیل چه د پوری تر اثر لاندی دی د پوری دضلع شمال شرق خواته
 پروت دی ،

قو ا رقبه ټپي (۲۶۱۳) مربعه میله ده ، زیاته برخه ټپي دیرینه او غرنی ده

هفته دیر باران دگر می به وخت کی وی او دسردی به وخت کی باران لپی وی
 ددی تحصیل قول نفوس درې سوه تنه دی ، یو کوچنی بازار ، یو ابتدائی مکتب او
 یو ریست هاوس لری . « دو رک » د موسی خیلو مشهور کلی دی او د موسی خیلو
 د بازار لرختونه تقریباً ۲۵ میله لیری پروت دی ، هله یو ابتدائی مکتب شته ، او زیاده
 آبادی د پښتنو ده د راده شم ، د موسی خیلو بل کلی دی چه د غازی خان پرنه
 ۹ میله لیری پروت دی او هله هم یو ابتدائی مکتب شته .

۲- د بار کمان تحصیل

دا تحصیل ضلع به جنوب شرقی برخه کی پروت دی . ددی تحصیل تو له رقبه
 (۱۳۱۷) مربع میله ده ، د سطحه یی دیره زرخیزه و دوانی دیره بارانی ده
 د تو دوشی به موسم کی باران دیر وی خو به سارده موسم کی باران لپی وی ، به
 بار کمان کی یوه داغستانه ، یوه شمشادانه ، یو ریست هاوس ، یو منځنی ښوونځی
 دملکانو دپاره اویه ټولویو کلی کی یو یو ابتدائی مکتب شته ، حاجی کوټ
 چوټ کوټ ، نهر کوټ ، عیسانی ، دگنی ، درکن دبار کمان د تحصیل مشهور کلی
 دی ، هله دیری ژرې کنډوالی لیدل کیږی ، وائی چه دملکانو وچه پنهان ده هم به منو
 چنوده وکی پیدا شوی ده .

۳- د دو کی تحصیل

دا تحصیل دپورالاهی ضلع به جنوبی برخه کی پروت دی . رقبه یی (۱۹۵۱) مربع
 میله ده . از دا لحاظ دسمتوره سطحه (۳۰۰۰) زره اوږدی ، ددی تحصیل
 شته کی دیر مشهور دی ، ددو کی کلی یو ددو کی بازار د ریست هاوس او اوی
 باغ لری چه به دده کی اتلی قسم دانی او بادام پیدا کیږی ، سانه و ته و ټو ټی
 کمان هم منډل کیږی ، د اسماعیل شهر ، یارو شهر ، جهانبگیر شهر او د بارانی
 د دو کی اوی کی دی ، جهانبلی او کپاتی بل دلیسو ورسایونه دی ، به جهانبلی کی
 د « نانا صاحب » مشهور زیارت دی ، دگهانی بل ته نودی د کبانو ښکار کیږی .

(۱۳۲)

د سنجیادی تحصیل هم ددوکی د تحصیل تر اتر لاندی دی ، دا تحصیل دضلع امر اویدو خواته پروت دی ، ټوله رقبه یې (۴۴۶) مربعه میله ده ، ددې لځای منځنی لوړوالی (۶۰۰۰) فته دی ، دسنجیادی په کلي کی یو ابتدای ښوونځی او یو ریست هاوس شته ، جو تیر ، بڼاڅ ، او یو ئی د سنجیادی د تحصیل مشهور کلی دی ، جو تیر یو ښکلی لځای دی چه دلوړ الائی څخه ۵۴ میله ابری دزیارت دسړک په غاړه پروت دی د بڼاڅ کلی ددوکی دسړک پر غاړه له سړک څخه یو میل ابری واقع دی - د هغه کلی اثار دیر شهرت لری . دیو ئی دانه دیر سرسبز دی ، او به دیری لری اوشاوخوائی باقونه دی ، دیو ئی بادام او زرد آلو ښه مشهور دی .

۷- د ژوب ضلع-

څاور خواوی ، شمال او شمال مغرب خواته ئی افغانستان او مرکزي پښتونستان له امر خاتو ته ئی د سلیمان غرب جنوب ته ئی لورالائی ، له امر اویدو ته ئی د کوئی او پښتن علاقو ته ده .

د رقبه اوسط سطح :

د ژوب ټوله رقبه ۹۶۲۶ مربعه میله ده ، او د سطح له سطح څخه له (۳۰۰۰) نه تر لاس زړه چه بودی لوړ والی لری ،

نفسوس :

(۱۹۲۱ ع کال شمېر له قرائت) (۱۶۵۰۰) نه دی .

تفر و نه :

مشهور غرونه ئی شاندی :

د سلیمان غرب ، چه د سطح هو معروفی لری و . او ښاتنه په د سلیمان د آشت پناه هم نام لری کی .

۲- ښین نور د سلیمان د غرب له امر اویدو خواته پروت دی ، لوړه ه ښی کله ۵۰-۶۰

(۱۳۳)

۹۲۷۳ هـ - فتنه نوز و الهی اری ، به دې غره کې د جغتو زیو و ای خور ا
پری پیدا کړې ، غره او د غره و زی هم شته . د نودوخی په وخت کې هسکری
د قزو نه هلته نځی .

۳ - توبی غر : چہ داہم دہلو چستان دہو می غر ونو یہ سالہ کی ایک کی
دوی دی

۴- سپین غر، ددې غره ساحله د ژوب د علاقې په منځ کې پرته ده او په دې سلسله کې د زیرې پوټۍ، د زیتون او خشیک (شنو) وڼې زیانې پیل کيږي، د رمو د پلار د دوشو د پل د شکر پوټه لري.

هـ - د کڼد غره : دا غره د پشین او هند د باغ په منځ کې دی . د ستاوو پېش
دوی ، هلته د غره بادام ، د زیتون او خنځېک (شنبې) ونې زياتې مېلېدلې کيږي ،
په دې غره کې د کچېکۍ ، پریکالې ، دوی ، پر دې غره د حاجي خان قلم ، او پر شور
ته لار ، تللې ده .

۱- دستور نوشهر ، دانشور دانشورانی ، او نه و باقی تر منیع در و ت دی ، د میقت الله او
 میوه و الله شفا چه نورانی که نه می ده ددی شرف به درو کی آید می می ، د دی و
 د باره و الله

[illegible]

1. 4. 2019

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

1950-1951

1954年12月15日

او یا (۷۰) میله به زوب کی بهیتری بیاد پیتو نستان او
افتا نستان تر متخ د ویش کار ور کوی ، د مرغی او کتدل رودو نه می غت
مغارنان دی .

پیداوار :

غنم ، اوریشی ، جواړی ، تمباکو ، آلو - به تخینو علافو کی تپي کله کله ور پچی
پیدا کیږي ، انگور ، ناشیانی ، زرد آلو ، بادام ، جلفوزی او هندوانی هم د یری دی
د زیتون ، خنجهکو (شنو) او ښکلی باداموونی هم زیاتی پیدا کیږي په تیره بیا به
شنه غره کی .

کانونه :

د زوب هندو باغ ته نژدې کروماتیت راوتلی دی او د سیف الله قلعه به تحصیل کی
د مالکی کان هم شته .

لاری اوسې کونځه :

په زوب کی د اور کادی لین له بوستان څخه شروې شوی ، د هندو باغ او سیف الله
د قلعه څخه څیر پښی او فورټ سنډین (اېوړی) ته رسیدلی ، او ی لوی سړی کو نه غي
دادی .

۱- په سړک له کوټي څخه هندو باغ ته ، بیا د سیف الله قلعه ته اوله څخه بیا په فورټ سنډین ته
تلی دی ، (۷۰۶) میله او زړدوالی لری ، که که د بارانو به سبب بند پتړی .

۲- بل سړک له فورټ سنډین څخه د مرغی کپړی له لاری لور لای ته تللی او (۱۱۴)
میله او زړدوالی دی ، د سړک په وخت بند پتړی .

۳- درېیم سړک له فورټ سنډین څخه د تحصیل خان پښی ته تللی او (۱۲۳) میله
او زړدوالی دی .

صناعات :

د یری به وچه او تازه موده جلفوزه او د افغانستان څخه راغلي کډلي و خال پچي ، کشمش
بادام او نور بخورج نه صادر پتړی .

۲- دهندو باغ تحصیل -

هندو باغ د ژوب امرلویده . خوا ته پروت دی ، ټوله رقبه ټپي (۳۲۷۵) مربعه میله ده داخوای پر یوه ډیره لویه موقع پروت دی ، ښه ان وړ ، ښه زر د آ لوا و بادام لری ، هندو باغ ، او دکچو غی ډره ټپي د لید و وړ ځایونه دی هندو باغ دکوتی څخه دایوزی (فورټ سندین) پرسک پروت دی ، ډیر لوی دی نو لږکه ټپي هو اسره ده ، ، یو ښار لری چه داور کدی . دستپشت څخه قریبا دوه میله لیری دی . دهندو باغ مشهور کلی دادی ، مهتر زی کان ، دقبرزی مرغه ، اورکس دسلطان ژني راغه ، باکل زی ، او بابوچینه ، د مهترزی کسان بادام ډیر مشهور دی دکچو غی ډره یوه ډیره سر سبز او ټپکلي ډره ده .

۳- دسیف الله دقله تحصیل :

د سیف الله دقله تحصیل د ژوب دضلع په منځ کی پروت دی ، ددې تحصیل ټوله رقبه (۲۷۶۸) مربعه میله ده . جو کیری ټپي سرکاری مرکز دی ، دسیف الله قلعه میرعلی خیل ، مسافر چور او اختر زی ټپي مشهور کلی دی . دسیف الله قلعه دفورټ سندین او کوتی پرسک ولایه ده او دا قلعه سیف الله خان جوړه کړې ده .

۴- د سبی ضلع :

خلورخواوی :

شمال ته ټپي داورا لاتی ضلع ، جنوب ته ټپي دسندھ علاقہ ، لمر خسته ښوانه ټپي څارزی خان ډیره اولر لویدو ته ټپي دکچو غی او دکوتی اوپشین ضلع پرته ده .

رقبه اوسططخ :

دسېه ټوله رقبه (۱۱۸۰) مربعه مېله ده ، اودسمندر دسطح څخه له (۱۰۰۰)
فټو څخه ټولې تر (۳۰۰۰) درو زرو فټو پورې لوړوالی لري .

نفوس :

په دې علاقه کې (۱۰۶۷۸۰) تنه بلوڅ ، پښتانه او بروهي آباد دي . په
پټنو ، سندې ، جگدالي او بلوڅي ژبو خبرې کوي .

غرونه :

مشهور غرونه ټي دادی :

- ۱ - بروهي منځنۍ غره ، چه دبلوچستان دغرونو په مجموعي سلسله کې ذکر شو .
- ۲ - زرغون غره ، داغر دکوټي ، پښت اوسېي ترمنځ وېش دی ، دماجو وني
ټيرې لري اوهره ځوانې پټه سر سبز ده . دگرمي په وخت کې دکوټي ، پښت
کپوست اوهرناني خلک دې غره ته ورشي .
- ۳ - دخليفت غره ، داغر دهرناني شمال ته پروت دی اوټير ه مسکه خو که ټي
(۱۱۱۴۰) فټه اوږده ده ، دماجو وني پکښې ټيرې دي .
- ۴ - دچتر غره ، دخليفت دغره له لويديځو خوا ته پروت دی او ټيټې ټي ټيرې سختې
دي . چتر رفته کوم چه داوړ ککاي لومړي لږ ږهنه تير شوي هغه په همدې
څره کې دي .
- ۵ - دزر ککات غره ، چه سر سبز نه دی ، ددې غره شمالو خوا ته (زيارت)
پروتن دی .

۶ - دتبت د غره سلسله ، ددې سلسلې د منځ په منځ راب ننگي
ککاي له هر ناني څخه لوړالاي ته چک تلي دي ، دا سلسله هم پټه

رو دونه :

مشهور رودونه ئې دادی ،

۱- د نازی رود ، د بلوچستان د رو دونه په سلسله کې ولېکل شو .

۲- د نلی رود ، دارودد کوهلوانه غرو څخه راوتلی دی دمری په علاقه کې تېرېږي او نلی ته ځي ، ددې روداو بوته یو بند جوړشوی چه هلته دسیل اوبه هم ورسره یو لځای کېږي او ځمکو ته اوبه ورکوي .

۳- د لاری رود او دچتر مانه ونه هم دیادولو وړ دی ، چه اوبه ئې د ځمکې او بوی .

پیدارار :

غنم ، اوربشي ، جواړی ، اوموټه ډیر پیدا کېږي دسبې په تحصیل او نصیر آباد کې شرم هم کرل کېږي چه له موټه تیل باسي . دهر نائی او نصیر آباد په شا وخوا کې ورېځې اوبه هر نائی کې گڼی هم په کافي اندازه شته . میوه لنډه لځای لځای تور انگوړ ، ناشپاتی او بیر هم میندل کېږي دهر نائی مالټې او نارنج ډیر مشهور دی .

ځنگلي :

د توت او نورې ونې په میدانې علاقه کې ډېری شته .

کانونه :

په کوه ست او ښارک کې ددبرو دسکرو کانونه شته .

لارې اوسړ کونه :

دروډي ، روک ، کوټې او چمن دا وړ گادی لین چې پټ ته نژدې پدې ضلع کې داخلېږي له میدانې علاقه څخه تېرېږي دبولان ضلع ته ځي . ددې لین پو ا حلقه داخله د بلوچستان

د نورو ضلعوسره نښلی ، دسپېر څخه یو لین د بابر کڅ ، سپین تنگی ، هر ناستی له لارې کهوست ته لځی ، د کهوست او بشارک د دېرو سکاره پر مېدي لین نور وړخایو ته وېدل کيږي .

صادرات :

دسپېر څخه غنم ، اوراشی ، جواړی ، بوره ، تمباکو ، شرشم ، نېل ، وریبې کښی او نباتي دباندي شی .

دسپېر تحصیلونه :

ددې ضلع تحصیلونه پردو وېرو ویشلی شوی دی ، یوه سرکاری علاقه او بله قومی علاقه .

سرکاری علاقه :

دسپېر تحصیل ، هر ناستی تحصیل ، د نصیر آباد تحصیل او د کوهلو تحصیل په سرکاری علاقه کې شامل دی .

۱- دسپېر تحصیل :

دا علاقه د کڅېږې شمال خوا ته برقه ده ، پوله رقبه ۱۱۴۸ (مربع میله ده . دسپېر بشار په ۱۸۸۰ ع کال جوړ شوی دی . لوی عالی شوونځی ده لکانو د بشاره او یوه ښار شوونځی د ښوونکو د بشاره لری ، زلی ، کلو بشار ، بشاره ، مرغرانو مرگ ، سالکان او د ال ای مشهور کلی دي .

۲- دهر ناستی تحصیل :

هر ناستی دسپېر په شمال ختیځ کې پروت دی ، پوله رقبه ۱۵۹۵ (مربع میله ده . هر ناستی یو نوی بشار لری په دسپېر او کهوست داور گادی د لین پر ۵۸ میله ودان اوله دي بشاره لور لاسی ته سرک تللی دی . یو منځنی ښوونځی

دهلـکـانـو د پاره لری ، کـنـی وریـجـي او مالـتـي ډیری پیدا کيږي . ښار کک ، کواس
کچه ، کپو ست ، پیر ښار او زیارت ټي مشهور ځایونه دي . ښار کک سو د لـخـي دـی
او د ډېرو دسـکـرو کـان هـلـتـه شـته . زیارت قریبا (۸۰۰۰) فـتـه او د اود پـسـو د لـخـای دـی ،
کپو ست دسند او پښین داور گدای آخریت سټیشن دی ، د کپو ست داور گدای این
د کچه لاری بوستان ته رسیدلی اودې ځای ته نژدې د کونلي (د ډبرو دسـکـرو)
کان دی .

پیر ښار دسینټ تنگی څخه څلور میله لیرې پروت او د کور وچینه هلته شته
چه د پیر نا روغان د لبللو دپاره ورځي ، یو دیست هاوس هم لری .

۳ - دنصیر آباد تحصیل :

د علاقـه په ۱۹۰۳ ع کال د قلات خان ته په اجـارـه
ورکړی شوې وه . رقبه ټي (۸۵۲) مربعه مېله ده چه (۱۰۴) مېله په اوږدو
او دوولس مېله په پـسـور راځي . دا د بلوچستان ډیره وچه برخه ده ، باران لږ اوری
او تو دوڅه ټي زیاته ده . اوسنه محمد ، او صحبت پور ټي مشهور ځایونه دي .
اوسنه محمد د تحصیل ښور لوی ښار او مرکز دی . د اخیار دجیکب آباد اولار کانه
پراښ پروت او نوی آباد شوی دی ، د هـلـکـا نو د تعلیم د پاره یو منځنی
ښوونځی لری .

په صحبت پور کسـی یو جامع مسجد شته چه د هـلـی د جـا مع مسجد په شکل
جوړ شوی دی .

چټ پټ ، نصیر آباد ، درگی ، صحبت پور ، دولت پور ، مانجی پور ، آدم پور
مخرب پور ، روچیان ، گندهاره ، گوت غلام محمد ټي مشهور کلي دي ، چه عموما
یو یو ابتدائی ښوونځی لری .

۴ - د کوهلو تحصیل :

دا علاقـه غرنۍ او دضلع په شمال مغربي خوا کې پرته ده . ټولـه رقبه ټي (۳۶۲)
مربعه مېله او دزر کون او مری قومونه پکښی آباد دي .

د کوهلو څخه بارکان اوړو کی ته سرکونه تللی دی . یوه ډاگه‌ګانه اوږو ابتدائی ښوونځی لری ، اوربانی ، ملکزی ، سردار ښار ، میر زمان ښار ، اوخدا ایداد کلی ټي واده واده کلی دی چه دغرو په لمنو کی آباد شوی دی .

قومی علاقې :

د سبی د قومی علاقو ټوله رقبه (۷۱۲۹) مربعه میله ده اونفوس ټي (۸۱۱۲) تنه دی . دا علاقې پردو برخو ویشلې شوی دی چه یوې ته دمري علاقہ او بلې ته د بګټي علاقہ وایی .

دمري علاقہ :

رقبه ټي (۳۲۲۸) مربعه میله ده . د کټر غر ، د سبالو غر ، او دچاند ران غر ددې علاقې مشهور غرونه دی ، داغرونه اثر او بارانونه ټي انځدی ، دلو دې ، بیجی او نادا رودونه په همدې علاقہ کی پېښی .

کپان ، تنګه ، کنډی ، گبولی او بزه دمري مشهور کلی دی . کپان دمري مرکز دی چه له هغه نه شات او مومیسائی دباندي لځایو ته لېنډل کینځی .

د بګټي علاقہ :

ټوله رقبه ټي (۳۹۰۹) مربعه میله ده دزین غر ، دمیر دوست غر ، د پیرا غر او د کوپ غر د بګټي مشهور غرونه دی ، داغرونه ښه وایټه او بوټی لری ساندونه ټي هم د پیر دی چه د سیرل او په بګټي پوښای کینځی . بګټي ډیره ، کجوری ، لوټی ، او آج ټي مشهور کلی دی . د بګټي ډیره ټي مرکز دی او یو ابتدائی ښوونځی لری له دې ښایه تر سبی پوری سړک تللی دی .

(ټولې اندازه یی)

۵- دجا کی ضلع :

څلورخواوی :

دا ضلع د بلوچستان په امر لویډیزه برخه کی پرته ده . شمال ته ټي د سرانته غر او ساروان ، جنوب ته ټي څاران او امر لویډیزه ټي ایران دی .

سطح اور قبه :

ددې علاقې لمخني برخې (۳۰۰۰) فټه او لمخني برخې (۱۰۰۰) فټه لوړې دي
ډېره برخه يې ميداني او ټوله قبه يې (۲۰۰۳۶) مربعه ميله ده .

نفوس :

نفوس يې (۲۹۲۵۰) تنه دي چه گويا پر يوه مربع ميل نږدوونو لاهم
لږسري رسېږي .

غرونه :

ددې علاقې لمر خاڼه ته دسر لته د غره سلسله ده چه دا علاقه دسار او ان
دملاني شغه جلا کوي ، ددې سلسلې هسکه خوکه (۶۳۳۰) فټه لوړه ده مشهور
غرونه يې دادی :

- ۱ - دراس غره د بلوچستان د غرونو په سلسله کې ليکل شوی دی .
- ۲ - د کچاغره د غر د شغېل هامون له امر لويديځه شروغ کېږي او قريبا سل
ميله اوږد دی . په دې غره کې رانجه او سېسه پيدا کېږي ، خو کانونه يې لا
نه دي را ايستلي شوي دڅارويو دپاره دڅرخابونه لري .
- ۳ - د چاگي غره : د بلوچستان د هومي غرونو په سلسله کې ذکر شوی دی .
- ۴ - د چپر غره : چاگي ته نژدې د سلطان او دودن د غرو سلسله ده ، پدې
سلسله کې هېڅېه ډېره ده . او د سلطان په غره کې د گوکړو کسان شته وني نلري .

رودونه :

- مشهور رودونه يې دادی :
- ۱ - د خيسار رود : په دې رود کې ټول کال او په بهرني اودنوشکې شو خوا
علاقې اېوې .
 - ۲ - د پېښ لوده رود دا دمخه د بلوچستان د رودو په سلسله کې راوړه شوې دي

(٤٣)

٣ - مورچين ، پلار ، تهلاب او مير چاوا دچاكي واره واره رودونه دي .
٤ - دلوړه هامون رود ، دا رود دچاكي كاڼو ته نژدې پېښې او ٣٨ ميله اوږد دي .

٥ - دمشغل هامون ، دادخاران او چاكي په منځ كې جنو بې خوا ته وېش دي ددې ټوله رقبه (٣٥٠٠) مربعه ميله ده .

٦ - زړنگي نار ، دانوشكي ته نژدې يو جهيل دي ، چه هميشه اوبه لري ، دپخني وخت كې هلته د هليو ښكار ديروي .

آب وهوا :

ددې منځ دلمراو يدو خوا په كال كې (١٢٠) ورځې ښاد لري چه دمي له مياشتې څخه د ستمبر تر مياشتې پورې دباد طوفان اوسياي جاري وي .

پيداوار :

غنم ، اوربشي ، جواړي ، نخود او ښايي كرل كښي . په كښنگي او نوشكي كې اسكور ، مې او بارشته ، څنگي او هندواڼي تيري دي .
كاڼو ته :

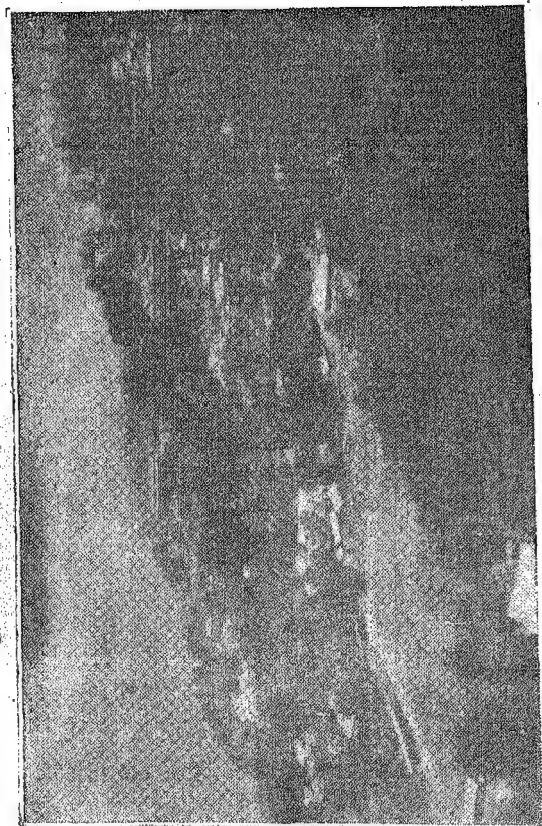
په دې ضلع كې ډكو كړو او راجو كاڼو ته شته ، ډكو كړو يو ځان دسلطان په موزه كې دي .

صنعت او حرفت :

دغه ښايي خلك دځل ضرورت دپور دوديو سترگي او غاړچي او نور كالي جوړوي په كښېده كار به كې هم اړي لار لري .

لاري اوسې كونه :

د كوفي څخه د زاهدان داور كښي لين دې منځ ته راځي اوله دې چاپېد كښنگي ، نوشكي ، داليند ايت او نوك كښي له لاري زاهدان ته شي .
يوسړك له كوفي څخه نوك كښي ته اول له نوشكي څخه خاران ته تللي دي .

دینتوستان دایست آباد یوه سرسبز وختلور

دچاگی تحصیلو نه :

چاکی دوہ تحصیلہ اری، یو نوشکی اوہل دا ایندین،

دنو شکی تحصیل :

نوشکی د چساکي دضلع لورخانه خواته پروت دی ، نوله رقبه يي (۲۲۰۲) مربع
مېله ده . لورخانه خواتي غرونه او وړه برخه يي ډاگونه دی ، نوشکی داور کسادي
له سېشن څخه دوه نيمه ميله ليري پروت دی . يوه ډاگخانه ، يو منځنی ښوونځی
دملکانود پاره او يواځته يي ښوونځی دنجونو دپاره لري .

٦- دیولان ضلع :

اولان دهغه مشهوری درې نوم دی کومه په دافغانستان او پښتونستان ترمنځ
یرته ده ، او اوږدوالی یې نه میده دی . داخله دهمغه درې پښانه یاد شوې .

خور خواوی :

شمال ته ئېكۈن، كۆنە پېتىپ، لىرلۇدۇتە ئېسراۋان، جەنۇب ته ئېكچى ۋە
لىر خانە ته ئېسىرى مەلۇم بولۇپ تۇرۇپتۇ.

وقت :

قوله رقیه بی (۵۲) مریه میله ده . ترمیچ پوری داعلافه غرنی . ده ترمیچ کوزی
خواتنه دلای بی میله دی ، چه ۲۵ میله او زده او زیان له زیاته ۶ میله
نوروردی .

١٠٠

قوله آبادی می (۶۰۹) نشانه می. به دی کی او به بر خه دسر کاری
او که اندو ده.

غرونه :

د بر وې دمنځنيو غرونو يوه شانګه دانه را رسېدلې ده چه د دې ضلع په مختلفو تخايو کې په مختلفو نومونو يادېږي ، لکه : کوهان لته ، شګه ، نوخوار ، قنډهار او نور ټي مشهور گرګي دي . دېچ شمالي خوا غرونو ته د خراسان غرونه وايي د خراسان په غرونو کې دغره بادام ، انار ، زيتون او دشتون وني پيدا کېږي .

رودونه :

په دې ضلع کې دوه رودونه شته ، يود بولان رود او بل د مشکاف رود .
۱ - د بولان رود . کول پورته د دې راوړي ، مگر يوازي د بولان په سر کې او په لړۍ - بيانسته - خوپه د سراوان يا هادرن او کور ټي بي له ماسندو سره گډېښي او بيا او په پيدا کوي .
۲ - د مشکاف رود د غرونو له شيلو څخه جوړ شوی دی د سېل او بـه پکښې راشي .

پيداوار :

غنم ، اوريش ، جوار ، ماش ، کڅږي کول کڅږي ، د دېت غنم ټي ، پير ، ټپه دی په منځني برخه کې ټي ، مالګه ، سنگګرم ، پير ، کڅوړي هم پيدا کېږي . په غرنۍ برخه کې ټي انځور ، بادام او منځي شته .

کانونه :

د مچ په شاوخوا کې د پير و شکر و کانونه شته . چه د پير و شکر و کانونه ورځيني لاس ته راځي .

لاري او سرکونه :

د رودې او چمن اور کادي له همدې ضلع څخه د پير او منځنيو سره اړيکي د اور کادي دالين د لاري بنه سره دې ضلع ته را دا تلېږي . د مشکاف ، مچ

(۱۴۶)

کولپور څخه په دیت کې تیرېږي .
د کوتی ، سې ، او جیک آباد سرک د اور گډې دین سره څنګ په څنګ کې
دې ضلع کې تیرېږي .
صنعت :

د بولان ښی په کښېده کاري کې ښه لاس لري .
صادرات :

د بولان څخه ودی او سېوس د باندې ودل کېږي .
تشکیل :

دا ضلع د اوسني تشکیل له روه د فلات د حکومت تر اثر لاندې ده .

د بولان مشهور ځایونه :

- ۱ - مچ : دا د بولان د اور گډې ښار لوی سټیشن دی . وښار ښي درلود چې
په ۱۹۳۵ ع کال د زلزلې په سبب وړان شو . د صوبې سنټرل جیل همدا ښار دی .
یو ابتدای ښوونځی ده لیکانو د پاره او یو ابتدای ښوونځی د نجونو د پاره لري .
د ورو د سکرو کانونه دې ځای ته نژدې دي چې هلته په زرو زرو مزدوران کار کوي .
- ۲ - کوهلیور : دا ضلع د بولان د اور گډې پر لږن پرته ده . د دې ځای اود والی
قریبا شپږ زره فوټه دی . په شاو خوا شرونو کې زیره پیدا کېږي .
کله کله کجوري ، مرک اور نښلی دهغه ځای د یادولو وړ کلي دي .

د بلوچستان تاریخ :

په سر کې مو ولیدل چې بلوچستان څلور پنځه زره کاله دمخې تر میلاد د مینه
مدنیت درلوده او هلته مو تاریخي اسناد هم راوړل . داغه د بلوچستان نور «رومتی»
تاریخي حالات په لنډ ډول ذکر کوو .

رایبی چه هفت وخت به قلات کی یوی آریانی کورنی د «سبوا» پنامه حکمرانی کوله او تر اوسه پوری دقلات سیوی علاقه دهیشتی کورنی پنامه مشهوره ده .
 څنگه چه داسلامی سلاطینو حکومت به بلوچستان کی له او می هیسوی سنی څخه شروع شوی دی نو غالب گمان کېدی شی چه د «سبوا» د کورنی حکمرانی تر اسلام اخیستنه څخه به . ممکن دی چه دسبوا کورنی دسندھ دراجا سره ارتباط درلوده . هغه را جانوم «سهارا» و . چه دبلجستان او غره نیو ای تر سیستانه پوری تی حکمرانی کوله دکیکسانان علاقه هم دده به قلمرو کړه چه غالب اهدی قلات ته ویدی وه
 دغروبو حمله :

په ۱۶۵۸ هیسوی کال دامیر المؤمنین حضرت علی کرم الله وجهه به عهد کی د عربو یو جنرال چه تقابین نومیده پر کیکسانان حمله وکړه او به مکران کی تی خپل یو لوی مرکز وټاکه او په ۱۶۶۴ ع کال تی خندهار هم ونيو او جالوان تی یخپل قلمرو کی داخل کړ .
 دسبوا د کورنی خاتمه :

عرب ترمنځانه پوری یو مخ ولاړل او دقلات دسبوا د کورنی حکمرانی ته یی خاتمه ورکړه .

دغرنویانو دوره :

د ۱۹۷۷ ع کال په خوا و شاکی ناصر الدین سیکندګین پر بلوچستان حمله وکړه او دخصدار جنوبي علاقه یی ونيوله تر سیکندګین وروسته دده زوی سلطان محمود غزنوی خسرا وان علاقه هم غزنی ته په خپل تسلیم پوری ورسوله او په نواختی نوي دوره کی دې علاقه غزنی ته ضلعت او د خراج وده .

دغوربانو دوره :

تر غزنوی شاهانو وروسته دغوری کورنی به ضلعت کښی هم سرا وان شامل وو په ۱۲۰۳ ع کال شهاب الدین غوری دسرا وان او مکران حکومت خپل یو واری ته چه تاج الدین الدور کو نو میده ویشیه .

خوارزمی دوره :

۱۲۱۹ ع کال : ہر دی سلطان محمد خوارزم بلوچستان و قزو ، اور اوان ہم
دہ پہ قبضہ کی راہی ۔

چنگیزی دورہ :

یہ ۱۲۲۳ عیسوی کال دچنگیز زوی مکران او جالہ وان و نیول

دالتمش دوره:

في ١٢٢٥ ع كمال سرا وان اوجاله وان دسلطان الشمس به قبضه كنيونك.

ارغونی دورہ :

دخولر اسمی بهری به پای کی دسرا وان علاقه دندهار حکومت جز و چه عاقبت
 تر (۱۴۷۰ع) کمال پوری دغوریا نو حکمرانی وه هغه وخت چه سلطان حسین میرزا بر دندهار
 قبضه و کره نو دندهار او دندهار ملحقه علاقہ فی نئی لکھنؤ شال ، پٹنہ ، مستورنگ ، سیہی او نور
 (چه اوس دینتو نستان علاقہ بللی کینری) امیر شجاع الدین ذوالنون ارغون ته ویندلی
 بیاجه شجاع الدین وفات شو نو هغه اولی علاقہ دده دزوی شاه بیگ ارغونی به قبضه
 کهره و تهر چه هغه به ۱۵۱۱ع کمال خیلی پایتخت له قندهاره شال یا کوئی ته رانقل کره

میرواری حکمران :

« دې وخت د بلوڅو قبيلې قوت و موندلو له مخې ان څخه د قلات خواته راغله او په
پنځلسه پېړۍ کې يې قلات ونيو . په همدغو ورځو کې پر وهې قبيله هم منځ ته
راووتله . او په دې وېش يو کې د ننه د قلات احمدزي قبيلې پر ټول مشرۍ ابو بختيار
قبضه وکړه او د مير واري نامي پښتون په مشر تو ب ټي خورا ټينگ حکومت جوړ
کړ . دا پښتون مشر د جاله وان د علاقې په سورا ب نومې مقام کې او سېدي ، چه د قلات
پخوانی شواته بروت دی . مير واري تر څو چکړ و وروسته چه له چپسانو سره يې و کړي
په قلات هم ونيو او د ټول بلوڅستان حکمران شو .

دهخاو دور ه:

له ۱۵۳۰ عیسوی کال څخه تر ۱۵۴۵ ع کال پوری قندهار دمرزا کامران پلاس کی و ، ۱۵۴۵ ع کال به دوی کی همایون دسیبی له لاری دشال او مستوننگه علاقې ته راغی ، او مستوننگه ته ژدی ئې په یو باغ کی خای ونیو ، دوه کاله وروسته قندهار ته ولاړ ، کوم وخت چه همایون دهندوستان پر تخت کښیناست نو دشال او مستوننگه علاقې ئې اوننگه خان نامی بلوخ ته ورکړې .

دمتولی اکبر په وختو کی دمستوننگه علاقې دقندهار دحکومت شرقی برخه وه مگر هغه وخت چه بروهي قبیلې ډیر طاقت وموند له قلات څخه ئې دهخاو حاکم دیوست او میرايراهيم خان میرواری ئې راوباله چه له خپلو زامنو څخه کوم څوک د قلات حاکم وټاکي او هغه خپل نسی چه میر حسن نومېده ور واخیست تر میر حسن وروسته دده اولادې تر ۲۵ پټو پوری پر قلات ، سورت او هاند راه او منځگو چار باندي دحکومت وکړ ، چه اوس هم ددوی په قبیلې کی ۱۵۵۰

داحمد زبور دور ه:

دا چه دی کورنی او پری مشر احمد خان و ، چه په ۱۶۶۶-۶۷ عیسوی کال کی ئې متولی حاکم د آغا جعفر ، به مانی ورکړه او مستوننگه ئې ونیو ، وروسته ئې پر خضدار ، باغیان ، کرخ او چکوباندي قبضه وکړه . تقریبا ډیرش کاله ددې علاقې حاکم و ، او هغه وخت چه دقات شو دده زوکړه میراب خان په ۹۶ - ۱۶۹۵ ع کال د قلات دحکمرانی واگې پلاس کی ونیو ، ئې تر ۱۰۰ کاله حکومت وروسته په ۹۸ - ۱۶۹۷ ع کال دملتان دمتولی حاکم سره په یوه جگړه کی مړشو او دده دوست په قرار دده مشر دوی سمندر خان ئې پر خضدار کښینوست ، یو وخت چه سمندر خان دملتان دمتولی حاکم ته دښرو اترو دپاره قتلې و ، نو دله سید بیگم امرانی کماندار پر قلات حمله وکړه ، میر سمندر خان بیرته راشی او هغه ابرانی کماندار ئې په جگړه کی پخپل لاسي وواژه ، پاتې پر زوږ او پوری او تل

چهار قبایلی باندی حمله و کمره او دستند می حکمرانانو خفته بی هر کال خلویشت زده رویی
 بساج اخیست ، شو به ۱۴ - ۱۷۱۳ عیسوی کال وفات شو ، تر ده ور وسته دده نابالغه
 زوی احمد خان ثانی دقلات یرمستند کتینوست او خیل ورور عبدالله خان بی دکورنی
 حاکم مقرر کر ، خوهنه ترخو مودی ور وسته باغی شو او دستونک به علاقه کی
 جگره ونشته ، میر احمد خان ماتبی و کره بیرته قلات ته راغی او به ۱۶ - ۱۷۱۵ ع کال
 وفات شو . تر ده ور وسته عبدالله خان دقلات دحکمرانی واکمی پلاس کی واخیستلی
 دیر زور خان و یردیره اسمعیل خان او مکران بی حمله و کره ، او بیانی دقندهار
 یاد شاه حسین هوتک سره مخالفت پیدا شو ، خوشاه حسین اونور محمد کلپوره
 د سند حکمران داتحاد لاس سره ور کر او عبدالله خان بی به کویته کی محاصره کر
 هغه ، و چه ژمی راغی او درامی دلی خیلو خیلو لسا بونه ولادلی شو به ۳۱ - ۱۷۳۰ ع
 کال عبدالله خان دکلپوره دیوخ سره په یوه جگره کی شهید شو .
 دده یرلخی مجتبی خان کتینوست به دی وخت کی دقلات به سیاست کی اخیستند
 محمد صالح نامی دیر دخالت درلود او میر مجتبی خان دده به اشاره دستو نکه آمدنی
 خیلو دوو ور ونو التاز خان او نصیر خان او خیلوی مورته وقف کره . دوه کاله وروسته دکورنی
 ساز شو نو به نتیجه کی مجتبی خان قید شو او التاز خان بی یرلخی کتینوست ، مگر
 د شاه وانی قوم به مرسته له قیده آزاد او جاله وان ته فرار شو . دقلات خلق دالتاز خان
 له ظلم او چیر شخه دیر ناراض و ، نو نکه بی دنا در افشار بلغه (چه هغه وخت
 په قندهار کی و) ومنله او هغه ته بی خواست و کر چه دالتاز خان به عروض دی
 میر مجتبی خان دقلات حکمران ونا کی ، نادر افشار ددوی غویشنه ومنله التاز خان بی
 بندی کر ، او مجتبی خان په ۱۷۳۶ ع کال دیوه ایرانی افسر « لطف علی » سره
 دقلات خوانه روان شو ، او خیل کشر ورور نصیر خان او دهغه مور او دالتاز خان
 زوی مراد علی بی دیر غمل په ډول په قندهار کی نادر شاه ته یر بشودل او هلمته
 التاز خان د نصیر خان له لاسه ووژل شو ، او شنگه چه گناه دالتاز خان وه نو نادر
 افشار میر نصیر خان ته شه ونه وپل .

به ۱۷۴۰ ع کال چه نادر افشار دهندهوستان ترجملی ور وسته بیرته بیدنهوستان
ته راضی. عبد الله خان د میان نور محمد کلپوردی انخوا وژای شوی و ، نوخکه نی
محبت خان دهغه یر نمای دقلات حکمران و تا که دده دحکمرانی به وختو کی اس بیه
هم به قلات پوری و تراه شوه .

داحمد شاه بابا دوره :

دمحبت خان وضعت رور د نادر افشار سره وړانیده شو به دې وخت کی نادر
افشار مړ شو او اعلی حضرت احمد شاه بابا دهغه یر نمای دسپهتاشی یر تخت کینوست
محبت خان داحمد شاه بابا سره هم مخالفت شروع کړ ، احمد شاه بابا مجبور شو هغه
مهرول کړی خو څنگه چه نی داحمد شاه بابا امر و نه مانه نو به ۱۷۴۹ ع کال
احمد شاه بابا دمسرتنگ خواته یخه یو غ و ایښه او تر یخه جگړې وروسته دمحبت خان
لښکر ماتې وکړه .

اوپه خپله محبت خان داحمد شاه بابا دلیک پر لاس ورشی او باندی نی فندهار ته واستاوه
و یونیم کال وروسته چه هلته مړ شو نو دده یر نمای حاجی خان دده ورور مقدر شو
نوخکه چه حاجی خان دیر ظالم سړی و ، دهغه نمای قول خلق ور غږی په تنگه شول
وددی . علاوه داحمد شاه بابا به مقابل کی نی شپیل وراره لتمان شان په پاوت کی
مړیخه اخیستی وه لدی کیله نو احمد شاه بابا دده مهرول کړ او دهغه په موخ نی هغه ورور
صیر خان په (۱۷۵۰ ع کال) دقلات حکمران وټاکه .

فاضل معتمد الله خان شپیل کتاب د پښتو تاریخ په کتابکی لیکي چه نصیر خان دیر
نادر سړی و . او داحمد شاه بابا داندازی به وخت کی هغه هم په فندهار کی دانتخاب
مړ که کی شاف و . او داحمد شاه بابا به دانداز کی دده هم شپیر دداندازی وه .
پسا داحمد شاه بابا د دایران او دهندهوستان په مشهورو پښتو کی شامل و (۱)
احمد شاه بابا دپاره نی دیر دده ورور دده دونه وکړه احمد شاه بابا دده ددندونو

به عوض د کونې ، مستونګک ، هرات او اوجل علاقې هم ورو بیلې او نصیر خان بیا پخپله
 (۹) واره برمکران خلمې وکړې او هغه ئې ونیو او د کچکېو د ملک نیمه ما لیه ئې
 هم بخاته جاري کړه او بیا ئې لس بېله هم پخپل افتدار کی راوستله ، حتی د سمنډ د حکمرانانو
 شخړه ئې د کراچۍ بندر گماه هم ونیوله (۱) تر له (۱۷۵۸ ع کال) پورې د نصیر خان او
 احمد شاه بابا تعلقات ډیر ښه وو ، خو هغه وخت چه نصیر خان د مرهټو د حملې او د تیمور شاه
 دراهنیتیدو او د احمد شاه بابا د لاسه د پنجاب د وتلو خبرونه واورېده ، ناڅاپه ئې
 د احمد شاه بابا په مقابل کې بغاوت شروع کړ ، احمد شاه بابا دخپل دوست په بغاوت ډیر
 حیران شو . لومړی ئې یوه دوستانه جرگه ورواېنېله ، خو نصیر خان ونه منله او د احمد
 شاه بابا مقابلې ته تیار شو . احمد شاه بابا هم میچور شو دخپل وزیر شاه ولیخان په افسرۍ ئې
 یو څه فرخ وړ و لېږه ، خو شاه ولی خان په مستونګک کې تر یو څه خونړي
 جنگ وروسته ماته و کړه ، مگر نصیر خان ئې تعقیب و نکړ ، مستونګک
 بیا د نړۍ ئې خپل قوچونه ډېره کړل ، دا بالا احمد شاه بابا پخپله دیوه لوی
 لښکر سره د مستونګک خوا ته روان شو تر لڼې جنگ وروسته ئې نصیر خان
 ته سخت شکست ورکړ او نصیر خان میچور شو قلات ته ولاړ شی ، احمد شاه
 بابا په هغه پسی روان شو او د قلات ښار ئې محاصره کړه ، تر شپږو دې
 وروسته نصیر خان له محاصره سرې ته په تنګښت شو ، دروغی فاضدان ئې احمد
 شاه بابا ته ولېږل ، احمد شاه بابا هم هغه و منل او په دې شرطو او
 دروغی تړون وشو .

۱ - بلوچستان په د پخوا په شان د احمد شاه بابا تر سلطنت
 لاندې وې .

۲ - هر کله چه احمد شاه بابا د خپل سلطنت نه بهر په جنگ و نړۍ ، نصیر خان
 به هم فرانسې مرسته ورسره کولې .

۳ - د احمد شاه فرخ ته په پټي راته « کار طریقه » باروت او نور جهگي سامان احمد شاه بابا
 او خپلې خټانې ورسره کولې .

(۱) یادگار تاجپوشی قلات ۲۲ مخ

۴ - احمد شاه بابا نصیر خان ته (نکته چه هغه علاقه مني دمه لکت طبعي جز باله)

کالني خراج معاف کړه .

ددې تړون د ټينګولو په غرض احمد شاه بابا د نصیر خان سره خپلې
هموکره ، فاضلي عطاشه خان ايکې چه احمد شاه بابا خپل لسانه د نصیر خان د توره
اور په نکاح کړه . (۱) مګر موالوي دين محمد ليکي چه احمد شاه بابا خپل زوی ته د نصیر خان
ورېره وغوښتله (۲) په هر صورت له هغه نه وروسته دا احمد شاه بابا او نصیر خان د سېادت پور ته
چېه شول او احمد شاه بابا نصیر خان ته د « پېگله پېگي » يعنې له وېر الا هرا
خطاب ورکړ .

نصیر احمد شاه بابا وروسته :

نصیر خان قریبا ۲۰ کاله د یوه تاریخي هیرو په حيث ژوند کړی چې د هېواد
دود او د هر سرکي وده په حالات کې ځانته ښکېلې ده . پخې شاهانه وړ کړه .

د احمد شاه بابا تر ورکېدو وروسته د دود او شاهانه سېادت د احمد شاه بابا
د زوی تیمور د شاه سره د هم شاه واک په رسمه د تړون په لاس کې

ځای ونيول .
خو په ۱۹۰۴ کال د ۱۰ مې د کابل د کوربه په مکتبه کې واکمن شوی او مشر
دوی د مجبور د خان د ۷۰ کاله د عمر په ۱۷۶۵ کال دده تر شپې کېږي . د دې
د سېادت خان د وروڼه پیرام خان دده په مقابل کې پرته شو او د دې وروڼه دده په وړاندې
د دې وخت کې وزیر د شورت د ملا خېم د سېادت (دده د سېادت د وروڼه) د لاسي په وخت
کې یې د ښکونکي د نظم او اندي په وړاندې کې د دې وخت د سېادت د وروڼه دده په وړاندې
په مکتبه او شاه زمان دده په (دود) کې د دې وخت د سېادت د وروڼه دده په وړاندې
د دې وخت د سېادت د وروڼه دده په وړاندې د دې وخت د سېادت د وروڼه دده په وړاندې

(۱) د ټينګولو تاريخ د لومړي ټولګه ۱۹۱۸

(۲) د احمد شاه بابا د وروڼي حالات . ۱۳۲۷

او ددې کومک په هوض مجبور د خان هم شو کله د قندهار د حکمران سره د سندن په حملو کې مرستی وکړې، مگر بېخه مجبور د خان دیر ککړوری حکمران و، همداسې و، چه دده په وختو کې خواره بشار تونه وشوه، خو به (۱۷ - ۱۸۱۶ع) کال وفات شو، او دده پر لځای یې زوی میراب خان ثاني کښینوست، خو په مقابله کې یې د بگرام خان خلف احمد یار خان پورته شو مگر څه یې ونه کولای شوه، د میراب خان په لاس کښوتی. او دهغه د وزیر په اشاره چه داد محمد خان نو میده ووژل شو، وزیر داد محمد خان دیر ظا تم، ماهر او حسود سړی و، دیر لاتی سرداران یې ووژل، چه په هغو کې یو وزیر مشهور سردار عبدالرحمن خان و، او په ۱۸۳۲ع کال دهمدی عبدالرحمن خان زوی ملا محمد حسن هغه وزیر وواژه، چه ورسته همد ملا محمد حسن دهغه پر لځای وزیر مقرر شو.

د انگریزانو دوره :

په ۱۸۳۸ع کال انگریزانو غوښته چه د شاه شجاع دهرستی د پاره افغانستان ته دمسکر ولېږي، ځکه چه د قلات د خان اعتماد ضروری و، نو ځکه یې خپل یو افسر (لېفټ لیج) د میراب خان د ملاقات ته واستوه، مگر ځکه چه میراب خان پر آزادی-مین سړی و، انگریزانو له هغه ملاقات څخه ښه نتیجه ونه خپله، او په دې منځ کې د میراب خان وزیر ملا محمد حسن د خپل پلار د انتقام په نیت د انگریزانو له میراب خان تر منځ یې ددو آفره کړه، د انگریزانو ته به یې ویل که فاسی له دې لاری دخپل مسکر د پاره غله اړولو سامان یو شې هغه به ضرور د قلات خان قبضه کړی، مشهوره هغه وخت چه د میراب خان د پلار د مرګ په هوض شاه شجاع ته (چه د پکتنی د فرخ سره ستړه د راغلی و) ورغی. د دې د میراب خان د راتلونکي و، چه شاه شجاع ملتشت کړی شو، ملا محمد حسن دهغه په غوښ د پکتنی سره وکتلی او هغه ته یې وویل چه میراب خان د انگریزانو سخت دینس دی، او پورته چه د افغنی خان ته یې د ویل چه د انگریزانو سامانولو بشپړت کړې دي، د میراب خان پوه د انگریزانو په استبداد یې نیت خبر شو، نو دهرستی یې خپل شاتړ او استو ته یې خپلونه د پکتنی او هغوی یې

د انگريزانو خلاف جهاد ته راو بڼل ، کوم وخت چه له هغه خطو څخه نجني خطونه
دستند د پولېټيکل ايجنټ وراس بڼل ، په لاس ورغلل ، نو انگريزان دې مجاهد ته
لا په قصه سر ، خوياني ددې دپاره چه شاوخوا د بلوچستان نور سرداران ورته
وته باڅي نو دوهه يلا نې « انگريزانو د بارنس » نومې انگريز مجراب خان
ته ور واستاوه او مجراب خان يې د شاه شجاع د ملاقات دپاره کوفې ته وېاله ځنگه
چه مجراب خان پوهېده چه دادا انگريزانو يو چال دی او که کوفې ته ولاړ شي بيرته
قلات ته نشي راتلی نو له تلو څخه يې انگار وکړ ، او تش د بارنس ، د خوښۍ دپاره يې
هغه ته يوه مېمه ور امضا کړه چه هغه يې هم د بارنس تر روانيدو وروسته
په لاره کې سړی ورته کښېنول او بيرته يې نجني واخيسته .

په ۱۸۶۹ع کال د نوامبر په ۱۳ يې يو لوی استعمار ي فوځ د قلات شواته
ولېږه او صرف په دې گڼه چه مجراب خان او هغه ملگرو په خپل وطن کېسې
انگريزان ته پس او خپل ووا خو آرو شي يې ساتله د انگريزانو عسکرو پر قلات
تجاوز وکړ ، مجراب خان او د بلوچستان خپلانو نورو سردارانو په خورا مړانه
د تجاوز و انگريزانو مقابله وکړه او ټول د بارنسې ميدان ته راوتلی وو ، خو ځنگه
چه د استعمار خپلانو انگريزانو فوځ بېخو زيات وو ، نو مجراب خان او د هغه نور
انگريزي ملگري د انگريزانو په بې رحمانه ترخ شهيدان شول او د خپلو تر خپل
گران وطن قربان کړل ، د مجراب خان شهادت په (۱۱۵۵ هجري) کال کې واقع شو
هغه تر شهادت وروسته متجاوزو انگريزانو قلات ونيو او هغه يو لوی د آزادو
انسانانو آزادي يې غصب کړ او په هغه کال يعني په ۱۲۴۹ لمریزه د محبت خان
له کورنۍ څخه شاه نواز خان د شورشو کورنۍ ته وره ولاړ ، د قلات د محبت خان

د محبت خان کورنۍ او د مجراب خان کورنۍ سره مېشتې وې ، حتی د محبت خان
کورنۍ د مجراب خان په وطن کې نه ولاړه ځکه سره شوي وو ، انگريزانو لکه څنگه
چه د نړۍ د ختې هغوی له هغې مخالفت نه وه کابو د خبره شاول د محبت خان کو د هغه
نې پېر ته قلات ته راوسته چه هغه زده د محبت لارښوونې کړې ، په هغه وخت کې
د قلات ملاه شاول خان اندامه کول ، شول دسراوان ، کي — چ او گنده اوه علاقه

د کابل به حکومت یوری اوده در اوده (۱۸۴۰ ع کال) وروسته انگریزانو د اعلانی له کابل نه جلا کړي امیر خان ثانی ته یې وسپارلې ، او په ۱۸۴۱ ع کال د اکتوبر په ۶ نې د نصیر خان سره یوه معاهده وکړه ، خو هغه وخت چه انگریزی قسوغ له کابل څخه د تیتید نو هغی مه مدهی هم دیوه ردی کساند حیثیت وموند . کوم وخت چه په یورپ کی روسانو څه چنجال پیدا کړ ، نو انگریزانو د سرحد د زیات ټینګوالی په غرض (۱۸۵۴ ع کال) یوه بله بشپړه او مکمله معاهده وکړه ، او د انگریزانو حکومت د قلات خان ته سالانه پنځوس زره کلداری د امداد په نامه په دې شرط ورنهلي چه انگریزی قوغ ته د ټنګ راتنګ اجازه ورکړی او د هغه بخای امنیت وساتي . څنگه چه نصیر خان هم په زړه کی د انگریز مخالف و نو انگریزانو په ۱۸۵۷ ع کال نصیر خان ته زهر ورکړه او دا خان هم د انگریزانو د استعماری سیاست قربانی شو .

ترده وروسته دده میریزی ورور خدا داد خان د شهبازو کالو په عمر د قلات خان وټاکل شو . که څه هم پخپله خدا داد خان په ښکاره د انگریزانو مخالف نه و ، خو دده باندې د مشوران چه یو داروغه « گل محمد خان » او بل « گلگارام » هند و د انگریزانو دیر سخت دښمنان وو ، او د همدوی په تحریک د هغه ځای مخینو نورو آزادی غوښتونکو سردارانو پر انگریزی قوغ حمله وکړه ، او دا حمله تر دوو کالو پوری جاری وې ، دې حملو انگریزان وار خطا کړه او د همدې وار خطا په اثر نړی په ۱۸۵۸ ع کال د قلات خان ته علاوه پر پخوا نویو پنځوسو زرو کلداریو پنځوس زره نوری وویي هم منظورې کړې ، خو پدې شرط چه خان به د هغه ځای د سرحد گڼې آرامی مگر دې پیسو هم په غاړه ونیسه ، خو د هغه چه د خاران آزاد خان او د داس بله مشران هم د قلات د آزادی غوښتونکو میاهدینو سره یوځای شوی وو . هغه وچه چه میاهدینو په ۱۸۶۳ ع کال پخپله خان ته پورته شول او خان ساتی وکړه سغد ته ولاړ . تر ده وروسته شیردل خان دده د کارووی د انگریزانو له خوا د قلات په ځای انتخاب شو ، خو نو یو کال حکومت وروسته د ۱۸۶۴ ع کال دمی په میاشت د آزادی خوا هاننو له خوا ووتل شو . د شیردل خان تر مړی وروسته د سر دار میاهدین ساتی شافو ښه اتی

دا مثبت دساتلو دپاره دقلات ته راځي. ددې تړون له پرکته دخدادادخان ننخواه دکاله
یو لک روپۍ شوه. او پنځه وېشت زره روپۍ دکوټي دخاکم دیاره او پنځه وېشت
زره نوری دخان دخیټو نوروملگرو دپاره منظورۍ شولې.

وروسته چه خان دافغانستان اواننگریزانو په جنگ کی انگریزانو ته دیر دیر
لوی خدمتونه وکړه نو دانگریزانو له خوا دخدمتو په عوض ده چی-سی-ایس-آئی-
خطاب اودرې لکه روپۍ بونس (انعام) ورکړه شو (۱)

په ۱۸۹۳ع کال خداداد خان دانگریزانو په مشوره دقلات تخت خپل زوی
محمود دخان ته پرېښود او پخپله دپټن خواته ولاړ او هلته په ۱۹۰۸ع کال دفروری
په مېاشت مړ شو.

محمود دخان ته په ۱۸۹۳ع کال دسرجه مس برون ایدېښت گورنر جنرال له خوا په کوټه
کی دقلات دحکومت چاری ورتسليم شولې ده ته دانگریزانو له خوا په ۱۸۹۴ع کال
ده چی-سی-آئی-ای خطاب ورکړه شوی و. په ۱۹۱۱ع کال د نو مېر په دریځه
بی لدې چه هلته ولېږه وټاکي وفات شو. د محمود دخان تر وفات وروسته اوسني دقلات خان
دقلات رئیس وټاکل شو.

دقلات اوسني خان محمد افضل خان ترېښي چه دخداداد خان په دریځه خاڅ دی
په ۱۲۸۸ هـ ۱۲۸۷ع کال دصفری په میاشت دچهارشنبې په ورځ زیږیدلی او په
۱۲۹۳ع کال داپرېسل دمیاشتی په ۲۶ دمنډرازسر ای لار وفات کړه. له خواته ددود
تاجپوشی مراسم په کوټه کی پر خدای شول اود دانگریزانو له خوا رسماً دقلات
خان ویټنل نویښتی دوه کال دچون په میاشت کی ده چی-سی-آئی-ای خطاب
ورکړه.

دقلات خان دآسی په سیالیه کی دیر پهلوان دی.

جاگیر به دول خوری دخر خولو یا ایشولو یا تمبرور کولو واکابی نلری . ددی سر کرد گانو
ایستل یا تبدل بولول په نواب ابدلری .
پیداوار :

حبوبات ، غنم ، شول ، جواری ، اوریشی ازجینی ، (۱)
میوه ، اوکات ، کبزه ، خاشخاش چه افرون نرینه او باسی ،
جاروی ، غوائی ، پیچ ، وزه او پسه .
محصولات : غوری ، وری .

تیمول علاقہ :

۱ ، پیچ به در بند ، کی چه نواب دهستو گئی ملای دی شو واید کلی شته .
۲ ، در بند ، علاقہ چه غور کلی لری .
۳ ، در گو جراه علاقہ .
۴ ، در پهل لره ، علاقہ چه شو کلی لری .
۵ ، در اشرف ، دره ، دایم کلی همایته دی چه یو ورو کی باز او یو د تو بدگو
چویر ولو کنار خانہ هم لری ، در کار خانہ کار یگر یو نفر هندی دی .
شہور کلی :

در بند ، حب ، هوتو ، شہ کوٹ ، سکال ، شو کتا ، شیر گسر ، پرا د ، غازی کسر ،
اس د ن ، کچن ، دایوی ، شو کگل .
در گو جراه شہور

شاه ولی د کور و شہر شیعہ دند و کور و تہ د شہری :

زید :

تیمول کلی علاقہ د تیمولی ، تہ پشوتانہ ، هم دروا چاری اورت ، پوهنوی .

(۱) مگر داغله دهست ملای د اهللو کھایت نگوی له بنس او هزار د علاقہ خیزه ملای اخلی .

د ټينول اداره:

د ټينول ټوله اداره په نواب اړه لري هله به نواب صاحب بل قانون نه چلېږي
هو کوم وخت چه انگريزان راغلل دهغه غسای بخارجي سياست هغو ی په لاس کی
واخيست او په داخلي چارو کی ېې نواب خو دمنځته پرېښود . په اداري کارو کی
دمشوري مجلس لاري پخپله د نواب رایه ساکمه ده ، یوازې د لږنو اجرااتو دپاره
د اشکالات لري .

۱ - يو قاضي د دعوی د فیصله کولو دپاره .

۲ - يو اتن مجسريد (منصف)

۳ - دوه زره تنه ملازمین . د معتمدان لاري ملازمین ته معاش ورکوي مگر نه
نوي پيسې . ملازمینو ته دسړي پر سر يو د پسته (۱) څوکه او د معتمدان او د تریو دعیت
پر د پسته ورکوي .

د معتمدان لاري معتمدان او د معتمدان لاري معتمدان پر شوانو ولاړ دي
د معتمدان لاري پر شوانو .

۴ - د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو معتمدان او د لاري لاري کونکو
و د پسته او د پسته کونکو او د پسته کونکو او د پسته کونکو او د پسته کونکو
د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو

د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو

د لاري لاري کونکو

د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو

(۱) د پسته کونکو او د پسته کونکو او د پسته کونکو او د پسته کونکو
د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو
د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو او د لاري لاري کونکو

د ټينول ثروت :

د ټينول اهامالی ثروت بلری ټول محصولات دغه ځای په نواب اړه لری ، د ټينول صادران د تعمير لړ کی دی .
د ټينول نواب :

د ټينول اوسنی نواب فرید خان نومېږی ، دی د نواب محمد زمان زوی دی وایی چه د ده نیکونه د افغانستان د حکومت له خوا هلته د تېښانه دارانو په ډول مقرر وو ، او دغه ځای د حاکمیت په ډول ورکړه شوی و ، دغه وخت چه دانگریزانو استعماری قوت راغی ، د نورو برخو په ترڅ کی ټي د پښتونستان د برخه هم له افغانستان څخه جلا کړه .

فرید خان او پاکستان :

په ۱۹۴۷ ع کال چه انگریزانو پاکستان جوړ کړ نو د پاکستان واکوالانو د پښتونستان د دې برخې د نورو دساره چارو ته وسپارول ، خو په نتیجه کی ټي په ۱۹۴۸ ع کال د نواب نواب فرید خان پېښور ته راوبالنه او هلته ټي د دغه حکومت پښتوستان په کابینه کی د گډون دعوت ورکړ ، که څه هم نوموړی نواب د پاکستان د واکمنو یا فرید پوه شو خو هیچ چاره ټي نه وه سپور کړ ټي دغه دعوت ومانه او په کابینه کی ټي گډون وکړ ، نو په مېدي چل پاکستانی واکوالانو د نواب د ریاست دساره شول یواځې د نواب په کسانت وټاکه او ورپاڼی ټي د ریاست وزیر و نوم کېښود نو ورو ورو ټي د ریاست په دواړو چارو کی د داخله شروع کړه چه په آخر کی ټي د پولیس په زور د ریاست دساره وکړه او دغه ځای اکثر آزادی غوښتونکی پېښور ټي د واکمنو او یا ټي سالار واکمن کړل . د اوسنی واکمن ټي چه د مسجکوم پښتوستان په کابینه کی د فرید خان نواب اخیستل د گورو د د خصوصي اختیار او له رویو و ، له دواړو نه بهر ، او اوس دغه ځای آزادی غوښتونکی ټول شپه خپلواکي غوښتونکی او آزاد پښتونستان لاری ورو .

له حد فقه امرختو لوری نهوا کړزی، د پینځو او پړنو ښاره باندي تېر بټی د پنجاب
شمال مغرب علاقې ته داخلېږي.

د اباسین د غاړی کلی :

هغه کلی چه پخپله په کو هستان کی د اباسین پر دواړو غاړو پراته دی

دادی :

گلدکت

(پدی دواړو مخامو کی پخوا دانگریزانو تاسې وې)

چالاس

تانه کیر

چال کوټ

داریل

(د د پساغستان کلی دی)

پاس

کولی

سکر گاه

شکی

چد پسا

زیر اندی

(د د آزادو چفر زیو پښتو علاقې ده)

و د سیند شرقی شوا)

بلان

توازه

پساو (د پساغستان د آلاقی علاقې ده)

ته کوټ :

د پښتو (د تېمبول په پراخه لړی)

تور واره

(۱۶۵)

(شرقی بلوچہ)

ہکر بکر

چچ ہزارہ

مبو

کیال

بتن

مہیچال

(دسپند غربی بلوچہ)

ہتکر (دسپند غربی بلوچہ - دسوات پہ والی ادرہ اری)

پیشام (دکاناہ کوہستان شہہ)

پیتال (دسوات پہ والی ادرہ اری)

ہنگی

ہندا کی

(غربی بلوچہ)

ہکر

کھانا بکر

چنگول

(شرقی بلوچہ)

کھار گام

دچکیر (دسوات پہ والی ادرہ اری)

دگری (دآوانو چشہ دیو حدود)

ہمس (دآینول دیو اب دسوات)

کھاکول - دسوات

پسا

دسوات

کھاج (دسوات دیو چشہ دیو حدود)

قرنا

بلوچہ

نوا بکی

سناہ کری

دخمکی وضعیت :

د کوهستان دیره برخه غره نېر ده ، مخکښی هواری شیلې هم لوی غرونه ئی په مخکښکلو نو پته دی- هواری تخمکی ئې ټولی شالی زاری دی - دڅارو یو دڅر دباره خورا دیر مال چرلای ، دکشمیر په څیر ټکلی ټکلی منظری لری .

مرکزیت :

کوهستان بوتاکلی مرکز نلری ، ځکه چه هلته کوم ښار یا یوه لویه فصبه نشته چه هلته بازار یادیری و دانئ دی ، خان او رئیس هم نلری دهر کلی هر سری آزاد ژوند کوی- په دې ور وستیو کلو کی دهغه غای دشاوخوا ریاستونو لکه چترال ، دیر سوات د کوهستان دځینو برخو دایلو کوششونه کړی دی او خو کلی ئې ټینی ټولای هم دی، خویره برخه لاهم ځسی آزادانه ژوند کوی . انگریزانو هم نه غوښته چه کوهستان دی به کوم ریاست پوری وتړل شی .

آب و هوا :

هوایی دیره سړه ده ، خوږه صحت بخشه او خوشبها او ونځې ده ، نا روغی دیره لنډه ده که ناروغه هم پیداشی دهغه غای په ټینو وښو ئې علاج کېږی . او به دیری دی ، هری خوا ته دک دک رو دونه پېښی .

اداره :

د کوهستان خلق له پخوانه همداسی پې خانه لوی ریسه ژوند کوی " لویه مملاتو کی له خپلو مایانو څخه جوښته کوی .

پیداوار :

په کوهستان کی دددا څیزونه پیدا کېږی " د حبوبات ، غنم ، اوبو یشی ، ټولی او نورو څیزه دومره لری چه ټل غای ته ئې ضرورت نه پیدا کېږی .

- ۲۔ حیوانات : پتہ ، بڑے ، غوانی تر خیل حاجت زیات لری ۔
 ۳۔ جنگلونه : د نمبر لوی لوی لرگی بیخی دیر لری ، لکه نیبتر ، بلوت اونور ...
 ۴۔ میوی ، دفره انگور ، انار او چھار هنر اونور هم شته ۔

غزوہ :

کوستان له غرو څخه جوړ شوی دی چه شاید هر غره به یی خاڼه خاڼه نوم اری
خو دیر مشهور غره یی « بهادر سر » نومیتلی . داغر دپالنس په علاقه کی پروت او د دهه
لجای تر ټولو غرونو چک غره دی .

تجارت :

د کوهستان په مضافات دارچې ارگي دی چه دسپینه په واسطه ټپي مبادري
پر سره پر هغه وړي ، سوانه ، نبات ، فوږي ، پوښکي ، زيرم ، چار ، مغز هم د مضافات
دارچو خارج ، وړي ، کرم شي چه (د خارجه دواواړ دوي هغه وختي ، مالگي ، چای
او ټنډي ،

10. *Chrysomelidae* (100)

[illegible]

22 11 50

[illegible]

کم شيان چه هلمه نسته :

په کوهستان کې د اشیان نسته ،
خان ، رئیس ، ظلم ، نفاق ، کوښی ، اسباب سازی ، خانه چټکی ، سیاست ، فېشن ،
درواغ ، بعل ، حرص ، طمع ،

۷- باجوړ

د آزاد پښتونستان له ډیر و حساسو او مهمو برخو څخه یوه هم د باجوړ علاقه ده ، د دغه علاقه هم پخوا د افغانستان د شورې جز بڼه کیده ، خود پرنګیانو نه پس قدم چه دې خوا ته راغی او د خپلو سیاسي او ناوړو اغراضو دپاره یې د افغانستان څخه ځینې قوې جلا کړې نووې قوېته چه باجوړ هم پخپل اچر یا لیستی قلمرو کې شامل کړی ، مگر باجوړ که څه هم په ظاهره له افغانستان څخه جلا شو خو د هغه سیاسي آزادي ، قومیتونکو پېښو د انګرېزانو غلامی هم ونه منله او د همدې ملي او پاک مقصد دپاره یې هم کلو کلو له انګرېزانو سره فراګاني وګرځېد خو په سیاسي کې پښاه انګرېزانو دا وینله چه د دوی په داخلي آزادي کې ګډوډی ونه وهي او له هغه و څخه تر اوسه د هغه لاس پېښا له آزاديته دی .

د باجوړ په ځمکه کې ډیر مهمه پښه او د سیاسي سترګو لاس ته امان پیدا کړی ، دې چه پرنګیانو ته یې همیشه د سر په سیاست کې او په درکړي کې لکه د شورې لیکوالی او د پادشاه لېږدګار څیر سیاسي

او نور . . .

منجه

په باجوړ کې د ډیر و ځای ته په دې د هوښیرو او د ډیر په منځ کې پروت دی ، چه قاضی محمد الله خان یې ډیر لیاکتي و هېوت په خپل کتاب

« دېښتو نارېخ » کې داسې ليکي : « باجوړ د « ترکانو » ملک دی ، قبلي ته ټي دهندو کش جنوبي غرونه دی ، قطب ته ټي دهندو کش او اوتمانخيلو غرونه دی ، او نمر خاټه ته ټي دا وتمانخيلو غرونه جنګيدلي دی ، او به منځکښي ټي پنجکوړي ته دره تسليسي ده ، سيمو تيسل طيرف ته ټي د بزر مو منند و غرونه دی .

طبيعي وضعيت :

د باجوړ ملک او د ژور ميدان دی . او قريبا ۲۵ ميله او د قبله په نمر خاټه او قطب په سوټل د وړاس ميله پان دی ، دچا رچاپيره غرونو به وچه په دې ملک کښي ډيري ښکلي ښکلي دري هم شته او دا ملک د پېښاور په شان زر خيز دی ، د پنجکوړي اود باجوړ د ميدان په منځ کښ د « بادوي » دره ده ، اگر چه باجوړ د « ترکانو » ملکيت دی مگر په برغر و نو کښي قطب او قبلي طرف ته کافر او سپني چ هغوی اوس مسلمانان شوي دي ، او په ميدان کښي « رود باري » اوسيني دانوم هغوی هر هغه سړي ته اخلي چه شوک « ترکاني » وي ، د باجوړ او سوات په منځکښ د اوتمانخيلو غرونه دي . (۱)

حيات افغاني برسيره پردي مهاوماتو داهم زياتوي چه باجوړ شوي لوټي قصبي لري يونهاس باجوړ چه «نهار» ورته راټي اوږه دناوگي ، چه دحيات افغاني په قول په دې هره قسمه کي فرزي کوره اوسي ، پنجکوړي ته وردي يوه دره برته ده چه « براول » نومېږي . ددې براول يوه برخه دبره آباده ده ، خو نوري برخي ټي خشکلي دي ، براول هم د باجوړ يوه علاقه ده مگر خاني ټي جلادي ، د باجوړ خلکو کسب کر هغه او زراعت دي . په براولي خلکو کي آدمکرات او تيران هم شته (۲)

ز قيله :

د باجوړ قوله را به د دسر وليم بارتن د په قول (۱۸۰۰) هرهغه ميله ده .

(۱) د پېښور نارېخ - ۲۶ مخ (۲) حيات افغاني - ۱۳۲ - ۱۳۳ مخ ۵

پر غره سر کنوته رسبدای او بله لباره دمالل خیلو څخه پر چپر کښه ، تللي ده او
پر «لاره» باندی سر کاتو ته رسبدای ده ، او دچار منځک له اخیری حد څخه چه
نر خا ته ته پروت دی بوه لاره دپیار ریاست ته او دویمه لاره به «کل آ باد»
د کونړو پر غره د «کمانگره» په خوړ ناو کی ته تللي ده او دریمه لاره دچار منځک
په «کټکی» په «شاخانی» ماموندو ته او څلرمه لاره په «هلمکی» چار منځک
دما موندو د «کواتی» په طرف ور غلي ده .

د ماموندو د ننگ راتنگ او په لاره د لوی ماموند په حد کې د «غاشی» په
غره «مزه وړه» او «چغری» ته تللي ده او بله لاره هم د لوی ماموند په حد کی
د «کبری» په غره «دورتن» درې ته «ښته شوي» «شیکل» ته پرې تښت راتنگ کېږي
دریمه لاره په «خوړو» او د ننی «نومی» ښای دپیار ریاست ته پر عنایت کلي
او «شین کوټ» ته تللي ده .

غرونه :

د باجوړ مشهور غرونه دادي :

۱- «د پورول غره» دا غره ټیټه چټکه دی ، په دویم کی هم په دواړو پوټ دی . په دې
غره کی هرڅول شرنی بوه داری او پی موی وای شته ، په تیره پیاد اړچه ښکلو ته
زیات دی .

کوهی اشو کوهی زړه آ او کوهی کیلاس ، کوهی ښاک ، کوهی انځور ،
کوهی ښاک او دملو ته وای لری . زړه دواړو ښکته هم پکښی ټیټه اړچه ښکلول
په دودو کی یو دود ښیې چلای شوی دی ام ددې دود او ددخاڼی په دودو کی
په سیر ته ټول ټی .

دا غر ښات هم ټیټ زیات لری او په ښاک کی دوه واور ټی دهم لای او سیر وکی
ټولوی ښات ټی سیر اړه ټی اړا کډر اهنه او کډل ته په ددې څلره ښات
فهل کیږی .

د دې غره اسان او رسبد کی لری ښاک کی دواړو ټی دهم لای ښات هم ټیټه

(۱۷۳)

د دې غره سره د چترال علاقه ، د دیر ریاست اود افغانستان خاوره نښتي ده ، د دې
غره مشهور کلی دادی : گنجگل ، باروگی ، حصاره ، مروارید ، هندو راج ،
اوشر تن

ددې غره کوتلونه :

په دې غره باندی دادا کوتلونه شته :

۱ - لاهوری کتو تیل ، چچه له دیر څخه چترال ته تیار تیلی
لاره ده .

۲ - برول په حد کی له باندی برور شته داغز باغ او زاده برول خواته . په دوی کی
دیابو دنگ رانگ لاره ده .

۳ - دوانیگام په حد کی پر بابو غره باندی داسه او خواته لاره ده ، چچه په دمی کی یو ه
میا شت بند پتوی .

۴ - سیرتن ته نژدې له واده دیرو څخه شخړه
لاره ده .

۵ - غا شپه د چچه یوې خواته شپه دهند و راج دره ده ، له
گنجگلی ماو نه شخړه دسری دره په حد کی لاره ده او دې لاری ته
غا شپه وایی .

۶ - دیر چترال کتو د غا شپه د لاره ده ، په دیر او دوی
د لاره ده .

۷ - شاولی کوتل له یو لاری شخړه کتو ته تللی لاره ده .

۲ - د غره غرنی :

ددې غره په لټو کی او تپان شپل او شپلی .

دا غره که چه هم د دواو په منځ کی د (مر) په غره مشهور د دې خوند لټیو
لټیو کو نو په غره د دې غره د لټیو نوم د دیر غره د لټیو په لټه .

کې ټي دميا عمر صاحب عليه الرحمه زياتوت دی ، په جنوبی لښه کې مې د میزری یوای
 ډیر دی چه دهغه لښای د بور یا اوډلو د صنعت سره ډیره مرسته کوی ، اودهغه
 لښای لوی صنعت هم بور یا اوډل دی ، داغر د بیاچور د دفاع له نقطه نظر د پراهمیت
 لری اود انگریزانو د تېښاور په مقابل کې ټي خورا مهم ډول اوبولی دی ، اوډیرو
 مفو میامد پښو ته ټي پشام ورکړي ده کوم چه د انگریزانو د ظلم او تېا ورسره
 آزاد پښتونستان ته را تلل ، دې غره ته اړ دی پښه شینر سود زاده قبرونه شته ،
 چه ډایي داد سلطان محمود د لښو سپایانو قبرونه دی چه دهندوستان د ښو اویه وخت
 دلته مړه دی .

د دې غره لاری :

داغر خو لاری لری چه د بنیکوډي پر سر میند تیری شوی د مینې خوا ته
 تللی دی ،

۱- د انبار لاره چه پر میند باندې ټي سیم اچولې دی چه له هغه شخه لاری تیر پښوی
 او د بازار تنگی حد ته رسیږي .

۲- ډیر اک لاره چه دچور په سدا کې له سیند یوړیو تلې ده ، او کوټ ، او سپنږی
 او تنگی ته رسیږي .

۳- شر بنی لار ، چه له اړنگه شخه د ملا کنډ او پسا ښوټ
 خوا ته شوی .

ننوتنه :

په بیاچور کې د اشبان چور پښی :

۱- ټیری ټي شر منی پښی ، ښو سادوړی ، شر من دورینه په شان لری ، او
 اعلیه پښوی .

۲- د اړگو صنعت چه شر منی تللی دی ، ښکلی ښکلی کسای او ځانگړه د چنار او چور
 له لار کو شخه چور پښی .

۳. دمو مندو دهی اوهم دچنگی به حدکی تویک تیارینوی .
 ۴. دشربو اول اود کراستو جودول هم رواج لری ، به تیره بنا د چند ول شری .
 نرمی ، گرمی اورنگ کئی دیری مشهوری دی .

پیداوار :

اور بشی ، غنم ، شرم او شات د باجور پیداوار دی ، خو خنکچه چه او به انجی لری نو اکثره کرهزی پی لیمی دی ، نسک هم کرل کبئی . دشربو بنده بیل باسی او تیار ت
 پی کوی .

مشهور زیارتونه :

- به باجور کئی دوه زیارتونه دیر مشهور دی :
 ۱. دغازی بابا زیارت .
 ۲. دمسلمر صاحب زیارت .

مشهور کلبی اود کور د ویر شمسیر :

دلته د باجور د مشهور روکاو او مو به او سته غوموا چه سالی د ویر شمسیر لری
 د ویر شمسیر کانی د کور د ویر شمسیر شمیر (۱)

۱. د پرویی قلم :

د کور د ویر شمسیر	د کور د ویر شمسیر
لوی غری کئی	لوی غری کئی
گنج	گنج
انمازو	انمازو
چه کبئی	چه کبئی
بشانی	بشانی

(۱۷۶)

»	۲۰	شیتکوتی
»	۰۶	زکه دیری
»	۲۲	خرکنه
»	۲۰	هزار ناو
»	۵۰۰	بدان
»	۱۶۰	دیر
»	۴۰	هری
»	۱۴۰	شاهی تنگی

۲- ابازی قام :

»	د کورو نو شمشیر	د کورو نو مونه
»	۲۰۰ کورو	شیری
»	۶۰	وړکونې خړکی
»	۸۰	کجه
»	۶۰	بایله اری
»	۸۰	کنگه پاره
»	۱۶۰	کهره
»	۶۰	شمه
»	۴۰	شاگو
»	۸۰	تزی
»	۴۰۰	شاستین

۳- د بوم سیکازی قام :

»	د کورو نو شمشیر	د کورو نو مونه
»	۱۸۰	دوشه
»	۶۰	دوشه پاره

(۱۷۸)

چهار	۱۲۰	کوره
کوتاه	۴۰	»
خلو زوی	۲۰۰	»

۵- دیوسف خیل قام:

د کلو نومونه	۸۰	د کوروش سپهره
غراب	۳۰	کوره
باد و بابا	۳۰	»
دواو گي	۴۰	»
گډونه	۱۴۰	»
زگي	۲۰	»
ملنگي	۱۶	»
چنگک خای	۲۰	»
کجهل	۴۰	»
تنگي	۱۲۰	»
پتیاو	۲۰	»
مجب مشا گي	۲۰	»
کروند زو		

۶- د همد خیل قام:

د کلو نومونه	۵۰۰	د کوروش و شهزاده
کيري	۴۰	»
گردی باغ	۸۰	»
پتياو		

۷- د خلوزو قام:

د کلو نومونه	۲۰۰	د کوروش و شهزاده
فاشي		

چه محمد ظفر خان مشهور به خانی و منل شو، محمد ظفر خان ترش مودی و روسته د
 کوز او بر داگی هغه قلاکائی چه دده دیلار به وختو کی دپار به خانی پوری ترلی شوی وی
 پر ته دیشد به خانی پوری و ترلی به خور و ده یس دغه کورانی اخلا فاتو
 له کبله چه تل ای پختانه بر باد کړی دی محمد ظفر خان دخیل و رور عبد الغفار خان
 دلاسه مړ شو او په هغه لوی کی بیامید الغفار خان د محمد ظفر خان د نوکر پلاس
 و وژل شو، او خانی عبد السبعان خان ته یاته شوه غلام رسول خان هم د عبد السبعان
 خان مشری او خانی و منل د واقعات په ۱۳۵۲ ه قوری کمال کی پېښ شوی وو،
 د پتار خانی د الله یار خان وده د الله یار خان تر مرگې وروسته دده په اولاده
 کې میر علم خان مشهور او لوی خان و، چه په باجوړ کی دخپلی کورنۍ ټولې برخې
 دده په لاس کې وې، او بیانی د امر ختو خواته تر تالاش، چک ری او دلا کیندو
 حتی د درگی تر خد او مېرې تر تلانی پوری ئې خوله خانی اوږده کړه او د امر لوبو
 خواته تر سوډ کانو او دواڼی پوری ورسیده، خوشنگه چه خپل قوم خپنی به تنگ
 و، نو دغه لوی اهلای وزیر محمد اکبر خان ته چا په هغه وخت کې ئې نه کله
 کې یوه چنگی قلمه جوړوله راغلل او نه وزیر محمد اکبر خان شخه ئې و غوښتل چه
 د میر علم خان ظلم دوی ته سره لېرې کړی به، و هغه وزیر محمد اکبر خان د باجوړ
 دواڼس په خوشته میر علم خان له باجوړ شخه وروسته پېښور ته ولاړ، د میر علم خان
 اولادې تر یوه پښه پوری په پتار کی خسانی در اوسه ختویه ۱۳۰۵ ه قوری کمال
 چه د لارام دین د میر علم خان ترسی هم هغه خسانی پېښور ته په پتار و ته و لاړ نو
 د الله پتار خانی کورنی خسانی ختویه ختویه او پتار خسانی دساو کی په خانی پور کی
 می بوخته شوه او د میر علم خان مشهور خانی پتار چه د مسور تلی له اولادې شخه و، خپل
 و رور میر علم خان ته ختویه ختویه و ته په دې تر اوسه د الله یار خان پور کورنی
 مړ او ئې ته سره خیر و شوه، دودونه هر وخت کسان ئې پر افغنی خان او محمد افضل خان
 چه د کمر په خانی و مشهور دی د پتار دواڼی محمد باخانی سره او پتار
 مشهور خان به اولاده کې مشهور او دواڼی خان تر اوسه محمد باخانی و ته او من
 ئې ختویه پوری عبد السبعان خان د پتار مشر او دواڼی ئې د دواڼی محمد باخانی دلاسه
 د باجوړ خانی ته په دې تر اوسه پورې

معارف :

به با جود کی منظم عصری مکتبونه نشته ، خود بخود به شان به مسجد و نه حکمی طالبان درسونه وائي ، یوازی به بازار کی یوه مدرسه شته چه به ۱۳۴۷ هـ قمری کال دینار مشهور خان محمد جان خان تاسیسه کړه چه ۴۵ تنه طلبه پکښی زده کړی کوی به هغه مدرسی کی دینتو ، فارسی ، عربی ، اردو ، حساب او حسن خط اوستل کینتی ، ددې مدرسی د مدیرینو تنخوا او نور ټول مصارف دینار خان د شخصي مال څخه ورکول کینتی .

محصول :

به با جود کی له خلکو څخه چندی مالیه اخیستله کینتی .
مثلا به څلو کسې عشر ، شپنی پیکه ، پنبه پیکه او له بازار و یو څخه څلو پنبه پیکه محصول اخیسته کینتی ، په دینتو نور و نو موهم محصول اخیستل کینتی .
سږ برگی او نور ...
د مالیه گیری ملکونه اکثر لای دی یوه لویه برخه ئې وودونوته وړ دي
آ برده .

د سواب و سروران :

د سواب و سروران ددې ټوله نوکران لری :
اردکان د پیش څه هان ، مباره .
چه مباره تیر دوه سوه تنو ته رسېدی .

د سواب و سروران ددې ټوله نوکران لری :

د آردان د پیش و سواب و سروران ددې ټوله نوکران لری :
د آردان د پیش و سواب و سروران ددې ټوله نوکران لری :

د سیمه نه امر خاځه خواځه بیا د خپلې ددري شمال ته د کابل د سیمه په غزو و تر
 پاچوړه پرته ده. دې علاقې تر اسلام د هندو شمېنه تیارېږي موقعیت درلود، وایي
 چه لوی کنشکام د دې علاقې شاوخواه اوسیدل دی او یو دایې راشېو او هم هلته مذهب
 ژوند تیر کړی دی.

دغه وخت چه لوی سکندر پر هندوستان حمله کوله د پښتوستان په تیر برخه کړه پښتو
 سیمې مقابلې ورسره وکړې، پاچاه اسلام مقدس دین راځي هم دې لاندې د پښتو سیمې لاندو
 پاړه تیر مهم موقعیت درلود.

طیبه خېلي او جېلېست:

دوه منځي علاقې د نیمې دایرې په شکل د شېکو دشر واک لاندو علاقې د کابل د سیمه
 پر شاوخواه د خزانو، تر تورو، خیرکو، ازلو، دندو، کڅې او سېنې، غره پورې پرته ده. د
 دغو منځو غره واچه د هندو کڅې د سلسلې وروستۍ کچه لاندې کڅې تیر وېږي
 د شېکو خوا ته لږېږي او د سیمه د لاندو غره او د سلسلې لاندې شېکو کڅې تیر وېږي
 چې د کڅې د لاندې د سلسلې لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې
 د دې علاقې لاندې د سیمه د لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې
 د شېکو کڅې تیر وېږي.

د سیمه د علاقې لاندې د سیمه د لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې
 د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې

د سیمه د علاقې لاندې د سیمه د لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې

د سیمه د علاقې لاندې د سیمه د لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې
 (۱۸۸) د سیمه د علاقې لاندې د سیمه د لاندې د شېکو کڅې تیر وېږي د جلال آباد د سیمه د پورې

مرکز :

د آزادو مومند و مرکز او دغونډی او جرگه و لځای (زیارت غاښی) دی چه
 د (ایله لځای) دغره به جنوب شرق کی پروت دی . قباي خوا ته ئې خنډیر کلی
 تور خیل ، او جنوب مغرب ته ئې مزی پیښه ، منا کی غر ، دور خیل ، سرکوډا کی
 وکړی ، ملخو پیښه ، گرت او ، کابه ، او د کوڼی سیند ، او جنوبی پلوه ته ئې لښکر کلی
 اتم کی ، ظر خیل ، ملاخیل ، رامنی ، چکنور او د کوڼی سیند ، او لمر خنوه ته ئې
 ونکی و غربت دغه ، خواجه زی ، د شاخی مشهور غر ، او شمال ته ئې مامازی ، شمش ،
 بیدمنی ، بیدمنی کندی او میچی پراته دی .

د اقوامه د بایری ه و منډو خاوره ده چه د زیارت غاښی ئې مرکز بانه کیږی .
 زیارت غاښی د پیلوړ او کامی قریبه به مساوی فاصله بانډی پروت دی او د لعل
 پوری خنوه تر لور کی پوری هم به مساوی واټن چه پسون ئې ۴۰ میله او اولی د وانی
 ئې قریبه ۸۰ یا ۷۰ میله کیږی پروت دی (۱)

پرو او کوزو مومند :

د مومندو علاقه پرتو وړو برخو ویشلې شوي ده چه یوې برخې ته کوزو مومند او بلې
 برخې ته پرو مومند وانی .

پرو مومند :

پرو مومند د خلسر کوزی یا د کوڼی سیند په مجری د کسانو مصلحت شمسو شمسو به
 سرته سرک ته ئې کوڼی یا سون کوزو علاقه ، هله د نایه کی ته د دې لالپور په همدې
 خطی باندی سم تر پیله لور د پوری برعومانه پراته دی ، دا حق د مومندو لمریز واته
 د ووسولې خوندی دی ، خطی ته ئې د تر کسانو قاه حدود اولیږ کیږه د امبار او لالپور
 دی او امر خانه ته ئې کوزو مومند دی (۲)

(۱) د شاخی لمر خنوه د مومندو باندی شته .

ملک جلال خان دشتیپور زخمه خیل ایرانی او د آزاد پوښ تښتان د پورا
د مای شوری خرن

د آ زاديښتو انسان د ټولنې د پياوړتيا لپاره
 ډېر ځواکمن رول لوبولی دی.

همداده نوایی به رسمیت پیشانی ده مگر دایواری ذنواب خیل شخصی سیاست و ددیر
قول پستانه دانگریز او داستعماری نفوذ سخت مخالف وو او اوس هم دهنه بخای پستانه
دانگریز او دشمنی دانی یعنی د کراچی دوا کردارانو داستعماری او متیبا وزاته
سیاست زیت دیر مخالف دی اود آزاد پشتونستان دآواز له اوچندو سره ددیر دتو او
پشتو پشتنی چله به به خود بخود راغلی ده اود پشتونستان پر خاوره دمیخ پردی قوی تسلط
منلای اشی اود آزاد پشتونستان دجو دتو او اوساطو په لاره کښی هر راز قریبا او
فداکاری ته حاضر دی !!

۱۰- فیروز :

فیروز د آزاد پشتونستان خورا ډیره مهمه منطقه ده اوله هر حیثه زیات اهمیت لری
ددی علاقې ډیر ژوند لرم چه قریبا دوه زره کاله فیروز د اوسنیا په کتاب کښی راغلی دی
د ستیرا ه وه اوستیرا د آریانا دغروانی یوه هغه برخه ده چه د پخوانیو آریا پلانی
په طبقه د سوسما ه جلاوت یو تی ا ه آسمانه په مېدی برخه نازل شوی دی (۱) د اوسنیا
په لسم سینا کښی ستر ا په یوه ادبی جگه کښی داسی یاد شوی دی چه (اوی ستیرا
ستیری سارا) یوشم د ستر ا دغره خواته یوه ستر ا د آسمان مشور ونه رسیدلی دی ه
دز میانیت په ۱۶ غره کښی هم دتو د غروانی په قلمرو کښی یو غره د ستر ا په نامه
شکړ شوی دی (۲) اول ددی طبقه د ستر ا دغره د ستر ا علاقې علاقه ډیر اوسنیا اهمیت ده
تاریخی هو اهمیت هم دتو د

خاوره حی ا و خد :

لور نامه کښی د پخوانیو اوسنیا علاقه د " شمال کښی پشتر اری " لور اری د پخوانیو اری

کوره اویانوب دنی کوهان اولن پراته دی :

(۱) (۲) د تار پخ (۱) آسمانستان د کپرا داسی لور پخ (۱) ۱۵۷ - ۱۵۹ د خور

رقبه :

دائرة دلائی فوآه رقبه تھہ (۳۰۴) میلہ مربع ہے ۔

تھوس :

دائرة دلائی فوآه تھوس فوآہ (۵۰۰) تھوس ہے ۔

طہری و جہیز :

دائرة فوآہ برصہ فوآہ ہے جو برصہ فوآہ کے ساتھ ساتھ ہے اور فوآہ و شہ
 دلائی فوآہ تھہ دلائی فوآہ برصہ فوآہ کے ساتھ ساتھ ہے اور فوآہ تھہ
 دلائی فوآہ تھہ دلائی فوآہ برصہ فوآہ کے ساتھ ساتھ ہے اور فوآہ تھہ
 دلائی فوآہ تھہ دلائی فوآہ برصہ فوآہ کے ساتھ ساتھ ہے اور فوآہ تھہ

جہیز و جہیز :

دائرة دلائی فوآہ جہیز و جہیز ہے ۔

۱۔ دلائی فوآہ

۲۔ دلائی فوآہ

۳۔ دلائی فوآہ

۴۔ دلائی فوآہ

۵۔ دلائی فوآہ

۶۔ دلائی فوآہ

۷۔ دلائی فوآہ

۸۔ دلائی فوآہ

۹۔ دلائی فوآہ

۱۰۔ دلائی فوآہ

۱۱۔ دلائی فوآہ

۱۲۔ دلائی فوآہ

دایره ملک - ایوان کو کئی خدا پرستی چه
 دایره یه یه عسرا به او - شوی عسرا و نه شتی
 لری به هر که چه آید شایه یه یه یه یه یه یه
 به شتی کتون کتون کتون کتون کتون کتون
 کتون کتون کتون کتون کتون کتون کتون
 کتون کتون کتون کتون کتون کتون کتون

رقبه

د

م

م

د

م

م

م

م

م

م

م

م

م

م

م

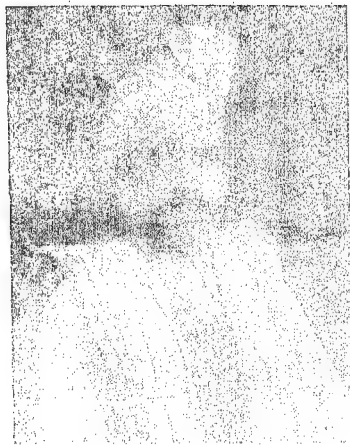
م

م

م

م

م

م

اوسنی مر کز:

د تیرا اوسنی مر کز چه هله د آزاد پښتونستان پیرغ روپنډی اود آزاد پښتونستان
مجلس شو ری پوله ده هله د پاش « نومپنډی په دهبان دغلډی په ملک دین خیلو کی
پروٹ دی .

نور مر کزونه : (۱)

د تیرا دنیرو علاقو مشهور مر کزونه دادی :

۱- سیرین در لک : د تیرا دسره پابو مر کز دی .

۲- لاری کیم : د نورو کمر خیلو مر کز دی .

۳- دی سکه : د اجم په ارد کمر خیلو کی دی .

۴- خوشاب : د اکتافو مر کز دی .

۵- دواگر : د سیرین مر کز دی .

۶- ستر اکلی : د سیرین مر کز دی .

۷- سیرین : د سیرین دسره خیلو مر کز دی .

۸- کور : د کور دسره خیلو مر کز دی .

۹- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۰- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۱- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۲- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۳- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۴- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۵- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

۱۶- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

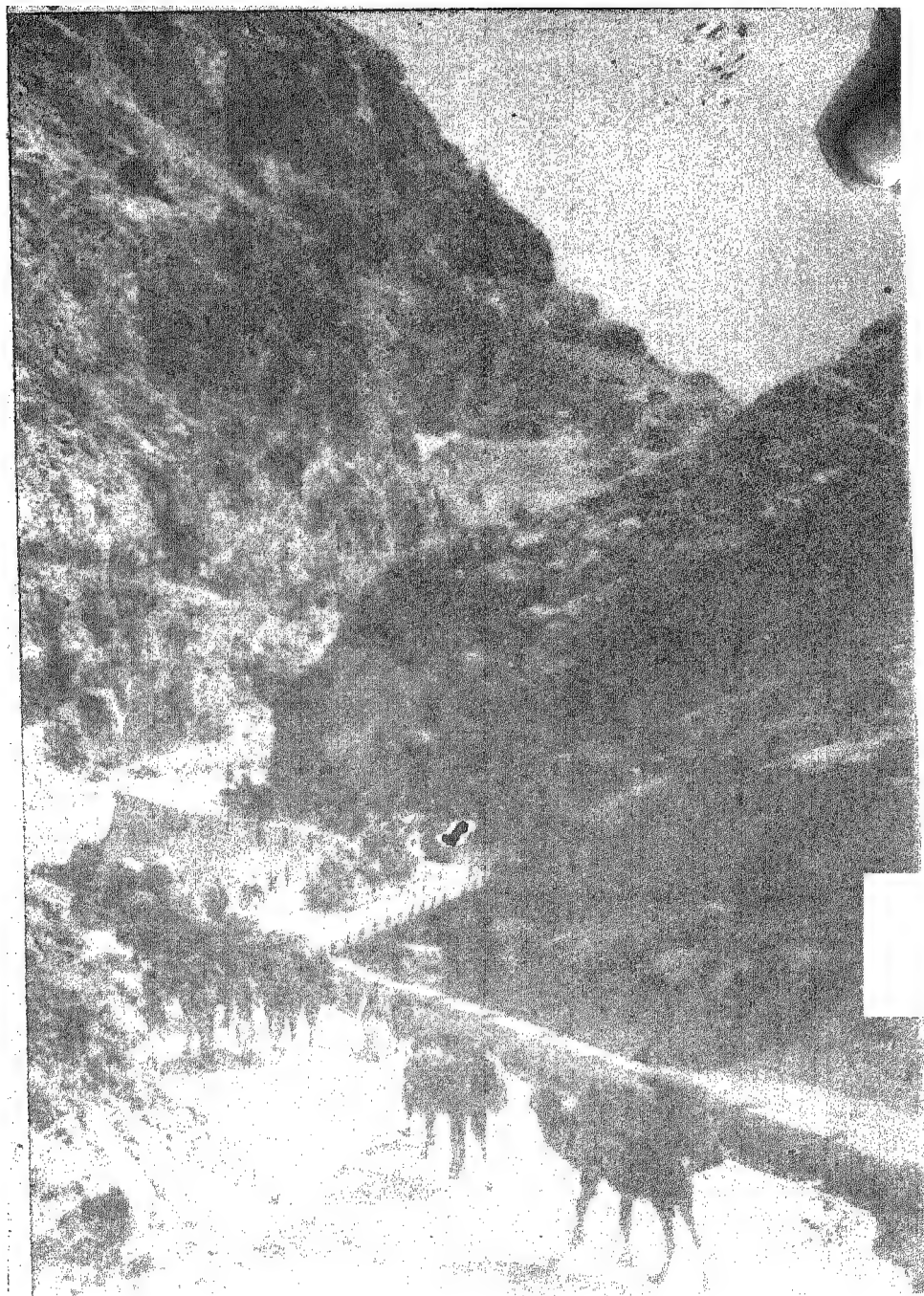
۱۷- داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

(۱) داری کی : د داری کی دسره خیلو مر کز دی .

مشهور غرونه :

- ۱- تیرا مشهور غرونه او دهنو موقعیت دادی ،
- ۲- سبا نه غر ، دافر دکوهات او تیرا ترمنځ پروت دی ، او پردې غره باندې دانگرېزانو سره سخت جنگونه شوی دی .
- ۳- دوکله غر دافر دتوتکی او تیرا تر منځ پروت دی او دانه هم دانگرېزانو سره سخت جنگونه شوی دی .
- ۴- بیهی غر ، دافر دکپورې او پېشاور ترمنځ پروت دی .
- ۵- سټیک بصری ، دآخور درې او کوهات ترمنځ پروت دی ،
- ۶- چیران غر ، دافر له درې خټه داتیک تر پل تر ی پروت دی .
- ۷- نری غره ، دجم او علی مسیت ترمنځ واقع دی .
- ۸- کارکه غر ، د کورمې خوا ته ، دشمکنو کی پروت دی .
- ۹- پشمده غر ، سرئی کورمې ته خرمه دی .
- ۱۰- تور غر ، داور کړ و په مسر وکی پروت دی .
- ۱۱- زبزی گند او داور کړ و دمسر و په طرف کی پروت دی .
- ۱۲- ایغلان کله و دد چر گو چینی او دپو گو علی درې ترمنځ پروت دی .
- ۱۳- دمیدان کله و ددها نی او خو جل خیلو ترمنځ واقع دی .
- ۱۴- جلو دین غر ، دپو سرئی کورمې ته خرمه دی او بل
- ۱۵- خروالی کله و دشمکنو او دایر پش و ترمنځ پروت دی .
- ۱۶- اراچی غر ، دشمکنو او دایر پش و ترمنځ پروت دی .
- ۱۷- وډین غر ، دانگرهار او تیرا ترمنځ اوی غر دی .
- ۱۸- جودری غره دمسر و او علی شیر زو ترمنځ پروت دی ،
- ۱۹- شکر درې غر ، دایر ته کی کورمې ته ، پرته ده او پو سر باندې نی شمکنی دی .
- ۲۰- سدر غوت ، دروجل دکو کی خیلو او دغر پو ترمنځ پروت دی .

- ۲۰ - شکر فر ، يوې خوا تېسه ئې سدى او بلې خوا ته ئې رو جگېل او بلې درې دى .
- ۲۱ - خنگېن فر ، د موزو د میدان دایرېدو تر منځ پروت دى .
- ۲۲ - ارهنگه غره ، د ملاحیلو او د میدان دایرېدو تر منځ واقع دى .
- ۲۳ - روتې غره ، د کمبر خېلو او کوکې خېلو تر منځ پروت دى .
- ۲۴ - درې غره ، د پاپو او بازار درڅه خیلو تر منځ پروت دى .
- ۲۵ - سور غره ، د بلې او چرې او د کچرې او بازار تر منځ پروت دى .
- ۲۶ - متری غره ، د اکاخو او د بلې ترڅه خیلو تر منځ پروت دى .
- ۲۷ - تختکې غره ، د خوا نېست د خولې او د شاوخوا د خولې او د سېمه پل او د وړو نوی تر منځ پروت دى .

مشهورې درې :

د تېر ادعلاقی مشهورې - درې دا دي :

- ۱ - د خېبر غره ، دا غره يوه له مېو مېو درو څخه ده چه انگر يې او د خېلي مير اطورى - د دې غره د پاره په خورا ښو پيسو چغه کړې ده ، دا غره د ۳۵۰ ميله له زده او له پخوا څخه پېسو او ۸ ميلو پورې پلته ده ، په دې غره کې د اورگېدو څخه تر شوى دى او يو موټر د دې مير شوى پوځ سرک هم لري .
- تول هغه تاريخ اطوران چه د افغانستان له لارې تر د هندوستان دطلانی مرغې د بولو غره کړې دى دغه تر اسلام وروسته تر اسلام له همدې درې څخه تر شوى دى خو له دې درې څخه تر پېلو وړنه آسپه هم نه وه تر هغه وخته چه د دې درې د دواړو غاړو اوسېدونکو د چارو موافقه نه وه کړې هېڅ قوت نه دى کړلاى شوى چه له دې مېوې لارې څخه تېر شى ، سگدره ، شاور افشاره چنگيز اويا نور امير اطوران چه له دې لارې هندوستان ته تېرېدى هم هغه وخته تر شوى دى چه د دې درې اوسېدونکې ئې راننى کړې دى ، د دې درې په زړه کې دېرى افسانې پرتې دى او هره تېسه ئې

د هغه ځای د پښتو پرمختګ کاري اوسر باري شاهدي لري.

علامه اقبال د خيبر دره داسې ستاښي:

خيبر او مردان حق بېگانه نېست	در دل او سدهزار افسانه نېست
جادو کم دېدم ازو بېچيده تر	ياوه گر دد درخم و پېچش نظر
سر زمين کڼک او شاهين مزاج	آهوي او کيرد از شيران خراج
ليکن از بي مړ کړي آشفته روز	بي ظلم و ناتمام ونيم سوز
فرياران پست در پر واز شان	از تدر و لن پست تر پر واز شان
آه قومي بي تب و تاب حيات	روزگارش بي نصيب از واردات
آن يکي اندر سيوداين در قيام	کار و بارش چون صلواة بي اعمام

د خيبر د دري دواړو غاړو ته د پښتو ايريدی، اور کړی، شينوارى او نوري قبيلې پسرلي دي. دا دره له مړ کړي پښتوستان ۲۳ مياه لرې د جنوب غروب خوا ته پرته ده.

۲- شوکاني دره: سرته يې غربي قوه دايي ته کړي خړ او ايريدی دی. پای ته يې شوکاني سوري پرته دی.

۳- کمبلو دره: د پټې دره کي کمبلو او پټې دي.

۴- لوزکي دره: د نورو هم د کپړ شلي دره ده.

۵- د امير او شورا په ځای شوي دي. دري يې کوز سره لري داسې ځای اوږه و سرکي يې کمبلو غاړه لري.

۶- اوي دره: د پټې دره يې د پټې دره ده.

۷- کبل اوږه: د پټې دره يې د پټې دره ده.

۸- موه دره: د پټې دره يې د پټې دره ده.

۹- گڼه اوږه: د پټې دره يې د پټې دره ده.

۱۰- د پټې دره: د پټې دره يې د پټې دره ده.

۱۱- روڼکاري دره: د پټې دره يې د پټې دره ده.

- ۱۲- شول خیلو دره : په دې دره کې کمر خیل ايريدی ميشته دی .
 ۱۳- دربی خیلو :
 ۱۴- بوتان دره :
 ۱۵- نرهاود دره : داته کمر خیل ايريدی اوسی .
 ۱۶- آدم خیلو دره : په دې دره کې آدم خیل ايريدی پراته دی .
 ۱۷- موزو دره : داته موزی اور کزی اوسی .
 ۱۸- کورم دره : داته هلی شبرزی اور کزی پراته دی .
 ۱۹- شياو دره : په دره دملی خیلو ده .
 ۲۰- تور دره : داته کوکی خیلو دره ده .
 ۲۱- پک دره :
 ۲۲- هلی خیلو دره : په دې دره کې ور کزی اوسی .

مشہوری لاری :

- هفته مشهوری لاری چه دکترا عجمه پشاور ته تللی دادی ،
 ۱- دایلم گو درلار ، چه به کمپوری باندی پشاور ته لای.
 ۲- دشا کی لار ، چه به بازار باندی پشاور ته تللی دم .
 ۳- داک خلمو کمپوری لار ، چه به ووان کوه خاری باندی پشاور ته لای.

4293

- [illegible]

۴ - گندار توی ، له گند او نه راوتلی په مېشتی کې د کرمان د او بو سره
گډېږي .

۵ - د کونډل توی ، داووی درې غره څخه راوتلی دی او د څرمانی په
او بو کېږي .

۶ - د لوز کې توی ، له لوز کې څخه راوتلی دی ددای سره د څرمانی په او بو
کې ږي .

۷ - دیکوماړ او به ، دېکو ملي له غره را وزی او زده - پله کې د څرمانی داو بو
سره گډېږي . شېخ مېاشی او به لری او شېخ مېاشی وچ وی .

۸ - د درکم او به ، له تنبو څخه راووی پیا په تور غره او چکدره وای دی
او دا پیا سره په څرمانی کېږي .

۹ - د بارې او به ، د نری او سپین غره نه راووی - او بېټاور ته شی .

۱۰ - توره لگنه ، د سپین غره نه راووی د تور شېر سره د بارې په او بو کېږي .

۱۱ - دیکدرې او به د سپین غره څخه راوتلی دې په خوله کې د بارې د او بو
سره گډېږي .

۱۲ - د تور درې او به ، د سپین غره څخه راوتلی د شویست په خوله کې د بارې
سره گډېږي .

۱۳ - د سنډا پال او به ، د سنډا پال نه راووی د شوخ په خوله کې د بارې
سره یوځای کېږي .

۱۴ - د شلو پر او به ، له شلو پر څخه راووی په دوه توی پاندي سره
گډېږي .

۱۵ - د چورې او به ، له چورې نه په تنسگ پاندي وایي د کښکېښی سره وده نه
وتلی دی .

۱۶ - د کاشلو او به ، له کاشلو نه په پاندي وایي د توی دی .

۱۷ - د ملخیلو او به ، د ملخیلو له درې څخه کو عیالی ته وتلی دی .

۱۸ - د موزو او به ، له موزو څخه د لگوته وتلی دی .

۱۹ - د زوای او به ، له زوای څخه د رسندوته وتلی دی .

۲۰- دكودم اوبه ، له كودم شنه په تيندو باندې وتلى بيا په كورمه باندې ختم شوى دى .

۲۱- دشارك اوبه ، له غسارك شنه و تلى بيا په كورمه باندې ختم شوى دى .

مشهورى كلى (خايونه) (۱) :

دوربى خېل ، خوچل خېل ، وتن ، بيرچه پور ، نورهاو ، فتح زيارت ، شمشى شنگر ، وچه بيل ، لخنكى ، كوله خېل ، كرنه خېل ، دخپوچينه ، چنداچينه ، باغ (مرکز اوبير مشهور لى دى) لنه كخ ، شواور ، تند ، قدم كخ ، دوڼكه ، مشرى ، تونو زيارت ، كورخن ، سړوخه ، لنه پور ، خپرى كندهاو دزاودين ، كوله ، شير خېل ، نوى درس ، فرید خېل ، وزى كوت چينه ، (لدى لى چينه دبر شهرت لرى) خوشاب ، كور زيارت ، اوڼه ، چل كړى ، كلى خېل ، اړينه ، سډك ، دسره فره اخوند زادگان دتورغره اخوند زادگان ، بو كاله ، توره ويا له ، سوي كوت ، سندا نه ، سين دون بر كوسه ، دابدي قمبر خېل ، كړى ، مرخانى خوله ، دتوردري خېل خايست ، دوه نوى ، سره ويا له سیردى ، سره اكله ، چينه ، شان خېل ، كساگرينه ، بر كك ، آلهچه ، كرم نه ، پچوره تنكى ، جبه ، خيبر ، آدم خېل ، سينگېش كندهاو ، ددرى آدم خېل ، كويى ، كندهاو او نور

صنعت :

دتبراهه آخوردړه ، آدم خېل ، الم كودراوچرود كى دوسلو ، دود او كار خانى شته چه هلته توپ ، ماشيندار او هر راز توك او تفنگچي چودينى .

تجارتى پيداوار :

دغوزانو او ارچى لرى دتبراهه فروتو كى دپرسنه چه دغه لى دتبراهه په منځ كېدلای شى ، شات هم په زياته اندازه پيدا كېتى .

(۱) دشاغلى قبرت گل خان دتبراهه لى شوى دهو بسا دواشت .

مشهور زیارتونه

د تیرا دهلاقی مشهور زیارتونه دادی .

۱- منځ ملي بابا، د بارې په سه بابو کې پروت دی . په قوم کمر خېل ايریدی دی .
(شرح سال نهائی د پښتونستان د نومالو په برخه کې راشي)

۲- ميا ولی بابا، د خوکنو په کونډال کې پروت دی، ننسې ئې په مېر و
پان کړی .

۳- زینبی بابا، د شخ ملي بابا وراره دی او په چوره کې ئې مزار دی .

۴- انگر بابا، دده مزار د شنه کمر او بارې تر منځ پروت دی .

۵- سم پناه، مزار ئې په کچوره کې دی .

۶- کونډال بابا، د کورمې او تیرا تر منځ په کو کې کونډال دی .

۱۱- وزیرستان: (منځنی پښتونستان)

وزیرستان د آزاد پښتونستان ډېره اهمه علاقه ده چه د انگرېزاو تر استعماري
قوت دراتلو په پخواني د افغانستان سره سرحد ته و . په خواته ۱۸۹۴ ميلادی کال
را هيسې چا د انگرېزانو امير پښایستی قوت د افغانستان په جنوب او جنوب شرقي سرحد کې
يو قرضی خط وپوښت او د افغانستان دغه وخت تر حکومت ئې هغه خط چیرا
تعمیل کړ . نو وزیرستان د افغانستان په دواړو سرحدو کې په شلو خوا بيا هم قول
وزیرستان د انگرېزانو تر ساحلي لاندې راغی . دواړی دواړی دواړی درې چه د ۱۹۰۳ کال
د فبرور په ۲۷ مه نېټه د انگرېزانو په وچ زور تر خپل استعماري
تحتول لاندې راوستل . او وزیرستان ئې د دوو ډولونو د وېشه .

۱- شمالي وزیرستان .

۲- جنوبي وزیرستان .

دغه شمالي او جنوبي وزیرستان په مخصوص صورت هم ئې کوو .

خلور خواوی (۱) :

دوزیرستان هلاقه یوه غری هلاقه ده اولمکه ټي سرحدونه هم ډیر کلازه والی دی - لرځانه ته ټي دینواو ټي هلاقه پرته ده - لیراوبدو پلونه ټي دسلمان دفره محمود ندی برخه یی ټي دی ، شمال اورتی ټي سرحد دگوهان له سیمو سره لږکیمې او جنوب ته ټي دژوب تاوه - اودشیرانی او دیرانی هلاقه ده ،

رقبه :

د شمالي او جاني ورستان اوله رقبه دسرويليم بارتن په قول (۵۳۱۸) مربع ميله ده .

نفوس :

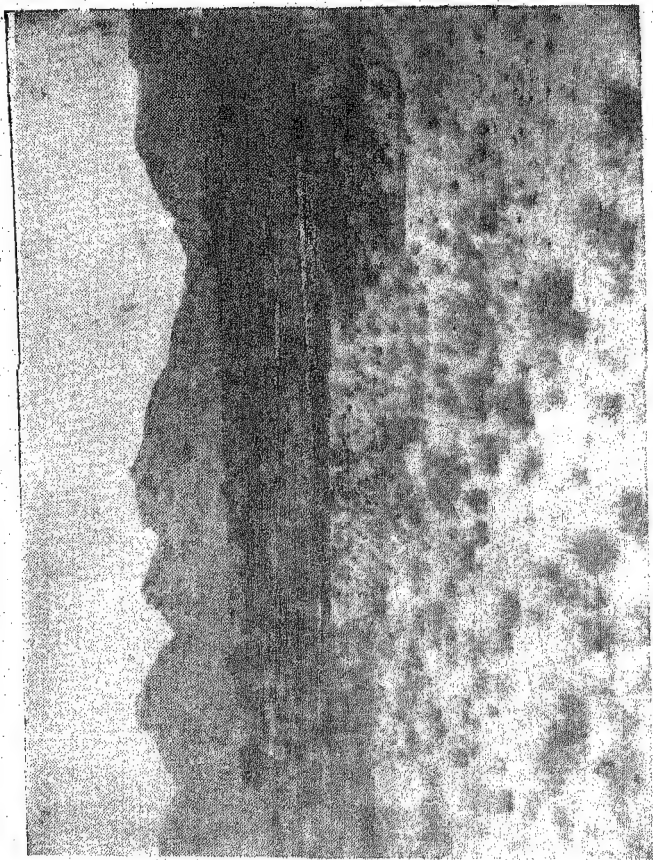
دوزیرستان نفوس ۱۹۳۱ د میلادی کال دشمير اعمشیر (۳۰۰۰۰۰) تنو ټي دی . چه دجنگکیر وخت (۵۰۰۰۰) پنځوس زره مسلح مېړونه حاضر ولای شی .

طبیعی وضعیت :

دوزیرستان هلاقه یوه سلسله غرو مډی چه دسلمان او غرانو څخه رااړه شوی لرځانه او جنوب خواته کورېزې او ورو ورو خپل اولدوالی بایلی څوچه د ډیر جاتوه په شاوخوا کې ټي اولد والی (۳۰۰۰) ټوټه دسیري او همدا ځای د وزیرستانه شرقی او جنوبی ویش پاته لږکیمې - اومه جایه د غر ورو ورو په بله منظمه سلسله جلا شوی چه د هوارو کې زیږی ټي سالی ته دمر ورو تړونه وایی چه (۳۰۰۰) ټوټه اولدوالی ټي دوزیرستان غرونه که څه هم دلمر لویدو له خوا څخه دلمر شاته لوری ته داو و په واسطه سره جلا شوی او پری شوی دی ، ټوټه صوبه ټول سیمه اړته

نماوه : پاری او قول ټنگی دی .

(۱) دپښتني نور مېشتان تړه کې تر ټوله دوزیرستان له کتاب څخه چه په انگلیزي ژبه لیکل شوی دی .

دستخیزان یو د منځره

دستخطی پیکر آستان یزد منظره

اوسی - دې علاقه ته به ژمی اکثره سلیمان خیل ، خروبی ، او وره مخی دوه ونه خیل ماونه د غردپار - راوی .

۴- رزمک : درې ملک علاقه که څه کوچنۍ علاقه ده ، خو دیر ، مشهوره ده ، غوانی ، منده او دوز رو او تمانزی ، توری خیل او مهیت خیل پکښې اوسی .

۵- شم : دې علاقه کې که څه هم دیر ، سرسبزۍ نشته ، خو آب و هوا یې تره به ده . دې علاقه کې ابراهیم خیل ، او تمانزی او مهیت خیل او منخی .

۶- دخیسور دره : دا علاقه د دوز رو په جنوب کې پرته ده ، د توری به اړه لری ، مهیت خیل ، توری خیل او څه هم دوز رو پکښې اوسی ، هو یې تره خوشگوار ده .

۷- بشاره : دا د دوز رو لمر او بدونه به وده او ده ، په سر کې یې مداخل کیده یې خضر خیل او دوز رو ته دی .

۸- شروکی : دا علاقه دوز رو د بهر زیو وطن دی .

۹- خیر مته : دوز روستان شمالی علاقه ده ، کږمې توره به دی ، دوی هم پکښې لږدی ، د دې لمری درېون لری ، دوی خوا به یې دواړه اکت شته چه مهیت خیل او توری خیل پکښې اوسی .

۱۰- وانه : دا علاقه دوز روستان جنوبی خوا ته د کوهن د توری به لمری به ده . د دې علاقی منځ کې د وانی لری ، د دې شوشه و خدای دوز رو دا خیل دوزی خیل ، شافه اوسیدونکی ، دوزی به وسم کې دوز رو کې خلی خیل ، خیل خیل ، نو د خیل خیل .

۱۱- سترکی خیل : سترکی خیل ، دوز رو خیل به پاته خیل او خویا خیل طایفی ملک دی .

۱۲- بدر : دا علاقه کښې دوز رو ته دی پرته ده ، دې علاقه کې زیات د سوزو به لمری دی طایفی او - او څه ، پانجه خیل دی .

مشهور خروبه

دوز روستان په غره دوی دی خو اوس دوز رو مشهور دی ، د دوز رو دوز رو علاقی د دوز رو غل ، څو که چه ۱۳۰۰۰ فته او د دوز رو د دوز رو به لمری څو که چه ۱۱۰۰۰ فته او د دوز رو لری .

د دوز رو مشهور دوز رو نومو یې د دوز رو دی .

الف : دوزیر ودعلاقى غرونه :

۱- سرور گل غر (۱)

۲- صابن غر .

۳- زبابه غر .

۴- خراجه خدر غر .

۵- شاول غر .

۶- جوی میاه .

۷- خلی غر .

۸- مردک غر .

۹- بوش غر .

۱۰- میسه غر .

۱۱- شیر آب .

۱۲- لیمو غر .

۱۳- سیر غر .

۱۴- شکر غر .

۱۵- جوی غر .

۱۶- چرخیل غر .

ب : دمسور اووتی دعلاقى غرونه :

۱۷- یرغل غر .

۱۸- کوتو غر .

۱۹- خاچه غر .

۲۰- بکه اچه غر .

(۱) دپاغلی مهیت گل خان مسود دجناب فقیر صاحب ایورو دمنشی اردا ست .

- ۲۱- سبزه غر .
- ۲۲- بختی زى .
- ۲۳- کوندى غر .
- ۲۴- آسمان منزه غر .
- ۲۵- داند نرى غر .
- ۲۶- درگى غر .
- ۲۷- زيودت زى غر .
- ۲۸- ايبى غر .
- ۲۹- کونله سبرى غر .
- ۳۰- کونله کون غر .
- ۳۱- غرت غر .
- ۳۲- تنگى غر .
- ۳۳- سول غر .
- ۳۴- سوزک غر .
- ۳۵- شوغ غر .
- ۳۶- سگى غر .
- ۳۷- گرنى غر .
- ۳۸- گرنى غر .
- ۳۹- سوز غر .
- ۴۰- کپتو غر .
- ۴۱- بختى غر .

مشهور سينه و نه .

دوزيرستان سينه و نه . اکو دینه دوى غروم غبره نظام دوى * دانهم شوسه دوى ازی .

جده مشهوره دوى .

- ۱- دتوچی سیند : چه دوزیرستان په قطبی خوا کی بهیږي او دخیسوره او شکتو
دوانه هم ور سره کله بهيږي او بیا ایا سټ ته تونښي .
- ۲- دگومل سیند : چه دوزیرستان له مشهورو سیندونو څخه دی .
- ۳- دکورمی سیند : چه په وزیرستان کی مشهور دی .
- ۴- خیسره کله : چه دتوچی د سیند ملگری دی .
- ۵- شکتوی : په خیسوره کی دی او دتوچی د سیند ملگری دی .
- ۶- دټک : د سیند دوزیرستان په زړه کی دتوچی د سیند ملگری دی او گومل
له تونښي .
- ۷- شکی سیند : چه دمسو د په شرقی خوا کی دی او دټک سیند ته کله بهيږي .
- ۸- شاهور : د سیند دجنوبي او وانی په منځ کی بهیږي او دټک په سیند
ور کله بهيږي .
- ۹- دوانه توی : دوزیرستان په سپاه خلا ف کی بهیږي او د مستقبل په او د
گومل کله بهيږي .
- په کومو ټنگو څکی چه داوا به بهیږي دسلابونو په وخت کی له دانه سره اوی
اوی کانی را شوی اوی اوی له دوا ټنگو کر کی له کاه دسلاب له امانه ټنگی
را ټنگ هم شوی .

مشرقي لاری

داندوس (ایبسن) دهورو اودا دپه سوات اوخوا وزیرستان ته راوړودمخزي
له لارو څخه به ایبسن لار دښه .
پدې لارو څکی هم دوي لاری دپه مشهوری کی او دتوچی دسیند په غاړه او
دو څخه دگومل په غاړه تیر شوی دغه غلا دپه توری دپه لاری هم وزیرستان
له تللی دی . خوښه لاری اکتای دپه کی دوا ورو اکتایله دتوچی تالی وی ټنگ
چه دالاری دسلیمان دغرو په اوړو کولونو تیری شوی دی .
دوزیرو خاور داسه واقع شوي چه دتالی په مهمه لارو داکتای لاری کومر

چهارم کزی بېټوستان، علاقه کي دي ، اوداهغه سقيت دي چه دا کريزاو ستماري
فوتهم منلي دي او دوزپرستان اهميت څرگنده وي

دیکھائی وضاحت :

دغه مولیکل چه وزیرستان پوه غرائی هلاقه ه پدی غرائی هلاقه کی مملکت
د مساحت په نسبت نفوس لږ اوسی . خلک به کله یو او کله د یو کړوند کوی ، خصوصاً
په غونډو کی اوسیدنی چه د مال خر دیاره امکانات موجود وی ، د نوسرحداود افغانستان
وری ته نزدی د کرهڼی دیاره ښی لږ کی ری ، پغرو کو هم که یوه اویست هو اړه
نځکی پیدا شی دغه نځی د اوسیدونکو له خوا کړه کیږی اوسیدونکو دواړی غرای
ښی آبادی وی ، په وانه کی د وزیر و او د اوسیدنی او له ۱۰ او ۲۰ او نه تر ۳۰
سورسیدنی .

مرکزونه :

وزیرستان بخود دومهم مرکز و درلودل ، و کانی گرامه اول و کیت و و
دانوده دوزیرستان دمسودو به علاقه کی دی ، به کانی گرامه کتی و بازار هم
شته ، او مکن هاته دیوبندار حیت اری چه دیبخر مافقوی برجونو به واسطه مانی
کیتی ، خود وزیرستان اوسنی موقو مرکز هاته دیکتی آزاد بختونستان بیرغ
دیزنی اوبوه ایاتی شوراجیرده هاته دگر و کیت دی

10. *Utricularia* *sp.*

به وزیر نشان کرد، دلو بکاو و تنگجو او تورو و ساو چو و او ککاو خانی شاه و چمن و
شاهی او تورو شکلی شکلی شین هم توار خری

پیداوار :

۱۰ وزیرستان کی داخلہ و تہہ بڑا کھنڈی ،
غتم ، اور بشی ، چوار ، شولی ، می ، پاشی ، چوہری ، (زدن) ، پاشی ،
اور نور

ب ، دمسودو او بنه نو مشهور کلی ،
 مکین ، خبسون ، دره ، میشدون ، سبکه ، کسان کرام ، بدر ، خلو پشني ، دبادین
 ری تنگی ، نانو ، دانه ووت ، کینه ، کوټ کی ، سوږه روغه ، زړی ووم ، دوه توبه
 چینه ، شکری ، موس ټنگ ، غولک کی ، شیرنه ، بوټی ، کوټ کیلی ، شکوی ، زرکوسه
 لنگر ، توده چینه ، سین کبر ، مندیچ ، وچ ووم ، رهزین ، احمد ووم ، غو زلمی
 نشیه ، قری ، کره ، شنکی ، چرکوالی ، کورگوری ، زنده ، توروام ، چمچول ، کچه
 دمر دوربکه ، میشته ، پت ویلی ، پورکی ، تنگ کی ، لاس وندي ، میر بوز ، منیتو
 اوسپاس ، مریبی ، اټکه ، دټه وال ، تنگه دره ، شمی خپله ، شکه ، سیلنوی ، سپینکی
 پروند ، مدیچون ، تیرله ، تلمی ، خچیره ، سپین کخ ، سرویکی ، کرگزی ، غلی بنگی
 لمر زی ، چینی ، مشهور ، تنگه ، دناظر خیل و تنگکی ، شیخان ، ولد سیون ، کتیر
 او نور ...

قومی وېش

دوزیرستان شته دوه قومی وېش لاندې برخو برخو وېشې شوې ده ، په شمالی برخه
 کی یی ددوره پراته دنی چه د غزالي واد کیلې څخه پساتر «خجوری» پوری یی
 ددوچی ، دزه نیولې ده ، څخه هه کابل خیل وزیر د «نو» او «قل» تر منځ
 غرو کی وېشلی ،
 شرقی ځوانه اودنو او اسماعیل شان دپیری په سرحدونو کی پتنی قوم اوسی ،
 کومل په جنوب دسليميان دغره په ش وڅه کی «شیرانی» میشته دی .
 دوزیرستان منځنی رنجه دمسودو نیولې ده ، غری او جنوبی پلوت دوزیر و درویش خیل
 قوم پورته دی .

مشهور زیارتونه

دوزیرستان د مشهور زیارتونو نومونه داندی ،
 القبا د دوزیر مشهور زیارتونه .

- ۹- میاجی خیل بابا
- ۱۰- ماما زيارت
- ۱۱- ملا پوندہ
- ۱۲- سرکی بابا
- ۱۳- بہاول
- ۱۴- حاجی گلزار بابا
- ۱۵- شہید
- ۱۶- فقیر کما کما
- ۱۷- بیت بابا
- ۱۸- بدسیون

مشہوری چونی :

یہ وزیرستان کی خوبصورت چونی تھیں جنہوں نے
الف ، د وزیر اور دودو بہ علاقہ کی

- ۱- درزمک چونی
- ۲- ویدی
- ۳- بوبہ
- ۴- میرم شہاد
- ۵- میرانی
- ۶- سین عام
- ۷- شوہ
- ۸- زاک
- ۹- شہرگی
- ۱۰- بزرگووہ
- ۱۱- شیرہ تہ

- ۱- مسو تہ
 - ۲- نام بابا
 - ۳- شہن شہر کی بابا
 - ۴- ماما زيارت
 - ۵- خولی زيارت
 - ۶- مہاجر بابا
 - ۷- مہین کول بابا
 - ۸- مہین و بابا
 - ۹- اویسی بابا
 - ۱۰- شوی فقیر
 - ۱۱- بزمی ادا
 - ۱۲- مہانکہ
 - ۱۳- سر اوستار
 - ۱۴- سرورنگہ
 - ۱۵- بخور بابا
 - ۱۶- فاضی حاجی محمد
 - ۱۷- ولانا صاحب
- یہ تھیں وہ چونی مشہور زار تھیں
- ۱- شہر شہر کی بابا
 - ۲- گہر ویدی زيارت
 - ۳- مہر بابا
 - ۴- گہم بابا
 - ۵- بوزاک تہ
 - ۶- سر رنگ بابا
 - ۷- بزمی گل بابا
 - ۸- غریب بابا

مشهوری پچوانی تی دادی ،

۵ - چنډولی

۶ - سپیلنوی

۷ - سرویکه

۸ - چنډولی

او اوری

۱۲- کورمه:

د پښتو ناستونو په سر سبز او ښکاري هلاقه د کورمې هلاقه ده چه درې زره کاله پخوا د آریا ټپانو په ریکه وېد کښاب کی خوشایه د « کرومو » یا « کرامو » پنامه ياده شوي ده . مثلا دریکه وید په اوږی ترک ، پنځم کتاب ، ۳ ه سړود کی کوم وخت چه د باد رب النوع د ساروت په خطاب کوی وایی :

دای مروتی ا له آسمانه ، يادهواله منځه ، ياله نژدې لږايو خفه . . .

راشه زمونږه ډیر زړمه نږيځمه په بر يژده چه راسا د کونې سېنده ، کرومو د کورمې سېنده او کوبېا د د کابل سېنده او لځنډوی . . . په بر يژده چه سنده واپس سين ، تا ودری وراشه ، مونږ ته خپل فيوضات راعطا کړه (۱)

کورمه هم د پښتو نستان د اورو هلاکو په شان د افغانستان د خاوری جز بلل کېدله ، خو تر ۱۸۷۹ع کال وروسته د انګرېزانو د تېلو د پام وړ اغېز جبراً د افغان نستان له خاوری څخه پرېکړه شوه . (۲)

څلورخواوی:

شمال ته ئې سپين غر ، لمر ختو ته ئې د اور کړيو هلاقه او د کوه سابل ضلع ، جنوب ته ئې شمالي وزيرستان اوله راوېدو خوا ته ئې افغان نستان دی .

(۱) تاريخ افغان نستان - ج ۱ - ۷۱ مخ - دکېز اد اثر

(۲) دهسه شمالي غربي سرحد - د ويليم بارټن اثر

رقبه:

در وبلم بارتن به قول ۲۰۰۰ مایله مربعه ده ، خودجغرافیه صوبه سرحد د کتاب
لیکونکی به قول ۱۳۰۰ مایله مربع رقبه اری چه اوژدوالی ئی له دقل ، شخه تر
پیدا پوری ۷۲ مایله اوپلنوالی ئی اوسطاً ۱۸ مایله دی .

مرکز:

د کورمی مرکز د یاره چناره دی چه دکوهات شخه ۱۱۷ مایله او دیوار شخه ۱۶ مایله
لبری پروت دی .

طبیعی وضعیت:

د کوهان د امر اویدو خواته له قل شخه نیولې تر سین قره پوری د کورمی خورا
شکلی اوسرسره دره پرته ده . ددری سر تر دیر شو مایو پوری یو سلسله تنگه
غرونه دی وروسته ئی لین پراختی اویرا خوا ئی (۲۰۰) مربع مایو ته رسیږی
هله د سین غره لورده برخه د یجرا سطح شخه (۱۶۰۰۰) فته لورده ده هواره سطح
ئی هم تقریباً (۵۰۰۰) فته لوروالی اری ، په کورمه کی هر راز یوې پيدا کینې اکه
انگور ، مې ، زردالو ، شفتالو ، پپی او نور .

د لورده غرونه لیدو شخه د کورمې شپای راجلاشوی او د کورمی رود شکلی او
اوسمه ئی او پوی ددی رود په دواړو قارو د چنارانو شنی غنی وانی ولای دی .
خنگه چه شلورخی سباحیو لیکلی دی ، کورمه ئی په خاست اوسرسری کی کشمیر ته
ووتنه بالی ده . په کورمه کی اکثر د نوربو قبیله اوسینې چه (۶۰۰۰) تنگی مرونه د شپای
آزادی د یاره د جنگ کسان ته حاضر ولای شی . (۱)

کورمه دوی برخی اری د

یو برخه ئی پره کورمه او بله برخه ئی کوزه کورمه ده ، او مشهور کلی ئی
یاره چنار شلوران او کرمان دی . د کورمی آب و هوا په وودی به مشاهده اویه زمی

دور به او پيوختن و مشران به دنده منظمي پيوختن و نستان و د نيس به عضو نومي د پيوختن و نستان و آزادي و د پالو و خيله ناري چكاره كړي ده

باقي
ه دا
ومت
د ول

س كې
پيد يو

رغبي
ت په

ه كې
س كې
ت تر

مرسته
كړي
ه كړ

ل په
ساز
و ندي

ایریدیو بختو تل دخیلی لمکی د آزادی ساتاو په لاره کې میلمدی کړې او قربانی
کړې دی. دوی په فیخ وخت کې دیریدو تیاو پخپله لمکه نه دی منلی او که دا
تیاو له خوا واکه دغری استعماریونو له خوا ایریدو یو په دیره مرانه مقاومت
کړی دی. علی خان نیک په عشقی مضامینو کې لاهم د ایریدیو مقاومت دینوي په ډول
وړی وایی .

د دې په نهمه ستا کوی زه ورفیبه ته ایریدیو شوم وغل ته خیر نیم (۱)
په ۱۸۳۸ څ کال د لومړي ځل دپاره ایریدیو قبيله د پرنکیانو سره په تماس کې
شوه او هغه هیئت چه د کپتان (برنر) تر مشرۍ لاندې دخیر له لاری کابل ته راغی د ایریدیو
سره پرتلی وکولای شوه دخیر له دوي څخه تیر شي .

هغه وخت چه په هندوستان کې دیرانګیانو نفوذ زیات شو که څه هم دیندوستان وې برخې
سره سیدای وو خو پدې هم د ایریدیو آزادی د احترام په سترگو ککله او کوم وخت چه
د خیر له دوي څخه تیریدل ایریدیو په بهی یو ډول محصول ورکاوه .

په ۱۸۹۷ څلورمې کال ایریدیو دخیر پر مېلېشا حمله وکړه او په دلته کې کوله کې
په خورا مېانه دفاع وکړه هغه وخت چه دیرانګیان مجبور شول چه خپل دیرمګر
د ایریدیو ته اې په راز کې او یوه او یوه عسکري قوه یې د ولیم او کهارت تر
وړاندې لاندې د خیر او خواخوږو له د ایریدیو - دز کاخلو طاقې یې دور کړو په مرسته
د دې سخته مقاېه وکړه او د خپلې آزادی د پاره یې دیري جانیازی او فدا کاري وکړې
او د ورستی مرحلې پورې یې دفاع وکړه په ۱۹۰۸ څ کال بېاړنګیا نو نو د عسکر
دیرانګی خپلو مقابلې وواستول او د ایریدیو دسټې مقابلې سره مخ شول په
دې ترتیب شورش رانه دیرانګی نو استعماري قوت د تیراخوا په متوجه شوی او تیاو
کړې شوهر واز دسټو ته ووتو سره مخ شوی دی چه مشهور او مهم تیاوونه یې

کړی .

۱- به ۱۸۵۲ عیسوی کال دیرنگیانو د کوهان د درې دایر دایو د مقابلې د پاره د بیر
استعماری عسکر د کولن کاس بیل تر قوماندانی لاندی و استول چه ایزد یو
پیشنو دهغه شدید مقاومت په اثر چه د استعماری قوت په مقابل کونې و کړ دیرانگی د عسکر
۲۴ تنه په اوږه ننه یې تپان کړه په دې مگره کي دیرنگیانو (۳۳۰۰) تنه منظم او په
هر د ل جنگی تجهیزاتو مجهز و عسکر و برخه اخیستې وه .

۲- به ۱۸۵۳ ع کال دایر دایو بیرجواکي طائفی چه د بورې په کي کي اوسېده
دیرنگیانو استعماری عسکر و حمله و کړه چه دانه د کوهان تر چنگرې لاندې ات مقاومت
سره مقاومت شول او په پیوری و کي د دواړو خواوو ترمنځ خوراسبت جنگونه وشول
چوا کي دیریدی د آدم خیلو یوه غلنگه چه د کوهان د درې اودایو من دسیند په منځ
کي اوسې .

۳- به ۱۸۵۵ ع کال بیا دیرنگیانو استعماری عسکر و د کواو ال کریمې و تر
قوماندانی لاندې دایر دایو داک خیلو بیر طایفه لپار و کړ چه دې طائفې شپه دهغې
جملې انتقام کوو اخلی کوو چه اکه خیلو دایو استوګن و د کوهان و حلق او آزادی د پاره
په پینځو کي دیرنگیانو بیرکیمپ کړی وه د کاشی او دیرنگیانو ترمنځ هم سختی جنگی
وشوي .

۴- به ۱۸۷۷ ع کال بیا دیرنگیانو د عسکر و د کولن کاس بیل تر قوماندانی
لاندې دایر دایو بیر جواکي و حلقه شوی دیرنگیانو کي دایر دایو د کوهان
خیمو ته بیرکیمپ اویر دیرنگیانو د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر

۵- به ۱۸۷۷-۱۸۷۸ ع کال دیرنگیانو د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر
دیرنگیانو د عسکر و د کولن کاس بیل تر قوماندانی لاندې دایر دایو د کوهان
خیمو ته دیرنگیانو د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر دیرنگیانو د
دیرنگیانو د عسکر و د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر دیرنگیانو د
دیرنگیانو د عسکر و د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر دیرنگیانو د

۶- به ۱۸۷۸ ع کال دیرنگیانو د کوهان د درې دایو د مقابلې د پاره د بیر

زاد او د یوه دین ورور دی ، بیاهم دیوبل دین د لو دياره پر مخنیو قبیلو سره ویشلی شوی دی چه دلته یی دغه شهسوري قبايلي راورد کومر چه یی ماته تاریخ اورد هستو کئی حال او پاشه اور تاریخ په لاس راغلی دی .
 ځنګه چه د قبايلو تاریخ ایکل پاشته علم دی او زه له خو جهتو بشم کولای ځنګه چه لازمه ده د پښتنو د قبايلو تاریخ ولیکم ، یو خودا چه په دې مو ضوع کی ډیر انهي ماخذ موجود دی او بل داچه د پښتوستان دا کتاب دوخت ضرورت نه کبله په ډیر ارزښت والی صورت ایکلی شوی دی ځنګه که د دې موضوع په ای کلو کی څه فصور راشی ټول لوستونکی او په تیره بیا پاشته ورورنه به مایخی دادی اوس په موضوع شروع کوم .

۱- ایریدی:

ایریدی د پښتوستان مهمه او لویه قبیله ده چه لویه برخه یی په تیرا کی اوسی ده د قبیله قریبا درې زره کله پخوا د دریګویندا په سرودونو کی د «ایارینی» په نوم ذکر شوي ده او د هستو کئی لځای یی هم د ګندهارا امرخیزه خوا پور دای شوي ده (۱) چه په دې صورت نو ایریدی د پښتنو خورا زده قبیله ګڼل کی .
 ایریدی له طایفې لری چه د زکاخیل طایفه یی په سخت سړی او ځنګه اتراب ډیره مشهوره دی . د سرویلیم بارتن په قول ایریدی هندوستان (۵۱۰۰۰) ځنګه کی ای ډیره لری .

له ډیری زماني راهیسې د خیبر مهمه ښار چه په مرکزي آسب کی نژوند مهم ښار ګ دی د ایریدیو په لاس کی ده او ټول کروانو په پایو خوا چه له یی لاری تیر یځی باید د ایریدیو موافقه ورسره وی که نه وی تیر یی ټی خورا زیات مشکلات لری په تیره بیا ده ۱۰ میلادی پورې راهیسې ایریدیو څه نفوذ او قدرت پیدا کړی دی د چینانګیر په وخت کی چه یی ښه تیرا له اوور کړو څخه وروسته قوت یی لا ډیر دوا وده کړ او د نو په چه د خیبر له درې تیریدل مجبور دوا ایریدیو نه په ټول محصول ورکړی شخصو صاحبان وای اکبر اوخته د خیبر د درې محصول یو مهم پیداوار و .

دیر استعماری مسکرم دز کاخیلو ابریسو د مقابلې دپاره وایستل .
دز کاخیلو طایفې دافغان او برتګې په دوهم جنګ کې دیرنګیانو پر خلاف دیر
مقاومت وکړ او دیرنګیانو دغه حرکت مانع شول چه دافغانستان شواته ټپي کس او و او
دیرنګیانو پر مسکرمی ځایونو ټپي پرقلونه کول .

۷- په ۱۸۷۹ع کال دایفګنت جنرال مارتروم داندانی لاندی دیرنګیانو خپل زیات
استعماری مسکرم دز کاخیلو ابریسو پر خلاف واستول .

۸- په ۱۹۰۸ع کال بیا استعمار غوښتونکی دیرنګیانو د خیمو و پلکوک و تر
قوماندانی لاندی دز کاخیلو د مقابلې او دمتوې پر شاووه دتجاوز په غرض دیر منظم
مسکرو وایستل (۱) خو په دې قواو حملو او دتجاوزونو ټپي ونشو و کولای چه د آزادو ابریسو
د آزادۍ غوښتلو احساسات وروښی ، ښکته چه دیرنګیانو دافولۍ حملې دامیریا لستم
او استعماری حس به اثر وې خو دایرېسو پښتو مقاومتونه دخیل مشروع حق (آزادی)
او پښتوستان دګرانۍ خاورې حق د دفاع په غرض وو ، او دآخر دحق دفاع و اوس دپوځ
میدان کېد لای نشی .

د ابریسو و خیمو نه :

- ۱- د ابریسو د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۲- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۳- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۴- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۵- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۶- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۷- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :
- ۸- د ابریسو د خیمو نه د ابریسو د خیمو نه داندانی :

وروسته چه دیوسفزو په ککله نې دکابل تخت ونیو او حکومت ټیټیښک شو او دیوسف زو
 راتلو او شر او نه نې اقدام وکړ لومړې نې خنګه چه د پښتنو د تو او د پښتانو په لاسی ده پښتانه
 دیوسف زو او خو گېټانو په منځ کی د نې اتفاقی پیدا کو او کوشش وکړ خو گېټانی نې
 د پښان په طرفداری دیوسف زو سره په چنګه و اچول او د خو گېټانو شاته نې خپل وینوالی
 مسکر درولی وو که شته مه په لږی سر کی اولنځ بیګه تر خوارې چنګه وروسته ماتې وکړه
 او یوسف زی د ملک مدد خان او ملک عثمان خان تر مشرۍ لاندې غالب شول خو
 اولنځ بیګه د پښتو د نورو د پښتانو په څیر له چل او فریب څخه کار داخیست او د
 یوسف زیو مشران نې دروغی جر کی ته راوبال او څه وخت چه دا دروغی جر کی پناه و
 نو د اولنځ بیګه سپاهیانو په دمو که سره دیوسف زو اته سوه اته مشران شهیدان کړل
 او کورونه نې وړه سېخل و اخی ملک احمد نامی د پښتو درباریانو په سپارښته له مرګه
 ساتل او د پښتو تر سره د انګرهار خواته رهي شو (۱) ملته نې د محمد زی قوم (۲)
 سره پښتو شوه د خو گېټانو او انګرهار خواته اتفاق د باجوړ له لارې پشاور ته لاړل .
 هغه وخت د پشاور له حدوده څخه بیا تر سواته د « زلازاك » طایفه پرته وه هغوی
 یوسف زو ته ښه راغلي وو او د (دوآبی) ده لاقی ښکی نې هم دوی ته ورکړي خو
 شو کله وروسته هغه ښکته وریاندي ښکته شوه د زلازاكو سره نې تقاضت شروع کړ
 ښکته چه د زلازاكو ښیر دیوسف زو مشر ملک احمد د محمد زو طاقتی ته ورغی
 او د هغوی سره نې ووتله وکړه بیا نو یوسف زی او محمد زی په اتفاق د زلازاكو په
 مټان کی ودرېدل او درېر شخت چنګه وروسته چه د زلازاكو مشر (زلازکي) نامی
 په چنګه کړ و شو یوسف زی بریالی شول او د زلازاك طایفه د سوات خواته ولاړه .

(۱) د اولنځ بیګه تر مرګه وروسته چه بابر د کابل پاچا شو تر څو چنګه وروسته
 نې یوسف زو سره د پښتو په قرض دیوسف زو د پخوان (ملک شاه منصور) اور و خوشه کړه
 د نې په پشاور که او نه ده .

۲. محمد زی شاته توب نې چه اوس د اشنه په حدودو کی اوسی .

یوسفزو، خوگیاڼو، اتمانزو او محمد زوددوی دیپشاور دحدودو دلمحکمې یخیلو
مشتو کی ویشلې، خوگیاڼو ددوآ به لمحکمې محمدزو داشنر او اتمانزو د سوات دسیند
دکوزی خوا دفره طرف ته لمبې واخستلې او یوسفزی دکابل دسیند په شمالی
ملاقه کی میشته شول .

هغه وخت په سوات کی سلطان وېس نامی حکومست کناوه ، دې سلطان
د زلا زاکو سره خپلوی و نیولوا ، دې خپلوی د یوسفزو دسوات دملک احمدخان او
دده مشاور چه په شیخ ملی شهرور ، په فکر کی واچول چه که داد واده تو تونه
ددوی سره مخالفت شروع کړی دوی ته به ډیر مشکلات پیش شی ، نو سمستې یې
خیل لیکر چه لایه توده ونه کی وو ، دسوات خوانه مارش کړل ، سواتیان چه
لا دمخه جنګ ته تیار شوی وو ، د دهورا شکوت ، په غره بکې یې سترګ
ونیو ، دیوسفزو مشر دخیل لیکر یوه برخه د سواتیانو مقابلې ته یوښودل او یخپله
دې له نور لیکر سره د ملاکنده دفره له لاری دسوات دحدودو ته داخل شو
چیده واده دسواتیانو له لور لخوا نه تر ونیول . سواتیانو چه خپل کسان له دوو خواو
محاصره ولیدله دغه محاصره یې ساتي وکړه په برسوت کی غوښه شول او کوز سوات
یې د یوسفزو لیکر و نه خپالی ښیږود ، د کوز سوات تر نیولو وروسته یوسفزو
په سوات تر فشار لاندی کړ ، سواتیانو دسوات وروستو کولای دې کلي ، آلائی
نندهار او نور وخواو ته ولاړل چه تر اوسه هم په دغو حدودو کی هغه وخت

سواتیان شته ، غوا کتره ایت اراد او ستره ملی دوی دوه شهور سرداران
در تودل چه یوسفخان وېس اول ملک پخرو ، خو یوسفزو ورځینی ټول سوات او
دغه مله نجات لیکر پسر ، دولت دیکسور ، سیدانا ، غوربان او نور و نیول او هغه
نران لمحکمې یې د شیخ ملی دملکاتو سره لمری دخواو طایفه په شیخ کی سره ویشلې
او شل اووه هم ملاه پرانامه یې (۱)

یوسفزی دې پرده پرغو ویشل شوې دې ، اکر ددوی دپه یو کی او یو

(۱) د وروست سوات ، املی کتاب چه دپشاور په کتابخانه ده ، ری (۱۰۰۳)

ملېزی او اکوری په سوات او پنجکوړه کې اوسې او لویزې په پونیر کې آبا ددې .
دین سقزو قبیله ډیره جمهوریت پسنده ده، او هر خان او هر ملک یې د خپلې قبیلې
د مصالحت مشورې ته بشپړ دهمیش کبار کولو اختیار لري .

یو سفزی علاو په پښتونستان د هندوستان په محضو برخو کې لکه په فرخ آباد
په پوړال ، کرال او رو هیلکنده کې هم اوسې . سل کاله پخوا ددوی ژبه او هادونه
قول د پښتنو په شان و ، مگر لکه څه هلته ډیر او سیدلی دی اوس یې ژبه بدله
شوې ده (۱)

د پو سقزو قبیله تقریبا ۱۷۰۰۰۰۰۰ جنګیالیې مېونه لري ، دانلسی پیسې په
اوایلو کې د ملو د ایتراطوری د سقوط پروخت درو هیلکنده د پو سقزو حمله ددې
قبیلې د دور توب او تور یا لیتوب ثابتې نمونه ده (۲)

۳- خټک

پښتو نستان یوه ډیره مهمه قبیله ده څوکو قبیله ده دافبله په پښتنو کې په رحمت کښې
ځمکې لیتوب اوسنیا مشهوره ده . د پښتو ژبې پلار خو شجبال خان خټک دهمدې
قبیلې څخه و .

خټک هم ترې زده کاله پخوا په آیوانی کابونو کې د «ستک» یاد ستهاک ،
په شکل راغلی اود «پکت» له قبیلو څخه شمېرلی شوی دی .

د څټکو قبیله په پینځاور اود کوهان په شا وخوا کې اوسېږي قدونه یې رسامخېرې یې
ښکلې او اندامونه یې قوي دي .

ددوی شمال خواته ، بنگېږ وند کوی اود جنوب خوا ته یې دهمیسې خیلو
او هیلوالی نمونه بران دی ، له پوروا ته دوزیر و سره په تماس کې دی دپروتی
پوځیو ایزو ، یو سقزو ایزو و سره هم ښه ارتباط لري ، د پښتنو د پښو او هر کله

(۱) د پښتنو تاریخ - لومړی ټوک . ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ مخونه

(۲) د هند شمال غربي سرحد - د ولیم بارتن اثر

دالزار استی دی چه دختکو دهغه بجای دپښتنو دسورو قبیلو په منځ کې یې اغېزناکې
واچوې مگر لکه څنگه چه ددېستانو زده غوښته نه دی کارمېاب شوی .
څنگ په اختر او نورو مینو کې مخصوص اتښ لري چه دختکو نځایا اتښ ورته وایي
او داتښ په وخت کې په لغو نورو لوی کوی، په دختکو کې ستانه طایفه «فقیر خېل» دی
دختکو خلک دخیلو مشرانو ډیر احترام کوي.

دې قبیلې دخیلې هستوګنې بجای «دشېوال» څخه دشرق خوا ته اوږد کړی او دپنو
شاوخوا ته رسېدلی او دهغه بجای ددهونایي، او «دنگلي» خلکو سره یو بجای شوی دی، وروسته
«دښاکي» ضلعي هغې خوا ته هغه کړه او دختکو سره یو بجای میشت شول او هغه
ځمکې چه د «کورم» سیند ددووسو اووه پنځو کی پرتی وی پخیلو منځو کې سره
وروستې، بیا ددو څنګو هغه بجای استوګنې دپاره کافي ونه لیدل دشرق
اوسه دخوا ته په پسی وړاندې ولاړل.

او دجو ساګر تر حدودو پوری ورسېدل اددکو هات ټول جنوب او شرق ته ونيول، دپنګشو سره
په خپل ټول تر اوږد کړیو پوری دتیرامو وچیدودونه ورسېدل چه دسپین غره دیای سره سمېنی دی
او دلمر څنګو خوا ته دایل ټر او بچه اټک ته نژدې دی ورسېدل (۱) ملک «اکو» چه ددغو لی
اکر ماسرو خپله قبيله څنګ نی دپېښاور دجنوب شرق خوا ته پرمخ بوتله او هلته یې
اکوډه تأسيس کړه ملک اکو دپښتنو نستان دختکو مشهور مشرانو لېدو هغه وخت
چه دتلي اکیر له کالک بیرته راوګرزید نو دی ته دسرحدانو دلوې حکام پناه مه
داک دغلا او سورو سرحد په سانه وټاکه ه مکر دهغه وظيفه و نه منله
د مغلو په دوره کې دپښتونستان دختکو مشرانو تقریبا په آزادی سره ژوند کاوه .

ملک «اکو» ۱۵۵۰ ع کال څخه تر ۱۶۰۰ ع کال پوری پنځوس کال
دختکو ساتونک مشر و ترده وروسته دده زوی یحیی خان شل کاله دختکو ادا ره
کوله ، پاتې لمسی شهباز ش ۲۱ کاله دخپل واک او اقتدار خاوند و ، نرغه ورسته
ته کړی و سی هم دتوړی او هم دغلام خاوند خوشحال خان څنګ و چه کار نامې یې

(۱) دهغه شمال غرب نژادونه و دپنجابی شمع ترچه

هر پشتون ته څر گسندی دی ، او د « پښتونستان نمر پک » ترهغو ان لاندی به
نی پوره معرفتی وشی .
سر ویسليم باړن ټټ ایسکی چه د خټکو قبيله (۲۲۰۰۰) چنگې کبابی
مروغه لری چه له هغی جملې څخه (۱۲۰۰۰) به پېداور او نورو به کوهان
کی آباد دی .

د دوی مشهور خان د « نیری » خان دی چه پـو وخت نی تو له شټک
اداره کوله (۱)

د خټکو علاقه :

د خټکو علاقه د پښتو نستان هغه حصه ده چه قطب ته نی دکابل سیند او د کابل
سیند سویل ته د مالکی تر درنیک پوری علاقه ده ، او د دوالی نی تقریبا سل مېله
او بلن والی نی پنځوس مېله دی ، نمر خا ته ته نی ابا سین پېسټی ، خـو
سیند پوری غاړی ته هم خټک شته ، چه مشهور رڼای په کسـ
د مکه ه دی .

قبلي ته نی خلیل ، مومند ، ابریدی ، اورکزی او شکیں پراته دی ، جنوب پلونه نی سم
او د دامان د کوهانی ، پښتانه دی .

د خټکو علاقه پر دوو برخو ویشلی شوې ده : یوه قطبی برخه او بله جنوبی برخه
جنوبی برخه ټول غردی او په شمالی برخه کی که څه هم دا کونه شته مگر پیا نی
هم ټوله نمکه کا نیزه ده ، دا غرونه بهی غیر آباد اوسره سره گتان دی او بهی د
مالکی له اوبونه تر ډیره حصه پوری خوړي او بهی مومندلی کټی ، په جنوبی درو
کی «سافر» او «بارک» خټک اوسېږی ، مالکین ، لاجی ، نیری ، لمر او کرک پکښی
مشهور کلی دی ، د نیری به خوا کی مالکې وزی .

په شمالی برخه کی اکوړی او د نگرزی مشهور کلی دی ، د کا صاحب (۵) زیارت
هم د خټکو په علاقه کی دی (۲)

(۱) د هند شمال غربی سرحد . د ویلیم بارتن اثر .
(۲) د پښتو تاریخ ، اوسری ټوک ۲۸-۲۹ صفحه .

دخټکو د هلاقی په اوږدو برخو کې مخنیوی وړې وړې سرسبزې درې هم لیدلای کېږي او په مخنیو برخو کې د زیتون، وحشی ونې شته .

ددې هلاقی عمده محصول جوارې دی خو کم ډیر مهم خبل چه هلته لاس ته راځي ما لکه ده ، دهغې هلاقی دېها درخیلو مالسکه ډېره اعلی او سینه ده ، د متعصبینو د ستیجش په قرار د بهادر خیلو د مالسکي د مېدن لوړ والی زړفته او درگه اوږدوالی می مخصوص میله دی دهغې هلاقی عمده تجارت همدا مالسکه ده چه دهغه لپاره خلک می د حیواناتو په قریبه نقلوی (۱)

په هلاقی دا کور سیدانو او اهلحق د همدېکوم پښتونستان ادب دخټکو د قبیلې په باب کی یوه مفصله مقاله لیکلې ده چه دا نصاب د پریښی په فوق العاده پارچه کې دهغې تلخیص او ترجمه نشر شوی ده ، دلته یې خلاصه را نقلوو .

د دخټکو زوړ داستونگنی ملک د کوه شوال غرونه وه ، کوه شوال د کوه سلیمان د مشر یې حصی نوم دی دهغه هلاقه ده چرته چه ان سباویر قوم آباددی تقریبا شپږ سوه کاله کېږي دا قوم د قبیلې منگل او قبیلې هغې سره یوځای د کوه شوال ته راوولاره شول د بتو هلاقی ته را کوزه شول او د سدر اوږي نومې خوږ په غاړه پریوتل ، په زمانه یس د موجوده ضلع بنو اوسیدونکی قوم قبیلې شیتک او منگل او هغې ترمنځ جهنگ وشو او چه شیتک بری بیامونده ، منگل او هن یې رایاوه کړو ، نو د خټک او د شیتک ترمنځ هم زړه بد والی پیدا شه چه موده یس په خپله خوږه خټک د بنو د هلاقی ته راوولاره ، د سدر اوږي د خوږه رایا شیدلو او قطب په نمر خاتمه هلاقی غرونه او راغلل .

او په کربوغه قیری ، چو تره لاجی ، شکر دره نه ، وا خله د نیلاب تر سیند پورې په دې هلاقه داستونگن او قابض شول ، دا هلاقه دا غرونه هغه زمانه کېږ غیس آبادو ، خټک قوم له په غیر د مقابلې یا تکلیف نه په لاس ور غلله ، په دغه زمانه

شیدوچهانگیره ، لاهور ، کنده ، خبر آباد ، ماندوری ، نظام پور ، غیره . د کال ۱۹۳۱ع د مردم شماری په مطابق صرف په ضلع پشاور کېن د قبیلو خټک آبادی څه کم پنځه شپيته (۵۶) زره ده ، ددې نه دا اندازه لیکیدلی شې چې دا وخت په سېوهی جېټې سره د قبیلو خټک شمېر دوه لکونه خواؤ شادی .

هسې خو قبیلو خټک هم لاسکې د نورو پښتنو قبیلو په شان په کستره خپلوانو پخواخو نو او ټیو کېن تقسیم ده ، لکن د انگریزانو د استعمار په عهد حکومت کېن د اولنی بندوبست نه درستو په دوه قهر حصو کېن وېش ده ، د امرخاڼه پلو علاقې آند خټک دا کورنۍ سره او ترلې شول . دا کورنۍ خټک په نوم یادېږي . د دقبلي طرف علاقې خټک وکوتو ته د قبری خټک دیار شې ، د امرخاڼه یاو خټک زیات د پشاور په ضلع کېن آباد دي او د قبیلې علاقې خټک د کوهاټ په ضلع کېن دی .

په درنې قبیلو خټک پخپل زیست روزگار کېن ژوند کېن په مختلف شکل وشرهات کېن وشې دی ، بعض په اري لري ، پښتو ، سېتو غرونو غیر آباده درواو ننگر کېن آباد دي ، نوره د ننگرۍ او سېتې ژوند لري ، گذارنه ټي ته د سماش د موجوده رمانی د اسباب او وسائونو نه اېلده مجرومه ائده ، ننگرۍ روزی خراب حالت او په بده برخ کېن دی او بعض په آواره میدانونو درخېزه وا دیانو کېن د سړکونو او څېړونو په خواؤ شا کېن ائدو گن دی ژوند لري د آرام آسوده کورۍ نه دی ، په پرده دی په من او تعلیم مالا مال دی .

د مختلفو او دهرت د اړ او رسوخ ځایونو لاندې ، تجارت پېشه دی ، زراعت پېشه دی د ټبر مال او دواټ په وجه د ټول ژوند تېره ولی شې ، د کاکا خېلو ، کاکو ، ځوانان پکېن د زیات هرت او زکات ځوانان دی دا وسع درجې ژوند تېره ونگي هم پکېن شته ، بیا هم په سېوهی جېټې سره د غرونو او سېتو ننگرۍ د سخت محنت ژوند تېره وی او هغه گذارنه په وایو ، ارگو ، سکرو ، پیري ، کافې دی ابو گناو ، مېزوي او د مېز لري نه جوړ سامان (شکر ، بونو ، غیره) مال لکه او کچه خرېدو خرېدو باندې ده .

سره ددې ټولو خبرو د قوم د پراخه زده کړو او خیالوالی قوم دی ، په پېمان

نوازی کتب د پښتون قوم دنورو ښوونه کم نه دی ددوی یو مشهور منل دی وانی،
«څټک» نه زدیده که پردی قومونه ښی نه کړولی،

څټکو ژبه هر لحای خالص پښتوده، دقتند هار په لاسه کښی ده د یوسفزو
قبائلو د لاسی نه خلاف د څټکو په تلفظ کښی د ښی « اوده د ښی استعمال زیات دی. د څټکو
لباس ساده دی، د عامو پښتنو په شان پټکی او خپلی د دوی خاص جامه ده، «خوراک
ښی جوار دی، اوچه پیداشی غنم دی په ځینی ځینی ځایو نوکښ لائرن در ځی
داور بشو و ته خودای شی په لوبو کښی د نارینه وو لوبه ښکره زیات شهرت لری
ښکره د آزادو قبائلو دانن په نولنه یوه کره لوبه ده، کبلی « ټی، اند و څر
او در ځی دافولای لوبی په شوق سره کړولی شی.

داد سی لوبی دی چه کله کره شی نوزاده زاده بوداگان هم میدان ته ورته را دانگی
ددوی د سرو دسان په شمار دوه څلور څیزه دی. بین پاچه، سورن، او دمول نور دایوبی
کره په ښکره پیدا کښی دغم او ښادی دود دستور ښی د پښتنو دنورو قبیلو په مثال دی
په عقیده کښی زیات سنی مذهب لری. داولیاء الله او بزرگو دبر معتقد دی د بزرگانو
دلبارو وزیر نولنه تلل ښکرانی ندر و ښار پیش کړول ورته غوره کړ ښکاري او د بزر
اهمیت ورکوی د څټکو کدالری شهرت هوندلی دی ښکه چه ددوی بعض بعض خصوصیتونه
د پښتون د عفتانو تر ښمانی کوی،

سره ددی چه علاقه ښی شاد وچ فرد نه دی، خلق ښی په تنگسه کښی دی بامهم د سرحد په
قبائلو کښی څټک دزیات شهرت اونوم ځاوندان دی، ددی وجه داده چه ددی قبیلې
داسگریز او د استعماری راج نه وړاند کله هم که کوم یو مزه ښی حمله آوز اثر او اقتدار
را په راست په ځان نه دی منلی بلکه دوخت دسره نه په دوی کښی یو څوک په دخیل نه
نه په دوی سردار وو، اوفول قوم به په یو اتفاق دغه خیل دخیل قبیلې د سردار فرمان پر داورو
چنانچه دخل حکومت د دوران نه واخله ان دسکهاو دحکومت تر آخره پوری په شوق
باند ددوی دیوشاخ حسن خیل سردارانو اثر و اقتدار وو ښا په حسن خیل کښی هم یو
ښا ندان مسئول خدیاسه د ری سوه کابل د سگو مت کړی دی ښکه چه دملک

درویش محمد اسم و ف. به چندی بخوی ملک اکو درخان د مو جوده اکو ری نومی
 کلمی بانی دی - خوشحال خان وائی (رحمت به اکو ری شه چه تی و نیوه بخای د سرای)
 دا کبر با د شاه نه طرف نه با فاده طور د اقل نه داخله تر او شیره یوری سرکاری
 طور سره ددوی آزادی میلی شوی وه شغی نه علاوه دا کوری سره د کابل سیند به لارو کودرو
 ورنه دامیر البحر به سده هم یو دل شوی وه یو خوا بخت کاله حکومت نه وروسته به یو جنگ
 کلمی و و زلی شو دده نه ووستو دده مشر بخوی به دین خان حاکم مقرر شه دده یوشیبه کاله
 حکومت و کرو بیا به یو جنگ کلمی سره دخیل بخوی عالم خان مر شه دده نه یس د ده دویم
 بخوی شهباز خان حاکم شه دده یو دیرش کاله حکومت و کرو اولیکه دیلار به شان به یو جنگ
 کلمی و و زلی شه آخر دده بخوی خان خوشحال خان دین خان ملی قائم او مشر و قاکل شو
 خوشحال خان ددیر همت ، جرات فهم فراست او علم عقل مالک و د ده خیل دوران به دیر
 جاه و جلال کلمی تیر کرو چه شه قید بیان تر تسو اولی ستار ددی نامور ننگیالی بخوان
 او شهره آفاق شاعری زمانه کلمی د قبیله شیک نوم روضانه شه تر دی حده چه دشان
 خوشحال خان اولاد تر فخر ورخی یوری دعوت به لقب سره خان خیل یاد یی خوشحال خان
 تقریباً پنجاه کاله مشر نوپ و کرو و دده به یس شمه تر سی بهمنی محمد افضل خان
 بخوی پادشاه خان بخوی خوشحال خان تر یوشیبه کاله عمره د خوکو سره اریانی شه
 او به سر کلمی ددی کوری دوران دده یو دوران سره ختم شه بیا هم ددی دستان
 به علاوه اکو ری به قبیله کلمی سر داری کوری ده (۱)

نامو مند

دینیت دستان یوه او به قبیله ددو ستارو قبیله ده چه ددی مندو به علاقه کړی او سترگی
 (ددو ستارو علاقه خود به دینیت دستان ددو ستارو به سر کلمی کړی دده و نیوه دده)
 ددو ستارو قبیله لیکه خلیک چه وور شی کلمی او سترگی ددو ستارو قوړی تر غی شقه
 دنگر هان او بیا کلمی بخوان نه تلای ده قلمی ددو ستارو خان یخیل کتاب د پچه تنو
 کتابچ به کلمی کلمی

(۱) د انصاف جریده - ۱۹۸۹ ع کابل د می میاشتې د ۷ تاریخ کلمی

«دومند» خلېل اودا ودرېو ته ور په خېل وائی - قریباً - کال ۱۴۵۰ ع خوا و شا
کېنې دوی دغزنی قبیلې ته ذ قریک سپند په خوا خوا کېنې او سېدل، بیا پر په خېل تړاک
کېنې ددې قبیلې ذکر په کال ۱۵۰۷ ع کېنې کوی - او د غزنی ذکر د «مشد»
«دو» سمکانه، کاو په خوا و شا کېنې کوی - را کلي ته تعلق کولو ته پس معلومېږي چې
دغزنی سوئیل ته واقع دی هر که چې بیا د قلیجو ملک ته تقسیم دپاره په کال ۱۵۰۷ ع
کېنې روان شو اود سرده په مقام باندې کوز شو (سرد ۲۵ یا ۳۰ مېله دغزنی ته سوئیل
ته ده) نو بیا وائی چه ماته خبر وشو چه د «دومند» لویې لویې قبیلې په مشد او سمکانه
کېنې پرتې دی ... دا قبیلې د کسان چه د بیا پر خوی و، دغه په زمانه کېنې پشاور
ته را کوزی شولې» (۱)

مشهورې خانګې :

د «دومند» مشهورې خانګې داندې :

۱ - با بوی - دا خانګه په «دومند» کې دین شهرت لری چه امر پر پواته خوا
په غرونو کېنې اوسې -

خوا - زی دیا بوی - امر خاڅه خوا - «(ام زی) د بوی - او اما بوی - د
د بوی قطب امر خاڅه خوا ته په غزنی منطقه کې میشته دی - د موس بیا په راغونو کې
چا د «دومند» بیا نمسی دی - مشهور ویر بیا بوی دی -

۲ - (ام زی) - د بیا بوی قطب امر خاڅه ته نسه په کمالی او کمال او کی
تر دین بوی اوسې -

۳ - طاقه دین نفوذاری - د «دومند» داندې طاقه په لاس کې ده

۴ - د «دومند» داندې د بیا بوی قطب امر خاڅه ته نسه په کمال او کمال او کی

د «دومند» داندې

۱ - د «دومند» داندې د بیا بوی قطب امر خاڅه ته نسه په کمال او کمال او کی

۴ - خواجه زی، دمنډو چور او الکی کوهی نه چه دبازی اوخواجه زی یوانه ده
 ۵ - خواجه اوآو خیاو پوری پرااته دی .
 ۶ - کاجی، دمو منډو داطاڼه دکابل او پېنځور ترمنځ د حمل و نقل له لاری خپل
 ژوند تامينوي .
 ۷ - ترکوی، دتورکي-خشه (چه دالیز و او تر کر وپوله ده) تر دالشکول پیاوړتوی پوری او
 دپیری سره په برابر خطیراته دی .

۸ - رانځل، په پته والو کڅی او سپړی .
 ۹ - عثمان خپل، د شاهینګ دسلالای غرونو کی مېشته ده او په پوری کی
 هم اوسي .
 ۱۰ - مسلا خپل، دا خټک هم مشهوره ده .

سیاسي وضعیت :

موښه هم دشمیر په لحاظ او هم دقوۍ له نقطه نظر څخه همیشه ددښمنانو دسترگو
 اغزی وو، چه په وار و وارو انگریزی مورخینو پشپاه هم دوحقیقت منلی دی او د
 انگریزانو داستعماری قوت په زده کړه دمو منډو دلاسه پیری غمناکی خاطرې
 ثبتی دی .

انگریزانو چه هر شو مره کولای وکړ، چه دمو منډو جنگبالی مرونه پخپل مسکر کی
 داخل کړی مگر په هېڅسوریه موفق نشول، بیا که بالهکس دهرمنډ وغږمنډو اوننگیالو
 پښتو دخپل قطری آزادی دپه دستلو دپاره دهمت ملاوی ټینګی وتړلي او دانگریزانو
 دمتجاوز او استعماری قوت دغفلان دپاره دپه دستان ته راووتل، ددستای درضا او دخپل
 گران وطن دساتو دپاره ټی پیری فرسایي وړکړي او په دېروغواکسانو کی ټی خپل پښتني
 قهرت څرګند کړ .

سغه وخت چه پښتاني دمنډو ولسان شمیره شواو انگریزان دپښتونستان خوا ته
 راوړدي کپل، ددوی په مقابل کی دمو منډو مصالفت او ټنګار ورځ په ورځ
 زیږیدنه ۱۸۵۱ - ۱۸۵۲ مخ کال اوهم داسی د۱۸۵۵ - او ۱۸۶۱ کلونو په منځ کی انگریزانو

خواره خورا دیر فوځ د مومند و خوا ته راواستیا و ه مسگر هر واره د دیر ی
 ندیدی مقابلی سره مخامخ کېدل. په ۱۸۶۴ کال د مومند او انگریزانو تر منځ خوراسته جگړه
 وشوه چه د انگریزانو دیر افسران د مومند و له خوا ووژل شول. په یو زخمی مومندو کې
 مومند و ۱۲۵ واره پر پېشاور چه هغه وخت د انگریزانو په لاس کې و، حمله وکړه.
 په ۱۸۶۳ کال د مومندانو د سوات د آخوند صاحب په مشرۍ د انگریزانو په
 مقابل کې خپل پښتني غیرت په ښه شان ښکاره کړ، او په همدې کال کې
 د مکدوئالد په میچنر کې سوو ا ژم او د کپتان اندرسون مرگ ته یې په
 شب ند رګی اقدام وکړ، په ۱۸۷۸ او ۱۸۸۰ کلونو کې یې درې واره د انگریزانو
 د استعماری قوت سره مقابل وکړه او د جناب هادی صاحب د ۱۳۱۲ قمری هجری
 کال د انګر و قزا او د ترنگر و حاجی صاحب د ۱۹۳۰ ع کال د لیکمندي غزا په
 د مومندو د غیرتمندو پښتنو په مرسته د متجاوز و انگریزانو سره شوی وې. تر اوسه

دیر شهرت لري

۵- وزیر

وزیر د آزاد پښتونستان هغه زموږه او نور پاتې قېلته ده چه په قېر و سونو
 کالو کې یې مستعمره غوښتونکو امیر بالېسني انگریزانو ته د سر په کسه کې اوبه
 ورکړې دي. و له هغه وخته هغه چه د افغانستان له خوري جلاشوی په هېڅ وخت
 کې یې هېڅ استعماري قوت ته سر نه دی قېلته کړې اوبه یې هېڅ یوه امیر بالېسني
 حکومت یا داری پر لټان منلې ده. وزیران آزاد د اوسېدلی دی و هغه یې د خپلې
 آزادۍ د ستاېلو د پاره د هر متجاوز هېڅ تور هېڅې او د خپل وطن د خپل واکمنۍ
 په لاره کې یې هر راز قربانۍ ورکړې دي چه دلته د شمال پول د دوی هېر اګتو
 شو سوېر و د و ۵

۱ - د ۱۸۴۴ ع کابل په شاوخوا کې چه در انجیت سنگهه خلف کلاب
سنگهه پر بنو تپاوز وکړ د وزیرو قبیلې د قاسم خان او کلاب خان په مشرتوب
چه په قوم منظر خیل او تمانزی وزیر په دقایی د کلبی په خوا کې دیرمه سخته جگړه وکړه
اود کلاب سنگهه لیک ته د نسی ناخوش شکست ورکړ او دیر سامان یې په اوښه
قرینه ونيو .

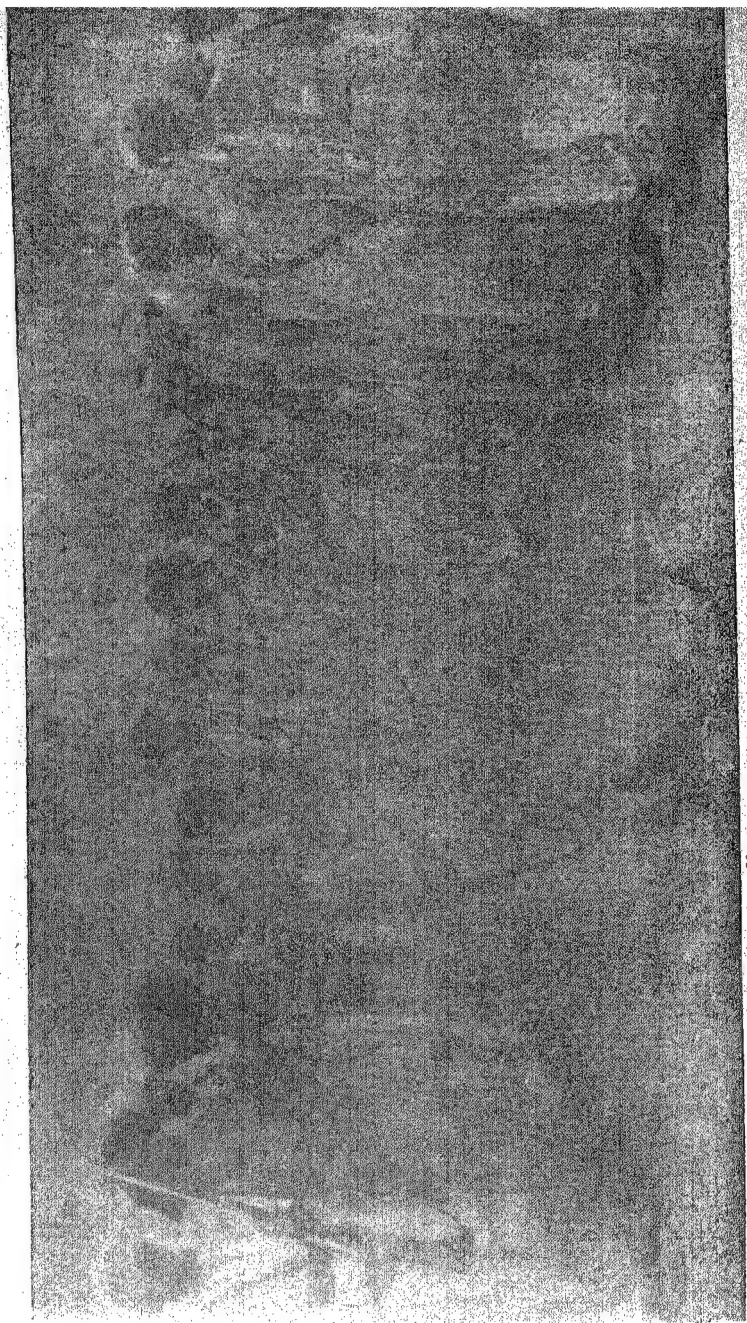
۲ - د ۱۸۴۶ ع کابل په خوا او شا کې د انگریزانو امیر بالیسنی فوج پر بنو حمله
و کړه د احمد زېرو ووا تمانزی وزیرو د خور اشیدد مقاومت سره مخامخ شول اود د زورو
میهامد نیولاه لاسه یې منځ ته راوی کوله په نوله نگره .

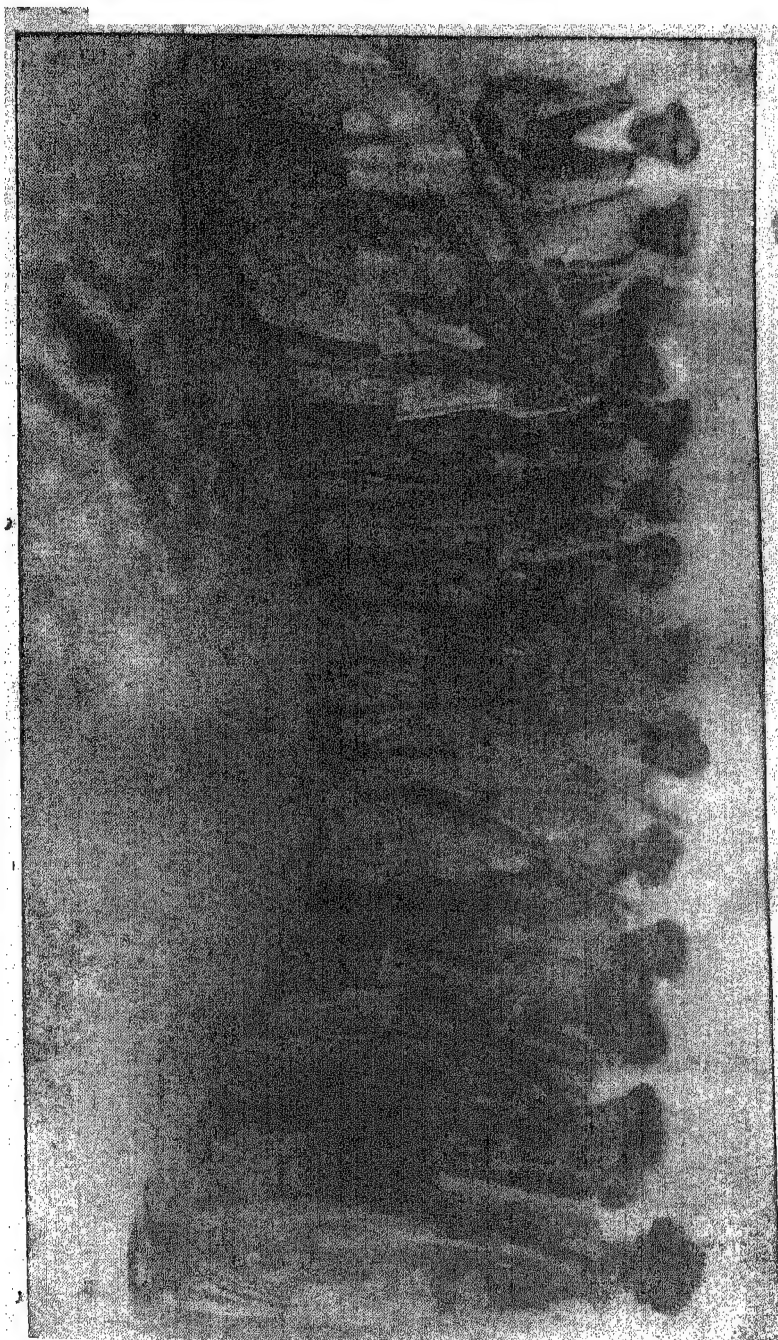
۳ - د ۱۸۵۰ ع کال په حمله وکړ چه بیا د انگریزانو د پښتوستان پر لویه کچه تپاوز
و کړ د احمد زېرو قوم د بنو د خپل وخوا ته لس مېله لیرې د کمپنی په حد کې د انگریزانو
د استعماری فوج مخه و نیوله او د انگریزانو د فوج غټ مشرتوب چه د د لږه نومیده
سره د دیرو کفارو وواژه او (۹۲) تنه د پښتنو قهارانو څخه هم د خپل وطن د ساتلو
په لاره کې شهیدان شول او هم د انگریزانو د تپاوز لیکواله لاسه د پښتنو یوسفو منځه غلويښت
کوړونه وران شوه او بیا اور و سپړل شول .

۴ - په ۱۸۵۰ ع کال چه بیا د انگریزانو خپل امیر بالیسنی فوج د پکتان د کواک په
سر کړ د گړی د پسا د خرم سر ته راوړیځه د وزیرو پښتنو میاهدنیو پر دوی نریه ۱۵
شیددې حملې وکړې او انگریزانو ته یې د پسر زیات تلوان ورساوه اود پښتنو
قهارانو او د پسر ۳۹ تنه د خپل دوی د پسر او د خپل وطن د ساتنې
د لاره شهیدان شول .

۵ - د ۱۸۵۲ ع کال د سنبر په شلمه د پښې د انگریزانو د استعماری فوج (۲۵۰۰)
تو د میمنه کلکس په مشرتوب د کمپنی له لاری پر وزیرستان حمله وکړه که څه هم
د هغوی د اجهه نیره د خپلې دوه خړپسایم پښتنو قهارانو په خورا امانه د هغوی
مقابله وکړه اود د انگریزانو د وژن د اوزیات تلوان یې ورساوه . په دې
جنگه کې د انگریزانو د تپاوز فوج له لاسه (۸۷) تنه قهاران په شپا د ت
ورسیدل .

ددی مع او ددی مع شاه عکس دوزیر و دوزیر
 تهر من و کر نودی منشی پیتوستان من کره
 فرانی به خینه آمد کی شر کید کرد
 منرا و خلیا و عکس ددی کویت و خت پده کر اچی عکس کره (لوهی اوسیل)
 کی دیتوستان دیشیری آزادی دیاره هزار

۶ - په ۱۸۵۹ع کال د د مېل، اود لسم، ترمنځ دېنو شرقی خواته اته مېله لرې چه ننګیالیو پښتنو محبت خان په قوم هائی شیل احمدزی اوزنگی خان او تشاری دانگریزانو یو غټ افسر «مچون» نامی وواژه. نو انگریزانو څلور زره یوځ د مچون د خون اخیستلو دپاره د بریدید جنرال چه برابن په سر کرده کی د «کوکر» د علاقې د کابل خپلو خواته را وخوړلخواه او د کورمې د پلند خپلو په کلی د پښتنو غازیانو د سختی مقابلې سره مخامخ شول. په دې جنگه کی بر سیره دوزیر و نه د آزاد پښتونستان خټک او بنګی قبیلې هم دوزیر و وروڼو سره څنگه پر څنگه د متجاوز د ښمن په مقابل کی جنگیدل. شو ۱۸۵۹ع کال د دسمبر په ۲۲ تاریخ پښتنو غازیانو د گران آب د دوی له خوا یوه ناشایي حمله پرا انگریزانو وکړه. د برې وژل، شو څنگه چه د ښمن قوت ورځ په ورځ زیاتیده او په زیاتو و سلو مجبور و. نو د پښتنو له خوا (۹۳) تنه غازیان چه د خدای درضا د خپل وطن د ساتلو او د خپلې آزادۍ دپاره جنگیدل دانگریزانو د متجاوز او استعماری فوج په گولیو شپږمیان شول او یو سلو ښځه څلور بخت ککړونه ئې په اور وسپړل او هغه ننګیالی او قدا کار میا هد محبت خان هم د ظالمو انگریزانو په لاس کښی ووت او په هم هغه لږای کی به غرقه شو او د شهادت ښکلی جام ئې وڅکه. د دېن قازی مالگری زنگی خان مسعود و سانه او څو غلی ئې د هغه پر سر دانگریزانو سره سخت جنگونه وکړه.

۷ - په ۱۸۷۸ع کال دوزیرستان میا هد پښو د سولانا تڼه کر ما حب تر مشرۍ لاندې دېنو او قل په شاوخوا کی پرا انگریزانو یوه حمله وکړه او زیات تاوان ئې ورو سوله.

۸ - په ۱۸۸۹ع کال دوزیر و مسعود او د دوزیر غازیانو د قل څخه شمال غرب خواته اته مېله لیرې دانگریزانو بر استعماری فوج حمله وکړه او د وخته د مېشت ازانو ۲۷ تنه دانگریزانو سپاهیان ئې ووژل.

۹ - په ۱۸۹۴ع کال دا کتوبر په ۶ تاریخ چه پرا انگریزانو استعماری فوج د وانی خواته راغی د نومبر په دوهمه دوزیرستان میا هدین شمالا صاحب دیو تڼه او سولانا تڼه حب هیزاله او قاضی صاحب ښکلی تر مشرۍ لاندې پښتیسر ئې (۳۰۰) د دې زرو ئې و

رسیده دسهار پریخ نیدو بیهوشی دانگریزانو پر کینپ حمله و کړه او فریاد یوازو درې سړه او شپته تنه انگریزان نی وروزل اوله قازیانو څخه هم درې سړه او پنځوس تنه په شهادت ورسېدل . (۱)

۹- په ۱۸۹۴ کال دوزیرو قبیلې دشی په وانه کې پر انگریزانو حمله وکړه او دبر تلفات یې ورورسول .

۱۰- په هغه کال انگریزانو (۱۱۰۰۰) عسکر په ټول په هسری وساله مسلح وو ، دتوچی دوری ځوانه راولیځل خو بیا دوزیرو له صحت مقاومت سره مخامخ شول .

۱۱- په ۱۸۹۷ کال بیا دانگریزانو امیرالستی فوج دوزیرو پر څاوره تیارو وکړ خو بیا هم ناکام شول .

۱۲- په ۱۹۰۲ کال «لار دکرزن» یوه نوې پالیسی اختیار کړه- خو هېڅنې و نه کولای شوه چه دوزیرو دآزادې خوا یې پالیسی بدله کړی .

همدا راز دافغانستان داستقلال په جنگ کې وزیر دخپلو افغانی وروڼو سره شتګ پر شتګه دافغانستان داستقلال دپاره جنگېدل بیاچه (دپورند) مشوس ځوانان دافغانستان دغه وخت پر حکومت جبراً تسلیم شونو هم ترهغه وروسته دوزیرو قبیلې ځوانان آزادی دتوری پور وستانه او دخپلې آزادی ساتلو په لاره کې یې ځوانانیر جنگونه دمه بازو و انگریزانو سره وکړه او دانگریزانو امیرالستی قوت ونشوه کولای چه دآزادو وزیرو آزاد ووند دخلاصی په ژوند پس کړی لونه یې دوزیرو آزادانه سیاسات ووزلای شوه .

دوزیرو حربي قوت :

دوزیرو دیوسه صبح قوت ټاکلی خورا مشکل کار دی .خودجنگ به وخت کې ټول واده او زاده نړاو هېڅې دجګړې میدان ته نه لیکي . په نامه یې داپګر شمیر ددښمن دقوت له معنی ټاکل کېږي که دښمن قوی و دوزیرو لیکم لوی

(۱) د دی الجهاد - د مولانا محمد قاسم شاه دوزیر دین اوسیدو ټکي لیکنه .

وی او که دشمن کرداری، نویه همه‌ش اندازه لشکر را فواید بیتی، متلایه ۱۹۱۹-۱۹۲۰ ع کال دانگریانو دتیاوز به مقابل کی وزیر (۲۳۰۰۰۰) چکر ن مبر و نه میدان ته راوستل اودمه و دو دچنگیالیو میروانو شمیر (۱۳۰۰۰۰) تنه و یوازی دولتی وزیر (۷۰۰۰) تنه چکر ن زله بان در اولدل. (۱)

یو بل انگریزی ایکو نکی دوزیر و دچنگیالیو مهر و شمیر د پرش زره او دمسودو شمیرشل زره بولی چه د وزیرستان تول چنگیالی مبر و نه ینشورس زره ته رسیمی (۲)

دوزیرو خا نکي:

د وزیرو دقیلی شجره په دي تر تیب ده :
په لومړی سر کی وزیر بردو و خانکو وشل کپچی چه یو ی ته د خدری، او بل ته « لاله » وایی. خدری بیا درې خانکی لری ،
موسی درویش - محمود - مبارک
موسی درویش چه په درویش خیلو مشهور دی بردو و مشهور و خانکو و کپچی چه یو ی ته « احمد زی » او بل ته « اتمانزی » وایی چه دادرازی خانکی دتیمین له رویه یو لک تنه اټکلور شوی دی .

د احمد زیو خیاونه (۳)

حسین خیل ، که او خیل ، هوچی خیل ، سر کی خیل ، سرزی ، نصرت خیل ، سیر کی خیل ، ابد ل خیل ، کیمل خیل ، توله خیل ، بوله خیل ، سعید خیل ، تور خیل ، بیا می خیل ، شادی خیل ، کمال خیل ، بکر خیل ، بوی خیل ، هسی خیل ، موسو خیل ، پر باد خیل ، هلی خانی ، نانا خیل ، الندا خیل ، مدد خیل ، ولیدک هرات خیل

(۱) وزیرستان په انگریزی ژبه دجافلی نور محمد خان تره کی ترسره .

(۲) یختون پښه ۱۱ کال - ۱۳۷ گڼه - ه مخ

(۳) حیات افغانی ۳۴۳ تر ۳۴۴ مشور یوړی .

اهل خیل ، اسد اهل خیل ، گنده ی خیل ، تاجی خیل ، زلی خیل ، کنگی خیل ،
 محمد خیل ، سدی خیل ، سدن خیل ، زاخیل ، آبی ، صر خیل ، سنغر خیل ، کله خیل ،
 شیر خیل ، پتن خیل ، احمد خیل ، صر خیل ، گلی خیل ، توری خیل ، ابراهیم خیل ،
 چان بیکت خیل ، های خیل ، کنگه ای ، طاقس خیل ، و تین خیل ، غلب خیل ،
 میاگل خیل ، مروت خیل ، لاله خیل ، عذر خان خیل ، و ای کی ، زبر کی ، برهمی خیل ،
 مدک خیل ، بوئی خیل ، دودی خیل ، بتول خیل ، بسایک خیل ، گلی خیل ، ببر خیل ،
 میا خیل ، صدی خیل ، ایزپ خیل ، چنگر خیل ، لندی خیل ، مرزا خیل ، تورک خیل ،
 مریر خیل ، یامی خیل ، بازه خیل ، منظر خیل ، گرزه خیل ، سلمی خیل ، بیرگه خیل ،
 پره خیل ، برت خیل ، شعی خیل ، قره خیل ، شمش خیل ، مستی خیل ، ملاخیز ،
 آمان خیل ، بازید خیل ، کنگه خیل ، شیراک خیل ، سروگی ، کو قوال ، خوجیل خیل ،
 خاویه خیل ، بدین خیل ، بزین خیل ، زاننده خیل ، احمد خیل ، صر خیل ، گلی خیل ،
 نظریه خیل ، نهی خیل ، عثمان خیل ، پسی خیل ، دناک خیل ، پچیل خیل ، بوت خیل ،
 بانی خیل ، شاکری خیل ، شمری خیل ، پشاور خیل ، پچیل خیل ، بکل خیل ،
 باقوان خیل ، زمرگر خیل ، دلی خیل ، میرا خیل ، گبر خیل ، سنی خیل ، اگر خیل ،
 کبیر خیل ، بسایا خیل ، شمری خیل ، بسایه خیل ، پیر محمد خیل ، غاضی خیل ، کوده خیل ،
 لانه خیل ، هالام خان خیل ، ایسو خیل ، اندلس خیل ، هلی خیل ، خویده خیل ، بهادر خیل ،
 گکی خیل ، شایان خیل ، درویش خیل ، آکوی خیل ، دیریه خیل ، نظم خیل ، اولی خیل ،
 غاطه خیل ، اندکی خیل ، ایوب خیل ، شاک خیل ، شعی خیل ، متاخیل ، قمر خیل ،
 کلی خیل ، مروت خیل ، دیریه خیل ، صر خیل ، دوات خیل ، گور خیل ، قتل خیل ، گرانی خیل ،
 گلاب خیل ، صر خیل ، نور خیل ، واشاک خیل ، قیامت خیل ، سستی ، هاتان خیل ،
 زما نی خیل ، نکور خیل ، درویش خیل ، بلوچ خیل ، سیامی خیل ، پیرگه خیل ،
 خیل خیل ، لال خیل ، توریش خیل ، لاور ...

د اوتمانزو خیلونه :

مهيت خيل، ابراهيم خيل، ولي خيل، حسن خيل، و وزي خيل، بارك خيل،
 خضر خيل، ممد خيل، بلل خيل، مندي خيل، درداني، دوسلي، موسكي، رزائي،
 دري خيل، اسد خيل، سايماني، بلي خيل، عبدال خيل، ممد خيل، مزبو خيل، شيخ ودي،
 اسماعيل خان خيل، مير خان خيل، مرچي خيل، سكندر خيل، مچي خيل،
 تول خيل، خو جه خيل، خورمغ خيل، نزل خيل، ويشمين خيل، پينگه زئي،
 ممد خيل، سرمست خيل، حكيم خيل، چنگي خيل، شبي خيل، ابل خيل، حيدر خيل،
 مهتر خيل، ترگلي، د ري پلاري، نور خيل، دري ناسي، شادي خيل، حنر خيل،
 دچي خيل، شير خيل، يهار خيل، چالاک خيل، شمل خيل، درمل خيل، گوكي، بخش خيل،
 ببر سري، مهيت خيل، بلدي خيل، تورگي، بازي خيل، تر خيل، لالي خيل،
 شخړ خيل، درني، نانا خيل، ارهبا خيل، تولا خيل، ورو خيل، محب خيل، زرگر خيل،
 شبي خيل، بر خافي، سرمست خيل، جمال خيل، مريز خيل، قلب خيل، لوچي خيل،
 ولك خيل، مهر بان خيل، عيسي خيل، وزي خيل، منظر خيل، نوردي خيل،
 كا بل خيل، ملك شاهي، باكي خيل، چاني خيل، هلي خيل، دولتان خيل،
 بوزي خيل، سرگسي خيل، مچگان، شو شالي، د تاشيل، ميرالي، شاه ميري،
 هيلي، مياهي، پيچلي، سردی خيل، تفتي خيل، نرمي خيل، تور، سور،
 خو، خيل، بچيل خيل، قلندر خيل، برهم خيل، اسكندري خيل، ماسم خيل،
 سكندر خيل، سهيل خيل، خوچي خيل، هلي خان خيل، بهادر خيل، شير خيل،
 هلي شاني، حمالي، هلمان خيل، بل خيل، بواني، پينه خيل، سامي خيل، هلي خيل،
 اودي خيل، مدام خيل، خوجه خيل، دله خيل، شيخ بدین خيل، فقي خيل،
 شوي خيل، شيخ هلي، سني خيل، موسي خيل، محمدود خان خيل، مندي خيل،
 پچه كي، ايپا خيل، سودا خيل، وليداد خيل، گشي خيل، بهرام خيل، هيتي،
 سرگي، گري خيل، مهر خيل، متي خيل، ديوا خيل، اندس خيل، شادان خيل،
 جهالي، عمران خيل، بطر خيل، خواجه اسد خيل، جهان بيگم خيل، نعمت خيل،

م می خیل ، مدی خیل ، رسول خیل ، زردنی ، دودی خیل ، اخی خیل ، تورچی
 واک خیل ، شوجه دین خیل ، نوابه خیل ، تور خیل ، چنگی خیل ، هالام خیل ،
 ابا خیل ، شیر علی خیل ، مدی خیل ، لاچی خیل ، میل خیل ، بسه ا خیل ،
 شیر احمد خیل ، عیسی خیل ، ششمان ، دریا خیل ، دری خیل ، تنی خیل ، مانک خیل
 غیر خان خیل ، شیخ خیل ، ارل خیل ، نور خیل ، بجی خیل ، خواص خیل ، خوزی خیل
 غیر مز خیل ، کالی خیل ، گازی خیل ، اکبر خیل ، چنگی خیل ، اندی خیل ، سلطان خیل ، پال خیل
 شویس خیل ، مینا خیل ، شعل خیل ، کوثر خیل ، اوم خیل ، تره خیل ، ملو خیل
 بصیر وال ، مستی خیل ، بریم خیل ، مینگت ، همدان خیل ، غان خیل ، ابد یا خیل
 ابا خیل ، چایی خیل ، چهار خیل ، حسن بیگت خیل ، ککخا خیل ، علی خیل ، هلی خیل
 خوجه در خیل ، و دو کی ، تورک خیل ، ککک خیل ، ریگت خیل ، با با خیل
 زلول خیل ، اندی خیل ، تتر خیل ، شیخ همدان خیل ، ملک خیل ، ممد خیل ، کاجی خیل
 خندور خیل ، شربت خیل ، چایلی خیل ، هلی محمد خیل ، شیری خیل ، فضل خیل
 گلتی خیل ، هجی خیل ، بیره خیل ، میره خیل ، چانی ، مریم خیل ، خلیف خیل
 داد به خیل ، یولبه خیل ، کلمی خیل ، از دی خیل ، دیگان خیل ، خورم خیل
 شوجه خیل ، غویداد خیل ، یرداد خیل ، امزی خیل ، صاحب خیل ، بیگم خیل
 شواجه اویسی ، حسن بیگت خیل ، گرم بیگت خیل ، شهادت خیل ، ولایت خیل ، مبار خیل
 رودی خیل ، سخی خیل ، سلمی خیل او نور ...

۶- مسود:

مسود آزاد پختونستان دوزیرستان یوه مشهوره اوسنگالی قبیله ده ، چه تل ئی دخیلو
 تورالیو وروڼو وزیر و سره دشمن گران وطن په سافته کی هداکاروی کړی او قربانی ئی
 وړ کړی دی دافبله د توجی درې او د گومل د سیند ترمنځ پرته ده ،
 دوانگریز په خیل کتاب کی چه «دوزیرستان» په نامه ئی لیکلی دی دمسود و
 په باب کی داسی لیکي ،

دیه وزیر و سکی خورا یاوردی او جنگیالی خلک د مسود د نوم دی و مسود خورا منجمل
 او سخت سره دی . چه مسلح او دیر بی نیازه دی لیکه چه د دوی احتیاجات دومره
 طبیعی دی چه دمنور به نشت کی لاهم دوی به چه زیات تکلیف او ضرر نه د سپری
 دمیخ راز موا نه وروا نیکوی دخیل کوچنی تویک به استعمال کی عجیب مهارت
 لری اویه دې کی خورا ماهر دی چه دخیل دشمن له جزئی او دود کی سپورغه دیره لویه
 گټه واخلی . که دشمن به شهر به وخت او یا مدافعه کی لږ څه ضعف پامو کړه
 د مسود او وزیر له خوا به درته جزا ومومی ، اوله داسی پېښوڅه دوی خورا نه
 استفاده کولای شی . به جنگ کی دومره داوضامو مراتب اوماو طبیعی چه بشوک
 ئی مصاصره کولای نشی اونه ئی دشمن تر ادخ تېر بدلای شی ، دوی به قبی غلطو ملو
 او کو چنیو با زقبو باندی به حمله کی شو را بی نظیره ماهران دی اویه چکره کی
 دتورو فیالو به شان خورا دیره طبیعی حوصله اوسیر لری اودمدردول مشکلاتو اوموانعو
 سره دومره چه صبر او حوصله پیدا کوی چه دیر تعیب او حیران تیا موجب کړی
 به یوه گړی سکی آرام کړونکی او زراعت وی ، خوبیل کړی ئی بیاتویک به اړیو
 بهترین چکران شی . به چکره کی د برکسان بی وسلی له وسله ارونکو سره درومی
 او دتوری اویا دلاس چکره که ضرورت ورته پېښ شی کوی ئی او هم له ضرر و سله
 ارونکو څخه چه به چکره کی مړه شی تویک اخلی . . . (۱)

به دې ترتیب اودسنور چه دې انگریز لیکلی دی مسود ود خپلی آزادی دپاره
 خورا دیر جنگونه کړی چه دوه درې چکره ئی دمنومی به دول ذکر کوو .
 ۱ . به ۱۸۵۹ ع کال د انگر پرا او منجا وز هگر به دیر شدت دهنه خا ز که
 زنگی خان به تعقیب پسی چه د خا زی محبت خان به ملگری ئی د انگریزانو یو څه
 افسر «مچن» نامی وژلی و ، پر مسود او یه حمله د کړه او له هغوی څخه ئی زنگی خان
 خا زی وقوفت .

(۱) وزیرستان . به انگریزی ژبه . د پیاغلی ن . تړه کی ترجمه .

خنگه چه دا خبره دپشتوالی له فاندون څخه منځ ته وه نو مسو دو پښتنو
دهنوی لخوا په توره ورکې اودانگریزانو مقابلې ته راپاڅېدل په سینکای، رغوی
اوشکنوی او نورو ځایونو کې چې سخت جنگونه دا انگریزانو د امیر بالستی قوت سره وکړه
خو تر دې اړوندو چکر وروسته حق غالب شو او انگریزانو ماتې وکړه او ناکامه ولاړل
اورنگی خان غازی یې په لاس ورنکړ.

۷ - په ۱۸۶۰ ع کال د مسودو ننګیالیو غازیانو د جنګی خان په مشرۍ چې د ټولو
مسودو مشر و، د مسودو د دې لاسن، په موضوع کې یې (۱۶۲۹) تنه انگریزان ووژل
اودمیدنیو له خوا درې سوه او شپږ تنه شهیدان شول.

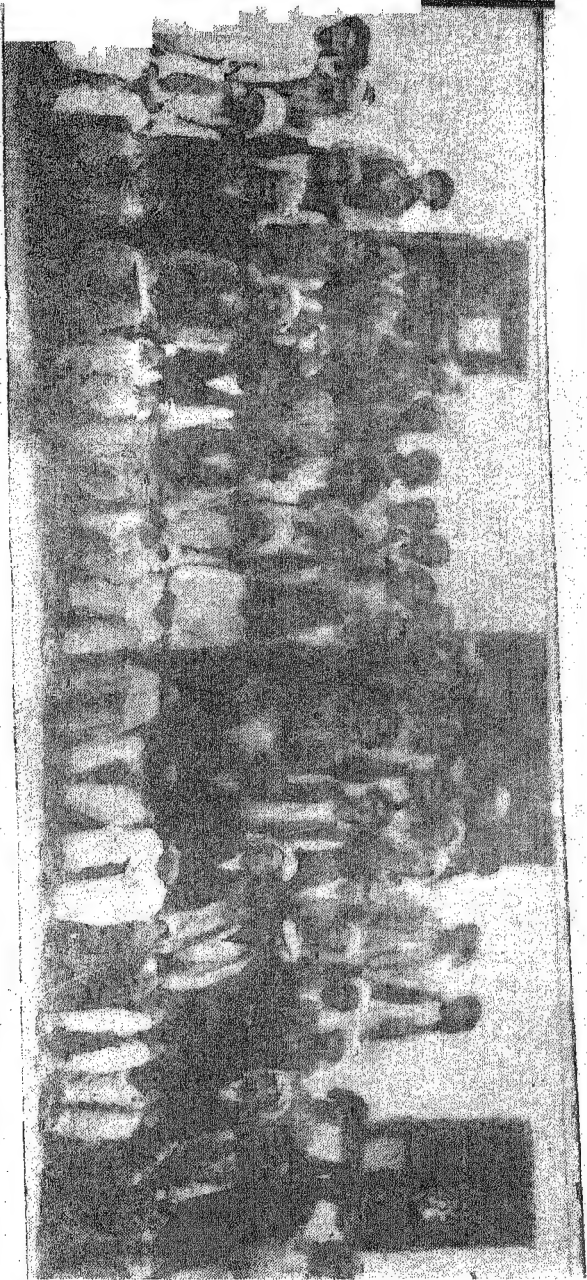
۲ - په ۱۸۶۰ ع کال جنرال پیرلین د انگریزانو د منسب دارم د مسودو پر خلاف
تیاوړ وکړ، ځانګ اوداسماعيل خان د دیرې فوج یې د شرونگی، اود کانی ګرام،
له لاری په دېرشه د مسودو د خلافې خوا ته وخوځول او امر یې ورکړ چې د مکین په
داخل شوه هداشان یې دینو له خوا فوج ته امر وکړ چې د سروبی او د خوره له
لاری د وژ مسک پر خلاف حمله وکړی مسود پښتانه چې د متیاوړو او امیر یالستیو
انگریزانو په بد نیت پوه شول د خدای درضا اود وطن د ساتنې د پاره دا انگریزانو
مقابلې ته پاشپدل ډیره شدیدې جګړه وشوه اود چکرې په پای کې انگریزانو بیا
ناکامه ماتې ورکړه او پښتانه د خپل حق په ساتلو کې غالب شول.

۳ - په ۱۸۷۹ ع کال د مسودو او وزیرو میا هدینو د ځانګ پر بار حمله و
اودانگریزانو دیرمالونه یې په اولچرا وده.

۵ - په ۱۸۸۱ ع کال چې د انگریزانو د مسودو د قبیلې له حملو څخه ډیر په
مذاب شول نو جنرال کیتیدی ته یې امر ورکړ چې د ځانګ د هلاکي فوځ دی
بیا د شرونگی او کانی ګرام له لاری پر مکین حمله وکړی اود بنو فوځ دی د شکستو
او خیمو ری له لاری پر زرمک تېجا وژو کړی، حمای او تېجا وژ و نه هم وشو.
خو بیا انگریزانو ماتې وکړه او ناکامه ولاړل.

په دې ترتیب د مسودو قبیلې دخپلې خاوري او آزادي د ساتلو په لاره کې ډیری
قداکاري کړي دي اود دېر متیاوړه یې نیوای ده.

دینشہ اسٹان د احمد نریر وزیر ویرہ دہ

د سودو حربي قوت :

سرويليم بارتين دمسودو جنگيایي مېر وټه اتلس زره ايککې دى او د هغوى د قو يکو
شهر نې خورلس سوه ياد کړى دى .

مسو دو خيالونه :

د سودو مشهور خيالونه دادى :

علمى زى ، بهلول زى ، بوتيه خېل ، شمن خېل ، هبل خېل ، بساند خېل ، ناناو خېل
اشانکې ، شهابى خېل ، من زى ، پييار خېل ، خال خېل ، بادين زى ، کاشتي ، پاکمې شى
اوداى ، ملک شى ، نظر خېل ، ايکم خېل ، نوبه خېل ، محمد نې ، چوک شى ، ملا شى
بو بلې ، پټانې ، ستانې ، بهرامې ، خان خېل ، سلطاني ، بې بې زى ، کښې شېل ، پلي خېل
ملك دېشې ، شى خېل ، غورکې ، سلمه سکې ، هريز شېل ، خور منځ خېل ، بو زيا خېل
وچې خېل ، حرم خېل ، ماهيه خېل ، مير ، شېل ، خدى خېل ، خوښکې ، احمد خېل ، مرزا خېل
مير بهر ، اسکر خېل ، کړې ، خېل ، خوبادى ، زېدى ، فتح خېل ، زرگر خېل ، حسن خېل
عبيد خېل ، عمر خېل ، عليخانې ، مير خانې ، مشاه ، رتې ، مهر خانې ، برهمې خېل
احمد خېل ، عمر خېل ، دوديه خېل ، سلمې خېل ، مچې خېل ، ملا خېل ، گسو اد خېل
اکتې خېل ، تاجل خېل ، آساحېل ، يوله خېل ، بهريم خېل ، الا خېل ، جددوى ، نظم خېل
زوربه خېل ، فسم خېل ، فشر خېل ، گاري خېل ، شيرخان خېل ، سپا شېل ، شېل
پتلى خېل ، پير خېل ، گلې خېل ، سرکې خېل ، مده خېل ، پچې خېل ، حليمکې ، اليه خېل
بې وې ، شمر گل خېل ، شاي خېل ، باي خېل ، شې خېل ، شېرقي ، عقمان خېل ، ايسې خېل
عبدال خېل ، عليپ خېل ، دوشې خېل ، پيه خېل ، کهنه خېل ، کښې توکې خېل ، بزرگ خېل ، پچې خېل ،
خېل ، اک خېل ، لاهوي خېل ، کيمل خېل ، دوسک خېل ، بهساد خېل ، کښې خېل ، جيون خېل
شکې ، خېل ، بهمني ، خېل ، کښې خېل ، سومې خېل ، بسانل خېل ، پچې خېل ، بلال خېل ، نسري خېل ،
شمک خېل ، عباس خېل ، لاه خېل ، کښې خېل ، کښې خېل ، بايو خېل ، قتيل خېل ، نورنگ خېل
اسې خېل ، قبي خېل ، شمر بن خېل ، بهمني خېل ، زردى خېل ، ظريف خېل ، عباس خېل

شیر خیل، کیکساخیل، قادر خیل، رستم خیل، سوراخیل، سر مست خیل، درویش خیل، قرا از خیل، شهبازی خیل، پراخیل، میر احمد خیل، جلال خیل، درمن خیل، حبیب خیل، طالب خیل، برهیم خیل، گلگیر خیل، شهبازی خیل، شیراز خیل، کمال خیل، یرت خیل، سمندر خیل، کلمی خیل، نوجی خیل، بیه خیل، پیر داد خیل، میر داد خیل، کریم داد خیل، روزی خیل او نور .

۷- دوزو :

ددوزو قبيله هم دآزاد پښتونستان دوزیرستان دهلایي یو مشهوره قبيله ده چه د حيات افغانی دلیکونکی په قول پنځه سوه کاله راهه سی دتوچی دسیند په دواړو غارو پراته دی او آزاد ژوند کوی .

مغه وخت چه د مغلو اورنگزیب په هندوستان کی امیراطوری در او ده (۱۱۱۲ ه = ۱۶۹۶ ع) دشهزاده بهادرشاه په مشرۍ په ډیر قوځ دپشو خوانه راووست او غوښته ئی چه دپښتو پر لځمکه تعریف وکړی او به تیر په پسا ددوزو قبيله ترخیل حکم لاندی کړی اوښه موده ئی سید حسین نامی هم ددوزو دهلایي دحاکم په نامه نامزد کړ ، خود ددوزو غیرت مندو پښتو دهقوی حاکم او لښکر نه یوازی دهلایي هلاقی ښه وشرل بلکه له ښو څخه هم ونیستل (۱) تر هغه وروسته بیا پښتو دافغانستان دحکمرانو څخه بل چا پر دود و حکم نه دی کړی او هر وخت چه دلیکونکیانو امیر بالیسی قوت دوزیرستان پر لځمکه دهلایي کړی دی ددوزو قبیلې هم دوزیرو اوسو ورونیو سره اوږه په اوږه دهمه مقابله کړې ده او خپل آزاد وطن ئی د هر پسر دی تمیلا و ز څخه ساتلی دی .

د دوزو علاقہ :

دوزو دپشو دهلایي مغربی حدودو ته دتوچی دسیند دواړو غارو ته پراته دی .

شاوړ و خواوټه ټی وزیر دی حتی د نوچی دره ددوی پنامه یادېږي او ددود و د رڼا
نیسی هم یو لسی .

په لمر لویدیزه برخه کې ټي د درې خیل ، « دامل و نی » او د « بلخ »
طائفې پرتې دي ، په منځ کې ټي (نیسی) طائفه او بنوا متصل حیدر خیل ، او خیل
او عبدك آبادی .

ددود د دهلاقي مشهور او مهم پېنداوار ، فوړی ، تمباکو ،
او سارا که ده .

ددود خیلونه :

ددود د مشهورو خیلو نومونه دا دي :

مولی ، ابراهیم ، ارفوند ، امپارک شاه ، خدی ، زیرکی ، نور ، نیسی ، دولت
خیا ، میرام شاه ، قبا نسی ، اتمان خیل ، ماړی خیل ، هر مژ ، شوخیل ، حیدر
خیل ، هوتی خیل ، نود خیل ، نوری خیل ، لشکری ، حکیم خیل ، شیدا دل ، حبیب
خیل ، و دزی ، گلیواله ، ژوخیل ، فبروز خیل ، توری خیل ، یلا لی ، ننه خیل ،
لشکر ، ز ، باری خیل ، تار خیل ، ننه خیل ، روزی خیل ، مروت خیل ، سپین خیل ،
کېر خیل ، چي بکی ، پېلار خیل ، سرکې خیل ، کت خیل ، مل خیل ، به منی ، دجی
خیل ، ظفر خیل ، سبی خیل ، بنگیش خیل ، حسن خیل ، کړی خیل ، سلمان خیل ، اینه ،
هلی خیل ، بری خیل ، نسیم خیل ، کدت خیل ، ایوبی ، پر و خیل ، دولت خیل ،
زیرکی ، همدی ، شمل ، انور ټي ، زنی خیل ، وکی خیل ، جرس خیل ، سر و ش خیل ،
وزی خیل ، میتاخیل ، سرکی ، موسکی ، اسوړی ، قدم خیل ، وېر خیل ، تر و ټی ،
تولر خیل ، گلپه خیل ، ایډی خیل ، شانی خیل ، دود خیل ، د شکر خیل ، تول خیل ، شیناخیل ،
میتاخیل ، ابراهیم خیل ، قاسم خیل ، برکی خیل ، پېلارگل خیل ، سبزی خیل ، هالام خان خیل ،
صاحب خیل ، شانی خیل ، به ټی خیل ، کوشی خیل ، تور خیل ، شر خیل ، بواله خیل ،
مغل خیل ، سبو گي ، میر خیل ، پرل خیل ، بهلول خیل ، ز و کی خیل ، خلی خیل ،
په خیل ، پرو خیل او هغی . . .

د دود قبایلي خلورنور مشهور شاخونه چه حیات افغانی په فوال اصلا دود دی
او ور پسروري ترل شوي دی دادي، بلخ، معبدک، دريه خیل، امروزی (۱) چه د اهر
شاخ له لسانه نوري خانگی لی .

د دودو حربی قوت :

حیات افغانی لیکلی چه د دود د سله لرو کو او جگر، هر و شهر د وایس
دود به ر سبزی (۲)

۸- بېټنی :

بېټنی د آزاد پښوستان د وزیر ستان دهلاقی یوه مشهوره قبيله ده ، چه
دوی د پښتو نسب مشهور و (د بېټنی لیکه) ته منسوب
شوی دی (۳)

دوی قبایلي مفصل حالات به لاس راغله ، خو حیات افغانی لیکلی چه بېټنی قبيله
پخوا د سلیمان (کسي) د خرونو لرو او دود او سبله ، هغه وخت چه د پهل اول او ی
زوی سکندر پرمه غزای قبيله و کړه نو دوی خپل اصلي قانونی پرېښود او د کسي
د فرقه امر خاتو خاونه و کوچیدل او د گودل د نوري پد شا و نو اکی مېشته شول
چه تر اوسه هم هله اوسی ، د کبر نه چه د بنو جنوب خواته پروت دی هم د بېټنی
دود سیون د دیناخ دا ور گیاره خانکه په لاس کی دی (۴)

په بېټنی کی مشهور حکمرانان هم غیر شول دی چه یوله هغو شته قنچ خزان بېټنی
دی چه په بنګاله کی د کور دهلاقی شو د مختار سدا کم و .

(۱) (۲) حیات افغانی - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۲۰ مخونه .

د ۳۰ د بېټنی لیکه حالات به د پښوستان د فو مالو په برخه کی راشی .

(۴) حیات افغانی - ۲۵۰ مخ

شغل :

د پښتو شغل او پېشه عموماً مالدارۍ او کرنه ده ، خو پښتني خلک ټي سوداگره هم کوي او په دې غرض هندوستان ته يې او رانغلي .

حربي قوت :

د حيان افغانۍ د لښکرۍ په فرار د پښتني قبيلي د جگړې نوښتو شير درې زرو نه رسېږي .

د پښتو خيلو نه :

د پښتو مشهور خيلو د دادۍ :

اسماعيل ، ورسپون ، کيښ ، بي بي منسو ، ابراهيم ، زباني ، کيښ ، زباني ، ورکاري ، قرون ، شخړي ، درې بلاري ، پتي خيل ، چالاک خيل ، غر بسون ، صاحب خيل ، اسماعيلک ، فرسان ، کيسو ، ادي زي ، پشا کيښي ، پتا ، دنا ، کټه گرام ، چيلشي ، قري ، سينه ، اوک وټي ، دد گي ، دد گني ، پاتو خيل ، غوري زي ، دد ودي ، پاله خيل ، خالدي ، ويا ، بولک ، وډو کي خيل ، کيږي ، حسن خيل ، خو د خيل ، مغزي ، سو ، آدم خيل ، رسول خيل ، معروف خيل ، خواجې خيل ، چارگل خيل ، رحيم داد خيل ، تارن ، داوې ، شپه موسي زي ، درې زي ، خيل ، ربي ، باردي خيل ، فلندر خيل ، بابو خيل ، جلال خيل ، شادي خيل ، هلي خيل ، سبي خيل ، مهاد کي خيل ، شميخ هلي خيل ، درې خان خيل ، مهداد خيل ، راز خيل ، مندي خيل ، غور خيل ، پورکي خيل ، کامي خيل ، سر مست خيل ، سن خيل ، براني خيل ، دود خيل ، هغه خيل ، تار خيل ، خضر خيل ، از قري خيل ، هاني خيل ، زدر خيل ، کايي خيل ، ملک خيل ، ککيا خيل ، دود خيل ، رو تاي ، کوټي ، دهر ، چانکي ، الف دين خيل ، جانو خيل ، ست خيل ، لال خيل ، سر زي ، درې خيل ، مندي ، شپي ، تو ران ، پيا خيل ، شاک خيل ، سر در ، خيل ، بي بي خيل ، پير ، خيل ، ددي خيل ، هوشان خيل ، هيد ، خيل ، سرور خيل ، زباني

سپاس تل خیل، قمازی خیل، هانی خان خیل، بن، اوکری، میری، همدانی، نسوانی
 بشور، خاک، ابازی، ساکل خیل، تاج، بیگ خیل، باخیل، زمی خیل، ماسور خیل، هود خیل
 یکی خیل، ایوب خیل، بلا خیل، بالیر، شهیر، بند، ملا خیل، آبا جو خیل، چنی، شا ملک
 بائی خیل، رم، دو، سیکری، عمر خیل، سی خیل، نعمت خیل، حسنی خیل، شکر خیل
 چاول خیل، سین خیل، عا، شه خیل، روزی خیل، مملی خیل، شاه گل خیل، فیروز خیل
 سی خیل، ویدل خیل، تنکری، لانی، اشکری، ابو الفرح، باغی، ماسی، خیل
 چنگ خیل، مسالیم خیل، به خیل، او زور...

۹- اوتمان خیل

اوتمان خیل هم دآز د پښتونستان یوه مشهوره قبیله ده چیه د باجوړ او مرکزی
 پښتونستان (سویه سرحد) اوسوات او د پراو د مومنه و د علاقې په منځ کې
 ته دی.

د شمال خواته کې باجوړ، جنوب خواته کې مرکزی پښتونستان، لږ خواته خاقه
 سوات او دیر، او اړ لویه پاوته کې مومنه پراته دی.

داوتمان د خیلو هلاک، یوه قریه، علاقه ده، په اوږدې تو ده او په زمینی سره
 هواری داوتمان خیلو شغل عموماً زمینداري ده داوتمان خیلو هلاک، داوتمان خیلو
 په طایفه سره ویشلې شوی ده چیه د هرې طایفه په نامه خواته خواته یا د پښتني
 او داوتمان خیلو په طایفه کې، بشپړه او زیاته طایفه شوی ده.

د آزد پښتونستان دې قبیله هم دنورو قبیله به خیر همیشه د متبیا و زینو سره
 جگړې کړې ده او خپله آزادی ته ساتلی ده، د انگریزانو د استعمار په وړ
 په وخت کې هم داوتمان خیلو ننګیالیو پښتون د انگریزانو سره سختې مقابله
 او قرا کړې دی.

چیه دیر انګه د غره چنگونه ته د پسر مشهور دی د ۱۸۶۶ع کال
 د جنوري په میاشت چیه د کر تیل پېچر په اړه د انگریزانو استعمار په وړت

د اوتمانخېلو پر لښکره تېاور وگر او اوتمانخېلو په خورا مړانه دخپلې لښکرې څخه دفاع وکړه او د خپلې آزادۍ ساتلو دپاره د فـرېسا نـسـر میدان ته حاضر شول .

قاضی سلطان الله خان پخپل کتاب د دیندود تاریخ ۴۰۰ کی داوتمانخېلو او طغیت داسې لیکي : د داوتمانخېلو ملک اکثره د غرونو نه دیک دی شودباجو په خوا کسی نه میدانی حصه هم شته . او څه علاقه یې د کور سوات سره هم شته ده او د دې قوم لخوا انسان دیر اوچت ، ښکلي او مضبوط دی . ښځې په توکی د سرو سره ښارکوي داوتمانخېلو د غرونو قبا له جنوب د بر موندو ملک دی (۱) ،

حیات افغانی لیکر چه داوتمانخېلو قبيله دخور اسمو میسوی بهرۍ به شاوخوا د کور او ټاک څخه د کابل له لاری هلته تللی دی (۲) .

شمیر :

حیات افغانی په قول داوتمانخېلو شمیر لسو زرو کورونه وښيي (۳) .

مشهورې طایفې (۴) :

داوتمانخېلو مشهورې طایفې دادی :

۱- شوزی : چه داوتمانخېلو د هلاقي شمال شرقی خواته آباد دی ، ټاټوبي یې د دیر ، باجوړ او سوات سره لگېدلی دی . د دوی د مشورې او جرگې لپارې دهیالمر بابا زیارت په څنگي ، کلی کندی .

۲- مایل : د طایفه داوتمانخېلو په شمال غربی خوا کی پرته ده ، مایل داوتمان بابا مشر زوی دی . د دې طایفې د جرگې او قونډې لپارې د هر خنۍ .

نومېنځی :

(۱) دیندود تاریخ - لمړی ټوک - ۲۶ مخ .

(۲) حیات افغانی - ۲۳۸ - ۲۳۷ مخونه .

(۴) د پناغلي میاگل جان د پاری د لاس صاحب زوی یادداشت .

۳- اوب شېل ، داوتمانشېلو امر لويده خوا نه ، آبادي ، ددوي د چر کي بجای
ودېپ فلا ، ده .

۴- اصيل ، داطايه داوتمانشېلو شربي خوا ته يره ده ، ددوي د چر کي بجای
د کوهي ، دي .

۵- علي زي ، داطايه داوتمانشېلو په قطبي خوا کی آباد ده ، دچر کي بجای يې
دشکي ، دي .

۶- مانگان اولابان ، داطايه شم دارتمان نا اولاد ده ، اوبه تير او دتمانشېلو کي
وېشلي شوي پراخه دي .

مشهور خيلونه :

علاوه پر ذکر شوو مشهورو طايه داوتمانشېلو د ورو خيلونو نو ، د داي ،
عزير خېل ، کرايي ، پيري ، هيري ، دشله ، اسماعيل خېل ، د هيرت خېل ، سه صده
تورزي ، دلازلک ، بابنده خېل ، هيرت خېل ، عمر جان خېل ، زمهر خېل ، ابار ، خېل
برمي خېل ، عيب خېل ، ايا خېل ، سايي خېل ، شايي خېل ، عباس خېل ، باگي خېل ، بانوزي
هسرون خېل ، شيک خېل ، امش خېل ، طاؤس خېل ، منصو د خېل ، مسکين خېل ، اچو خېل
هيريوس خېل ، دما خېل ، سر دال خېل ، عون خېل ، شريف خېل ، سواتي ، فقير خېل
ماولک خېل ، الو خېل ، محمد خان کور ، زين خان کور ، پاتمي خېل ، بابو خېل
سلیم خان کور ، بن بکت خېل ، سالت خېل ، سار خان خېل ، ابي خېل ، اندان
طاؤسي ، دوشين ، دچرگي خېل ، انري خېل ، بازل خېل ، اولاد خېل ، بارهلو خېل
شيخ علي خېل ، بو خان خېل ، الو خېل ، پتي خېل ، کتي خېل ، سلطاني خېل ، ا کور خېل
دولت خېل ، رسول خېل ، پيراوي ، سان اور ، بابو خېل ، خوشدال خېل ، شيخا خېل
ولي خېل ، اسحاق کور ، پره خان کور ، د شهي کور ، ا و ن کور ، همز ، کور
اخلي خېل (۱) لوبور .

۱۰ - غلجی :

غلجی که هم به ظاهر دیندوستان بوده قبیله یادیتری ، خوب ، حقیقت کی دیندو له غو قبیلو خطه تشکیل شوی دی . دا خلک په د غلجیو پنا مه یا د پتری صوم ما پونده دی چه د عرف او مادی اود وندانه دطرز له نقطه نظر د مخصوص امتیازاری او شغل تي اکثر تیرت دی . دوی دشل تربت ، تینگار او خیالی هری له حیثیه ډیر مشهور دي .

اوهر کمال د (د رمت) کپواړ په اسمو اود غزنی په شرفی خوا کی ددوی په زر گرانو کسان دافرنه پتری او پنا د " گومل " د تري له لاری دوزیر و او کناک و او اود دیندو استای قبیلو په منځ کی تیر پتری خیل شاړ دی د دیندو استان د پنا ته او دیره اسمعیل خان عید او نه تی پانی ، دوی که به هم اسلام دافنا استان او سپدنکی دی ، خو دا نوم میاشته دپاره دیندو استان او د دیندو کی اویا لوی کی دود دی او هلته خیل شاړ دی غرو دی .

د انگلیزانو استعمار په قوت د (۱۹) پتری په پای کی د پتری خو غلجی زیان ورسیده چا د دوی حقیق پندو شاته "مار" کړی او غو شغل یی د دود په خوا کی اود لال و پادشاه ددوی استیلا په لاس کی راوولی پتلایه ۱۸۷۷-۱۸۷۸ و ۸۰ و ۸۱ و ۸۲ کی یی سید احمد شاه شاکر دپنا تی سید قطمر داول سرم ددوی حقیقی مشور "مار" استکبار کی شو .

پنا صومالی طور د " استکبار " او پتری دود په "مار" خاکی په "مار" دود کی لیدل کېږي ، ددوی د " سورا " استرا ته " امراسر " د پانی او پنا په پنا کی او پتری او خیل وطن ته دگناه او زانگې کوي . ددوی که خطه هم عموما دافرنه پندو یا د پتری خوب د حقیقت کی پونده دی او ډیر قوم په سره یو شای کولای ، اسلام داسر چه دافرنه دود د پنا تو سره د پنا یو کی استو گنه کوي او دپنا او په روز " آگیا " دی ، دوی د پنا تو د قوم په سره

یسو او اوږدوڅاروډیو مخصوص کیلی اوردی اری او دگسارو ځاوندان ټی پادګر هان
 له کسارو څخه مالګی او پاله سر وټو څخه ځای باړوی او هغه چه رمی اری هغه
 داسکتو اری له مېه شتی څخه د ابریل تر یا په پوری د پښتونستان د هغه ځای د دغرو په
 لټو کی اوسی . په دوی کی څرو ټی قوم ډیر زحمت کښی او کاربگر خلک دی .
 سلیمان خیل ، پاپه شجاعت او زور قبا زیات شهرت لری ، خود یونده و ډیر دولت مند
 خلک ميا خیل دی چه په دوی دفرای په لمر یرواته خوا اوږه بلخ کی اوسېږی
 او د موسی زینو سره دیراتجا د اوتماس اری ، یو وخت و چه د بشارا
 دورېږی ، پوښتنو اوتا لټیږی او نور شېانو سوداګری په ټوله دوی کوله ،
 دوتانی قوم د گومل او دوزیر و دغرو ترمنځ استو گنه کوی اویه پونده د کښی
 دوی له نورو قومونو سره لږدی رولبط اویه مناسبات لری ددوی ځمکې ښه حاصل
 ښیږی دی او دوی به کښی ښه کچې ، نیلا زی قوم زیات د میوې
 سوداګری کوی ، او ټی د غلښتو یو اویه طایفه ده او دولت زی هغه
 خلک دی چه پخوا ټی په قانک کی ډیره استو گنه دراوده اندر او تر کی ورسره
 ډیر تماس لری .
 د ډیره اسمعیل خان په سرحد کی دننه د پښتنو دول دول قبا یی ټی دی چه له
 پونده او خلکو سره راز راز تماس لری ، ميا خیلو په دغو حدودو کی یو
 ښاکلی ښای ټوکی دی او لوانان هم دسلیمان خیلو په واسطه دغی منطقې
 ته داخل شوی دی ، اوسروت په ټنو او د ډیره اسمعیل خان په ښاکی څخه کی او
 نور پان ، دولت خیر په قانک کی او ډیر پان دچندون په شاو خوا کی استو گنه
 کوی زیات لری سوداګران دی د ټی ټو اوطاقو ډیره برخه پونده دی چه د
 پښتونستان ، بشارا ، کابل ، قندهار ، غزنی ، ډیره اسمعیل خان ، قانک ،
 کلاچی ، بساکر ، او نورو ځایو په مهمو تجارتی مرکز کی دیر نفوذ او قدرت لری
 او ددوی اقتصادی او تجارتي کار نامو دمنځنی شرق دتاریخ ډیری بانی دکی
 کړی دی . (۱)

(۱) د هغه د شمال قریبی سرحد سوادونه ، په انګلیسی ژبه ،
 دجغالی شاع ترجمه .

دغلیو مشهوری قبیلی :

د غلیو مشهوری قبیلي چې هر یو یو له خواته خورا لوی قوم
لری دادی ،
هونک ، نوحی ، سلیمان خیل ، اندام ، تردکی ، آکا خیل ،
هلی خیل ، ناصر ، غروتی ، دونانی ، نیازی ، لوانی ، اودی ،
اونور
څنگه چې د غلیو قبیلي اصلا د افغانستان اوسیدونکی دی
نوځکه یې دانه ځایونه او شجره نه راوړو ، او نشو د لویو قیلو نومونه
راوړو .

۱۱- بلوخ

بلوخ د پښتونستان یوه مهمه قبیله ده چې د پښتونستان په بلوچستان کې اوسی ، ددې

قبیلي مشهوری خانګی دادی ،

۱- گورجانی ،

۲- بوقتی ،

۳- مزاري ،

دلته څانګه بیا خوشو طایفې او مشهوری لری مثلا گورجانی ، بوالس طایفې او بواتبا

مشهوری ، بوقتی ، شینې طایفې او خاورد او بیت مشهوری او مزاري خور طایفې او او بوقتی مشهوری دی ،

ښایي چې د تقسیمات په پوره ډول بشپړ نه وی ، خودا ښه ده چې د بلوڅو هر

طایفه ډیر تورپالی او جنگیالی مرونه لری او هره وړه طایفه د دوی طایفې احترام ساتی

او کشران د مشرانو اطاعت کوی ، بلوڅان په خپلو منځو کې یو ځل سره ډیر وفادار دی

او یو بل ته خورا اخلاص لری . دوی هوما د هاری او بوقتی په غروبو کې خپلی ګاڼې غرو

او د غارو یو په روزنه بوخت دی .

دېرې په جنگ کې بلوڅانو په لږه پيله د بيلارې طائفي دانگرېزانو د استعماري
 فوټ په مقابل کې زيات مړانه ښکاره کړې ده. اودنورو پښتو وروڼو سره جنگ په
 جنگ د آزادۍ سانلو په لاره کې دېرې د اډاکارۍ کړۍ دی خصوصاً د سيمې
 پر خط کې دېرې سختې حملې کړې دي اود د پښتنو هغو عسکرونه چې په دېساراس ډک کرښو
 تر قوماندانۍ لاندې اداره کېدل خورا زيات تلفات واورول. د دځتران طائفه د «فورت
 مونرو» تر فلا کشته ژوند کوي، اوانۍ په دغه حدود په بله شپه کې ژوند کوي او موسی
 خېل په دغو څخه لږې پراخه دي ټول پښتانه دی موسی خېل د کامېروا طائفې
 څخه دی، دوی لومړی د قندهار او هرات تر مېخ اوسېدل، بيا د موسی نامې مشر
 تر ادارې لاندې د نوي ټاټوبي په اډلو کې شوه، اول د «تخت» پښتې ډکې غره په
 لمنو کې مېشت شول اوله هغه لخوا په نې پياډ «نوټې» دويالۍ په دواړو غاړو را ډول
 «پراهي» بلوڅانو دانگرېزانو د هغو استعماري فواو په مقابل کې په دغه نستان
 خواته پر مخ تلل خورا شديدې پکړې وکړې، حتی په ۱۸۸۰ م کال کې دانگرېزانو
 کېيان «شوور» د اوسداسۍ په دره کې وواژه. دېرې خورۍ چکړې تاريخي
 شهرت لري اودانگرېزانو عسکر دېرې کور اوسمهال ځان په درو کې تر پښتنو
 پورې د نږدې نشت سره پياوخت شول (۱).

۱۲- بروهي

د پښتونستان يوه له فيا ده ده چې په پسه پاوچستان کې اوسېږي. د اړخه نه
 ژبه لري، دوی خپل لخواو د دې ايراج د اولادۍ څخه دي، او په کم څه هم د بلوڅانو سره
 يوځای اوسي شوي خوي او همدان کې پښتې وروڼې پيل دي.
 د بروهي نيمې دا اووه طائفي مشري دي:

۱- قنبراني

(۱) دهند د شمال غربي سرحد او دوه د شېباني شاعر څخه د

۷ - احمد زئی .

۳ - میروانی .

۴ - فانی رانی .

۵ - شهابی .

۶ - کرکندی .

۷ - میثقل .

کسی که هم احمدی - طایفه له لبرای خفه راوتای خو یا هم به جلا نامه مشهوره ده .

د فلات خباناان له احمدی - طایفه خفه دی . ۱۰ سلسله یی به دې ترتیب شروع کېږي .

میر قنبر ، میر زهره ، میر زرک ، میر ابراهیم ، میر گهرام ، میر حسین (چه د میر ابراهیم نسبی دی او د روسی قسطنطنیه له مددی لخواه شروع کېږي)

میر سید ، میر ملازک ، میر قنبر ، میر احمد ، میر سورو ، میر قنبر ، میر احمد میرلنار (له دې خفه اثار دی طایفه راوتلي ده) میر کیچو ، میر التیار میر احمد خان اول (۱۶۶۶-۶۷ ع ۱۶۶۶-۶۷ ع) میراب خان اول (۹۶-

۱۶۹۵ ع ۱۶۹۵ ع ۱۶۹۵ ع) سید زان (۱۶۹۷-۹۸ ع ۱۶۹۷-۹۸ ع) احمد خان

تانی (۱۷۱۲-۱۷۱۳ ع ۱۷۱۲-۱۷۱۳ ع) سید افغ خان (۹۶-۱۷۱۵ ع ۱۷۱۵-۹۶ ع ۱۷۱۵-۹۶ ع)

سیدت خان (۱۷۳۰-۳۱ ع ۱۷۳۰-۳۱ ع) سید میر خان (۵۱-۱۷۵۰ ع ۱۷۵۰-۵۱ ع ۱۷۵۰-۵۱ ع)

محمود خان اول (۱۷۹۳-۹۴ ع ۱۷۹۳-۹۴ ع) میراب خان دوم (۹۷-۱۸۱۶ ع ۱۸۱۶-۹۷ ع ۱۸۱۶-۹۷ ع)

میر شاه نوازخان (۱۸۴۹ ع ۱۸۴۹ ع) سید خان ثانی (۱۸۴۰ ع ۱۸۴۰ ع) خدا دادخان

(۱۸۵۷ ع ۱۸۵۷ ع) سید خان تانی (۱۸۹۳ ع ۱۸۹۳ ع) سید اعظم خان فلات اوسنی خان

(۱۹۳۱ ع ۱۹۳۱ ع) (۱)

(۱) بنادگار نیوشی فلات

د آزاد کوهستان طوائف

هغه طوائف چې د ابا سین د کوهستان په جنوبی برخه کې د اباسین پرد وادو واقع دي
شرقا او غربا د پتمی قول پشته په دی ، د دوی یوه برخه چې د سیند پر غرې غاړه د سوات
ریاست ته نژدې پرته وه د ریاست تر ادارې لاندې راغلي وه ، د کوهستان د هندو
طائفو نومونه ، د کورونو شمېر او وسای د اود و کرمي چې تر اوسه هم د پشته دستان په هغه برخه
که آزاد اوسی .

د طوائف نوم	ځای	د کورونو شمېر	وسله
چغری	آلاتی	۶۰۰۰	۸۰۰۰ مټره
مدخل	مدخل	۶۰۰	۱۰۰۰
امازی	پتیا و امازی	۱۵۰۰۰	۷۰۰۰
سالارو منصور	ګدون باجدون	۱۵۰۰۰	۷۰۰۰
اتمان خیل	اتمان خیل	۳۰۰۰	۱۰۰۰

دا طوائف د کوهستان په لاره کې د سوات پر غاړه پراته دي او د آزاد وو او
آزاد دي .

۱۳ چغری

د پشته چې د چغری په لاتیني تلفظ کې اوسېږي دوی په سوات کې
اوسېدل ، خو هغه وخت چې سوات د سوات په لاس کې چې وخت دوی د آزاد
کوهستان د لاتیني هلاکي ته وکوچېدل ، یعنې لاهند ته ولاړل ، چغری د پراووه لاره
ویشلې شوی دی .

۱- حسن دی .

۲- نصرت خیل .

۳- بېی خیل

۴- اکازی

۵- اسطری

۶- دور میره

۷- دیشی

حسن زې د چمرزو تر ټولو ښه ښوونکي ده ، د چمرزو زینو-چپه
 شپاړه س زرو کسورونه د سپڼي ، چه د آلائي ، ننديار ،
 اوکي ، دېشان ، کونش ، په کلي او اگر ور په کليو کې ميشته ده چه نيمی آزاد
 او نيمی محکوم دی
 چمرزو ليکنه د آلائي علامه لمانځه غوره کړې ده چه هلته وسيله آزاده ده او د-ولايه
 رياست کې څو کوسه شې گرزولای .

عادات :

ساده ژوند لري ، پخپله پالونکي دي ، تور کپيس او تور پټکي لري دادفديو
 ښوونکو دود او دستور ، آزادي ئې خوښه ده ، خوځان ډير لري ، تخمکي ئې هر
 شل کاله په بچه وېشل کېږي ، زيات خوراک ئې ورپېي دي ، استوگن ئې خوراوت
 او لوږ دي چه د لاس سم ورپېي استوگن ئې ښکې ته د سپڼي .

چمرزو ټولنه

چمرزو ټولنه د آلائي ټولنه ده ، امر ستو ته ئې د «اگر ور» «پکلي» او «کونش»
 علامه پرتي دي . له راوبده ئې په اوسنۍ پورې (د سوان درياست په حدود کې) نيټي دي
 شمال خوا ته ئې «ککيان» او آزاد کوښان او جنوب ته ئې د ټول علامه ده د آلائي
 او زدنوالي او بسور ټولنه د يرش مېله په پخپلسو کې دي ، او په اوآ ښارونه د يراري
 شوا ئې ښکېي کېږي ، هوانې ښارونه .

د آلائی مرکز:

د آلائی مرکز په اوس وخت کې د نند بار، دی او د نفوسو کثرت هم هماغه دی.

د آلائی مشهور کلي:

بغیله - آلائی - نند بار - دېشان - ترکړ - دودبال - بیال - جالکیان - شل
ار - قشال - سرخیلی - بلسی - یوگری - نوی کلی - هاو - کر - نسا - غازی کوت
نورا - اتلی - سیرلی - خاکب - کنار شکیاری - کوش - قره - که - د - گرام
جیدایا - جودیه - بمبل - ترند - شکلی - اکوت .

پیدلوار:

- ۱- حبوبات، غنم، اور بشی، جواړی، شولن، ماش، شمیر، بقی، او اوردغه
 - دا هالو تر مزارغو زیات کینږي.
 - ۲- خاروی، وزه، یسه، مېشه، خر، آس، فزیره، خړوسا، پوښي، دی دی.
 - ۳- ونډي، فره، نه، څنګلونه، او باغونه، دیر لری، نسو سنا دجو، ونډي، دیر دی
 - شفتا، او، انګور او توت هم کینږي.
 - ۴- ووحوش، د نافع، هوسیر، بزو، خر، بران، کک، کدو، ماش، مویش، شول.
- او نور ...
- ه- میزولات، شات، غوړی، وړی، وړو، کی او ...

آلائی صادرات:

شات، غوړی، وړی، بوټکی او چارمنز (جوړ).

اداره:

اداره دملوات (طوا) ایښه، مېر زده، خانان لری او دغوی، منځ، کونډ او کوم
یا زی، دیر دی.

۱۴- مەداخیل:

مەداخیل ئەفەندە خەل ئەن دوسقەزە بە بوە شاخکە پوری-م مەز بو طەنە کۆی ، مکر
پوسقاری قەبیلە ئەنی دەرەن بوە خانکە وەلی ، دەرەن قەزەم مەنەدینو ددوی علافی تە
پەدا مەز لۆری وە او دەرەن مەنەدین دسە احمد لۆری د جمعیت پەنا یارو ، چە
بوم شاخکە ئەنی بە چەرکەنە او دەرەن کە مەنەدین ، بە وزیرستان کی مەدەداخیل ،
مەنەدین بوە طاقە شە ، احتیال لۆری بە لۆرستان تە بە داتە راغلی وی ، ددوی د کورونو
شەمەر شیخ و زرو تە ریشی ، او دەرەن شەمەر شیخ سەر و تە ریشی .

عادات:

دەچاڤو کری ئەنی غوبە شەمەر ، دەرەن ریش و ریش مەنەدین ، یالو شکر دی ، پەخیل شیخ کی
کەنە او مەچەشی تەری ، شەمەر شەمەر کەلۆ کی د بچە بە راستە پەخیل شیخ
کە سەرە دیشی .

دەمداخیلو علاقە:

مەز شەمەر ئەنی شەمەر ، لۆری دەرەن ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ،
او شەمەر زەو شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ،
دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر .

۱۵- مەزلی:

د کورەستان دەرەن ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ،
خو تە ئەنی دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ،
دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ،
دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر ، دەرەن مەز شەمەر .

۱۸- کوهستانی طائفه:

دایمان برغزو په آزاد کوهستان کې یوه بله طایفه هم اوسېږي چه د کوهستاني نه یوای و پخاته ژبه اری او دوی غل خاونه فریش کښی خودوه نور روایتونه هم شته یو داچه دای ددوی زاد او ځای واددی چه دسلطان سکندر په وختو کی دې غرو ته را فرار شوی دی او د زمانې په مرور مستلمانان شوی دی یو داچه وایی دوی د د کویس په یا د کش په اقلارو شخه دی چه لومړی په لغمان او بیا په کونړ کی اوسیدل او ورسته پتوران ته راغلی دی . هغه رښت په مسلمانانو ددوی خاونه ونیول دي سپی ته راغلل او بیا مسلمانان شول .

د کوهستانی طایفې مشرې شقی دی او په اسلامي شخړو باندي ښکېک ولاړ دی ددوی اسلام د کوهستان تر اوږو پلواته ورسیده دی . ددوی کی حسانان او ريسان شته . آزاد سلج او ردور او رښتن خاق دی . پلادونه د قندهاری نه دی او د لومړی او سیمې ساری . پکسی شته . شهبه سیمه . والونکی دی .

۱۹- ترکانی:

ترکانی هم د آزاد کوهستان د ولس اړه او مشهوره قزاقه ده چه په باجوړ کی اوسیدو . د خاوند په لوی سر کی . د غرو لویو سیمو او پلا لیکې چه پودنه د مامو نه د اخیل په دسلارزی . وایي . د کوه مشهور . خاور خاونه دی .

- ۱- سلارزی .
- ۲- مامو نه .
- ۳- ترانیم خیل .
- ۴- چارمنګ .

۱- سلازی:

سلازی په لړۍ سر کې دوه ځایونه لري یو «سډین» او بل «امدک» دی. سډین خپل منځ کې دوه ښاخونه لري: یوه ته «لرسډین» او بل ته «برسډین» وایي. لرسډین د «چندول» ریاست ته نژدې پروت دی، خود چندول او لرسډین تر منځ فر برید دی چندول ته د تڼګه راتڼګه نوم لاره د سلازو ښاغود لرسډین ته «ډا کور» وایي لږای تللي ده.

برسډین «اسمار» ته نژدې پراته دی، چې په منځ ښکېلې ټپي غر وېش دی چې دې غره ته د لږۍ خرواڼی وایي. لږۍ او ټپي لږۍ ته په دې ساعته کې زیات شمېرې لاس ته رسېږي. «امدک» هم دوه ښاخونه لري یو «بر امدک» چې په «ټاټوار» مشهور دی او د لار او برسډین تر منځ د چندول خرواڼه پروت دی او بل «لر امدک» چې د ماواند وایي د «ښار» دریمست په طرف پروت دی.

۲- ماواند:

ماواند په لړۍ سر کې دوه مهم ښاخونه لري چې یو ته «اود» ماواند» او بل ته «دود» ماواند» وایي. د دود ښاخ دوه ځایونه تر لاسی وینګه د لوی ماواند او ښه دواړه ماواند ځایونه دي. د لوی ماواند د ښاخو د لوی ځای ته د «سود» خپل وایي. خپل دود ښاخ خپل «ماواند» خپل او «سلازی» ته د «اود» ماواند وینګه ځایونه په لاسی وینګه تر لاسی وینګه.

پروانې د دود ښاخ ته (د اود ښاخ ته) دوه ځایونه وایي: «اود» خپل او «سلازی» خپل.

د «اسمار» د دود ښاخ او د «سلازی» د دود ښاخ تر منځ د لوی ځای په «سود» خپل وایي. د «اود» ښاخ د لوی ځای په «سلازی» خپل وایي. د «سلازی» د دود ښاخ د لوی ځای په «سلازی» خپل وایي. د «سلازی» د دود ښاخ د لوی ځای په «سلازی» خپل وایي.

همدا راز محمد هوتک د پتی خزانې لیکو لیکې د « قمر فیهت نامه » له کتاب څخه چه پاتېر خان کاکې په « ۹۲۹ هجری » کال نظم کړی و؛
په حکایت چه د کاکې لیکه په باب کې نورې لیکې د افغاني اېدم درست محمد کاکې دغه
قیمت نامه د ناظم زوی لیکې په دغه پاتېر خان په (۹۱۲ هجری) کال د کاک لیکه
د زیارت د پاره هر اشته تالی و (۱) دغه حکایت دهی .

هسې نو که حکسایت دی
چه پتی شېخ تل چسارې د تی
چه فیهت تی زاته ضا تی
اوری شېخون له تل ملید و
ورپې لیان تر ویاخت کاک
په ژوند او په تار ووی
مبادت تی ژوند و واک و
پایه کوی ووت په ستا رښه
خپد کی مدبره سماد و
په زړه کیم له تی قوت حکما
من سبا او هر یو یو کاک
په ککله تی لید و کاک
په خپل واک و کاک و کاک
په خپل واک و کاک و کاک
له کاکې تی واک و کاک و کاک
کاک و کاکې تی واک و کاک
د کاکې تی واک و کاک و کاک
شېخ او د کاکې تی واک و کاک

له نیکس اور وایست دی
دور سمه کاکې دوی دی
د ښکونو له خولې وایي
په کاکې لیکه زامه و
تل و تل بی مبادت کاک
توی تی زوی په کاک لیکو و
اوپر شوی و او نو شوی و
چه په کاک لیکو و کاک و
د کاک لیکو و کاک و کاک
تل تی واک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
په کاک لیکو و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک
کاک و کاک و کاک و کاک

احمد خیل اکبر یہ دہہ بالا کی اور امی فونڈی یہ تنگی کی اوختہ ہم
شرعیہ اور احمد خیل او یہ کڑہ والو کی اوسے
اور دہہ بالا کی تنگی پوری تکرہ درجہ لارہ او دہہ بالا اور شرعیہ
شرعیہ پورہ کی او دہہ بالا درجہ لارہ والو اول احمد خیل او کڑہ
والو کی

[illegible]

1000

دو طبیبان ہیں جن کے نام ہیں: ایک مولانا محمد علی صاحب دہلوی، دوسرا مولانا محمد علی صاحب دہلوی، جو مولانا محمد علی صاحب دہلوی کے بھائی ہیں۔

[illegible]

پاکستان کے لیے ایک نیا دور کا آغاز ہو گا۔

...the ...

1. $f(x)$ 在 x_0 处可微, 则 $f(x)$ 在 x_0 处连续. 反之, $f(x)$ 在 x_0 处连续, 则 $f(x)$ 在 x_0 处可微. 故 $f(x)$ 在 x_0 处可微是 $f(x)$ 在 x_0 处连续的充分必要条件.

ار چینه سره یلون شریکه دی. خودلنهای نه تر داوایی پوری یو کړه. اوله داوایی
خښه تر اسد خپلو پوری یو کړه. اوله اسد خپلو خښه تر ترایی پوری ایجه کړده
ار له ترایی نه تر لمپدا نلک پوری یوه ایجه کړه. اوله مپدا نلک خښه تر سړي فلا او هجوم
فلا پوری یوه کړه. لاره ده.

سید (نظیر)

سلسلہ تھیل طابقہ بہ تونگی، وچکوت او کوشل کتوئی پراہ دی ندوی
شہر فریبا دري سوہ کچی
او وچکوت خشتہ تونگی پری دري
خاور کروہ لارہ

بابو خیل :

دا یوه وړوکی چې ده چې څه په پښتو څه په سمنو او څه په تېل گري کی
پرت نه ده ، له پښتو څخه تر سمنو پورې یوه گروهه او له سمنو نه تر تېل گري پورې
د ري گروهه لاره ده .

10

[illegible]

عادل خیل

داماد عبد الرحیم خیل بود نیمه ده . دانایم و خیل منبج کی دوه یلاره دی ۲۵۰۰۰ خیل
 ار کو خیل . عادل خیل و خیراته سوه ای . ده سل خیلو له برسر شغه ترکوز
 سرتو ری خونی کرده لاره ده . عادل خیلو بر سر ده ناو کی وائی . له ناو کی شغه
 پوه ایساو دخیری به کینه ده خانی نیراته او بیچی ده له ناو کی نه را پوری
 اخبر ده ده اف روی او ناو کی تر مشغ نیمه کرده لاره .

سنگو خیل

سنگو خیل د ری یلاره ده ده گه خیل مشوم یلاری او غی خیل . سنگو خیل
 د خانی شغه تر خیل خیلو پوری براته دی . خانی نه را غی خیلو پوری له کرده
 لاره ده . خانی شغه یاره لار براته خانی ده .

۷۴ صافی

صافی خیله د خیراتر د خیلو یخه ده ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده
 کی او خیلو یخه ده ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده
 ده خیلو یخه ده ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده
 ده خیلو یخه ده ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده

صافی خیلو یخه ده ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده خیلو یخه ده

صافی خیلو یخه ده

صافی خیلو یخه ده

صافی خیلو یخه ده

صافی خیلو یخه ده

۲۶- اخځکزی:

ا ځکزی د پښتو بډوایه او مشهوره قبیله ده چې په غره نسله د «بارک نیکه» ته رسیځي او د قندهار د ولایت او پکتونستان پروسې پرتمده د دې قباې یوه برخه دا قباستان او له برخه د پکتونستان په خاوره کی اوسی د دغه سلطنتوره اوچنگیا ای قبیله ده چې نوم د اوقوی زلمیان لری .
دا قبیله په لوی سر کومړدوو پېوسره پیاچړی چې پوی ته «گوچن» اوای ته «بادین» وائی ، چې دامره پښه هراته نوري خاناسکي لری .

۱- گوچن:

د گوچن مشهورې خاناسکي دادی ، اندوزی ، هارزی ، حمېدی ، اشی زی ، سلیمان زی ، ادرکزی ، ملی زی ، شک زی ، کوزی ، خواجی زی ، مردوزی ، هتمان زی ، سالجی زی او نور .

۲- بادین:

دا بادین طایفه مشهورې خاناسکي دادی ، غېوزی ، شمشوزی ، بانزی ، کاکوزی ، شاپوزی ، میرال زی او نور .
وايي په دغه نیکه سرسره سر گوچن او بادین یو بل زوی ده ای شیر « پناه» هم درلود چې دغه خټه ای لاندی پاته شوی .

دا مشهوره غمزی ، هارزی ، ملزی ، کاکوزی او ساجیزي طایفه ا کشر ، د پکتو پوځان په خټه د اوسیدونکو د هغه طایف نوروسرحدی و شری کی پښه دی او متکزی ، غمزی ، اندوزی ، هارزی ، سلجی ، کاکوزی ، آهر ، شکزی ، دا شکزی ، شغل ، کشر ، سالجی ، د غمزی ، ککزی ، ککزی ، آهر ، شکزی ، اندوزی ، غمزی ، اندوزی ، ککزی ، شغل ، اندوزی ، ککزی ، ککزی ، آهر ، شکزی ، پنه سرحدی ، د پکتو او ککزی شری .

مبداء خان اخیگری مشهور غازی او مجاهد چه د کابل د شیر پور په جنگ کی چه
د انگریزانو د تیلاور برخلاف کده شهید شو له همدی دیار شهید

۲۷- اور مز

اور مز هم د پښتو مشهوره قبا له ده یخه اصلو تالابی بی بی د پښتونستان د کسی
د غره لمنی دی خو وروسته بیاد پښتونستان کسانو کرام دوشه هم د افغانستان
د لوگر علاقی ته را کوچیدای دی
د اور مز یار دشر خبون په پنځو زامنو کی کشر زوی دی
د چمنی میا عمر صاحب د اور مز دشر زامنو نومونه داسی یادوی
سنگووی ، منگوی ، سگور ، شکتوی ، زیق ، مشوی ، پتویان ، دهری
کافی کرام ، سران ، کوخی ، خضران ، دلوک ، دالان ، ملائی ، سیدانو شایان
دوه توی ، سین ، شایل او بوکی

په کسانو کرام کی د اور مز په کسانو دایندو ملایان آزادی شهید (۱)

۱- بیکنی ، شپینه کوره

۲- خرم جسانی ، شلویت کوره

۳- ملا تانی ، شپینه کوره

۴- بیکنی ، دوه سو ، کوره

۵- جرانی ، شل کوره

دوی دیر ذاک پلان او د ریج ذاق دی د پتلی مشق کی یوه مشهوره قبا له دیار کی

چه د اور مز د ورور ذاق د دهری زوی کاکړ لکه او د ملاکان د پلوت د دهری
او خراسی لکه هم لری

قیس

په دې محایه پوری د پښتونستان مشهور قبا له سران شایان شوی

(۲) حیات افغانی ۵۵۵ مخ

ده ، او اوس هغه خوراک چاره چسبک کي (د زور او مړي وي نو پښتانه د تور بالي ه
يا د تور زن ه ورته وايي چه همدا شان د تور بالي توب ه د زور توب
په معنارالحی .

تور بالي توب د پښتوا لي مهم رکن مل کپڼي ، هغه پښتون چه تور بالي ه وي
پښتوالی په قانون دغه پښتواله ښکړي ناله شي ، نو ځکه د توره ه د پښتنو پيژوند
کي دودا مهم دول اوبوي ، حتی پښتون له هغی درملی څخه چه دنا ته رالحی ، توري
سره آشنه کپڼي او د زېږېدو په او مړي ورځ تي توره او قبر آن
سره نه ږدي .

پښتون پلار له خدا ه تور الي وي غواړي او پښتون محلي غواړي چه هر
څوک دده توره وسپاري . پښتني پښلي تور بالي پيچلو سندر وکي يا د وي .
تاس د پښتنو پيچلو ا څو ام د ا لندي . واروي . چه د پښتنو د ملي روحيا تي
نمايشه کي کوي .

که بري توري غواړان لي به تورو مړينه

مايه مړواو باندي ډير خندا ي دېنه

ځکه مړواو راله کړشي سوېنه

چه دى شيدې د پښني زودلي دېنه

د مېړې چا ځکه ي وارخط ولاړه مې

تو نيماي موروې لاره ور سره لږه

توري وده بري به مړه شي

چه توري وځي ښوي که څه

چا ځان په چسک کي توره وکړه

چه توري ښکړي نو به څه کړي

توره چسک د اړه د اړي

چا ځان په چسک توره نه کړا

ه شمال د ځان د پښتو يو وړ بالي پلار هم توره داسي ستاير ه

زه شو شمال څنگ تر هسي هنر جار شم

بي د توري خلاصې نشته په بل کار

په هر گڼو مړ گڼه نشي کار تمام

په خالي ميدون هر يو کيډه مړي دي

ش گمار د زمانې شو شمال څنگ يم

په ځان کښه مړ باوري د ځي توري

پښتانه چه توري ښکړ کيډه د توري

په ځکه د توري شدي د توري

مړي توري په توري توري د ځان کي

د ځان په ځنگ مړ وړ نه توره

۲- غزا :

غزا پشته نه هغه مقدس جنگ ته وائي چه د دين او وطن له دښمنانو سره د حق د پاره کېږي ، او دغزا کلمه د پښتو په روحپالنو کې دومره اغېزه لري چه په بعض اړوندو سره نيسي او ي او واژه تول دغه کارۍ او قرباني په ميدان ته حاضر پيښي او هېڅ لوی مخالف قوت ددې درې حرفې کلمې سره مقاومت کولای نشي ، نو که چه پشته دغزا گڼل او پياوړې دواړه دغزان په گټه والي که نه جنگي وگانه غزاي او که په دې لار کې وېشو شهيد دي ، نو دغزاي او شهيد په خطابونه دواړه د پښتنو په زړه دېر مقدس کلمات دي ، او اکثرا پښتني د پشته ددې خطابونو په آرزو ژوند کوي .

د پښتنو روحپالون او مذهبي لارښوونکي چه له زېري غريلو او ساز سره د خفه تېر په وړې خوږ غزه په وخت کې زېره غريل او هغه ساز او سرود چه په غزا کې شرکت وکړي دواړي اخلي دوي وائي هغه آس چه دغزا په نيت ساتل کېږي هغه آس خدمت کول ثواب لري او هغه آس ټول اجزا دسانو ننگي د نيکۍ په پله کې اچول کېږي او هم وائي چه دهر چا دپاره يو يو ټوپک او يوبو آس دغزا د پاره لارم دي .

پشته د غزا نه په مخصوص مقام او احترام ټاکل دي ، او د اعظم بهرني گورنۍ لورې .

۳- ناموس :

دا کلمه د پښتو په عامه استعمال کې د پشته اصطلاح شوې ده ، او اصطلاح کې د وطن ناموس ، د ملي ناموس ، د حقير ناموس او نور هم د ناموس تر هغه ان لاندې لسته راځي . پښتني د پښتو شپل ناموس نه پر گران دي ، نو ځکه د پل د ناموس هم احترام کوي د غزا په کال چه پښتني د ننگيان له خپله وطنه ايستل شوي که چه د پل ننگيانې شپي

دېشنه په لاس کېږي چې هېڅ دولتي سترواکي نه وي ورکړه کړي له دې لامله چې خورا دقت
کړي سا اې او په دې شي ځایو خاوندانو ته سپارلي - دېشنه ناستان مشهور شاعر
حمید بابا وایي

چه دبل نژادک و ساموس سا تالی نه شی
و به به سامی خدک خیل نژادک و ساموس

دهند وستان بختون شهنشاه شیرشاه سوری هم دینتوانی دیو رفتی و کی به اساس
خیل روی به سزاور کره ، وانی چیده روی کومی هندوانی تمیبه او به یه او و کی
ایده به کنای و به دهفی هندوانی به به شیرشاه عرض و کر ، شیرشاه فرامیل چیده
روی دهم خینه بیله و خه کری چیده هندو و به و گوری خود تواریانو به دیو زاری
چه هند و تهی بقو و کپی هندو دینشاه روی و اخیه - شیرشاه و به و بیله چه هافو چیه
ستان حق و اعلام و خواص به به تمیبه رضا هغه بهی نوستان شوند (۱)

۶۔ گوند:

گوند اگوندی پیتنو کی ورقم ازنی او بارت بازی ده چه اکثر ایتنو بدنی
او ده جنگی سبب گردی بارت او بارتی به نوره دنیا کی چو دین و شراب و سره
سم وی او در دستیر و گرام داری البته گورنی و مسکن د پیتنو گوندی جنگه
چه دشا ناو او دوفوفی مشرانو له و تاملخ و رانی کوم به و نوری خیل قوم دشان دتخصی افراسو
دباره ایتمال کری نه شک دتقوم او بر دتجی باعث گردی
گوئند بیا گردی دپیتنو مشرانو به جنگی هم چینی وقات او کیه دینا کوی
چه به بیای کوی سبب گره تریه نوره تی او دگورنی و نای بی و دتجی و نوره
هر صورت دپیتنو دستان به شیان پیتنو کی گوند او گردی دیری تی دگوندی
که دتقوم بوی تری و نوری مشرانو اری و سبب گره نای خوی اکی هم ندی

and the other two are the same as the first two.

مثلا به قوم کی دزیار او کوشش اولودوالی سس تحریر کوی . شیخ یوگونند نهقر اری
چه هغه بل نرد . ورناندی ولارشلی . خودا گوندی هغه وخت کپوری شایینی ی چه دهر
کو ندرقات به شور کارونی کی صرف شی لکه دپله روزنه دعام یالنه دلا رو
اولو نو چودونه دکای دخوار او فریب غم خوری لرنه یانور .

۷- تیزه :

هغه دهر ی ته وائی چه ددوو کوندو یاددوو قیلو اویا ددوو دلق ترمنج د صالح
یا تطل اویا تر ون به غرض ایندوله کیتی . . یا بل عبارت داتپنه دهغه معاهدی
حکم اری چه ددوو متضاد ددوو دیشنه به شیخ کی لاس ایک شوی وی . مثلا
که دوی قیلای سره به چهره وی اویا دوا دوی خرا دی دقو اری چه خپله جکر .
تر یوه معین دشته پوری وخت دوی نو پیل شیخ سکی تیپه زدی یعنی مسامحه او تر ون
کوی . داترون دومره اینککوی چه یوه شو مهم دهمه دساتو اواقدام او جرنات کوی .
کله کله داتپنه به قوم قضائی پیشو کی هم استعمالینی اولونه نو دساتوان به معنا
راخی . به قضائی پیشو کی نو پیلینی تیپه سکی او پیلینی درنی وی . یعنی دتیپو اهمیت
دپیشو او جرائو به اهمیت اری . که چرم دروندو . نو تیپه هم در نیلی نو که چرم
سیکوی تیپه هم سیکوی . دیشنه نشان دیشنه مرد قیلو سانه سانه تیپه اری
اودیشنه به نزد تیپه ساتول او . گنارده .

۸- بدل :

یه دیشنه کی بدل « دما شام » به دشت اسمما لپینی . نو دیشنه شیخ و دشت شیل بدل
چاته ته به پریندی . لکه شو شحال شان چه وائی
خو و انلی به غنیمه ایشا . سردنه شوب کسه خوار ده کانه آوام
بل های داسی توصیه کوی .
که به توره پی شواب و کپور دی ده
که وجود دیشنه شوان آزار کاندی به شوب

پشتیان ته لکه غنګه چه له د پشتهانو غږه بدل اخيستل د پنهان مهمه وظیفه گڼي مېدا
 شان غېلوانو ته د نېکۍ بدل ور کول هم خپل وجداني فرض بولي . خو بدل اخيستل
 په کوم مخصوص وخت پورې ندي تړلي ، که هر شومره ولخته پټي بيا هم پښتون خپل بدل
 ته بريښي دی لکه غنګه چه مثل کوي .
 « پښتون سل کاله پس خپل بدل واخيست » ويل شي تلواړ می وکړه .

۹- چيغه :

د دې کليمې لوی معنا په زوره آواز کول دی ، خو د پښتوستان د پښتنو چا
 اصطلاح نه آواز دی چه د دښمن د دفاع د پاره د شې او کور وکلي خبر کړي . په بل عبارت
 هغه چيڼګي نارينه چه پشته په چيڼګي مېړونه د حېلي يا دفاع د پاره را بيا شوي
 چيغه دمسکر د تيارسي ، د تروم حېثيت اري اوښته لکه چه د پښتونستان پشته په دېرو
 متجاوزينو له حملو او چيڼګو غږه پيچ وخت وړکار شوی دی . نو لکه چيغه د دې
 په نزد يو مسکري اديت او د قوماندې او پياوړي لځلای لري .

۱۰- بر مته :

دا په پښتو کی يو مخصوص رسم دی ، چه که يو څوک د بل چا حق ته ور کوي
 او هغه بل څوک د دې د پاره چه هغه پر دسري څخه خپل حق واخلي ، هغه مالي يا سړي
 د بر مته پناه په زور وړي او د ضمانت په ډول يې له پناه سره ساتي خو کوم و شت چه
 خپل حق وروړ سيڅي او هغه بر مته پر ته نه منفي شي او نه ته ور کوي .
 دافنگر يزانو په وخت کی چه به د مسکريز انراست مسکري حکومت پښتونستان د قبايل
 لځلي توپيالي مشران پښيان کړل شو پښتو به د افنگر په واسطه د افنگر تر څخه
 څيری رومي را وړلې او تر هغو چه پټي پښيان خلاص نشول هغه پر مته به يې تړي کولای
 نو افنگر يزان اکثراً مجبور بدل ددوی پښيان آزاد کړي او هغه بر مته پر ته لا نه
 واولی .

۱۱- دایره:

داده دښمن ګډوډول چال دی چه به قارسی ورته دښمنون وایي ، دښمن به
دی چال به به به دښمن ګډوډول چال دی چه دښمن دیر نوی وی او نه داسی دی چه دښمن به
دښمن ګډوډول چال دی چه دښمن دیر نوی وی او نه داسی دی چه دښمن به
دښمن ګډوډول چال دی چه دښمن دیر نوی وی او نه داسی دی چه دښمن به

45-12

۱- که در این زمینه، یکی از گاه در بحث و به اصطلاح دوی معنی وی لری
 بود، با چه در که در حد نظریات و سائنس که معنی همان نه و او به به یا کنار و آن از
 قضاای سائنس او با حد و سائنس که در حد نظریات و سائنس که معنی همان نه و او به به یا کنار و آن از
 به در که در حد نظریات و سائنس که معنی همان نه و او به به یا کنار و آن از

۱۲. یو غل:

[illegible]

31-5

بسم الله الرحمن الرحيم

که د مصالحه معنا ورکوي، وايي، د بلای له بلای سره روه وکړه، يا وايي، ورما
او ستار ووهده.

۱۸- سور لاسی

د پښتونستان د ښوونځیو په اصطلاح کې هغه قاتل، وايي، چه پخپل لاس نه قتل کړی وي
دا په هغه وخت کې استعمالېږي چه قاتل مساون هډولاری و د سزا ورکولو په وخت کې
مساون سور لاسی نه بلل کېږي او سزای لږده ده سور لاسی، د کلمې سره د قاتل
وجه شته، د هغه قاتل پخوانو سره لاسونه وي.

څلور مه بر خه

پښتوستان تحریک:

د پښتوستان له تحریک څخه مقصد، واکړی د پښتونستان، کلمه نه ده بلکه
د مسلمانانو، هره یوه پښتوستان د اوښو ننگو د آزادۍ خواږی، تحریک دی چه د پښتونستان
په ټولې لوی او سېدونکو ټول ټبرونو کې مقدس تحریک دی، ځکه د خورا ډېری زیاتې
فریالې، واکړې، دې چه ددې اوس ددوي د زړو، زور کالو د قدر پالنو نتیجه ده چه
ددوي د آزادۍ خواږی، تحریک دی، پښتوستان په مقدس تحریک تبدیل شو.

هو، که پښتوستان د اوښو ننگو خورا ډیر پخوانی تاریخ، څیر شو، ټوله لومړۍ
سړۍ څخه چه دوی، د آزادۍ لور کې پښتې باختې او پلې څخه د هند واکمنۍ جنوب خوا ته
د املې له پښتوستان، د ټولو مسکونو په لور کې څپاره شوې، دې له هڅې څخه
پښتې له دې ډیر ډېر واکمنۍ دوی همیشه خپله آزادۍ او خپله ورشو په ډیر
لور ته ساتلې ده او هر چا چه ددوي پر آزادۍ باهکې تېساون سترې دې دسوک جواب وې
په لر کې واکمنۍ.

ددوی مهاجرت له آریانی مرکز څخه د (۲۰۰۰ ق م) پراخوخوا کی وینښی
دري لېمزه کله پخوا ،

ددوی مهاجرت په وخت کی د پښتونستان هغه لویوله چه د موفیت اوڅي منظری
او اوښو له نقطه نظره دغه وخت په ډېرو کتابو کی ډیر یاد شوی دی هغه
دالاندی رودخانې دی ،

۱- دکوټ (کابل) رودخانه .

۲- د کرموه (کرم) رودخانه ،

۳- د گوټر (کومل) رودخانه .

۴- د ورسان (کور) رودخانه .

۵- د سونې (سوان) رودخانه ،

ددې رودخانو په درلودلو او پخوانی آریانی فوټل ۰ څخه شول او مطافه آریادونی
دراوډه سره له دې چه کپول کپول و شیر و شیر و او سیدل بیا ه . په خپل منبع کی ښی تڼک
رته طاهره درلود او د دې په هم اوښادی سره شری کیدل . کله چه د پښتونستان پر کومه برخه یو
تجاوز وشو ټول به په یوه سلا او یوه اراده د هغه تجاوز څخه دریځله

مړلا په ۱۳۵۵ هجری قمری ۱ لسلطه تر میلاد د دغه چه د هخامنشیانو
لور وې او هغه وړاند شاه سیر و سیر تر ۱۳۵۵ هجری قمری وروسته بابل
نښی او فاس فتح کړه نو د افغانستان او پښتونستان د وری ته یې هڅه کړه خو د
جنو پښو پښتون په دې ورو کی د پښتونستان د کابل او و هم د افغانستان
او سیدونکو د سیر و سیر په پېښ کاله شور و سخت جنسگونه وکړه که چه هم یو وار
سیر و سیر د پښتونانو لور کړه د وروسته د سیر و سیر په دغه هڅه کی د خلکو د تڼک
د وخت له کانه راتړ شول او د پښتانه په ډیرو ځایونو کی یې ډیر تلفات وکړه .
سیر و سیر د افغانستان په شاوړه کچه هم د پښو پښتون د شاوړی په شان د سخت
مقاومت سره هڅه وشوه د هغه په پایله کی پښو پښو اوښو اوښات تلفات

رو او چیل ، خویه بای کی د «دربیکاو» طایفی (۱) به فشی روشت مرسو .
او خوک وای چه په مرغاب کی وژلی شوی دی (۲)

لږې تلکړه څخه مقصد دای چه هغه منشا نو که هغه غار او نور ولايتونه پخپله
نېغه کی راوستل خود پښتونستان شاوړه ټپي دهغه . وخت د پښتونستان نښانو د مقاومت
له کبله و نه ولای شوه تر خپل نفوذ لاندی کړی او هغه شان آزاد پاته شول لښکه په
پانډو .

د هغه منشا نو تر زوال وروسته حکومت به لوی به حمله چه تر اسلام دغه د پښتونستان
په شاوړه شوې ده هغه ۴۲۷۵ قبل الیلاد په شاوخوا کی دیوشانی سکندر له خوا وه
چه د هندوستان د نېلو په فرض وروسته خود هغه تر هغه چه هندوستان ته رسېدی .
افغانستان او پښتونستان کی د داسی سیمو ولسواکي سره هغه مخ شو چه د
تول اچکړ څوک له پدې فرور شو کی حصار ورو لږم دی پخپله دوه وار ، د پښتو
لاسه ټپي شو .

د ۴۲۷ ق م په پسرلی کی هغه وخت چه سکندر د هندو کش د شمال لخوا د هندو کش
چنوبی خواته حرکت کاوه دده مسکرو رسول او شل زره پانی او پنځوس زره سپاه ورو
چه لږې جملی څخه په غالب گمان هغه کم او پانډو آسیائی وو . د خوارک د کول
له لاری په اسو ورغیو کی د کوه داند هغه نظامی قلاته راوړسید چه دوه کاله ټپي دهغه
چور کړی وه . دغه غلای حاکم ټپي معزول کړ او هغه ټپي ټکنا نور نامی و ټاکه
خپل څه سترې مسکرو ټپي هغه پرېه وژل او پخپله د «دربیکا» (۳) د پسر او خوا ته

رواړ شو .

(۱) چه در پسن چه قول د شرقی آریه ناله وایو څخه یو د پانډو

(۲) تاریخ افغانستان ۱۰ ج ۳۹۳ مخ .

(۳) د پانډو پسر او خوا ته یو فوجیت چه معلوم نه دی . پر وختس وادیت ارمگر نال هغه

د پانډو پسر او خوا ته یو فوجیت وادیت ارمگر نال هغه پانډو پسر او خوا ته
د پانډو پسر او خوا ته یو فوجیت وادیت ارمگر نال هغه پانډو پسر او خوا ته

اوهم ئىيى سىمىمىزە دىيانىدى دېرە تىگە كۆرىۋە ، پىشپاشا ، مېچور ، شول ھەتتە فلا تى
تەلپە كىرە خويىيائى مەم ئىمانىۋە دىخىلى آزادى دىيەنسا ئو تە تىلپىم ئىكە اود فرو
سرو تە وختل ، مىسكىر سىمىمىزە دىمىرە ، پەقەتپ شوى و چە دەنى فلا يۈە تېرە ئى مە
يىرى ئىخودلە ، لە پىخە ئى و ئىرواۋە اوهم مىر شوك چە پە ئى پىشپون لىدە كە بو داۋا كە ما شوم
كە ئاۋا كە پىخە قول ئى يە دىر سىفا كىلە دول وژل .

۱ ھەتتە نە وروستە سىمىزە خىل خەلىپىگە كىرا مىرۇس پە قومىسا دى ئى دى كۆنر پە دەرە
كى يىر پىشور دل او پىشە د د سواست پە سىمىزە پە قىلارە رەمى شو ، د ھەتتە ئىللى
پىشپون چە د سىمىزە درا ئىكە دار وىدل ئىللى شىلارە ئى اور وا چىلارە او پىشە ددى
د بارە چە دىشپىن پە لاس ورنىسى فرو ئو تە وختل ، وروستە سىمىزە دىسار لە لارى
د پە چور ، چىندول دىشپىنور سىرە لاس اوگىر پىلە شو ، سىرە ددى چە د سىمىزە
مىسكىر قوت پىشور دىرە ، خۇ پىسا مە پىشپون دىخىلى آزادى سىلارە دى بارە لاس
پىلە خورامىت چىكۈتە ورسىرە وگىرە اود پىشپون مىسكىر سىمىزە پە دى چىكۈتە كى پىشپون
دۈرە سىرى پىشپون كىل او (دۈرە لىكە او دىرە شىلارە) ئىللى ئى پەقەتپ شوىل (۱)
او خىكۈتە چە دىشپىنور ئىللى دىشپىنور پىشپون شىلارە دى مىسكىر سىمىزە پە دى شىلارە
ئى دىرە دىللى ئى سىمىزە مىرە وگىرە چە شىلارە دى پىشپون ئىللى شىلارە شى (۲)
ئو ھەتتە وروستە سىمىزە دىشپىنور ئىللى دى شىلارە ئىللى شىلارە دى شىلارە چە ھەتتە مەم
د پىشپون ئىللى پىشپون دى سىمىزە دىشپىنور آزادى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە
مىسكىرە وگىرە دىشپىنور سىمىزە دىشپىنور ئىللى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە
ئىللى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە
مە تە ئىللى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە
پىشپون شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە
پىشپون شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە

(۱) ئىللى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە

(۲) سىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە دى شىلارە شىلارە

دی رجوع وشی) دسکندر سره دپښتو نښان دپښتو ښکونه او مقاومتونه
 ازی پدی فرض و ، چه پښتو خپل لسان ددود غلام کولای نشو او نه شي
 چته چه ددوی پر پښتني خاودی ددود و حکومت دی ، نو لکه شي د ښکندر
 موندی قوت ته هم غلډه کښې نهږ ده اوهر راز فداکاری به حاضر
 شول .

۲- د اسلام په اېشدا :

په ۲۳ هجري کال چه عربو اارس ونيو اود يزدگر په تعقيب د افغانستان
 سرحدی ولاياتو ته داخل شول ښځه چه تر يو څه لږکې د سهل بن عدی او
 حید الله بن قسان په سر لښکری- د کرمان ولایت ته راوتی شوه څه نور لږکې
 تر هم د حکم بن عمر د لښکري تر قزاقی لاندې د چلو پښتو نښان دېلو چښتان
 پر غوړی شول دسکران پر ولایت داخله په دغه وخت کې د پښتو نښتان دهرې
 پر شې اندوه دغه په دېلو مشر وویي اوده درلوده اوهر یوه د ښځه په تعقب
 شول .

د عربو لښکران د ابرارو هایدو پر اوس خرقه واور دېلو چښتان پر سکران
 سرته وگرځېد او دېلو چښتان دهرې پښتو ښځه ته ورو رسېدای و او دغه
 لښکران د پښتو لښکران چه « دیوانج » نومېده وروسته شول .
 په ۲۹ هجري کال دېلو چښتان پر سرته د پښتو نښان دېلو چښتان په شرف
 شول لښکران دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته
 دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته
 په ۳۲ هجري کال دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته
 دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته
 دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته
 دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته دېلو چښتان ته وروسته

خود پښتو نستان د پښتنو د آزادۍ سلیول خداسی سیکه او وډو کي خبره
« وچه داسی خیشی به هغه به پښتنو مضم کړې رای ابلکه پر پښتنو حکمرانی
کول د پښتنو د ملی روح وړلوه ، او پښتیا به به یخ صورت تحیل ملی روح وړل
ملی اشق ، نو همداسی د پښتو نستان پښتو به یخ سر دیت لیکر او نه یی
دده حکومت د پښتو نستان پر آزاده محکمه وماند . بار وچاپاره شو دهند
خوا ته تر مضم وکړ او په ۱۵۲۶ م کال یی دیانویت په میدان ایزام
لودی د پښتنو د لودی خاندان پاچاه پښو وچاپاره او په هند کي د لودی پاچاه
حکومت سقوط وکړ ، دی وضعیت دهند د پښتنو ویني به «وش و او ستای او دهند
لجای تو او پښتنو د بابر برخلاف ملاوی و ترای د فدا کاری- میدان به ستم
شول او بابر دهند د بابر د پښتنو خصصه سالار شې خان سورتی دهند په وروسته
شیر شاه سوری شو د آرامی کوله په خوله نسکې ورتی هر گه یی هر ناسی
پښتانه په مخالفت مضمی ته ولاړ و .

دربار ترمینوی وروسته به ۱۳۳۰ هـ کال چه نامه ذوقها وون پادشاه
دینچه و مصافحت لاشدت ووند اوشر شاه سوری عملا همایون چه مقامی
و دریده او ای کال کتی به دیر و غیره پختنی مشک پر عساکر
کره او به یوه چکره کی شو نو دگنگا دسیند پر شاه به همایون او داسی
سینه هاتی و دکره چه همایون لادیری وادته هاتی شده خیل کسان به آمده سره
د گنگا سیند به وشر شاه او که تی و نظام نامی سقا به داد زوایر سیدهای
تروند تی تمام و شویا هم چروندی «آگری» به راور سیند د پختنی هیت او
فوت داسی سراجینه کوی و به شیخ لاهی شای نه و دکره او به دشاهی
پر شکت کینما سقای شو به یوه شاه (موت و سقان به ووت : کسان به و شای
شایه و دهم قیامت و نقو او ددک داسی سمونی ایران کور : او به طریقه سب

درويش نياو کورنۍ (۱) :

بهمدي وخت کې د پښتو نستان په دوخانيو او کي يوسړي پيدا شو چه له روحانيت سره ئي نومي سياست هم درلود او څنگه چه دملکو په تېراوښ خپرو او نويه خو را کښک هم ئي د خپلو مشافت ته ملا وتړ او د يو لوقه قومى تحريك ئي شروع کړ - داسې دبا پرېده او دنده چه طرفدارانو ئي د «پيررويشان» پنا مه ياداوه او مخالفينو ور ته هېر تاريک وابه .

پلار ئي سيدالله نومېده اسلام دغه دار نويه قوم او رڼو چه وروسته د پښتو نستان کلتور کړم ته راوړ (۲) .

پير د جهان متداوله علم له اسلامستان کي انځورې او ملا پاتېده څنگه اوسنې وه . او په طريقته کي ئي دخواجه اسميل چه دده څښ و لاس تړولى وه دنيوف او فلسفې دپاره ئي هند ته تود هېرستان او هېر قار ته سفرونه کړي وه خو په پاى کي يو سياسي عالم او مصروف سړى شو . ځان ته چه ئي د هند دملکو تېراوښ او ناروا دپښتو نستان پر بشپړ شتمنى نشوه او شمعان بھاروت ته ئي ملا وتړله او څنگه چه ده په پښتني کي دوحانو حقوق هم تولود او په پښتو کي لادون پښتني روح نفو به کي وروى ئي ډېر شو . تصاويز او مفاهيم ته آماده کړه او په ښکاره ئي دملکو په مخالفت اعلان وکړ . او خپلو پيروانو ته ئي دالفرق

کسانو چه له ملکو څخه پاتې او د وژنورې او اجتناب پر مخي و کړي د هېرستان افغانى ليکي چه د پير په ښکاره خپلو پيروانو ته يو بل چه د شولان خاندان دى او د وړ سره ئي نه پاته شتم ستورې څنگه تر لاسه ده چه پښتانه د پير د ملکو او د اطلاعات کي چه له خپلو شاوړو مشرانو د پير او نړى د تونډه اړوند کړه (۳) .

(۱) په دې برخه کي دآر با او داسي هم کاله ۱۹۷۱ او ۱۹۷۲ کي دپښت ازان پېژانې افغان نيمگړي څخه اړانده شو يده .

(۲) پښتو نستان ۱۹۷۱ - او د نستان داسې ۱۹۷۲ مخ

(۳) د پښتو نستان ۱۹۷۱ مخ

پښتو نستان کې خپل بیروان تیت کړی وو، چه دغواو دغواویر خلاف د پښتو
د ملی حکومت تبلیغ وکړی چه له هغې جملې څخه دا کس د پیر مشهور دی .

۱- ملا چاینده .

۲- امته خان اکوړی .

۳- ارزانی- د پښتو مشهور شاعر او ادیب .

۴- ملا همير- دارزانی ورور .

۵- ملا علی محمد مخلص- دارزانی بل ورور .

۶- ملا دولت مېمندزی او نور .

پير روښان لومړی پناه وړ او اشرف تېرولار هلته ئې ملا دولت خان مېمندزی
چه هلته ئې په قوڅ دراود د بخان ملگري کړ او د کله د پير ؤ کي ئې غای
و نيو او د کابل دغواو حاکم برخلاف ئې تبلیغ شروع کړ او کابل ته ئې دعوت نامه
ورسېدلې د کابل دغواو سر به دار چه پير روښان دې آتش تبلیغ خبر شول
هغه بخا به ئې دجلال آباد دلاری اخوړا د پير و لیکو سره براشتر سوله وکړه
تر د پيرو جنگو وروسته ئې پير روښان گرفتار کړ او بندې ئې کابل ته بوت
شو د پير د پښتو نستان د پښتو به مرسته اماند، خلاص شو او د پښتو نستان تیرا
ته راغی به تیرا کي ئې دغه پښتانه چه دغواو به لقبوئو او دشوئوئو غواښلې وه
ته ورنغل او لکه چه تاریخ مریض ایـ کي ۱۳ سوه تنو د پير او پښتو خپل
لاسوه وتړل پير روښان ته راغل او خپل غا نو ته ئې تسلیم کړل (۱)
پير روښان تیرا دغواو ملی تمیز یکنو مرکز وگرز او له اوله هغه بخا به ئې دغواو
سره جهاد شروع کړ او دغو دوو ستره سره ئې د پير لیکو د پيرغل وکړ او د پير
ئې پير له هغه سره د کابل دغواو سره دار مېمندزی پښان اخوړا د پير لیکو سره
د پير روښان له پلي ته راغ او تر هغه حقت پښتو گټور وسنه دشو وړود ته وراغ
په هغه کي دغواو لیکو زور شو او د پير روښان چه ټول قوت خلاص شوی و
د کالو پلي په مومخ کي چل و وانه اوله بندې به پښتو ورسېد اوله اشرف کي پښتو

کرسو (۱) دبیر روپان مر کھے د (۵۹۹۰ ارد ۵۹۹۴) نر منج نشین شوی دی

جلال الدین ہیرو بنان زوی:

تر پیر و بنان و روسته دده ۱۴ کلمه زوی جلال الدین نامی دینتونستان
د پښتو مشر شو، جلالا الدین داکبر په سلطنت کې د پیر مشهور شو .
د هند د مملو د دورې د ورځینو لکه ابوالفضل او خانی خان اوبه دانی او
نورو دی د دجلال نامه یاد کړی دی او دانی چا کبر پاچای دی د نامه یاد او (۷)
قانی کشری دی د نامی ستایي ،

د بعد از بازید جلال الدین بر تری یافت و نهایت مستقل شد. عادل و ضابط بود (۲)
ده هم دهنت دشتیا درو مشوره به میران در جنگ و به و کره او داکر مشهور و
مشهور و سیه سالاران و نهی صنعت شکنجه و نه و کره
جلال الدین لهرا اوچتوستان له نور و بر خوشه شل زره پای او پنجه زره

(3) سپاره را فرواه ۰۵

[illegible]

... 100 ... 16 ... 19 ... 18 ... 17 ... 16 ... 15 ... 14 ... 13 ... 12 ... 11 ... 10 ... 9 ... 8 ... 7 ... 6 ... 5 ... 4 ... 3 ... 2 ... 1

(۷) آرد و آب را با هم مخلوط می کنند و در ظرفی که در آن کباب ها پخته شده اند ریخته و به وسیله قاشق چوبی آنرا بر روی کباب ها می مالند.

... 1950 ...

• ١٠٠ •

می زیات لشکر دیوانی لشکر دملات دیاره ولیمه (۱) پهنو یوده بو کال
 دا کبر دله کورو سره جنگونه و کرم اود اکبر متجاووز لنگر و نه شوه
 کولای دپهنوستان دپهنو سرونه بخان ته بیت کری، به ۹۹۵ هـ کال اکبر نوروزیات
 فوج دپنکینو له لاری راولیمه اودمان سنگک لشکر نه دپکر ام خوانه
 واستاوه چه به دیر زور له دوز خواو دپهنو پر میوه یو سله و کری شو
 جلال الدین له خیلو زور سپرداو و پخلسو زور یلو سره برهنوی یرغل و کر
 او دیر خونری جنگک وشو چه بدی جنگک یو نیم زور دپهنو دخیل وطن او
 خیای آزادی دساتو به لاره کی خیل سرونه بر میدان کهنیودل او بختونه
 می قربانی کرل متجاووزینو ته هم زیات قلفات ور سیدل شو بپاهم آزاد
 پهنو د پردی حکومت اطاعت نه داره کتی نشوده او پهنی دینی می لای
 جوش راغای او پهنی احساسات می مشتمل شول له دی وروسته جلال الدین
 دخیل تبرک مرکز تبرا ونا که اوله هته بجایه به می هر کله دشت دغلو پر
 لشکر و حاجی کواي به ۹۹۶ هـ محال می دسات او باوور به خواو شاکی دغلو
 د لنگر سره سخت جنگونه و کرم (۲) او وروسته ترمقه چه دپهن لشکر می شو
 به شو کر بیرته تبراته راغی بدی دشت اکبر خیل یوبل قوماندان چه صادق خان
 نومیده سره دنی ووهوسا لشکر سره دقیرا خوانه واستاوه ایسا دپهنو
 ادا اکبر دله کورو ترمق سخت جنگونه وشوه بدی جنگو کی جلال الدین
 بو زور ملگری چه ملا ابراهیم نومیده دپهن الاس کتیووت مگر پشله
 جلال الدین دکامی کرم له لاری تورانه ولاد شوه هته هم آرام ندی
 کتیما سلی سلور کماله وروسته بیرته تبراته راغی او ایسا متجاووزینو
 سره سخت سخت جنگونه و کرم به ۹۰۰ هـ سال اکبر ایسا شورا
 دیر فوج دپهنو سنگک او آصف عثمان و قاسم خان که می به شریک دده
 مقابله ته راولیمل اونی دیر و جنگو وروسته دپهنو بر میدان دغو و نیو شو

(۱) اکبر نامه ج ۷ - ص ۵۱۵ مخ

(۲) اکبر نامه ج ۲ - ص ۲۶ مخ

پنه دهنولو دلبه کړو په لاس ورفال چه یو به هغو کی دودحت ملی بنا واحد ملی
د جلال الدین ورور هم راغونډیام د پښتنو د آزادی خوا هم احساسات
مړه نشوه - اکبر یوه شو چه د پښتنو نستان آزادی خوشروونکی پښتانه به زور
اوفوت خوک تابع کولای نشی نو ځکه د فریب او حل له لار پښتنو ته راوړاندی
شو پښتني بی ننگه پښتانه نی به رشو نو نو د پښان کړه او د جلال الدین برخلاف
نی یا شول .

هو، پردې د پښتان چه تل پر پښتنو کامیاب شوی دی - له همدې یوې لارې
خفه چه پښتانه نی یخبل منځ کی سره اچولی دی که دا نه وی هېڅ قوت
پر پښتنو بری ونه لای نشی همداجل دی چه وروسته انکر یزان هم له مخه
خفه که رواخت او پښتانه نی سره توپي توپي کړه - اکبر او مری ملک حمزه
اکوزی بی ننگه کړ د جلال الدین برخلاف نی یا غوه خو په اوږی جنگه
کی چه به «سور کاوی» و شو ملک حمزه ماتی وکړه بیاچه هغو او راښکړ د ده
مرستی ته را واستاوه په - و هم جنگه چه «مینی» و شو هم حمزه و نښتیده
خوبل وار اکبر خورا ډیر و شو تونه به پښتنو کی ثبت کړه او پدې واسطه
نی ډیر پښتانه د جلال الدین برخلاف یا شول او د جلال الدین قوت نی کزوری
کړ - نو همد ا هائی دی چه خوشحال خان وائی .

په بل شتم بل نو پاک و پښتلی نه يم
که و پښتلی يم خو بیا پښتلی نو پاک يم

هغو بی ننگه پښتنو چه دا کړ به رشو تو نو ټپل شوی ووه د ملی هېواد د جلال الدین
ملای ماته کړه او د جلال الدین د پښتو و شور - دده دوه ورون شیخ مر او
خیرا الدین دلا زاکر هاتوی په تورپه کی ووژل چه اوس نی قبرونه هلته شته
او د ده بل ورور نور الدین چه د جنگه له میدان و تللی و ، غو نو مو منډو
د هغو به خبر بله وواژه ، خو پښتانه د جلال الدین بیرته تیرا ته ولاد (۱) سگر
دی سار هېواد ته آرام کښی سلی او په گناه ښکاریده چه (۱۰۰۷هـ) کال
نی د تورق به زور د لورنی تار دهنولو له قبضې خلاص کړ .

او تر دور کمال پوری دده به لاس کی و (۱) خو به (۱۰۰۹) اکبر بیخوردادیر
 لیکر دده مقابلې ته واستول او اوه ورځې پر هژنی باندې سخت جنگ وکړ او شوه شو
 په پای کې جلال الدین د «شادمان» هواره له خوا ونی شو له مېدې سیمه یې قرانی پر بهرود
 درباط فره ته وځوت مگر دمنواو له خوا تعقیب شو او دمرادیکه نامی به لاس په
 شهادت ورسېده سرنې داکبر دربار ته واستاوه (۲) اویا دې ترتیب دده دمنواو متجاوز
 حکومت دپښتونستان دپښتنو دآزادی خواهی یوه روښانه امبه مړه کړه خو دا کله
 کېدای شوه دده له مرکه سره ډیری نورې لمبې پورته شولې او چاچه دپښتني مور
 شیدې رودلی وې هغه هېڅ کله دپرو د غلامۍ چغ پر فاده منلې نشوونکې نمر
 جلال الدین وروسته هم دآزادی خواهی هڅه پیاوړه کوله نو دده پاته شوه :

احمداد درویشان نمسی :

وروسته تر هغه چه جلال الدین خپل ژوند دپښتونستان دآزادۍ په لاره کې قربان
 کړ دمنواو داخیال و چه دپښتنو دآزادی خواهی احساسات به هم شاملو شې مگر
 دوی نه پوهېده چه دپښتنو آزادی خواهی به کوم شخص پوری اړه نلري او دا هغه
 حس دی چه دهر پښتون به خپله کی اغېزلی شوی دی .

جلال الدین چه شهید شو دپښتنو دآزادی خواهی مشعل داحمداد نامی چه دشیخ
 هر زوی اود پیر روښان نمسی ، او دجلال الدین وراره او زوم وې لاس کی واخیست
 او دمنواو متجاوز په مقابل کې یې دمنافقت بیرغ پورته کړه خو قانې کشری اېکې و
 ... مړدې بود عادل وضايط ویر آئین احمداد رفیع المقادیرش ثابت . (۳)

هغه وخت چه احمداد میدان ته راووت داکبر ددوري پای او دجهال کیر د
 ابتدا وه دده ډیر پښتانه پرمخ راغونډ کړه او هغه کال یې خپل لاس
 کابل ته راوړسواوه اود هغه په مبارکې یې دمنواو لیکر ورسره سخت جنگ وکړه په دې

(۱) دپښتان ملاحی ۲۵۲ مخ

(۲) اکبر نامه ج ۳ ص ۷۷۶ مخ

(۳) دپښتان ملاحی ۲۵۲ مخ

چنگو کی دده فہنتی ملگری چہ دبار کی، نو مبدہ ووزل شو . جہانگیر قلیچ خان
داحداد دستانہ دبارہ وناکہ (۱)

جہانگیر دہنہ جنگ کے شرح چہ دلوگر پہ شرح کی نی داحداد سرہ کری دی
بھیل قام داسی ایکی . دده داحداد افغان کہ از دیر باز در کوهستان کابل در مقام
سرکشی وقتہ انگیزیت ، و بسیاری از افغانان آن سرحد برو جمع شدہ اند واز زمان
والد بزرگوارم (اکبر) تسامح کہ سال دہم جلوس من است ، افواج ہند بہ بر سر او تعین
بودہ اند .۰۰ (۲)

پہ یوہ جنگ کے کی چہ دجہانگیر دلشکرو او داحداد ترمنغ وشو نریا درہ زرو
بہشتو خیل بساتونہ ترخیل وطن او خیل آزادی فربان کرہ او بخیلہ داحداد قندھار
تہ ولاد . بہ (۱۰۴۷ھ) کال بیا داحداد دقلو پہ مقابل کی پورنہ شو او دصہابت خان
دزوی امان اللہ سرہ نی دقلو قوماندان و سخت جنگ کے وکر خوشہ صر بہ نی بہ برخہ
نشوہ لہ ہنہ تیرا تہ ولاد . بہ (۱۰۴۵ھ) کال بیا داحداد بچنا تہ سرہ راہو تہ
کرہ او چرمو او نی حملہ وکرہ خودا پلا جہانگیر خورا دیر لشکر دخواچہ او الحسن
دکابل دحکمران دزوی ظفر خان پہ مشری داحداد مقابل تہ وایمل ہنہ و
چہ تر دیر سخت جنگ کے وروسہ دچہشتو انگمالی مشر داحداد د دواقرہ بادا وافرہ
بہ ملا تہ کی دمتو او دمتو ووزو لشکر و لہ شوا شہید شو . وائی چہ ددہ تر شہادت وروسہ

د متو او لشکر ددہ پہ قلا وونہ وکل ملانہ بل شولہ تہ یوہ یواری داحداد دیوہ پتلا پتلا
او دگر زب لہ شولہ جنگ کے چہ دمتو او کوہ سیامی فونہ تہ ہنہ لاس وایوی ہنہ تہ گیلہ
پتلا خیل سر کہ تر وونہ تہ و بالہ سچ نیونہ کر دلالہ دیو الہ تی شاکت باندی وچاوہ (۳)
او چہ دی تر نیس نی دہشتو پتلا جنگ کے پرتی کرہ او تر نی چہ د دچن پلاس کی
ہندی شہ خیل دوانہ نی تر نیونہ نیکی قربان کر او دچہشتو قلیمانو تہ نی وشو دلا چہ
بہ پتو نہتان کی کہ دچہشتو یوہ دواقرہ ہنہ تہ دیر دچہشتو مت اطاعت ملای

(۱) (۲) ترک جہانگیر . ۱ . ج . ۹۷ . ۱۵۴ ہجری .

(۳) دستانہ ملانہ . ۷۵۷ .

نشی ارد غلامی، ترزوند خیل مرکک شرف گهی . داحداد سرنی . له تنه هلاکي اود جهان گیر در . نه نی واستاوه ، جهان کبر ددی فتح به نسبت به مجلیل جشن جو د کر (۱)

عبد القادر داحداد زوی :

تراحداد وروست دده زوی دپشتنو مشرشو اود متجا وزو مشلو مخالفت ته نی ملا وتړله یدی وخت دمنه دغولو پاچا شاه جهان و ، دې پاچا به (۹۰۴۷هـ) کال دکابل متو له سو له دار ظفر خان ته امر وکړ چه عبادا قادردد متوالی حکومت تابع کړی ، شوعبد القادر لا دپنه یر ظفر خان حمله وکړه اودهغه قول مال نی اولیه کړ ، اود ظفر خان یر کسان نی و وژل ، یوازی دظفر خان کله سلا مننه خلاصه شوه . داجتکک دتبراپه خرمانه دره کهی و شو (۲) پاچه یه بیضاور کهی کمال الدین پشتهون دخان جهان لودی په طرفدارۍ وړانه شو . عبد القادر هم په (۱۰۳۹هـ) کال دکریمه داحداد او محمد زمان داحداد دتره دزامنو سره پشتهانه راغوښه کړه اود کمال الدین ملا نی وتړله غو به (۱۰۴۴هـ) کال د امجدیه دکابل د صوبه دیر سیدخان په لاس کشیوت اود شاه جهان در بار ته نی واستاوه ، اوشاه جهان نی البلد کړاوه (۱۰۴۶هـ) کال ونات او بیضاور کړ شیخ شو (۳)

الله داد دجلال الدین زوی :

الله داد دیر و پنهان اوسر هم دمتجا وزو دغولو خلافت دیر چنگونه وکړه . مصداق لدوا له لیکي : «... الله داد شتمنی بود دلاور و بامروت و نیکو فکر و راست و در تهذیب اخلاق بی همتا » و هېچ صو بهاری بدون مشورت او کسار نمی کرد و همه مردم فدوی او بودند اخیر اشاه جهان از قو ذوی درد کن ترسید . و بعد از وفات در شمس آباد دناندیر در ساق

شو د مدفنون گشت (۴)

(۱) مناقب الباب ۳۵۸ مخ

(۲) دستان مذهب ۲۵۳ مخ

(۳) یاد شاه نامه - ج ۱ - مخ ۳۱۲

(۴) آئین الامراء ج ۷ - مخ ۲۴۷

دده زوی او و در لادجهان گیر به وختو کی به (۸۱۰۲۸) کمال دجهان گیر
 یلاس ورغلی او د گوالیار به فلا کی بند بیان وه . به آخر کی افداد هم دمنولو
 یلاس ورغی او دجهان گیر دربار ته می بوت، جهان گیر دی هم نفی ایلد کرا و د
 شاه جهان به وختو کی به دکن کی اوسیده او دمنولو له خوا خاور زره سپاره او د
 درشید خان « لقب ورکړه شو و » به (۸۱۰۵۸) کال وفات شو .

کریمداد د جلال الدین زوی:

د احم د پیر زویان امی و : په قوینته یی به (۸۱۰۴۷) کال داسنر پینتانه سره
 راغونډ کړی ، تیراته ولایتی اومه شو یی ننګه ملکسان له منځه واخلي چه د
 شاه جهان له خوا ننګه گاهي اورشوونه وره ور وه . له ملک توراور کزی
 او شاه پینګه اچریدی اوسو . . . د کابل نفولی صوبد اوسمبدخان له پینشا ور خفه
 پنځلی زره ته سپاره او دوه زره پای د بهقوب کشمیری به مشری دده مقابله ته
 راواستول ، تیر پینګه پینتانه می ووژل او دیر کوز و نه می وړان کړه . او
 پیرو ای ننګه ته می رشوونه او پینسی ورکړی چه دکریمداد یلاس ورکړی ، هغه
 و « چه کریمداد درشوونو او ویمو به مقابل کی دمنو او یلاس ورکړه شو او د
 (۸۱۰۴۷) کال دروژي به پینشت د شاه جهان به امر به پینشا ور کی ووژل شو (۱)
 تیر کریمداد ور و نه و وژل ، دین دوه نور زامن به : سادیداد خسان او انهام د اد خان
 نور هیدل شاه جهان له دې ویری به به وختو نستان کی دمسالمت چنده پورته نیکری
 به شول دربار کی د نفلی بند پینش ساقل او و نه مننه یا و نه سات می هم ورکړه . سیرزاخان انصاری
 دپینشو مشهور خاشر او ادبی هر دین رویتان له کورنیه خفه وه او دغه را دین زوی
 ور دی به (۸۱۰۴۸) کال به دکن به پینګه کی شپه شو نو د خان جهان او دی به
 د شاه جهان به مقابل کی پینګه به پینګه کی و نه نیکری وه .

به دې توابعه د پیرزاخان نفلی « کورنی » خپل قول ژوند د پینشو نستان او پینشو

.....

د آزادی - مائو یه لاره کې وفات کړی و . اودا په پښتو استان کې د مغولو د تجاوز په وخت د پښتو استان دیوې کورنۍ د قدا کاري - نمونه ده . که نه وی د پښتو استان په هر گوټ کې همد ا شان دهند د مغولو پر خلاف د پښتنو مفا لغتونه او جنگونه چا ر ی وه چه د مغولو واقعاتو ذکر هانته کذب فواړی - خود لکه دیوې بلې کورنۍ ذکر هم لازم دی اوهغه کورنۍ دخو شحال خان خټک کورنۍ ده چه د پیر دوشان تر کورنۍ دروسته ئې په پښتو استان کې دهند د تجاوزو مغولو پر خلاف جهاد ته دوام ورکړ اودلته ئې په لاند طور سره راوړو :

دخو شحال خان کورنۍ :

دخو شحال خان پلار اونیگونه اه پشوانه په پښتو استان کې د خټک د قبیلې خاان او مشران وو دوی په هره دوره کې داخلي آزادی درلوده او آزادی ورنه ئې کاوه . دخوشحال خان د پرخوانۍ نیکه در د پسر د محمد مشهور په د پښتو و ، چه د مغولې اکبر په وختو کې (۹۶۲-۱۰۱۴هـ) د پښتنو سردار و ، او آزاده ژ و نه ئې کاوه . تر چنبه دروسته دده زوی ملک اکوړی دده هسای د پښتنو د مشرۍ پیکړې په سر کړه ، د د ټک شنه نیولې تر پښتو د یوړې نیولې علاقي دده تر غوځ لاندې وې . په تیره بیا د پښتو استان د هسای برخې د لارو ساتنه په ده اړه در لوده او دا کورې علاقه دده پنامه مشهوره ده . اوهغه ئې یو لویه قلا جوړه کړې ده چه دسرای ، ئې هم نیولې . اکبر باچا چه هر څه کوشش وکړ د ملک اکوړې بغوځ او قدرت ئې لښ نیکر ای شو نو ځکه ئې خان محبوب وگڼه چه دده هسای د پښتنو داخلي آزادی په رسمیت وپېژنې او د پښتنو په کورنیو چارو کې لاس ونه وړې . ملک اکوړی یو ځلو بخت کسانه د خټک د علاقې مشر و . حکامان و . تر یو ځلو بخت کسانه مشر توپ دروسته دا کورې او تر شان تر شخ د هیبر سیمه ده . په مقام په یوه جنگ کې ئې شوه دده تر مرگ وروسته دده مشر زوی پښتو خان د قوم مشر شو . ځانګړې او نیکه په خبر ئې د قوم مشر توپ وچلوله او ځان داخلي آزادی ئې وساتله . هغه وخت چه پښتو خان د خټک زوی د نام شان سره په یوه جنگ کې ووژل شو نو دده د پل زوی شهباز خان داواس

به مشری و قبا کل شوی شد و در عقلمند او بود سړی و به دیر اصفابی د قوم مشر توپ چلاوه . به
(۱۰۵۰) کال چه شهباز خان د پنجوسه کالو په عمر به یوه جنگه کی ننی او د کوچنی
عشر ده اختی به اوله د پیشچینی به ورغ و فوات شو (۱) دود ده بقا غلی
رویی خو شحال خان داو لس مشر شو او دده مشر توپ دهنه د منو لسی پا د شا
د شاه جهان د لار خوا هم به رسمیت و منل شو . او له دهایی شنبه دده
پس نه رسمی فرمان راغی (۲) شو شحال خان د جهان کبر مغولی یادشاه
په وختو مسکی چه دده پلار شهباز خان دده ویشو کالووه (۱۰۲۲ - ۱۶۹۲ع)
کال د پنج اژانی به میاشت په داکوره که زیغیدلی و (۳) کوم وخت چه د قوم
به مشری فلکل کیده ۲۸ کان و او ده درې نور کوچنی ورونه هم در لوده چه
جمیل بیگ ، میر بزاز خان او شمشیر خان نومیدل خود مشرنی خوشحال خان و نونکه
د قوم مشری ده نه و سبار له شوم .

خو شهبال خان د شاه جهان مرسته هم کړېده . مثلا د اچېر په جنگ کې د وتارا کچه ،
کوټ خوشحال خان د شاه جهان د پاره فتح کړه ، چه شاه جهان ددې کوټ په بدل
کې خو شهبال خان ته غلور لکه روپۍ نقدی او د دوه نيمو لک روپو محسوسه
د سوغات په ډول ورکړه .

خو شهبال خان که چه هم د مغولي دربار سره ارتباط درلود خو پخپل وطن کې
نې د پښتو پوره آزادي او استقلال ساته . مغولي دربار چه هم د پښتو نستان د هغې
پر شې امنيت غښت کا چه نو د پښتو په داخلي آزادي نې هېڅ اړه نه درلوده
د پښتو نستان د هغې پر شې د پښتو او مغلو د امنيتات ترمنځه وخته همدا مې روان و
خو چه د اورنگزيب خپل پلار شاه جهان بندي کړی او د هغې پر تهنيت کښتوست
(۱۰۶۹ هـ کال) .

اورنگزيب زيب چه له يوې خوا د ر مغورو او له بلې خوا د پښتو له آزادي خواه
قطر ت غځه ناخبره و ، نو د هغه پخپل د پښتو په آزادي کې نې مد اخځه و کړه او
وي غوښتل چه پښتاه د لځن تر لځ کړي او د پښتو نستان محسوسه پخپل تصرف کې راواړي
له همدې لخواه د پښتو او د هند د مغولو ترمنځ د هغې با تود شوه او خو شهبال خان چه
د پښتو غيړت مند مشر و ، د مغلو د تسلط وړ په مقابل کې شو . پښتې تود نه له تسلط کې
راوبخته او د غم و کړه .

دا فغان په لنگزيب کې د تر لځه تود و

لنگزيب کې د پښتې شو شهبال د پښتاه و

او د خپلو د پښو د روغداد او س د پښو د پښتې د پښتاه (۱) او د دغه قطعي قضايه نې

او د پښتاه کړه .

په هېڅ اړه له لنگزيب نه د پښتاه نې

په پښتاه د پښتاه وړانګه يا پښتاه نې

اورنگزيب زيبا پښه د خپل شهبال خان په لځت لځېد او د وړانګې غوښتې "و پښه" چه

(۱) وایي د پښتاه د پښتاه نې د پښتاه نې د پښتاه نې

و د پښتاه نې د پښتاه نې د پښتاه نې د پښتاه نې

به لافو شافوشو شحال خان و ویر وی، شو شو شحال خان دویر ی سری نو، بل که خو شحال خان آزادی سائلو به لافو کی تر ره شیر و او و بل به منی .

دھرت سر پہ چھایا وی ز ہست روزگار

1. 12/1/79

ز بخت چه دهرت که هوشه و روی

چہ ہی صبحا پہ ہفتہ زبانت پوری ملک و پاکیم

شیل نام و زندگی و رانم ایوانی شم

غیر دار کلاه به سوز و زیان دلت به

خوشه موده وروستا ورتا تا بته شهره چاه و تپه شمال خان دویبری سړی دی او نه

پنجشنبه به منگه اوزورما تولای شو، نو فوریب اوچل اولارې ورته ورائه ی شو، به

قرآن ہی فہم و رسد ہو گی، اویہ فوریہ، ذہا و احترام ہی خیل دربارہ دعوت کر۔ کہ شہم

خوشحال خان خټک، آغا سړی و، ښوونکي، پوهنوال او د فرهنگ زېب قرآن قسم اوله

ہاشم خاں دہلوی شہدائے خاں دہشت گردانہ اور مسلمانوں کے دشمن اور ملک و قوم کے دشمن

[illegible]

وزارت پنهان و دولت

[illegible]

و کلمه "کلی" در اینجا به معنای کلیت است و اشاره دارد به تمامیت موضوع مورد بحث.

وَجَاءَ الْوَحْيُ بِأَنَّ الْوَحْيَ الَّذِي جَاءَ بِهِ هُوَ الْوَحْيُ الَّذِي جَاءَ بِهِ

هر چه نصیحت و دلکاه بود به د پند
 لازم از مسجده نمودن موی که رنگه تر
 هسی به هو اقام لکه با د دروئی سر سر
 نه ر لاد و پهر چه می بخای شو بیشتر
 و بی دایم را غلم ستا ببط ستا ببطا طر
 دایم اب می راغی چه رانله دی و بهتر
 درې و ر می شوی تیری دیوان نکر گندی خور
 شیخ د کجرات دده پیشدست و یو بشر
 ده وی تر ماراشه چه کنگاش کر و مقر
 و ر غم ترده یوری زه یک پیشل با و ر
 لور به لور مثل تر ما چایر شو به هنر
 زغ و شو به شهر دا خبر شو منتشر
 کو زنی کرم له کوته چه می کشیونم به چال

نرمی رایه پیشو کری پنج سبزی بیری کونوال

خپور شو به مسکو نو داشیر به درست دبار
 یاشیدل له خایه امر گان شول تار بنار
 و ر مثل مثل اره قبول می کر مسد ار
 ملک می مساور کرل نالایق می کر مر دار
 در ست خیک دد یو و کشتن ته شو نیکار
 مسا و شایسته ای رقام ته ووی چه زنده ساز
 یوه دشت شادشې چه تور واک کپ خیل نیکار
 تیری شو یی به بند کچی شاد و به می شتی به شمار

(۱) سبزی د خوشه لیلان د آس نوم و

(۲) یعنی چهار مسالوی گار و

(۳) گانده یعنی میوه ها

درست تمام دلگیر شولا پیشون بار و اغیار
 درې و ر می شوی تیری دیوان نکر گندی خور
 آس او و شاد و نه مثل و و کر به اقرار
 کور او شایسته ای اولس مه شو خبر دار
 روح د یو و او و شتی به بلا شو گر قنار
 مرگ کشتن نه یوه به شته نور و شرار
 بی به دمسالو گچی پیشون درو می اعتبار
 ملک واره ویران شو خلاقه شو به کهار

رغو پتې پېښوس زړه رو پېر سو بدار ماوي درېه نكړم يو يو چك نه يو د پناز
پوړاوه لورېه و كړه سره دا قول افرار يو مغول بي پته بل مي تر و نو شر مسار
اوس خو بايد دادي چه ئي پسي وي مندوبار ژر ئي فسكر بويه په تعجيل او په تلوار
هند ته ئي روان كړم بدوځه مي مستجاب

عمد ملك هم خان هم دمه غوري از با ب (۱)

څنگه چه د افسه ديره مقبله ده نودلته دمنوني په دول ئي دسر خو پتو نه پېښي
انتخاب شول دپاني نصي خلاصه ئي دادمه چه خوشحال خان ئي بندي له پېښا ورغځه
هند ته روان كړ ، لورېه شېبه ئي د شاه بيگ خان پر رباط و كړه ، دوي به شېبه ئي
په نو بياروه ، بيا د دسراي له لاري « نري » ته او بيا خير آباد اوله هغه بيا به ئي
د (۱۰۷۶) كال دبراث په مياشت داتك پر سنده يوري درست او په همدې وخت كي
چه خوشحال خان ئي داتك له سينده تيرا وه او په حقيقت كي ئي دپتو نستان له خاوري
سره وداع كړاوه يوه خورا دسوزه او په مين حال كي له پتېني هغه ډكه فراه و بياي ده
چه شې پتو نه ئي دادي :

زمانې له پتو يا را نو نه مېهور كسرم

ښه پلا ئي مېلايه د پير ضر و د كسرم

نوره واړه پتو پتو او پتو ئي مېشته ده

خو يوزه دي زمانې پېښې منصور كسرم

مرگه هونيره « پلار كړ » په جهان كشي

چه د پلار د مدي په و پتو سو د كسرم

كه ئي درست دمي زور را ته نكلا و كړ

بيا فاك سره كشي پتيل دمنهور كسرم

نه به بيا په شاهه كشي دم د ننگي تو وه

نه به بيا په قوم كشي كېښم نه به سو د كسرم

عجب ما را می جارد و تالی تر دوو ینو دی
مسکراوی داد و پیدا شی چه نی دور کرم
مست ها بیان خونی مری به مختبر کبخی

بو به داجه امان فلک و نه تر بور کسرم
پنیل آه می باور شده اثر به و کا

رفیقان به اولر و نی دتسور کرم

(د ۱۰۷۴ هجری) کال دروژی به میشت منوی دربارته ورسید ، ترد پرسوال
مخواب وروسته نی ضمانت بخینی و اخیست خوشنستان نه نی دتاو اچاره ور نسکره
دکو قوال د کورله خننگه کور ور کره شو ، مسگر خننگه چه دپشتو نستان
نفسگیالی پشته پر پشته نیفسکه بیا پاخیدل اود دمنو ل سره نی چنگو ، شروم
کره اود خوشحال خان بند بیا سفت شو اولسکه خننگه چه پیله خوشحال خان وانی
د سید میر دمنوی حاکم له خوا دربارته خط راخی چه ،

« پر بنی دی خوشحال دده پر ینو دل دی اختلال

بیا به منخ کی پر یوت دخال صی می د پر جنبان

ددی خط به اثر دشو خوشحال خان دهستو گئی های هریل شو او تر سفت مر افیت

لانی و قبول شو ، پنجه میاشتی وروسته اورانگه رب وویل چه ، دشو خوشحال خان یدی
شرط له جیل خفه را باسم چه خپله کده ایینو نستان خفه دهای ته راو قوادی «خویدی
وخت کی له یوی خوا به پشته نستان کی یاد دمنو به مقابل کی گپن چور شو اوله پای خوا
ا شرف خان هجری دشو خوشحال خان نفسگیالی ردی به کابل کی دمنو بلاس گپیوت
بندی شو ، اولسکه دشو خوشحال خان خلاصه بیا پشته شو ، اوخو خوشحال خان نی

د دمنو له جیل خفه دد رنجهور « جیل ته یوت استکه دی چه پیله وانی ،

شو میاشتی به پنجم به دمنو کپی به هشا

اوس به رنجهور کر بندی پروتیم یک انجا

نر و زیم کمال بند وروسته د مغاور له چیل غطفه بخینو هغو بهندو ته چه د مغاور
به رشو تونو او منجهانو غولیدلی وه اود خو شحال خان ملا می مانه کړیوه داسی
بغورونه را استوی *

هغه شد ای چه بندی کړی دی خو شحال
ملا پطبله بخان کړی دی دا چاری
که به نه پس طاع بند شوم هېب نشته
چه همیشه به یوه حال وی هغه خدا ی دی
خو پخت کال له می خوړه کارانی وکړه
نه پر کینې نه فریاد کاله چپچل کاله
په پشانه نه اړه مذهب اندی فضا ب دی
که هر اړه کاندی پختون عقل به نشی
د هانن دوزی وده که شوک شو اړی
په پشانه نه اړه شری اړی یر ی نه دی

ی دی وخت کي دخو شحال خان زوی اشرف خان خط چه هغه هم بندی و وونه
و اړی او خو شحال خان داسی دوازیی جوا ب وړ کړی دی *

به می دن پر وا دار نه یم
اشرف خان دی راته کچای
په پشانه مېا شوی یم به نه کوی
ز دیه مېا شوی یم د تیا کړ
چه فلک مېا شوی یم د تیا کړ
به زانان پر وا دار خیم
شه شو خوش به خطا دده یم
پا بان پر د نه به زده یم
په نه به یی زه شو به یم
به مېا شوی یم د تیا کړ
به مېا شوی یم د تیا کړ

تیر مغاور کاله بند وروسته شو شحال خان په دی شری ملا شالو شری چه هر ورځ به ور بار
ه سلسلې وړ کړی د شو د شحال خان آزاد روح د وضعیت نشی منلی اود (۱۰۷۷هـ)
کمال د در چې د سلسلې به شلر ده داسی سلسلې کوی *

دوم چنگ دهر حشری به دروازه کشی
پیدا اید به درون شهر و از گیت چنگ و
پیدا اید و چو نی هشت گنگ و شهاب خان و
شیرین چنگ و مکرم خان و ده شیر خان و
چو ز مایه یاد او ای چو سگ و نه دانی
همیشه غمخ و هرات دی لانه او
اور نیکو زیاده او کلاه شو چه به دست نری
کابل چنگانی اسرا گیتی به شیرین دی
سازانی دهنده سنان دی و اندر دی شری
و ده چو به آواز نیکو نه و
ساز و شری که اندر دی و ده شری
کینه گری و ده شری و ده شری

[illegible]

$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx$

[illegible][illegible]

چهارم تورهی شورخان پری بوست له آسه
چهارم دار دکنش پر بوست شک مات شه
هلمند خان چه پسر دی راغی هچک
پروگو پروگو نووسر شالونه ولاد
لاس پلاس هی انتقام دباواخت
په محو انسان چه دکنش په میدان و مرل
هکلی محو انسان دمدارزه ارمانی دی
د قلم سره په آس شاره فری شو
مساد اوسې چنگر کز لید ای نور
په موی دلمه قلم د کي خلاص شو
که زه روغ په لمای ولادری قلم خوړه
دا شه پوه زما محو انسان هدی هچک کتې
که مې خیل که مې دین مړه په دکار کتې
دل خاوبخت محو انسان هی قبل پیدان شول
په هی زخه هه عبدالله محو انسان دی
پوه تېښه نامردی له مړ دی وی
انتقام واته مې نېست واته مجدا ته
تل شوی مړه هم چنگر که مې محو انسان زغوری
پشپور چه هه کسا فروغه فراور کي
که ظفر که نو بخت بسانې بمردان هی
که ژوندی په دنیا بایم شود په گوری
مگر دوشه سال خان دما هی اک
د چه دمت اوزو دغه اوښه تېښته انتقام

[illegible]

(۱) (۲) باب: بیان احوال و حال دواړو مشخوچمال خانوانو

پر کلی کور باندی مثل راغی هم به غزنی هم به کسا بل راغی

غبنیو نسک کری دامو وار دی مثل راغی به نسو وار دی
به پینو نهوا کی بی نا ناردی پر کلی کور باندی مثل راغی

آه دمر فی غبنیو راغی پر نسک ولاد پینو راغی
نوری تیری غشی تر ملاسی پر کلی کور باندی مثل راغی

زلمو به غشیو کری وارو د تیر دتورو گزاردو نه
ور و داندی کری شپل تورو نه پر کلی کور باندی مثل راغی

پینو ملی به پر غره چنسک دی سور غره وینو ددوی نسک دی
مهال دتوری دی دنگ دی پر کلی کور باندی مثل راغی

زامو پر نسک محافو نه مره کری د پینو نهوا مشکلی سا نه کری
د پینو نهوا مشکلی سا نه کری پر کلی کور باندی مثل راغی (۱)

به (۵۷۷۱) کال اکبر نامی شاعر دقندهار به زمیچاور کی نیمور له ظاهره دزاسی
شکا بت کوی

دغولو نیمور هسی به اور و سوم چه به دایام زمیچاور کرم

خوچه محمد بنکین داوړ نسک زب و هدالتی داسی بیانوچه

دا ورسک به داسی کچی می ناو (۲) نشی زه خراسانی محمد به ولس و بل اورد نه

مای خان شپک به عشقی مضاه شو کرم دغولو عقیقه میر ولاق نشی وانی د

بی به خیمه رقیب امتا و کوی اپریدی شوم مثل به خور دسم (۳)

(۱) به خزان

(۲) نیا به منی میل

(۳) دمای خان دیوان

حمید با با خود مثل او مثلوالی خفه داسی بزاره دی چه دا کلهی مثل له پښتوالی
 غصه و تل والی - مثلا وائی
 دو به اسم مثلواله در قیاب ستا
 بل های وائی

بر تمام جهان قراره قراره ده
 یر حمید د شم مثل راوخته (۱)
 یه همدی دل دخواو دوری تریا به دپتونستان پختانه دخلی آزادی دساتلو دیاره
 د هند د تپاوزو منوالوسره به چکره اخته دی او به به صورت می دغو لو ا طاعت
 جلی نه دی اونه می منول دپتونستان به خواو به کویه آرامه یر پینی ده - غود هند
 د منوالو دوره بر ختیدو شده ایه هند کی نبرقوتوله پیدا اشو .

۴- دسکانو دوره :

که شه هم دخواو دوری اوسکانو دوری به منخ کی د پښتو شهنشاهی
 تر بشارا ، فارس اودملی دوری رسیدای ده ، به تیره بیاد احمدشاه بابا دوره
 د خواو پښتو دسراوری او مروج دوره وه او دمنی دوری به خواو چنگونو کی
 د پښتو نستان افکیالی پختانه داحمدشاه بابا شانه ولاد او ملا تروه ، خوشنگی
 چه دمنی دوری دپښتو کارناهی دافغانستان به تاریخ دوری اوه لری اودننه
 یوازی د پښتو نستان دپښتو دآزادی شواهی ده ملی تهرسکات لیکوپه دیر دیر
 د تپاوز به مقابل کی می کړی دی ، نو لکه مو دخواو تردوری وروسته دمنی
 دسکانو دوره راوړه ، لکه چه سکانو هم دسه وخت دیاره دپتونستان یر خواو
 تپاوز کړی و .

د سکانو تپاوز که شه هم محدود اود اندی مودی دیاره و ، خو خنکه چه
 د ا تپاوز د انگریزانو داستمهاری تپاوزسره (چه وروسته به راشی) نودی
 ار تباط لری نولدی کبله می به لنډ دول بیان و .

سکاکن داحمدشاه بابل له وختو بيا دسدوزو دزمان شاه تر پياچي دودې
دافغانستان دحکمرانو تابع وو. خو زمان شاه په داسې وخت کې ژوند کاوه
چې د انگریزانو استعماري ښار د هندوستان ډیری څرانې تر سینه لاندې کړې
وې اوله بلې خوا داپلیون او تزار پشرفرانو د انگریزان وار شطاکړې او غوښتنه
نې چې هر څو ژر دغه دقشي دجاو کړي. دپاره دپښتوانستان او افغانستان خوا ته
نو دې اوڅروصا دافغانستان په سیاست کې لاس واری. نو ددې سیاست په اساس
انگریزانو دازهار پوست چې د زمان شاه پياچي او اقتدار محدود کړې او په
هین زمان کې له هری خوا مشکلات ورته پیدا کړي. خو انگریزان وکولای شي
دافغانستان خاوري ته راتګ دې شي او افغانستان د خپلې امیرا طوری او مری
و قایه کړي.

هغه و چې په ۱۷۹۹ ع کال چې زمان شاه په مرګ کې وو انگریزانو دپنجاب
سکاکن اقرا او تریک کړه چې دافغانستان دحکومت پر خلاف پور ته شي او د
زمان شاه له اطاعت څخه سر وړي. دده د تریک ائرو چې سکاکن و دلا
پښتون حکمران وواژه. دا خبر چې زمان شاه ته راوړسید فوراً له ډیر انګرم سر
دلاهور خواته راځي شو او دپشاور له لاری دلاهوره پوری یې له کوم تکلیف
راوړسیده. سکاکن محبتي له وېرې غرونه وختل او هغه پا ته بیا دافغانی حکومته
تابع شول.

سردار رنجیت سنگه هم سره د خپل وندو ملګرو د زمان شاه دربار ته راغلل
او د اطاعت فایده نې کښه وده. زمان شاه دغه پوری سره ډېر ښه وضعت وکړ او ددې
دپاره چې دسکاکنو اعتماد لاندې پیدا کړي له خپلې ځوانې رنجیت دلاهور حکمران وټاکه
انگریزانو چې ولیده چې پښتانه او سکاکن بیا سره جوړ شول فوراً نې دایران پاچا
فتح علی شاه ولساوه او داندېر یزانو په تریک کې یې څراسان سخته وکړه
زمان شاه مجبور شو بیرته دافغانستان خواته راوځي او دپشاور له لاری مرګ
ته روان شو. انگریزان ویریدل چې زمان شاه ځوانې د خپل نیکه پشیر بیا
هند وستان ونیسي نو ځکه نې دافغانستان په قرب کې د مشکلاتو پیدا کولو

دیاره یو سفیر کیشان مېلېکم د اصفهان دربار ته ولیږه او فتح علی شاه د انگریزانو سره تعهد وکړ چه پر خراسان حمله وکړي (۱) له بلې خوا انگریزانو په غیر مستقیم ډول پخپله په افغانستان کې دخا نه جنگو او بې اتفاقیو او درېل کړاو په ډول وډو وډو د زمان شاه قوت لږیده خو پېڅې کمزورې ته ورسیده او دې وضعیت په پنجاب کې د نجات سینگه نه چرمت وړ کړ چه په (۱۸۴۰ع) کال د استقلال اعلان وکړي او د انگریزانو په تشویق او مرسته یې وکولای شو . له پنجاب څخه د پښتونستان خاوری ته هم پښې را اوږدې کړې .

د نجات سینگه د ۱۸۱۸ کال په آخر کې د لومړي لځل دپاره د افغانستان له خا نه جنگو او پښتنو له بې اتفاقی څخه استفاده وکړه .

تر اټک د پښتونستان خواته راپورې وتی تر پېښاوره پورې راغی خو د ننګیا لږو پښتو د سخت مقاومت سره مخامخ شو او مجبور شو بیه پېښاور بېرته برېږدي او په خیر آباد کېنې یې دخپل لښکر یوه دسته د اټک په ګودر باندې پرېږوده او د پېښاور حکومت یې جها نداد خان پښتون د اټک پخوانی حاکم ته وسپاره د ګرد نجات سینگ لا د اټک نه نه و پورې تلې چه یاد محمد خان بارکزی چه د د نجات سینگ تر تاجاوز دمخه د پېښور حاکم و بیا په پېښور باندې په زور قبضه وکړه او جها نداد خان یې وپوست .

پیا یو د نجات سینگ د کشمیر د نیواوقعه وکړ ، پدې وخت کې د محمد عظیم خان په عو ض چه کابل ته تللی و ، د هغه مېرمنې ورو د جبار خان کشمیر ساتنه ، خوشنګه چه دې قوچ د پرنزو ، اواه بلې خوا د بارکزی و او د وړو په ګودر د بې اتفاقیو په لاندو تلې وه نو د نجات سینگ د موقع مناسبه و ګڼله او دخود ا د قوچ او او بې تو پېښانې سره د ۱۸۱۹ع کال په پسرلي کې د کشمیر خواته روان شو ، او د ۱۸۱۹ع کال د جولا یې په پنځمه د کشمیر در و نه داخل شو (۲) جبار خان ورسره سخت جنگ وکړ او پښتو سکا نو ته ماته ورکړه او دده توپونه یې هم ورکښی و نیول ، خو د سکا نو سات شری لښکر یې تعقیب نکړ ، هغه و

(۱) د پښتنو تاریخ لومړی ټوک ۱۵۰ مخ .

(۲) د پښتو تاریخ - ۱ - ج ۲۳۸ مخ .

د سکا نویت او مات شوی لشکر بیا سره یوځای شراوتر بل جنگه وروسته دې
پښتو څخه کشمیر و نیو. د کشمیر تر نیولو غوښتنې وروسته د غازی خان د ډیرې نیولو
د پاره هغې خواته روان شو. څنگه چه هلته د پښتو کوم منظم قوت نه و، نور نښتو جنگه
پې نه څه تسکلیفه هغه ځای و نیو او په ۱۸۲۱ع کال کې تر ډېره اسماعیل خان پورې
تر خپل باج لاندې کړ او هغه علاقې کې حافظ احمد خان د هغه ځای پخوانی حاکم نه و سیارلې
تر دې وروسته د نښتو جنگه اته زره عسکر د «بهوت منځگ» د مشرۍ لاندې بیا
د مړ کړی پښتونستان یعنی د پېښور خواته راو لیږل او تر اېسا سین را پورې تل او
پې پېښور کې د حملې بندوبست وکړ. عظیم خان فو را د هغه مقابلې ته را و و ت
او د هغه ځای ټول پښتانه خصوصاً دیوسفزو ننگیالی زلمیان کې شاته ودرېدل او د هر ځای
پښتانه د سکا نو د تېجاوړ په مقابل کې د قربانی میدان ته حاضر شول. د یو سفزی
پېر «نو بیار» او نور قبائل د لښکرۍ سینه د یو بله غاړه پر یو تل .
د ۱۸۲۳ع کال د مارچ په ۱۴ د دواړو خواو تر منځ سخته جگړه پر نو جباره
پانډی ونښته ترسختو جنگو وروسته پخپله د نښتو جنگه د پښتو مقابلې ته حاضر شو
خود سکا نو د لښکر نو د افسران اکثره انگریزان وه. «د پښتو په مقابل کې کې
د سکا نو فوځ اداره کاوه». یو لږې انگریزی مشر د اړو څخه جنرال «ایلر» و
چه د عظیم خان په مقابل کې جنگېده (۱) ننگیالیو پښتو د سکا نو شلور د حملې
پنځو را شته دد کړې او نو دې وچه سکا ن ماتې و کړې. خو پښتو د هغه پخپله
د نښتو جنگه په ډېر زور سره وکړه. څنگه چه له یوې خوا په پښتو کې کوم تنظیم نه و
او له بلې خوا کې وسله هم نه درلوده او د زیمه بلالادوه چه سکا نو د انگریزانو
په مشرۍ د عظیم خان وروڼه خوډا ډیر د شوتو نه راواستول .

او عظیم خان د خپلو وروڼو له وینې له جنگه نه ووت او نور پښتانه
چه اکثره یوسفزی وو د ترخوړا سختې مقابلې وروسته مېرور شول ماتې وکړې. خو په
بله ورځ بیا سمدستی د ننگیالیو یوسفزیو مشران دا وانه شول او ډیر زاده محمد اکبر
په مشرۍ د سکا نو سره بل جنگه ته تیار شول (۲) خو د هغې وړانګې په غرمه ورته معلومه

شرمچه عظیم خان له مېدا ته وتلی دی نو دوی هم مجبور شول د پښتونستان دهغي برخې غرونو نه وځي اوله هغه ځايه د سکانو سره د جنگ تياری وليکي .

نور دې جنگ وروسته د نجيټ سنگ د لنگر پزانو په کومک د پېښور خوا ته راغی او پېښور ته ونيو . پيانو پخپله د نجيټ سنگ د اټک قبلي طرف ته ميشته شو او پېښور ته د عظيم خان ورود ياد محمد خان ته وسپاره او پر هغه ټپي باج کېښود . عظيم خان له مهمه وخت څخه چه په نور ښار کې ټپي ماتي کړي وه په خورانيو زړه او پر پشانه روح دکا بل خواته خور ځېدلی و ، خو چه د «لته بند» کوتل ته راوړ سېد و فات شو وائي چه عظيم خان دمر گڼه پروخت او وېشت لکه بونډه خپل زوی حبيب الله خان ته پرېښود او زوی ته ټپي قسم وکړ چه دا ټول دولت به د سکانو په خلاف سر غړي اوس سکان به د پښتوانه ملک څخه شری ، خو د پلار تر مرگ وروسته حبيب الله خان په عيش و نوش اخته شو ، که څه هم دخپلي مور په اصرار ټپي يو دوه جنه گه له سکانو سره وکړه خو مړه ټپي نه وه ، لکه چه حبيب الله خان د جنگ مړه نه و ، او هغه ټول دولت چه له پلار د پاته شوی و ، هغه ټپي په عيش و نوش واسکا وه ، د پښتون او پښتو انخوا څه غم ورسره پاته نه شو .

پدې وخت کې د نجيټ سنگ د علاوه دکشمېر او پشاور نه ملتان او بهر غازی خان هم د افغانستان د حکمرانانو له لاسه وويستل . خو که څه هم د پښتونستان په علاقه کې د افغانستان د حکمرانانو نفوذ دهغوی دې اتفاقو وخوا نه چنگېو له کبله نې شوی و ، مگر د پښتونستان قبائلو همپه شان خپل مخالفت ته له سکانو سره دوام ورکړ او په هېڅ صورت د سکانو د حکومت منلو ته تيار نه وو ، او پدېله هر یو د سکانو سره چنگونه شروعه شوه .

د نجيټ سنگ مجبور شو د پښتونستان دهغي برخې حکومت ټپي يا د محمد خان ته وسپاره او د پښتوانه مقابلې څخه ټپي خان نارغ او آرام کړ ، خو بيا هم څنگه چه ياد محمد خان د نجيټ سنگ د حکومت تر اړه لاندی و پښتانه پر آرامه نه کېښا ستل او په ۱۸۲۸ ع کال ټپي د مشهور مجاهد سيد احمد شاه بريلوی تر مشرتوب لاندی بيا

دسککانو دحکومت پر خلاف پاشیدل اوږو لوی جهاد شروع شو . سید احمد شاه په اصل سید اود هندوستان د « بریلی » دشار اوسېدونکی و ، لومړی په د هلی کې د عامو مسلمانانو په مذهبي اصلاح کې مشغول و ، خوچه په پنجاب کې یې دسککانو دتجاوز او ظلم اوزور خبرونه واورېدل اودجهاد یې سبیل الله فکر یې په مغز وکې پیدا شو . نوسید صاحب محض د خدای درضا دیاره په ۱۸۲۶ع کال وروسته تر هغه چه دټونګک نواب وړ سره بهیت وکړ اود هرډول کورمک اطمینان یې ورکړ د پښو سر و تنو مر پدا نو سره دستند په لاره فقهدهارته ددې دیاره راغی . چه دسر دار کښند ل خان اوپر دل خان کورمک لخوا ته جلب کړی ، خو افسوس چه هغه سردار د ان ددې لوی مجاهد په لوړ مقصد پوه نشول اوڅه مرسته یې ورسره ونکړه او دا مجاهد

پورته دغزنی اوکابل له لارې دپښتونستان مرکز پېنواړته راغی (۱)
هو ، دې لوی او جدي مجاهد خود ا جهاد د کوم شخصي غرض دیاره شروع کړی نه و ، بلکه خاص د خدای درضا دیاره یې دې کار ته ملا تړلې و . که چه پخپله یو لځای لیکي : «... خدای پاک داجل شاهه که دانای نهان و آشکار و محیط بجمیع خفیات و اسرار است ، گواهی کنم براین معنی که آنچه داعیه جهاد با اهل کفر و عناد ا ز دل فقیر جوش می زند اصلاً و مطلقاً بوجه من الو جوه بلکه ورت طلب مال و عزت و جاه و حشمت و امورات و سلطنت و نام و نشان و توقیع بر اخوان و افران بالجملة مطلب چیزى که سواى رضا مالک حقیقی و اعلاء کلمه هلك حقیقی باشد هرگز مزوج نیست - والله على ما نقول وکیل (۲) »

سید صاحب د ۱۸۲۷ع کال په ابتدا کې دیوسفرو علاقې ته را وړ سېد او په « پنج تار » نومې لځای کې دیره شو اودهغه لځای پښتانه وړ سره ملا کړې شول رنجیت سنگه چه دسید صاحب او پښتو له دې فکر شته خبر شو د ستنې یې اس زده لیکر د « بد هسنگ » په نوم مانډانی دپښتو نستان خواته لاړ و کړ چول او د پښتونستان په اکوړه او نویاره بانډی دپښتو او سککانو دجنگ سید ان جوړ

(۱) د پښتو تاریخ - اج - ۲۴۴ مخ .

(۲) سیرت سید احمد شهید ۱۲۳ مخ .

شو . بد هسنگك د خپل لښكر شاوخوا خندق و كېنده ، بغو سيد صاحب او پښتو د شپې له خوا په ډېر زور په سسكانو حمله و كړه ، خونړی جنگ وشو ، نژدې وچه سسكان و تښتې شو . د محمد خان پهلېز وړنگې د مخه د سيد صاحب ملگري شوي او پدې وخت كې له مېدانه ووت او هر طرف ته پدې د سيد صاحب د ماتې آواز خپور كړ او ديار محمد خان ددې كار له كبله سسكانو د پښتو حمله په شا كړه او سيد صاحب مجبور شو بيرته ديو سفر و علاقي ته ولاړ شي . په همدې علاقه كې سيد صاحب پيا تياړي ندي او په دې جنگ كې اوه سوه تنه سسكان مړه او قريباً همدومره قتيان شوه او د پښتو له خوا اوه ډېرش تنه شهيدان او ۳۰ تنه قتيان شول (۱) دا كورې تر جنگ وروسته سسكانو پر ياد محمد خان بخراج زيات كړ او ياد محمد خان هم د سسكانو سيودي لمانځنه غښت و گماڼه . خو سيد صاحب لدې خبرې څخه ډېر متاثر و چه ياد محمد خان لځان در نېست هسنگك دلاس بازي كړې و ، او ياد محمد خان هم لدې نوانه د سيد صاحب څخه ډېر و پرېده او د همدې وېرې له كبله و چه په ۱۸۲۹ع كال دې د كومې ننگه اجرتي قاتل په ذريعه سيد صاحب ته زهرو كړه (۲) خود خدای فضل و سيد صاحب تر ډېر تسكليف وروسته له مرگه بچ شو ، څنگه چه د سيد صاحب ملگرو د ياد محمد خان وروږ سيد محمد خان له اشرف څخه ونيوست او ياد محمد خان د «هنده» په علاقه كې پر سيد صاحب حمله و كړه خو پخپله ياد محمد خان په جنگ كې مړ شو ، د ياد محمد خان تر مړگې وروسته سيد صاحب پيتاورو نيو او ساطان محمد خان د سسكانو په هوش د سيد صاحب باج پر لځان ومانه .

د نيجيت هسنگك چه خبر شو نو هغه پيا ته پر لښكر د خپل زوی د سر دال پير هسنگك په مشرۍ او د جنرال ونيور او په سالارۍ دا ټك خوا ته راو لېږه او په ۱۸۳۰ع كال كې پيا پښتو د سيد صاحب تر پيرغ لاندې د هراړي په علاقه

(۱) سیرت سيد احمد شهيد - ۱۴۷ مخ .

(۲) د پښتو تاريخ - اج - ۲۴۶ مخ . سیرت سيد احمد - ۱۷۱ مخ .

کی پر سکانو پر غل و کر اوسید صاحب هم سخت جنگونه ور سره و کره خوشید صاحب بیا پیا ور فیصه کر اودې قبضي مسکان دیروار خطا کره ، خود افسوس خبره داوه چه لښی خود غرضه خانان ددینمن په دشتونو وغولیده او د سید صاحب د پر ملگری ټی قتل عام کره او پدې ترتیب سید صاحب دخپل جهاد محاذ بدل کر او دکشمیر په خواو کی ټی دسکانو سره جهاد شروع کر ، خو تر دیرو جنگو وروسته د ۱۸۳۱ ع کال دمی په میاشت دسکانو سره په یوه جهاد کی شهید شو (۱)

په دې ترتیب دسکانو ددوړې تر پایه د پښتو مقابلې او جگړې جاری وې او تر آخر یوډې هیڅ پښتون په پښتونستان کی دسکانو نفوذ نه مانه خوداچه دسکانو نفوذ کله کله تر پښو نه رارسیدلی دی هغه درې مهم اولوی سببونه درلوده :

- اول : داچه پښتو منظم عسکر او عصری وسله نه درلوده .
- دوهم : داچه دسکانو لشکر دانگریزانو دافسرانو له خوا تقویه او اداره کیدل اوهم نوې وسله ورکو له کیدله .

دریم : داچه د پښتو یخیل منظم کی لږ ددبی اتفاقی اوخانه جنگی موجوده وه خصوصاً دافغانستان د سردارانو تر منځ اختلاف دپړدیو دجمنانو دکامیابۍ وی سبب شو بیا هم دپښتو منظم پښتو خپله مقاله دسکانو سره تر هغه وخته جاری وساتله خوا نگریزانو مستقیماً پښتو په مقدمه راتو کی خبر حق مدا خله کوله اود انگریزانو دوره شروع کیدله .

هـ - دانگریزانو دور:

انگریزانو چه دهند وستان بشکلی مرغی و نیوله نود دې دپاره چه د ناپليون اودروس د پادشاه انگراندد د حملو دمخ نيوې دپاره يوسه جوړ کړې دخپل استعمارې اوامير يا ليستی سياست لمنه يې دافغانستان خواته رااوژده کړه او د مخه توهغه چه مستقيماً مداخله وکړې وې غوښته چه درنجيت سنگ حکومت دلجان دفايده دپاره استعمال کړې اوهغه داچه له يوې خوا دسکانو او پښتنو ترمنځ د شراع اود لايښه تازه کړې اود دې يودبل په مقابل کې سره وجنگوي اوله بلې خوا دافغانستان حکومت دپاره يو داسې څوک ومومي چه هغه په ټوله معنی دانگریزانو تر نفوذ لاندې راشي او ددوی دلاس سرې وي . خوڅنگه چه دناپليون اودروس دپادشاه خطري ډېرواخطا کړې وو ؟ نو لومړی يې د ۱۸۰۹ع کال د نو وري په ۲۵ يوسيا سي هېټ د «مونتي سيمورټ ايلفستون» په مشرۍ پېښاود ته د شاه شجاع حضور ته واستاوه اود شاه شجاع سره يې ددو سټې يوترون وکړه او بيا هغه وخت چه شاه محمود شاه شجاع ته شکست ورکړ او شاه شجاع دافغانستان له تاج اوتخت څخه خلع اود کابل نه وتښتېدې نو انگریزانو ته يې پناه ودره او انگریزانو هم چه داسې يو څوک له دې مو دې راهيسې غوښت شاه شجاع يې وساته اوڅنگه چه شاه شجاع (د کابل مغلوغ او تښتېدلی يا بچا) خپل جان په ټوله معنی انگريزانو ته تسليم کړه ، نو انگریزانو هم دده په دماغ کې دافغانستان دتاج اوتخت دپا نیولو فکري پيدا کړ او دهغه سره يې دهر ډول کومک وعدې وکړې . خوڅنگه چه انگريزانو په ښکاره له خپلې خوا دا کار نشو کو لي نو د درنجيت سنگ په واسطه يې هغه ټوټه کاوه .

يو انگریزي «ورځ دپېر» دا حقيقت داسې ليکي :

«... دانگریزانو داغرض وه چه په افغانستان کې دې يوداسې سړی پا د شاه وي چه بالکل دانگریزانو په درايه وچلېږي . مگر څنگه چه انگریزانو په ښکاره شاه شجاع ته د امداد ورکولو څخه ويريدل ځکه نو دهندوستان انگریزي گورنر

جنرال هغه ته د سکاټو د فوج په واسطه کومک ورکړ. د رنجیت سنگھ د ګورنر جنرال په اشاره شاه شجاع ته دافوځ پدې اقرار وکړ چه دکاميابۍ نه پس به هغه د دې امداد په عوض کې د پېښور علاقه د رنجیت سنگھ ته ورکوي. دا واقع د «سوکلا دو پده» (چه هغه وخت په اود هېانه کې انګریزي پولیسکل ایجنټو) له هغو خطو نوڅخه تا بیتنيزی کوم چه دشاه شجاع تر شکست وروسته د هغه د سامان نه راوتلی وو. پدې کې ډیر داسې خطونه هم پیدا شول چه دانګریز پولیسکل ایجنټ له خوا پښتو سردارانو ته لیکلي و او هغوی ته ئې د پښتنې حکومت پر خلاف امر ورکړې وه. او ویلې یی وه چه د زمونږ ګورنمنټ په ستاسو د هغو خدمتونو قدر کوي، کوم چه تاسو د شاه شجاع سره د هغه په تخت نشینی کې وکړی (۱) *

پدې ترتیب انګریزانو شاه شجاع حملې ته تیار کړ او د ۱۸۳۳ع کال په جنوري کې شاه شجاع له لود هېانې څخه راروان شو. دمی په میاشت له دریای سند نه را پوری وټی او ښکار پورټی ونيو، او بیا دده د رښت زړه فوځ سره چه جنرال کمبل انګریزی یی منصیب اداو قوما ندان و، د قندهار خواته وخوځېدی. دده په فوځ کې هغه انګریزی افسران هم وو، کوم چه دانګر پزانو د تجارتی کمپنی ملا زمت یی پرېښی و، او د شاه شجاع د فوځ د ادارې د یاده تا کلي شوی وو (۲)

د شتیا خبره خو دا وه چه دافوځ او لښکر کشی تو لسه دانګریزانو له پلوه وه. خو هسی دشاه شجاع په نوم بیا دیده.

هلمه د څلور پنځوس ورځو تر جګه وروسته شاه شجاع ماتې وکړه او جنرال کمبل سخت ټپی شو چه د جګه سخته وږخ د ۱۸۳۴ع کال د جون ۲۹ ورځ وه جنرال کمبل دا میر دوست محمد خان د لښکر و پلاس کېږوت چه بیا پخپله خوښه مسلمان شو. (۳)

او د امیر دوست محمد خان په نوکری کې مړ شو. پخپله شاه شجاع

(۱) (۲) د پښتو تاریخ - ج ۱ - ۲۶۱ - ۲۶۲ مخونه.

(۳) سراج التواریخ

پنځده اوپه (۱۲۵۰ هجري) کی بیرته اودهیاني ته ورسید . (۱)
 وای چ په دې جنگ کی له دواړو خواوو فریبا شیارس زړه نه
 مړه او د انگریزانو د امیر البستی سیاست قربانی شول . (۲)
 شاه شجاع که څه هم بیا شکست وخوړ ، خو انگریزانو ددري یم
 محل دپامه بیا دشاری دځان سره وساته . په دې وخت کی دنجیت سنگ د
 انگریزانو په نږیک د کابل د نیولو اراده وکړه .

او هری سنگ دې دپوړو د سکا نو سره پیښور ته په کابل
 باندی د حملې کولو په غرض راواستاوه . دا اقدام که څه هم د سلطان محمد
 خان د پیښور د حاکم په مشوره شوی ؤ ، لځکه چه سلطان محمد خان له
 دې ویری چه دوست محمد خان پیښور دونه نیسی دسکا نو مرسته ئې غوښتې وه
 خو څه وخت چه « هری سنگ » پیښور د قبضه کړ ، نو سلطان محمد خان
 ئې سره دهغه له وړو نو جلال آباد ته اخراج کړ .

په دې وخت کی امیر دوست محمد خان له قندهار د کابل ته راغی .
 او د سکا نو په دې تېس او زخیر شو ، نو سمدستی ئې لاس زړه
 سواره دهغه سلطان محمد خان په مشرۍ (چه له پیښور د اخراج شوی و)
 د پیښور غورته واخیل ، خو سلطان محمد خان چه په ۱۸۳۵ ع کال پیښور ته
 راوړسید د سکا نو په مقابل کی ئې څه کابایي په برخه نشوه او دنجیت
 سنگ لا زړم نشو .

خو چه یخله امیر دوست محمد خان د یو لوی لښکر سره د پیښور پر خوا
 راوړسید ، د دې ډیر پرمختیائی پښتانه ولس سره یو ځای شول . دده ولسه
 ا تگ د پیښور په هغه لښکر کی یوه دهغه د سلطان محمد خان سیمه داغلی وو
 پر دې جوی پیدا شو او دنجیت سنگ له واد دځای ئې څخه لاس اوښتی و د ک
 سر له برحالیه وانغریستان . د ملک سیدال خان شینواری اثر . په ۱۳۰۰ د
 (۲) د پښتو تاریخ - ج ۱ - ۲۱۲ مخ .

سکه او امیر ته ننن دروغی دېداره یوه جرگه ور وایېله چې په هغو سکه
یو جنرال « هارلان » انگریزې و ، چې ظاهراً دروغی پنامه راغلی و ، خو په
حقیقت کې دانگریزانو له خوا مامور شوی و ، چې د پښتو مشرانو په منځ کې
نفاق او بې اتفاقی واچوی ، دی پخپله خپل داسې لیکي .

..... په کومو وړغو سکه چې دوست محمد خان پېښور ته راغلی و
او زه درنجیت سنگ سرد مقرر وم ، نو زه درنجیت سنگ له خوا د سفير په
حیث و د غلام ، ما دهنه وروڼه دهنه سره بې اتفاقي کړل او د هغوی په زړو نو کې
می دهنه دروز افرون طاقت متعلق حسد پیدا کړ ، او کوم می کور ای جگړې
چې ماته دروزو مې نه معلومی وې چې د هغوی په پنج کې وې هغه می بیا را
دوخاری او تودې کړې او دهنه د دربار د او یو سردارانو په زړونو سکه
می درویر شوق را اوچت کړ ، ما دهنه و د سلطان محمد خان ته چې لېږ
ورغی ، مخکې د پېښور د حکومت نه برطرف شوی و ، دا وویل چې که پیرې
آه ناخایه دساره سکه دوست محمد خان له سکه نه و تښتي نو تا له به
لس زده ملا تر در کړ و - په دې باندی داسر دار په خپله له ماسره
دسکهانو سکه ته روان شو او دده لښکر غرونو ته و تښته (۱)

په دې ډول دانگریزانو په شجاعت د پښتو په منځ سکه بیا نفاق پیدا شو
او امیر دوست محمد خان پیر ته په «ات زده سکه» ته ولاړ .

آرامی شاه الله خان د پښتو تاریخ کې لیکي چې

..... دوست محمد خان سکه ته لاړ ، مگر پېښور دا خپستو خپال

دیرې لږې دياره م دهنه له زړه نه و نه وتو .

دسکه چې د پېښور ته له دساره د پښتو نه آ سساده وم ، او هغه په هېڅ وجه
پر داشت سکه لای نه شو چې پښتو ته دې دسکه او دسکه م لاندی

اوسېږی (۲)

دا میر دوست محمد خان بر سنگ و دوسته دهری سنگ چه در اچیت سنگ آه
خو ا د پینور گو در رها کلی شوی و دهغه خای پر پینو خو را سخت ظلمو ته
شروع کړه او د پینو استغاثه پیا تر کابل ورسېده - دا پلا امیر دوست محمد
خیل ننگالی زوی اکبر خان د خه ایښو سره دهری سنگ مقابلې ته را
واستوه اکبر خان د خیمه ددزی له لاری او اړگي ته راو رسېد
او پر لاری یې د ننگالی د پینو نستان پشته ودرسه ملگری شول - شپه یې په
او اړگي تېره کړه - سبا د ۱۸۳۷ ع کال د می په اوله
د د خیمه ودرسه په شا و خوا کی د پینو او سکا نو تر منځ
خو را سخت جنگ وشو - سکا نو ما ټی وکړه او دهری سنگ د دوی مشر
او سا لار پخپله د اکبر خان په لاس ووژل شو (۱) .

او پشته نه فاتح شول - خو له دې واقعاتو څخه امیر دوست محمد خان ته دا پاته
شوه چه دا ټول انگریزان دی چه سکا ن د افغانستان پر خلاف پاڅوی او
جنگه یې دهنه کونکي جنرال لار د اښته ته شکایتونه وپېژله او د ا ټي هم
وړ ته ولیکل چه باید سکا ن د پینو له خاوری ووزی - لار د آ ټلیند د دې مکثوب
په جواب ښی د ۱۸۳۶ ع کال د اکتبر په ۲۲ صرف دو مری و لیکل چه
دا انگریزانو اداي ستونزه تیار نه او سمعت ته ترفی ور ښکول دی - د هغوی
د افتاد نه د دوه مری د پراخ د دغه حال حکومت په معاملاتو ښی دخل وکړی (۲)

او د ا ټي هر ور ته و لیکل چه د پراخ د پخپل پراخه د دغه حال د پراخه و اېښی -
هغه و - پراخ د ۱۸۳۸ ع کال د ستمبر په میاشت انگریزانو یو هیئت د پراخ
په مشرۍ د پراخ د پراخ ته راو اېښه او امیر دوست محمد خان په اومرۍ ملاقات یې
وړلیدی و نو ټول د افغانستان هغه پر خه د سکا نو د انگریزانو په کو ټک لېوا ی
د پراخه افتاد - پراخ ته پراخ د خپل انگریزانو د امیر د دې حق غوښتنی په مقابل کی

(۱) سر محمد پراخ و افغانستان افغانستان دهری ۱۹ - ۱۶ هج

(۲) پینو تاریخ - ا ټي - ۲۶۷ هج

د ازاد بلخي او بهاني تر اشي، كه خه هم برنس خواوړه مكرږد مكستو پونه دهند
 گورږن جنرال ته واپسول اودان گريزي حكومت توبه يي دي خوات اوڅوڅه خوا هغي
 خواتي هيڅ يواصله پندان بخشه جواب ونه موند لكه چه انگريزانو دسكانو تر حكومت
 د كابل حكومت خپلي اميراطوري ته مضر گانه هغو، چه په ۱۸۳۸ع كال برنس د
 كابل اه دربار ته كابل ولاد اوامير دوست محمد خان هم چه له انگريزانو څخه پښي
 نا اميده شوي و، نو دروس او ايران دحكومتو خواته يي د دوستي لاس وغځاوه او دهغوي
 سره يي دخپلو تعلقاتو په پښنگولو شروع وكړه دروس او ايران هم خپل يوه وناپنده
 راوليږد دروس ناپنده كمان ويكويچ نوميده چه امير ته يي دهر ډول درسي تيشكي
 وعدي وكړي، دي كابل انگريزان دېر وادخطا كړه اود افغانستان دحكومت وړانولو ته يي
 ملاوتي له اوددي غرض دپاره يي په ۱۸۳۸ع كال په لاهور كې د انگريزانو دسكانو
 اوشاه شجاع (چه د كابل له تخته يو تنبدي يي، فرادي او مغلو غسړي و) تر منځ يوه دري
 كوتني معاهده وكړه چه په هغه معاهده كې شاه شجاع د پښتو هغه ټولي شمكي چه سكانو
 د انگريزانو په مرسته له افغانستان په زور او غير حق جلا كړي وې سكانونه وسپارلي
 اودې معاهدې په اساس چهدنيا په هيڅ قانون برابر نه وه انگريزانو خپل
 لمان حقداد وباله چه د افغانستان دېر حال دحكومت پر خلاف علاء د جنگد اعلان
 وكړي او په پښكاره يي خپل خورا دېر ليك اومشهور افسران لکه مكناټن اونور ...
 د شاه شجاع سره د افغانستان دنيولو دپاره مامور كړل اود افغانستان پر خاوده يي
 تجاوز و كړ چه دا انگريزانو دې تجاوز ته ټولو مورخينو خورا دېر بدويي دي. د ۱۸۳۹ع
 د اپريل د مياشتې په ۱۶ نېټه شاه شجاع د انگريزانو دامير پاليستي حكومت په مرسته
 تر څو چا كولو وروسته د كابل بالاخضاد ته داخل شو او امير دوست محمد خان
 بخواته ولاړ خو د پښو دېرې ته يي د افغانستان له شر حكومت څخه د انگريزانو پر
 خلاف تعريكات او پښ گونډه شروع شول او په پښوخت كې دا انگريزانو دغه متجاوز
 قوت چه غير حق يي د افغانستان پر خاوده تجاوز كړي و تارومار شو برنس د پښتني
 افغانستان اود انگريزانو نور غټ غټ منبذدان خپل متجاوز اقدامه په امر ورسېدل

ووژل شول اودانگرانو نور انگر خد پښتو اولاسه اوڅه په لاری دژمی او واورې په اثر قول تېام شول اود (۱۶۰۰) تنو انگریزانو څخه یوازی یو دا کشر «ب-رائین» خپل لځان په خور بدخال جلال آباد دجنرال سیل سپاهیانو ته وسپاره کوم وخت چه هلته ورسید جنرال سیل یوښته لمبېنی وکړه چه انگرڅه شو ؟ ده لځواب ورکړ چه «انگریزه یم» یعنې نور قول انگر تېام شوی دی. په دې ترتیب داتو انگریزانو متجعا وز عسکر مخو اوڅه چه جلال آباد کې و، هغه دده دخواته په بدخال و تنبیدی. شاه شجاع چه هم خپل قوم اوو ضلې پر بل خوځ کړی و، دشجاع الدوله پلاس د۱۸۴۲ع کال داپریل په ۳۰ اود ۱۳۵۸ هـ ق. دصفر په ۳ ووژل شو. وایسی چه شاه شجاع دمړتۍ په وخت شجاع الدوله ته په زانو پوزانو ویل: سردار! سر کماز چه که شاه کړده است. شجاع الدوله ورته وویل: که شاه سر کماز خیانت بقوم و اسلام و طرفداری از کفار است (۱)

د انگریزانو افغان لومړی جنګ ختم شو او انگریزان په ډېری ناکامۍ یی او بریادی. دافغانستان اخوانی و شول اود ۱۸۴۳ع کال په جنوري کې په پشاور د دوست محمد خان د کابلی پر تخت کیناست.

خو په ۱۸۴۶ع کال چه انگریزانو دخپلو زړو دوستانو سکاټو سره جنګ شروع کړ اود سکاټو مشران یی لکه څنگه چه د انگریزانو عادت دی یخېل متخ کې سره واچول د سکاټو په اڅاخی چارو کې یی دلاس وهار و و هم پیدا کړه او همدې دغه کال دسمبر په ۱۶ روسانو د اوسني انگریزان په شجاع الدوله خپل امران د پښتوستان غځی پر شې تاملو یی کوم هېره د سکاټو تر نفی دلافت و او دافغانان یی و ټاکل:

۱. جان اسکسین او هنریت ادوانوس په ډېره چار او ډوډی.

۲. جانش لاس او پاتې لاس په دینا و دینو.

۳. میرزا حسن په ارزانه یی.

۴. سرپرست په اټلنه کې (۲)

(۱) افغانستان دقرن ۱۹ - ۱۸۴۳ هـ ق. دپښتو تاریخ - دوه ټوکات

(۲) دسکاټو پښتوستان - ۱۹۵۰ م.

مټان پټتانه پخپل
دې افسرانو څخه
و - دانگريرانو
داسې څو گڼلوي؛
ما زلي وه دوی که څه
په وخت بڼه به يې بل
ځلي اختلافات

هغو تعجب ککړي
منځ وکړه او دوی
پټتو دو و قبلو
کاني ودا نې کړي
که فلا جوړدکړه
ر انو اموري استی
دله کو دايوانو
پا انو هڅو څخه
دپناه هري وړانې

په پامه ښکته شو
سټوما دهر پټتو
پټتو استان د پټتو
پراواستمان پټتو
اونه تازه او پخپل

د افسران د انگريزانو له خوا مامور شوی و د چۀ د پښتوستان پښتانه پخپل
منځ کې سره واچوی اود پښتو له ساده گۍ څخه کار واخلي . يوه دې افسرانو څخه
« ادواروس » چه په ۱۸۴۷ع کال د « بنو » د غلاتي په نيولو مامور شوی و . د انگريزانو
دامن افغانه سياست په پخپل کتاب « يو کال د پنجاب په سرحدی کې » داسی څرگندوی :
« بنو ښار نو ۲۵۰ کاله دمخه اوزينو په مقابل خپله آزادی ساتلې وه دوی که څه
هم پخپل منځ کې يوې قلا له بلې فلاسره جندگو نه ښکول خو هغه وخت چه به يوبل
مشترک دشمن پيدا شول که سسکيان يا نور ، نو دوی به خپل دا خلی اختلافات
پورېنودل ...

ماد بنو علاقه دوسلې په زور نه ده نيولې ، بلکۀ که يوازی دهغو تحریر ککړ نو
په نتيجه کې دافتح زمانه پرځه شوه . کومه چه ما ددوو قومونو ترمنځ وکړه او دوی
می پخپل منځ کې سره واچول . زمانه دې تحریر ښکلا تو په اثر د پښتو دوو قبيلو
پخپل منځ کې دجنگونو له ښکاره دواړو خواو څخه دوه سوه دلاگانې وړاندي کړې
اود همدې قبيلو له ويری سره ککړنو د انگريزانو دپاره يو دقت ښکۀ قلا جوړدکړه
او پدې ترتيب ټوله علاقه زمانه لاس ته راغله . له دې څخه دا انگريزانو امير يا لښکر
او استعمالی سياست د پرنه څرگنديدی چه ددوی افسرانو د پښتو دلمه ککړنو او
له پاره څخه ناپيس څخه ککړنو او د پښتو د شاپيښی چه انگريزانو هڅو وخت
پښتانه په زور د تحيان قاپوچ ښکړي ندي او پښتانه د خپلې آزادی دپاره هرې قربانۍ
ته حاضر شوی دی .

په ۱۸۴۹ع کال چه دا انگريزانو او سسکيانو ترمنځ پيا چنگ و شو
نو د سسکيانو سره ککړنو او قوت پښی له منځه ولاړ . او انگريزانو سسکيانو د پښتو
پښتوستان پښاور خواته داخل ، دله څخه هم په هرهای ښکړي د پښتو
له مقابلو سره مشامخ کيدل خو ځنگه چه له يوې خوا دا انگريزانو استعمالی قوت
د پښتو زيات و نه اوله بلې خوا پښتو د پښتو ترمنځ د پياقبي او اتفاق او دونه تازه او پخپل
د پښتو د پښتو ښی سره څخه ککړه نو ځکه ککړه د پښتو په نيولو کامياب شول .

به بلخی خوادینتو نستان د بلوچستان علاقه د ۱۸۳۹ ع کال د جمعیلې او غیر قانونی تړون په قراره چه میراب خان (دغه وخت د قلات خان) د فرادی او مخلوع شاه شجاع سره په امضاء کولو او مجبور کړه شوی و، هم ان کړیزانو د خپل استعماری حکومت جز وبلله . که څه هم د انگریزانو استعماری قوت د پښتو نستان په شرقی او جنوبی برخو کی د یوڅه علاقه په نیولو کما میاب شول ، خود پښتو نستان د پری غرنی برخې آزادی پاتې شوی او په ټول پښتو نستان کی د انگریزانو حکومت دهر پښتون په نظر کی یو پر دی ، چا پر متجاوز استعماری او دښمن حکومت نه کاردیده او په دیر تنفرنی ودرته کاته انگریزانو هم له دغه تاریخ نه پس پخپل ټول امپریا استی قوت غوښتل چه د پښتو د آزادی خواهی روښانت ووزنی او ددی غرض د پاره بهی هر کله د آزاد و پښتون حکومتو غیر حق تجاوز و نه کول اود پښتو کولونه بهی تر بمباری- لاندې نیول او د خپل استعماری ترس د پاره بهی بی کسانه پښانه وړل .

د ۱۸۴۶ ع کال په حدودو کی د انگریزانو امپریا لیستی فوج د پښتو نستان پر بنو یرغل وکړه . چا د احمدزیو او ادیانو ، وزیر و دخودا سخت مقاومت سره مخامخ شول . د ۱۸۴۹ ع کال د نوامبر په ۱۳ انگریزانو خود راوی استعماری فوج د قلات خواته ولېږه ، د انگریزانو او بلوچستان د اندک بالو تر منځ سخت جنگ وشو . پدې جنگ کي د قلات خان میراب خان شهید شو او انگریزانو د مسلح قوت په وړاندو پښتو نستان خفه وکړه .

د ۱۸۶۰ ع کال د فبرورې د شوال په ۱۵ کی د پښتو د انگریزی په ضد سپی د انگریزانو د استعماری فوج مخو نیوله اود هغوی غټا فوړی چه د دالان ، نرس ، روانه اود پته په خوا (۹۳) تنه شهیدان او یو سلور بنغه څلو پښت کورونه وژان او پایه اود ورسره شول .

په دې کال د انگریزانو یو بل استعماری فوج د کپتان د کوک په مشرۍ د پښتو نستان د پادشاهو په خوا ترس وکړ ، وزیر و پته په دوی ۱۹ شهیدان همایو کړي او انگریزانو ته د زیات تاوان ورساو او د پښتو له خوا ۳۹ تنه د خپلې آزادی ساتلو د پاره شهیدان شول .

په همدغه ۱۸۵۰ ع کال دانگریزانو (۳۲۰۰) تنو منظمو او مسلحو عسکرو د کابل ښار تر قو مانه دې لاندې د پښتو نسان د کور ها ټ پر دره تجاوز وکړ خو د هغه ځای اړ پریدو پښتو د هغوی سره سختې جگړې وکړې. په هغو جگړو کې ۱۲ تنه انگریزان مړه او ۶۰ تنه ټپیان شول. د ۱۸۵۱ ع کال دا کتو پر په میاشت انگریزانو پدې پلمه چه پښتو پر دوی تعرض کړی دی دیولوی استعماری فوج په واسطه د مومندو پر خلافه تجاوز وکړ، ننگیالو مومندو د سعادت خان مومند په مشرۍ دانگریزانو د متجاوز فوج سره درې میاشتې دخپلې آزادۍ د پاره سخت جنگونه وکړه خو تر دوه میاشتو وروسته دانگریزانو فوج ناکامه پښتو ور ته وگرځید.

د ۱۸۵۲ ع کال د دسمبر په شلمه دانگریزانو (۳۵۰۰) تنو استعماری فوج د میجر نکلسن په مشرۍ د گجتي له لارې پرویزستان ناخا په تجاوز وکړ، خو پښتو غازیانو په دیره میرانه مخه ونیوله، تر شدید جنگ وروسته انگریزان ناکامه ولاړل او (۸۷) تنه پښتانه دانگریزانو د فوج په گوليو شهیدان شول.

په ۱۸۵۳ ع کال بیا انگریزانو د اپریدو پر خپراکۍ طایفې تجاوز وکړ او په جونۍ کې د دواړو خواوو ترمنځ بیر سخت جنگونه وشول.

په ۱۸۵۵ ع کال دانگریزانو استعماری عسکر د کولونل کرېجې تر قو مانه دې لاندې لاندې د اپریدو پر آکاخیلو طایفې تجاوز او تعرض وکړ او دوی په منځ کې شدید جنگ وشو.

په ۱۸۵۹ ع کال د دھیل او اتامر ترمنځ د پوځي د پوځي خوا ته چه ننګا لیم پښتو مجتبی خان او د ننګی خان دانگریزانو پوځي شاعر مجتبی نامي وواته نو دانگریزانو (۴۰۰۰) تنو عسکرو د پوځیکه چمبرلین په سرې کړده کې د پښتو نسان د کور پر خلافه تجاوز وکړ. د پلند خیلو پر کله باندي سخت جنگ و نهیت خو د همدې کال د دسمبر په ۲۷ تاریخ پښتو د گان آب د درې له خوا پر انگریزانو یو ناڅاپي حمله وکړه د پوځي وژل او د پوځي ژوبل کړل. د پښتو له خوا هم (۹۳) تنه دخپلې آزادۍ اړوځي د لاندې

تجاوز و انگیزانوله خواشهیدان شول اوهم ئی یوسلو بنه خلوریت کورمه اولدو سیتل .
 ۱۸۶۰ ع کابل دانسگریزانو استعماری فوج دیتوستان دمسودو پر علاقه تجاوز
 و کورده یلشین به موضع باندی دانسگریزانو او دمسودو تر منخ بیاسخته جگره وشوه دیتو مشر
 جنگی خان و به ددی جنگی کی دانسگریزانو (۱۲۹) تنه و وژل شول او دیتو مجاهدینوله
 خوا (۳۰۶) تنه شهیدان شول .

به همدی کابل دانسگریزانو داستعماری فوج یوبل افسر جنرال چمبر این بیاد
 دیتوستان دمسودو پر علاقه تجاوز و کورمه به ددی وادیه مسعود پشته دخیل و هن دساتلو
 دیاده دفریانی میدان ته حاضر شول او دانسگریزانو استعماری فوج ته بی سخت شکست ورکمه .
 به ددی ترتیب دانسگریزانو امیویالیستی حکومت خوچه کولای ئی شوه او موقع ئی
 مورندای دود آزاد دیتوستان برشاوړه ئی تجاوزونه او حملی کی دی او غوښتی ئی دی
 یوه دهغه های دیتو آزادی سلبه کړی او دیتوستان له که خپله یو مستعمره کړی مگر
 د دیتوستان تشکیلاتو دیتو که هم بیوسلې وه دانسگریزانو دهر تجاوز مقابله به دوره
 میړانه کړی ده او هېڅ وخت ئی د اقامت سرانگریزانو ته یت کړی نه دی .
 بالاشردی تجاوزونو د افغانستان د حکومت تو جه لمانه و هو له او نو د ئی ددی
 تجاوزونو تحمل وشو کولای .

ورودو د افغانستان او انگریزانو مشایک خوابه دل خوبه به ۱۸۷۸ ع کابل
 د افغانستان او انگریزانو دوهم جنگی شرو وشو به ددی وخت کی د کابل پاچا امیر شیر علی خان
 و دانسگریزانو استعماری طاقت بیانر لاله و اسید اوبه دې پلمه ئی کابل و نی و یتو
 د افغانستان حکومت دزادروس سره دوستی تار نیلولی دی او پر هندوستان باندی د

جنگی کورمه پات ئی ئی شوه سره به یوکی اتري کړی شى
 ۱۸۷۹ ع د افغانستان د ملي شان همزه ئی وفات شو نو انگریزانو دغه پر زوی
 محمد یعقوب خان پناه دوی سره باندی زده بندى خالی به خونه کي دیوتی مجاهدی ترون
 تحصیل کړ او به انگلستان نوی شای ئی ئی به داسی حال کي چه محمد یعقوب خان دیو
 باندی حبسیت دنده د اورا هېڅ پر دسترس چانه یوازنده هغه تحصیل مجاهد به زود لاس ایان
 کړم او به هغه کړی ئی شل استعماری زر دونه پخپله خوښه بی او دې چه دافغانستان

دملت خفه کومه پوښتنه وشي وليکل او بيا ټپي نو محمد يعقوب خان د کابل پر تخت کيښاوه څنگه چه دانگريزانو د اول کارونه د افغانستان د ملت دخواهشانو او آرزوگانو نه پر خلاف وه نو ځکه د افغانستان دهغي تجميلي معاهدې جواب غلور مياشتي وروسته په کابل کي دانگريزانو د سفير «کيو گري» په وژلو انگريزانو ته ورکړ شو اودا ټپي ورته ثابته کړه چه افغانستان دارنگه تجميلي معاهدې منلي نشي.

په ۱۸۸۰ع کال امير عبدالرحمن خان د کابل پر تخت کيښاست په دې وخت کي که څه هم دانگريزانو استعادي قوت له افغانستان خفه اړستلي شوي و خو هغه څه چه دانگريزانو د حکومت مطلب وه هغه دسره شوي يعني د پښتونستان ډيري برخي چه تر هغه وخته د افغانستان دخاوري جز بللي کيد اي له افغانستان څخه جلا کړي شوي چه ځيني حصي ټپي لکه خيبر او کوټ مستقيما دانگريزانو تر نفوذ لاندې راغلي او ځيني برخي ټپي چه آزادي پاته شوي په هغوي کي انارشي او ملک الطوائفي غوندي شکل پيدا شو دانگريزانو دا مطلب دا ننگلستان دهغه وخت د صدر اعظم «لارډ بيکنفيلډ» له پوي وينا څخه نه خر گندېږي چه دهغه مملکت ديار لمان د افتتاح په وخت کي ټپي کړي وه اوداسي ټپي ويلې وه:

«خيلى معظمي ملکي ته د دې خبري دا دا واطمينان ورکو و چه د کوم مقصد د پاره چه دې دوسلي په ذريعه د افغانستان په ماملاتو کي مداخله کړي وه هغه مقصد په پوره ډول حاصل شو او اوس هغه درې مشهورې لارې زموږ په قبضه کي راغلې دي کومه ي چه دهند وستان او افغانستان په منځ کي دي اوزه هيله ارم چه هغه درې سره لارې په دهميشه د پاره زموږ په قبضه کي وي د کوم مقصد د پاره چه موږ جنګ شروع کي و هغه مقصد زموږ لاس ته راغي او اوس زموږ سرحد داسي محفوظ شو چه اوس د هندوستان د غير محفوظ سيمو کومه خطر نه پاته نشود افغانستان ته د روس د پښت راتگ او يا نورې داسي خبري تشي داراز بهاني وي چه دهغو په ذريعه موږ امير ترسه آزاد وړ کاوه اوله دغو راز کارونو څخه زموږ مطالب يوازي داو چه نه دي شته يود دغه راز د علاقې خپله کړو چه دهغي د خپلو حق موږ قطعاً نه درلود - زموږ مطالب داو چه يود دا د از مضبوط سرحد د پاره کړو چه په هغه باندې هيڅ څوک حمله نشي کولای (۱)»

(۱) - کارز آف افغان واز ۳۱۸ - ۳۱۹ صفحه .

د دسرحد برطانيه و افغانستان په حواله .

امیر عبد الرحمن خان نیز زیاد و پوست چه دافغانستان به زور جلا کرده شوی
برخی پیرته دافغانستان کړی او خوشو غلطی ټپي مکرر خپو امله ونه دانگر پزانو
حکومت ته واستول خو هغوی هیڅ غورز باندی ونه نیوه ، مثلا دامیر عبد الرحمن
خان له دې یسوه مکتوب څخه چه د هند د وای سرای پناه مه نیږي
په دې باب کی ایښکلی دی دده آرزو گانی ډېری بېخه گڼند پږي ، ده داسی
ورته ایښکلی وه :

و که دیا غستان خلق زما په حکومت پوری ملحق شوی
وای نومابه دغه خلق ددې کار دیالو ډیرشه تیار کړی وای او په دوی کی به می
ددې ګانده قابلیت پیدا کړی وای چه دوی زما او د بریتانیا د دښمنانو په مقابل
کی جنگونه کړی وای او دوی به دمنه همی ټپي به اشتغال کی زما تر بیرغ
لاندي راټول شوی وای او جنگونه به ټپي کولای ، ما به په تبلیغی صورت دوی
اصلاح کړی او یو امن خوشوونکی او دانگر پزانو دوست جمعیت می ښی جوړه
کړی وای .

مگر هر څه چه دوی زما دملک څخه جلا کړه شوی دې نو په دې صورت کی
به نه ستاسی په ټپه درستی او نه به زما په ښه راشی ، او هم به تاسی هر وخت ددوی
په خلاف په ټپي فائده پور ددی اخته یاست ، تر کومه پوری چه تاسی نوی
یاست نو دغه شاق به نه دده وایی ، خو کوم وخت چه تاسی ښه ویدی شوی نو دوی
به په تاسی حملی کړی ، او ښه دغه فائده چه له ماسره په قام او مذهب کی
پوهی له ماشقه جلا کړی شوی نو په دغه صورت کی به زما دخیلو د پایاو په سرگو کی
پاک ښکلا دم شم او ددې کار په اثر به تاسی ما کمر ووی کړی ، حال
داچه زما په کمر ووی کی ستاسی تاوان دی (۱) .

مگر انگرېزانو دامیر عبدالحیمن خان هیڅ یو خواش هم ونه مانه بلکه ددې
په خلاف په ټپي کل امیر عبد الرحمن خان ته نهید د آمیز دښمنانو را ایښل او هغه په ټپي د

(۱) ددې لیک د دښمنانو د درنده بریتانیا د افغانستان په سوال .

سرحدی معاملاتو له مداخلی څخه منع کولو ، متلادهند و ایسرای لار دانسند د
 ۱۸۹۲ ع کال د جولای ۲۳ نېټې په یوه مکتوب کې امیر ته د امر وړاندو
 داسې لیکي :

« په دې وخت کې ځینې غلطفهمې چې دې دوستداره پخوانه گمان کولو ،
 سرحد ته نژدې په څو ځایونو کې ښکاره شوی دی . د هغه مهربان عسکر و اسمان
 نیولی او هلته ناست دی ، او د بېاچور د ځینو قومونو او د هغوی ترمنځ د « شرتان »
 پر موضع جنگ پېښ شوی دی دې دوستدار ته خبرونه دا رسېدلې چې هغه
 مهربان د ابریدو او اود کړیو قومونو جرگې لمانځه بللې دی او هغه مشفق زیاد ایستلی
 چې هغه قومونه تر خپل حکم لاندې کړي ، افغانی کاکړ کوونکو خپله
 جالاکي او زړنگي دوزیرو دملک خواته متوجه کړې ده او په دې نژدو
 وړ ځوکو کې ټي ټينې هغه لږمونه نیولی دی چې د هغه ملک اوکند د درود ترمنځ
 واقع دی او هلته ناست دی : او د هغه مهربان یوه بله ټولنه عسکر پر « کستان »
 باندې چې د کاکړ و په ملک کې د ککند درود پر دې غاړه پروت دی
 آزا دانه وړ غلې او هغه ځای ټي نیولی دی ، او د هغه مهربان د فزاه حاکم پر
 « چاگی » حمله کړې ده .

داود کزواو ابریدو په باب کې دا دوستدار هغه مهربان ته په ښکاره
 وائی او سرچینا ټي متنبه کوي چې د هغه مهربان زیاد ایستل په دې شېره کې چې
 خپل لمانځنه د هغو قومونو ښکمران کړي ، او یا د هغه مهربان د ککند کوونکو
 نه خوا ښکوم کوشش او سازش کول او یا هغو قومونو ته څه تعلیم ورکول به د
 هند عاليه دولت ناوړه او بدو گڼي ، د هند عاليه دولت ابریدي مسئول او خړ د
 مشتاده بر لټی

دا دوستدار مجبور شوی دی چې هغه مهربان یوه اومتنبه کړي چې نور نو په باچور
 او وزیرستان کې پېشقدمی رنګ کړي .

دهند غالبه دولت دهنه مشفق داحق نه منی چه داستقلال او خود مختاری به حاکم
کی دی دبا جور یا وزیرستان کومه برخه به بخان یوری و تری او یادی مدافعه
و کړی ، که څه هم دهنه مهر بان دپړ کارونه داسی دی چه دهنه مهر بان
له خوا عدم مصداقت او عدم اخلاق او مدادا لځنی خر گندېږی چه ټول
مخلوق هم دهنه مهر بان کړوته گوری ، خوباهم دهند غالبه دولت همیشه دهنه
مهر بان سره داسی رفتار کړی دی چه گو یا هغه مهر بان دغالبه دولت وفادار
او مهاد دوست دی نو که هغه مشفق له دې موقع څخه برخه
وا نیلې موزبه مجبوره شو به خپل سرکار وکړاود هغه مهر بان بی مشورې او بی مصلحت
دسرحد فیصله وکړو ... (۱) »

همدا شان ۱۸۹۲ ع کال د آگست ۲۹ نېټې په مکتوب کی امیر عبدالرحمن خان له جری
همایانو څخه داسې تهدید وی :

« او هم که دهنه مهر بان ~~د~~ وکیل او کار داران داکتوبر تر اوله پورې
له وانی او گل گچ اودهنه لځای له شاوخوا څخه ونه ایستل شی نو دادوستدار به مجبوره
وی چه هغوی په ایستلو مجبور کړی . (۲) »

سره لدې تهدیداتو پناهام امیر عبدالرحمن خان له خپلو کوششو نو څخه لاس را نیست
اود کوزک دټول د کینلو په وخت کې ټی چه دانگریزانو له خوا کینل کیده ویل : « دا
ټول ټبره خنجر په شان دی چه زما په زده نه وزی (۲) . »

هغه وچه دانگریزانو امیر یالستی حکومت پر امیر عبدالرحمن خان باندي سخت
سیاسی او اقتصادي فشار دا ووست او په ۱۸۹۳ ع کال ټی جبراً او کرها په وچ زور د
ټبره د قرضی از تهمینی خط منل و د باندي تهمینل کړه چه په همدې نسبت په ۱۸۹۷ ع کال
د لومړی ال د یاد په ټول آزاد پښتو نستان کې یو عمومي اغتشاش پیدا شو

(۱) مسئله پښتو نستان - ۲۹ - ۲۷ مشهور نه .

(۲) مسئله پښتو نستان ۲۱-۲۲ متون نه .

(۳) افغانستان - دسرحد فریزر تا پتلر اثر - د (امیر عبدالرحمن خان د خط
تیریزه) په سیالیه .

له چترال نه نيولې د سليمان (کسې) د غرو تر لمنو پورې ټول آزاد سرحد يو سودا ور شو .

په ملاکنډ کې سخته جگړه و نيښته او دخاکدې قلامجا صره شوې وه دموښد و فنگيا لې قوم دمتجاوزو انگريزانو پر خلاف پاڅيدل اود شېندر يارښې ونيو ايريديو پښتنو د خيبر دره په خپل لاس کې ونيوله او داستعمار چيانو انگريزانو سره ټپي جگړه ونيوله. انگريزانو هم خپل استعماري فوج هرې خواته واستاوه ، دموښدو او وزيرو پر خاوره ټپي دسړک جوړولو په پلمه خو محله تجاوز او تعرض وکړ خو هر تعرض د هغه محاي دغیرتمندو پښتنو له خوا په ډير شدت رد کړه شو ، ځکه چې پښتانه پوهيدل چې دا سړکونه ددوی دملک دودانۍ دپاړه ندي بلکې داسې کونه انگريزان ددې دپاړه جوړوی چې ددوی آزاد وطن تر خپلې سلطې او نفوذ لاندې کړی اود پښتنو آزادي د خپلو موټرو تر عرادو لاندې پايماله اومچو کړی .

خو انگريزانو خپله استعماري پاليسۍ همېشې سر له ميلاد هغه وخت دهندوايسرای په وزيرستان کې دسړک تيرولو په باب کې داسې اعلان وکړ :

« تر اوسه موږ دعدم مداخلت په پاليسۍ ولاړ وو ، موږ دپاغستان خلق ددې دپاړه پرې ايښی وو چې موږ به پرېږدی مگر سره ددې موږ دهر وځلورو کالو وروسته دې کار ته مجبورېږو چې په وزيرستان حمله وکړو نو له دې کبله اوس موږ دا خبره فيصله کړه چې بايد دوزيرستان په مشيخ کې سړک تير کړه شي او دسړک دپه پکښې واچولې شي او دچمرونه وړاندې دسرحد تر آخرې نقطې پورې دې دزېل سړک جوړ کړه شي . » (١)

انگريزانو د پښتونستان په هر محاي کې داستعماريگانو په جوړولو شروع وکړه خو د دوی دې تجاوز کارانه اقدام په آزاد پښتونستان کې ډير په تاثير وکړ اوله يوه مڅه ټول د آزاد پښتونستان پښتانه انگريزانو ته پورته شول او دجهاد اعلان ټپي وکړ .

دا پرید و لښکر و د لنډې کوتل په قلا محله و کړه . قسلا ټپي و نیول له او

ددې حرکت نتائج مونږ ته مایوسانه معلومېږي که څه هم دهنوی ډیر کوږونه او کلی سولولې شوی اودهنوی ډیر تر ' بنجې ' ماشومان اودیو څاروی مووژلی دی .

دجرمني مذهب قوم چه زموږ په خلاف دغه راز کارونه کول نوموږ د یوه مذهب قوم په حيث دهنوی دغو حرکاتو ته په بده ستر که کتل اودیو وړ څخه پر پشانه وو، او هم له دې کبله ددوی هغه هوا بازاران چه به زموږ پلاس راغله بی له دې چه محاکمه شی سز ا به مرود کوله همکرمسود پینانه چه زموږ ئی له هوا څخه وژنو دومره پر پشانه نه لیدل کېږي سره ددې چه دغه قام زمونږ او یادجرمنی په غیر مذهب نه دی خو هغه وخت چه زمونږ دوه هوا بازاران دهنوی په څاړنه کې ولویدل دمسودو پښتو کو چنیانو زموږ دغه هوا بازاران په یوه غاړه کې ددې دپاره پتوساتل چه ددوی داو تنکو د بمباریو په اثر کومه صدمه وړونه نسېږي اوزموږ هغه هوا بازاران ئی روغ دمت راوړسول. ددې خبری مطلب دادی چه پښتو ته په غیر محفوظه منطقه باندی بمباری کول یو ډیر زیات نا وړه کار ښکار یږي (۱) » دا نگر پزانو دهنه وخت یو بل اخبار « دیلی هیراله » پر پښتوستان باندی دانگریزانو ناروا تجماع و او بمباری داسی غندی : « که دغه ناروا کار چا دانگلستان په مقابل کې کړی وای اویا که دغه اقدام برمنیانو کړی وای نو ددغه ظلم په مقابل کې به ټولو انگریزی اخبارونو چیږي پورته کړی وای . لیکن هر کله چه داحمله دبریتانیا له خوا شوې ده نو اخبارونه بای دچپ او خاموش اوسی او که لیسکی نویوازی دومره خبر به ولیکي چه دسپیکری کارروائی په یوه کاهیا بی سره جریان لری (۲) »

د دومانچسټر گارډین اخبار انگریزانو ته داسی مشوره ورکوي :
 « مونږ ته دا خبره لازمه ده چه نور دوزیرستان څخه لاس واخلو اونور خپل اقتدار څراپ ننگر وس او که په هندوستان کې یو آزاد حکومت قائم شی نو هغه د یوې شپې دپاره هم وزیرستان ته د تصرف په غرض لاس نشی اوږدولی . نومونږ د کوم عبودیت د واک نه بی فائدي خپل مالونه او ټانونه ضایع کوو (۳) »

د پښتوستان د پښتو او انگریزانو میند له هنداسی د افغانستان ترا استقلاله یو نوی

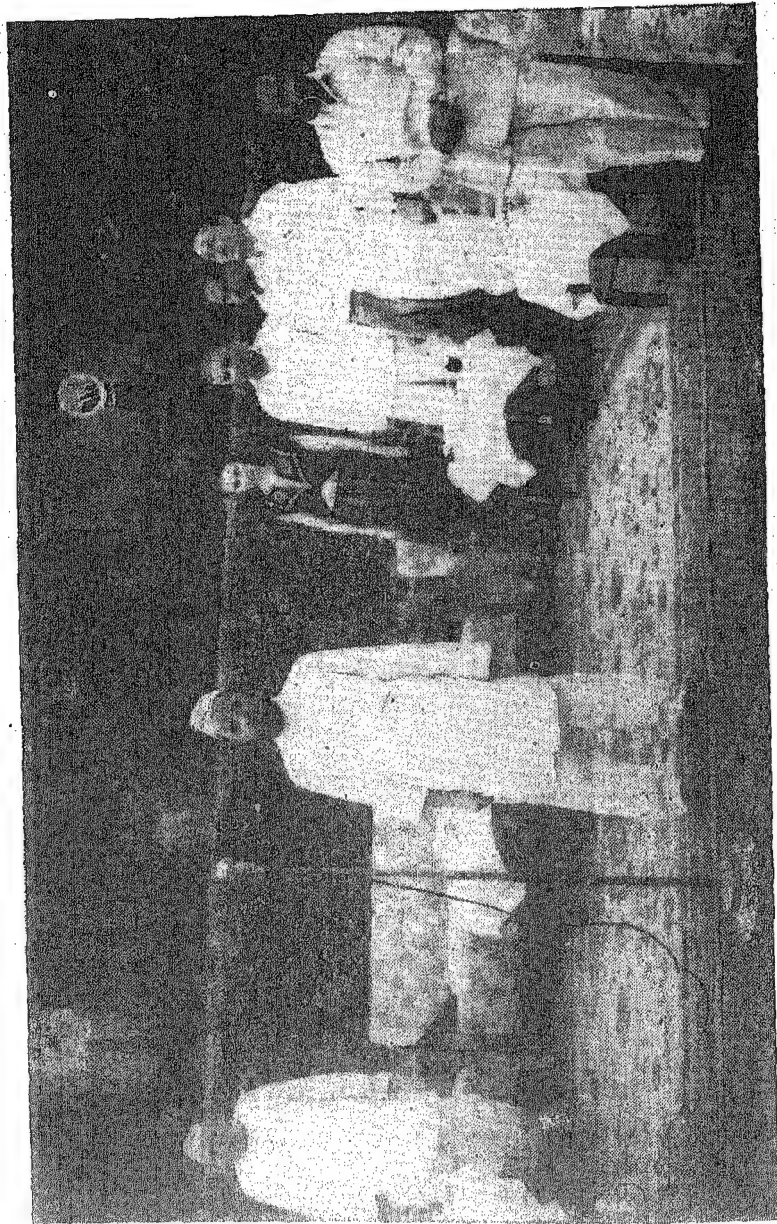
دوام درلود چه انگريزانو به دخيلي امپرياستي دپاښه دپښتنو پرمخکته تجاوز ونه کوله او په بمباريو به ئي کورونه وړودانول او بي گناه تر او مخکې به ئي وژل او پښتنو به دخيلي آزادي اولحمکي ساتلو دپاښه دهغوی مقابله کوله اودهغوی دتجاوزونو مخه به ئي نيوله.

په ۱۹۱۹ ع کال چه دافغان اوانگريز درېم جنگ شروع کېده ، نو دپښتونستان په هره برخه کې سياسي پيدايښت پيداشوي وه او سياسي ډلې په ښکاره دانگريزانو پرخلاف ميدان ته راو تلې وې په پيښور کې خان عبدالغفار خان يوه ډله د «انجمن اصلاح الافغانه» په نامه جوړه کړه چه په ابتدا کې ئي اصلاحي رنگته درلود او د مز خرفو رسو مو پرخلاف ئي مجادله شروع کړه اود ترونگرو دحاجي صاحب په اتفاق ئي ترهرڅه دمخه دپښتنو شته دې سوادې دبري کولو کار شروع کړ - خو دير ژر ئي دانگريزانو نظر جلب کړ ، خان عبدالغفار خان ئي بندي خانې ته بوت او حاجي صاحب مجبور شو دآزادو مومندو علافي ته ولاړ او هلته ئي دانگريزانو پرخلاف دجهاد اعلان وکړ . همدا وخت وچه دپښتونستان دپښتنو د احساساتي اومذهبي مجا ډلې سره سياسي مجا ډله هم ملگري شوه .

په ۱۹۲۱ ع کال امير امان الله خان دافغانستان پخواني بادشاه دپښتونستان دپښتنو په باب کې ئي دانگريزانو دپه هيت مشر (سرهنري داپس) ته داسي وويل : «د سرحد پښتانه زموږ سره ديني او قومي تعلقات لري نو ځکه موږ دځان او ددوي ترمنځ کوم فرق نهوښو ، مونږ شه چه دځان دپاره غواړودوي ته هم هڅه غواړو .»

خو دانگريزانو امپريالستي حکومت چه شويته ئي پښتونستان دخيلي امپراطوري وځايه کړې دتسلبي امپريالستي قوش دپاښه دد افغانستان دځار وپاښه او نه ئي پنځله دپښتونستان دخلق شواشتو ته کتل . دآزاد پښتونستان پرخاوند ئي پياو تهجاوړ نو پيل وکړ .

په ۱۹۲۵ ع کال ئي پور پښتون تجاوز وکړ چه دغه ځای دپښتو له خوا په خودا شته ددهغوی حمله په شاو ورهله شوه . همدا راز ئي په ۱۹۲۷ ع کال دمو مندوسره جنگ ونيوله خو هلته هم پښتنو ددوي دتجاوز مخه ونیوله اومخه مقابله ئي ورسره وکړه .

مولانا محمد اکبر شاہ
کی مشور دینے والے دور کی یہ مناسبت و شاہ کوئی

به دې وخت کې د خان عبدالغفار خان اصلاحی ډله په سیاسي ډله تبدیله شوې وه او د انگریزانو په مقابل کې یې شدیدې مجادله شروع کړې وه. چې په ۱۹۲۹ ع کال یې خپل نوم هم بدل کړ او په پیکاره میدان تور او وتل. او د خان عبدالغفار خان په لارښوونه یې د پښتنو ویښوالو او د انگریزانو مخالفت ته ملاوتې له .

د خان عبدالغفار خان ډله څنگه چې یې سره کېسونه اغوستل نو او مړی په سر خپل ښارونو مشهور شو. چې انگریزانو له همدې نامحظته بد استفاده وکړه او دوی ته یې بالشویک وویل. هغه و چې خان عبدالغفار خان دخپلې ډلې نوم په خدایي خدمتګار تبدیل کړ او په ۱۹۳۰ ع کال چې انگریزانو دې بندې کړله. بند یخانی څخه یې د هند مسلمانانو ټولو جمعیتونو ته د کورنک غوښتنو لاس او زکړ چې که کوندي یو اسلامي جمعیت به دوی د انگریزانو په مقابل کې حمایت کړی خو هېڅکله یې حمایت و نه کړه خو هغه و چې د پیکاره نایجاری یې د کابل ګرس مرسته وغوښته او د کابل ګرس له خوا په زړه خوښی د دوی لاس نیوی وشو او په ۱۹۳۱ د سړي کال خدایي خدمتګارانو ته د کابل ګرس سره اړه وموندله او خان عبدالغفار خان په دې تدبیر خپله ډله په پیکار کې او مخا څخه وساتله او یوازې د ټول هندوستان او خصوصاً د پښتو نیشن د لځمکې د آزادۍ د پیکار د انگریزانو سره خپلې مجادلې ته دوام ورکړ (چې مفصل و اعلان به یې ددې کتاب په پنځمه برخه کې د خان عبدالغفار خان تر عنوان لاندې

راځي) د انگریزانو هم پر پښتنو خوراسخت ځلمه ته په شروع کړه. د انگریزانو حکومت ټولې وسایې یې د ټولپوښه او خپلپوښو ټولګو او ښارونو پر لاس نیولې او د پښتو ټول مشران یې په له لومړۍ سره د پیکار ښارونو کې واچول. خو خدایي خدمتګاران د دوی د آزادۍ په لار کې له هېڅ خپل څه نه و نه ویرول. تر ټوله هېڅ نه اګار یې شته یې هېڅ نه و نه ویرول.

له پای خوا په جنوبی پښتونستان یعنې بلوچستان کې د خدایي خدمتګاران تر مشرۍ لاندې د پښتنو د انجمن وطن جوړ شوی و. او د انگریزانو په مخالفت کې پورته یو ته کړی و. په آزاد پښتونستان کې د واک په سیاسي مساعې ته یې لاس پورته کړ.

پیشی او نور و مجاهدینو دانگریزانو برخلاف د جهاد اعلامو نه کړې وه (چې د دې کتاب په پنځمه برخه کې به هر یوه مجاهد تر نامه لاندې د دوی مجاهدې ولیکلې شي) د پښتو مقابلې او مجاهدې د انگریزانو د امیر یا ایستې قوت پر ضد تر هغه وخته روانې وې خو چه زمانې انگریزان مجبور کړه چه له هندوستانه خپله استعماري کبله ټوله کړې اود هندوستان دوشلو خبره منع ته راغله چې دې وخت ته نوموړې اوسنۍ دوره وایو خو دمخه تر هغه چه اوسنۍ دوره شروع کړو ، په اجمالی صورت به دانگریزانو د استعماري قوت دغو غټو تجاوزو نو لنه فهرست اوسنو لکو ته وماندې کړو ، چه دانا پته شي چه د پښتو نستان پټا نه له نني ودرلې خفه د پښتوستان آزادي دانگریزانو له شاگردانو خفه نه غواړي بلکه له کومې ورلې چې انگریزان راغلي پښتو دخپلې آزادي ساتلو دپاره دهغوی د تجاوزونو مقابلې کړې دي .

دانگریزانو عسکري قوت له ۱۸۶۷ع کال څخه تر ۱۹۳۷ع کاله پورې ۲۶ څو رالویې لښکر کښې د آزاد پښتوستان پر خاوره کړې دي او د ۱۸۹۲ع کال څخه تر ۱۹۳۲ع کاله پورې دانگریزانو عسکري اوامبریا لستې قوت یوازی پر وزیرستان ۱۷ واده تجاوز وکړ او لښکر کښې کړې دي ، چه په یوه تجاوز کې انگریزانو خاوره زره عسکر سره د توپونو ، الوتکو ، ماشیندارو ، تانکونو او زره پوښو پروژیرستان استعمال کړې وو (۱) خو سره هغه هم کامیاب نشول چې د آزاد پښتوستان لښکره تر خپل نفو د لاندې کړي . دانگریزانو غیر مشهور تجاوزونه چه پر آزاد پښتوستان کې کړي او پښتو مقابلې ورسره کړې دي شادي چه دلته د نمونې په ټول راوړه کښې :

شماره	تاریخ	د تجاوز ځای	دانگریزانو افسر
۱-	۱۸۵۶ع	د پښو احمد زې
۲-	۱۸۵۷ع	د بایزو قبیله	افین کرنیل براون شاسی بی
۳-	۱۸۵۹ع
۴-	پلو پستان

(۱) صلا او توپ د پښتون به سرحد کې د مستر قوچ د تالیش د حقایق راجع به د پښتون به خوا

شماره	کتاب	موضوع	نویسنده
۵-	۱۸۵۰ ع	د کوهان د درې اړیدې	د انگریزانو د افسرانو د
۶-		په	دالتن کوک او کو ان
۷-	۱۸۵۱	مومند	بریکه یو سر کمپیل
۸-	۱۸۵۲		میچر نکلسن
۹-	۱۸۵۲	وزیرستان	بریکه یو سر کمپیل
۱۰-	"	دانی زی	"
۱۱-	"	اوتما نخیل	"
۱۲-		درویش خیل وزیر	میچر جی نکلسن
۱۳-	"	حسن زئی	کر نیل میکینسن
۱۴-	۱۸۵۳	"	"
۱۵-	۱۸۵۳ ع	آدم خیل اړیدې	کر نیل بایلیو
۱۶-	"	مومند	کر نیل کاتن
۱۷-	۱۸۵۴	آکا خیل اړیدې	الفرین کر بیچی
۱۸-	۱۸۵۵	میران زی	بریکه یو سر کمپیل
۱۹-	"	رېبا خیل وړ کړی	"
۲۰-	۱۸۵۶	توری	"
۲۱-	۱۸۵۷	یوسفزی	میچر واکر
۲۲-	۱۸۵۸	خود وخیل او نور	میچر جی نیل کاتن
۲۳-	۱۸۵۹	درویش خیل وزیر	بریکه یو سر کمپیل
۲۴-	۱۸۶۰	"	"
۲۵-	"	وزیر مومند	"
۲۶-	۱۸۶۲	د هندوستان مهاجرین	بریکه یو سر کمپیل
۲۷-	۱۸۶۳	مومند	کر نیل سکاگن
۲۸-	۱۸۶۴	"	"
۲۹-	۱۸۶۸	وړ کړی	"

(۲۸۳)

ردیف	کتاب	تعداد	توضیحات
۳۰	۱۸۶۸ ع	تورنر	داغگیران اوافسر و...
۳۱	۱۸۶۹	ورکوی	چرنیل وایلند
۳۲	۱۸۷۲	دود	چرنیل کران کیز
۳۳	۱۸۷۷	جوانی ابریدی	کرانل ما کینا
۳۴			چرنیل کیز وراس
۳۵	۱۸۷۸	اوتما نخیل	کیتان پستی
۳۶		لانی زنی	میچر کمپیل
۳۷		اوتما نخیل	کرانل جن کینز
۳۸		زنجیره ابریدی	چرنیل صا
۳۹	۱۸۷۹	ابریدی	
۴۰		مومند	کیتان نریک و میچر دایس
۴۱		زنی محنت	چرنیل تایمز
۴۲	۱۸۸۰	مومند	چرنیل دورن
۴۳		پستی	کرانل راینه
۴۴		کد ویش خیل وزیر	چرنیل کاردن
۴۵	۱۸۸۱	میسود وزیر	چرنیل کاردن او کینیدی (۱)
۴۶	۱۸۸۴	وزیر آبادی	
۴۷	۱۸۸۸	هزاره او تورنر	
۴۸	۱۸۹۰	شخص زنی و پارس	
۴۹	۱۸۹۱	اور کیزی	هزاره و پارس
۵۰	۱۸۹۲	وزیر اومند	
۵۱	۱۸۹۴	وزیر اومند	
۵۲	۱۸۹۶	وزیر اومند	
۵۳	۱۸۹۷	وزیر اومند	

(۱) - تندی ایل

کر ورده و ، چه له هغه څخه « یو وېشت کړوده » خاص د پښتني سرحد د پاره لگېده . (۱)
 نو او استو نکی لیدې تجا وراتو اولدې مصرف څخه د انگریزا نو امیر یا بنسټی
 بڼه ته اټکل کولای شی چه دوی تر څه اند ازی د بی گناه پښتو په برادۍ پسي
 ملا تولی وه ؟؟

۶- اوسنی دور ه:

د پښتو او انگریزانو همدا کشمکش روان وچه دز ماني تقاضا او دهندوستان
 د خاخوا بندارۍ انگریزان مجبور کړه چه نور نو دخپل استعمار کمپله دهندوستان له ارتي
 تخمکي څخه توله کړی . خو څنگه چه ئې نه خوښه چه دا تخمکه پښی د انگریزانو د
 امیراضواری له نفوذ څخه خلاصه شی او په تیره بسا د بولان ، گومل ، خیبر او چترال
 د لاري ودرته د خاخوا خوايې ښکار بدلای .

نو ۱۹۴۷ع کال د جون په دریمه ئې هندوستان پر دوو برخو وروېشه چه یو ی
 یو ځی ئې هندوستان او بلې ته ئې پاکستان ووايه . په دې وخت کی د پښتو او توالی
 حق پسندی د لږا دا یقین وچه د پښتو د ښه ښکی اختیار په پښتو ته وسپارل شی .

ښکته چه انگریزانو ته خو تر لږ څرکېده ودرېه د پښتو د تخمکی یو څه پښتو
 په وچ زور له پښتو څخه فېغه کړې وه نو چه انگریزان تله حق دا وچه د پښتو
 تخمکه ئې پرته پښتو ته حواله کړې وائی او دېر ما اوسپلون په شان ئې دهغوی مشر وع
 حق آزادی مناي وای همدا سبب وچه خان عبدالغفار خان د خدایي خدمتگارانو
 مشر په مرکزي پښتوستان (پېښور) کی او خان عبدالصمد خان د انجمن وطن مشر په
 خواتی پښتوستان (پلوچستان) کی د « آزاد پښتوستان » آوارونه اوچت کړه او جناب
 فقیر ایډی به پښتانی پښتوستان (وزیرستان) کی دهغوی تائیدو کړ .

خو انگریزانو د پښتو داسی آواز وانه ودرېد او په محکوم پښتوستان کی ئې
 اجماعی لاری کړی شروع کړه د لاری کړۍ دپاره ئې دوه صد ووه تیار کړه چه یو ئې
 دهندو او بل دده سلمان دطوافدارۍ دپاره وه .

اود رای ور کولو کوشخه صرف د پوښتنه کېدله چه دهند و انځوانه لخي که د مسلمانانو ؟
 درېمه پوښتنه چه د هغه لخي د پښتنو د آزادۍ پوښتنه وه او د هغه لخي د پښتنو
 مشرانو ې آواز اوچت کړې و هميچار نکړه او نه انگريزانو دې پوښتنې ته
 موقع ورکوله .

ددې غیر عادلانه رويي په مقابل کې ټولو آزاديخواه پښتو له رای ور کولو
 څخه ځان وژغوره او په رای گیری کې ې هېڅ برخه وانخېستله او د محکوم پښتونستان
 له فریادې مليو نو کسانو څخه صرف ددې لیکو خلقو نومونه درای گیری په دفتر
 کې ثبت شول او هغه هم اکثره هغه پنجابیانو ته درای گیری اجازه ورکړې شوې
 وه چه په محکوم پښتونستان کې په تجارت مشغول وو چه پدې ترتیب نو خالصو پښتنو خودا
 لمر برخه په هغې اجباري رای گیری کې اخېستې ددو سره لدې ټولو چلو ټولو او
 فریب کار ټولو او دا چه په مقابل کې هېڅک او هېڅ مخالف موجود نه و پناه په
 سلو کې نه خلو پښت را ېي دانگریزانو د توقع پر خلاف ښکاره شولې . د همدې غیر عادلانه او
 ښاخځنګي رای گیری په اثر دانگریزانو امپریالستي حکومت د محکوم پښتونستان
 لیکه د پاکستان خاوره اعلان کړه .

پدې وخت کې دافغانستان حکومت چه د پښتونستان له پښتنو سره دیني ، آزادي
 غمنوي او قومي اشتراک اري د ۱۹۴۷ ع کال د جون په ۱۳ په لندن کې دافغانستان
 د مختار وزارت په ذریعه دانگلستان پر حکومت داسې پروتست وکړ :

پدې ايسو ورځنيو کولو کې دافغانستان حکومت په وارو وارو دانگریزانو
 ناپېندګانو ته څرګنده کړې ده چه که په هند کې تبدلات پېښ شي باید د سرحد
 مليو نو پښتنو سر نوشت ته په ېې اختیای سره ونه ګټل شي لکه نو هو د سترو تقریرانو
 د پېښېدو له کبله هغه تمهدات او تسکالیف چه د نوموړي خاودې په موضوع کې دافغان
 وانگریز د تېرو شویو معاهدو څخه ناشي وه نور نافذ نه کېدل کیږي :

دانگریزانو امپریالستي حکومت دافغانستان دې معقول یادداشت ته داسې
 نا معقول جواب ورکړ چه :

۱۴ امریکا کی دینتو مہر منولہ خوا دینتو نستان برغ اوچت شوی دنی
(داتا دوزنی مشکان دولایت دینتو ایجو نل)

د امريکا ده ميگان پښتو ښځې او نړۍ واده اورا ده دينتو نستان د پيرغ
استرام پر نځای کوي

۱۳۲۸ - هجری شمسی :

۱- ددې کال د حمل په ۳۰ د لومړي لعل د پاره د پښتونستان سول بېرغ د آزاد پښتونستان په «تيرا» علاقه کې د ننگرهار ای پښتون عبدالحکیم خان له خوا پوښ ته شو، او په زړو پښتو هڅه ته سلام او احترام وکړ.

۲- د همدې کال د تلو په ۱۸ د باجوړ په جلوزېږو کې د آزاد پښتونستان بېرغ د پښلو زلمو پښتو په منځ کې هېک شو او ټولو قسم یاد کړ چه پښتونستان به گټی او د پښتونستان بېرغ به په خپلو وینو ساتی.

۳- د دې کال د سنبلې په نهمه د آزاد پښتونستان د ټولو قومونو د نمایندگانو له خوا یوه خورا لویه او مهمه جرگه په کابل کې وشوه او پخپل منځ کې یې یوه مهم تړون لاس ليک کړ چه ددې تړون مواد دادي :

«الف: مونږ د آزادو قبایلو ټول قومونه عهد او قول کوو چه آئینده به په وږو غټو خبرو او کارو کې پخپلو منځو کې یو له بل سره اړه او هر قسم پېښې په مقابل کې به ټول په یو له مشوره او پېښگ امتداد درېږو، او هېڅ یو قوم به هېڅ کبله یو کار لځانگړی او دنورو قومو سره د سلا او مشورې پرته نه کوی.

ب: د آزادو قبایلو ټول قومونه به په گډه کوشنل کوی چه د پښتونستان د نورو برخو د اوسیدونکو سره هم خپل ارتباط قائم وساتي او د هغوی سره په هر کار او ټولو تړاو بد وکېنې لځانونه شریک کاندی.

ج: ټول آزاد قبائل به دخارج دهر قسم اوتجاوز په مقابل کې به یو له لاس او یوه فکر مقاومت کوی، او په دې وسیله به کوشنل کوی چه د پښتونستان آزادۍ حاصله کړی هغوی به په دې لاره د پښتو هر قسم ټکاو ټپو ته

تجارت و نه نیسی او د هر دولت امتیازاتی او مادی مغایر غنچه به تیر پنی .

د . که د پښتو نستان په هر قام او هره برخه پاندي دهر خارجي دولت له خوا تیری او تجار و زوښی پول قاوونه به دغه په مقابل کښی در پزی او هغه تجار و ز به گوزوی .

ه . دا یر که چه اوس دلته جوړه شوي ده لو مړی لویه جرگه ده چه د پښتو نستان د آزادو قبایلو ترمینځ وشوه او آینه به به نژدې وخت کښی د پول پښتو نستان د مشرانو او پهلوانو په جرگه کښی اوبه هشی کښی به پول حل طلب مسائل حل کښی .

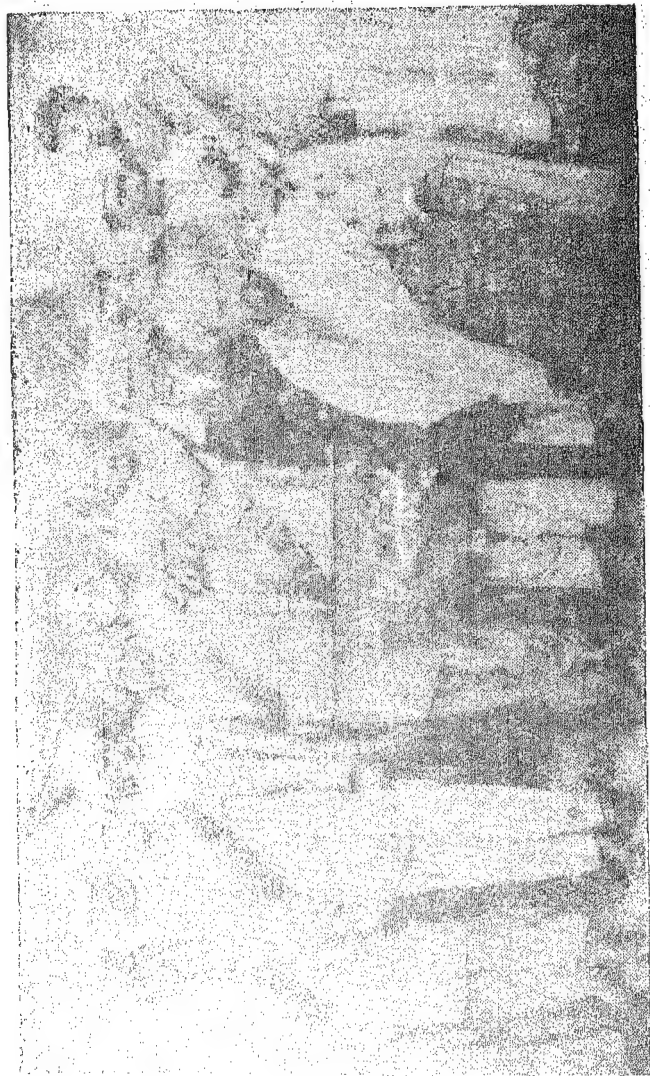
د . د آزاد پښتو نستان د تشکیل د پیل د لو مړی لویه جرگه وه چه د آزاد پښتو نستان د مشرانو مړنو نما پند گان په کښی را ځوان شری وو ، د پښتو نستان د آزادی او پخپل منځ کښی د افغان هیواد بولنی سر د وکړی چه د وخت په پیل د پښتو نستان ملی ورځ تصویب شوه چه هر کال به په پښتو نستان د افغان نستان او نور او پښتو نستان او نور وکښی (استقلال)

۱۳۲۸ هـ

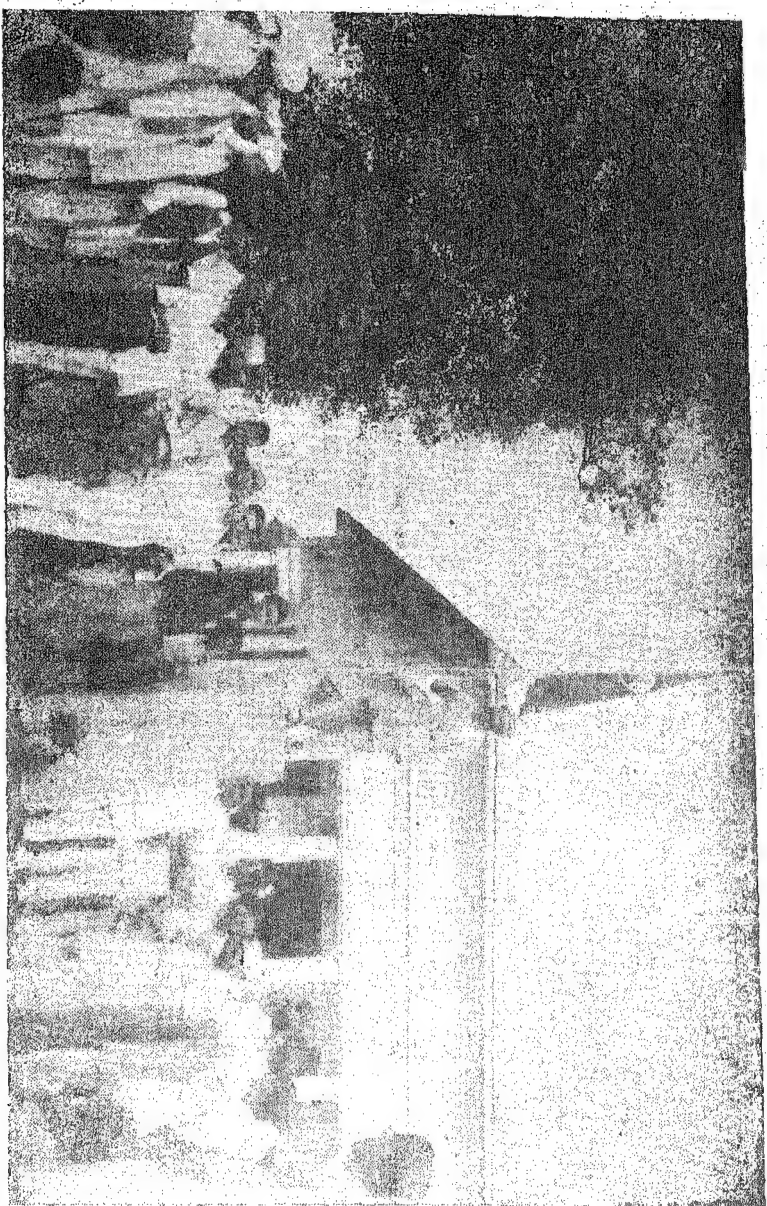
د ۱۳۲۸ هـ کال د محرم اریه ۲۷ د آزاد پښتو نستان د تیرا غلته کی د هغه کښی د پښتو نستان د مشرانو او پهلوانو د ملی ورځ د تشکیل شوه چه په دغه کی د پښتو نستان د آزادو پهلوانو د هیواد د پیل د افغان هیواد بولنی سر د وکړی چه د وخت په پیل د پښتو نستان ملی ورځ تصویب شوه چه هر کال به په پښتو نستان د افغان نستان او نور او پښتو نستان او نور وکښی (استقلال)

د ۱۳۲۸ هـ کال د محرم اریه ۲۷ د آزاد پښتو نستان د تیرا غلته کی د هغه کښی د پښتو نستان د مشرانو او پهلوانو د ملی ورځ د تشکیل شوه چه په دغه کی د پښتو نستان د آزادو پهلوانو د هیواد د پیل د افغان هیواد بولنی سر د وکړی چه د وخت په پیل د پښتو نستان ملی ورځ تصویب شوه چه هر کال به په پښتو نستان د افغان نستان او نور او پښتو نستان او نور وکښی (استقلال)

د ۱۳۲۸ هـ کال د محرم اریه ۲۷ د آزاد پښتو نستان د تیرا غلته کی د هغه کښی د پښتو نستان د مشرانو او پهلوانو د ملی ورځ د تشکیل شوه چه په دغه کی د پښتو نستان د آزادو پهلوانو د هیواد د پیل د افغان هیواد بولنی سر د وکړی چه د وخت په پیل د پښتو نستان ملی ورځ تصویب شوه چه هر کال به په پښتو نستان د افغان نستان او نور او پښتو نستان او نور وکښی (استقلال)

دینارستان دینار اجماعین چمنغالی مولوی غیث گل خانانی مع کو ولادی

جہانگیر خان کا ہنس دہندہ دیپتون جوگی سکر در پیترو استانہ وارخ نطق گری

ب : د تل او وفاداری خدمت وکړو او بې دقوم داعيتا او فاعدي نه به بل کار قبول نکړو .
 پ : د تيرا دايرې دود قوم دين د اسلام مقدس دين دی .

ج : د اقوم خپل قول کړا رو نه دقرآن عظيم الشان او دشريعت د احکام مويه مطابق اجرا کړي .
 د : زمونږ رسمي ژبه پښتو ژبه ده .

ه : موږ پښتانه ټول آزاد يو او پس له دې به هم خپل استقلال ساتو او دخپل استقلال د حفاظت دپاره هر ډول فدا کاريو ته آماده يو .

و : زمونږ دملک ټول داخلي او خارجي کارونه به (دټول پښتونستان دمرکزي حکومت دجوړيدو ترروخته) دتيرا دشوري لهخوا تهويب او اجرا کيږي .

ز : په معمول صورت به دتيرا شوري په هر يو پښتليکون شو کښي يو ځل تو ا نه او اجتماع کوي .

ح : په هر شقه تصويت کښي چه دشوري دو کيلانو ددوو برخو اتفاق حاصل شي دآراوا اکثريت تامين شوی دی .

دې شوري د ۱۳۲۸ هـ کال دفروریه په ۱۶ يوه مهمه اسلاميه د علماء دخوا نيو نو قوم مشرانو ، خانانو ، پلایانو ، خلیانو ، افغانستان ، دټولې دنيا دپښتو ، داسلامي ملتونو اود متحدو ملتو دمو سسي پشامه خپره کړه اوله ټولو شته نښي د آزاد پښتونستان سره دمرستي خوښه کړي وه .

د ۱۳۲۸ هـ دفروریه په ۱۶ د آزاد پښتونستان دشريفوالو خانانو او گسانو او صافي نام مشرانو خپله دغه يود صلاحي شري جزمه کړه اوددوي نايسته کابو د شيع يا بله په مستلي کي خپل لومړني تصويب داسي اعلان کړ :
 «*بسم الله الذي وهبها بمناجات كلامه كما قال (واستمعوا بعيل الله جميعا ولا تغورا)*
 «*صلى وسلم على رسوله الذي بالاتحادى امرنا والائتلاف بيننا كمال (والا نفرق ولا نهد بيننا*
 «*وكونوا عبدا لله اخوانا)* اما بعد » موږ د آزاد سرحد ساريانو او مشرانو او خانانو او گانو
 دټولنو وکيلانو په دټولو دو کيلو تر ټولو لهخوا دخپل ديني او د شريعتي قوانينو مطابق

و کیلان شوی بو ، اودخدای (ج) اودخیلو قامونو به میخ کیتی مولادونا داری قسم خودلی دی چه دیتوردی خاوری او آزادی به لاره کیتی مسئول بو .

درا یو به اتفاق دغه لاندی مواد دخیل اساسی قانون به دول تصویبوو ، اوخیلو قامونو ته دهمودعملی کولو او بیروی سپارشته او امر کوو .

الف ، مونز دآزاد سرحد توالو پشته نه دیوه مرکز تا بسج یوچه هغه دیتونستان حکومتی مرکز دی .

اودهمدغه مرکز داداری اوسبوری لاندی به خیل آزاد ژوندون تیروو او تر هغه پوری به خیل مرکز دتیراشانگی مجلی شوری یوشاخ بوالو .

ب ، زمونز کون لاره (خطمشی) د اسلامی مقرراتو اودحنفی پاک مذهب به مطابق ده چه دتول دیتونستان دحکومت کرن ، لاره به وی .

او مونز به دهمدی (صلعم) دپاک دین اودحنفی مذهب متابعت کوو .

ج ، زمونز دغه موختی مرکز به دو کوهی به شینوارو کیتی د (صافو د خوانینو) بنامه یادیتری .

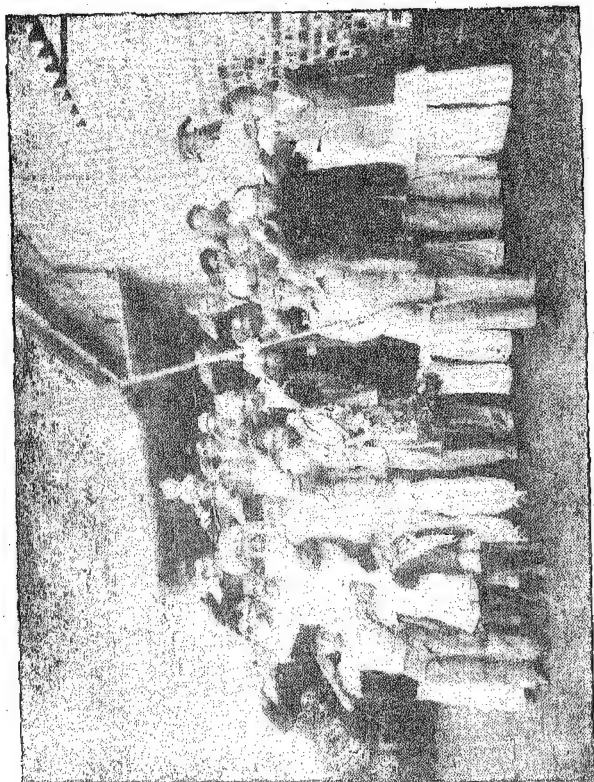
د ، دهرهه خارجی قوت سیاست او وسائلو سره به صفتکه مجا دله کوو چه زمونز د آزادی مخالفت کوی ، اودکراچی حکومت به یخپله خاوده کی هیشکله نه منو .

ه ، که زمونز دقوهو نو شته چه کوم شوک یا کومه دله دکوا چی د حکومت نه به دیرلنر کو ملک به اوستلو هم متهمه شی دهمدی و کیلانو به میخ کیتی به مجا که کیسیری او جزا به ورکوه کیسیری .

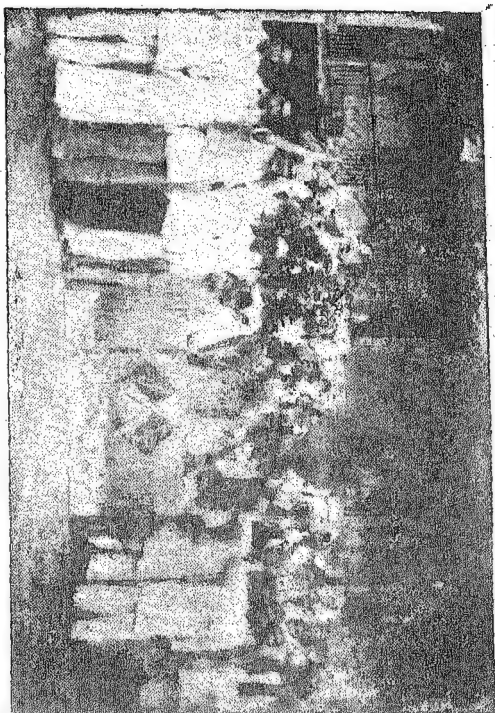
و ، تر هغه وخته چه دیتونستان دمرکز تشکیلات جو دیریزی ز مونز دتوالو کورنیو او بیرونیو کادو داجرا کولو مسئولیت به دهمدی و کیلانو به غاړه وی .

ز ، دیتونستان قساکل شوی بسخ به دیرگی به مرکز کیتی به دیر احتیاط پورته کیسیری او دیریزی به .

ح ، داجرا که به به هرو (۱۵) ورشو کیتی پوخل غو نه کوی اوخیلو ورد غاړی کسا دونه به کوری او اجرا کوی به یی .

دهنده حیدر آباد کئی دینو استان پر غچا هغه لای اوسیدو نکي میتا نه و ره سلام کوی

دهفد به بهی کتی به پستی نستان بر غ چه دهفده خدای خدای
 احترام کوی

طایفه ددی جرگی تصویبونه هغه وخت اعتبار پیدا کوي چه د نماینده گانو ددو بر خویه
 د آیووشی»
 ددی شوری مشر جناب محمد شعیب جان د چارمنگک د مرحوم مجاهد گل صاحب و دود
 ورتاکلی شوی دی .

۱۶: دهمدي کال دجدي په لومړۍ ورځ د آزادپښتونستان د ملاکو رو او سلمان قومونو
 د پښتونستان بیرغ اوچت کړ او دملایانو په کلي کښی نئی مجلی شوری چوده کړه اوخیل
 هرام نئی داسی اعلان کړ :

«الف : دشوری ټول وکیلان به د ټولو خلقو په مخ کښی د پښتونستان سره

د وفاداری- قسم خوری .
 ب: دغه مجلی شوری مخان دپښتونستان د (تیرا خان-گي) په ملی شوری پوری
 تړی او پس له دې به دهغې شوری یو جزه بلل کیږی .

ج: - ټولی هغه فیصلې چه تردې تاریخه دپښتونستان د تیرا خان-گي ملی مجلی
 شوری کړېدی، مونږ وکیلانو له هغو ټولو سره په ټکی-ټکی په موافقه اړو او ترخوچه
 ز مونږ د یوځای کېدو منظوری دپښتونستان د تیرا خان-گي له خوا راځی ز مونږ فیصلې
 به د ښاغلي عجب خان په موافقی ریاست په (ملایانو کلی) کښی کیږی او ددې دپاڼه
 به شوری په هره هفته کښی یو ځل غونډه کوی (۱)»

۱۷: د ۱۳۲۸ هـ کال دجدي په لسمه د (دغلو کي بابا) په زیارت کښی دپا جوړ
 د سالار زو له خوا دپا جوړ خان-گي ملی شوری تشکیل شوه اوخیل هرام نئی داسی
 وټاکه :

«الف : دشوری وکیلان به ټول دانتخاب په واسطه ددوسو په لاندی ټول قسم خوری»
 دپاک خدای (ج) اود قرآن عظیم الشان په نامه قسم خور و او په دویسمان ښکړو
 چه دخپل وکالت په موده کښی به خپل قوم او وطن ته په صداقت خدمت کړو او د
 اسلامي احکامو په اساس اود پښتونستان دملک په دفاع و وفادار او دمسلمانان دقانونو

(۱) دخپلواکۍ تړون - ۲۴ مخه

او دا وفاداری به دخیل ژوند تر آخره پوری دخیل خان اومال به قربانی ساترو .
 ب د باجور دسالار زو شوری تر هغه وخته چه دپښوستان د باجور د وفاقامونو
 شوری (د باجور شاه نسکه) جوړه شی خپل کارونه به پخپله کوی اودهغه وخت چه
 دغه شوری جوړه شوه خان به ورو پوښی نړی .

ج : زموږ نړۍ دسمی دین داسلام مقدس دین دی .
 د : د دین دسمی (مسلم) شریعت داسلامو په جاري کولو کښی به پوره کوشش کوو
 او پدی موضوع کښی چه د پښوستان دسمی ژبه پښتو د پښوستان د تیراخوا ننگی
 د معطلی ملی شوری پتروانی فیصله موږ تر هم تائیه وو ، اوسم له هغی سره به اجرا آت
 کوو .

د : هغه ټول کسان چه د پښوستان د آزادۍ په موضوع کښی غږسنازه یا پټ مخالفت
 کوی زمونږ د دین ، وطن ، قوم ، د نسکه ناموس او آزادۍ غلیجان دی ، اود داسی
 کسانو سره به د پښوستان مشایله کوو .
 د : د پښوستان د سالار د زو ټول کورنی او دباندینی کارونه به د همدی شوری له خوا

اجرا کیږی .
 د : د پښوستان شوری (د باجور شاه نسکه) به په هر و (۱۵) ورځو کښی
 چلند کوی او د زموږ د دین ، وطن ، قوم ، د نسکه ناموس او آزادۍ غلیجان دی ، اود داسی
 کسانو سره به د پښوستان مشایله کوو .
 د : د پښوستان شوری (د باجور شاه نسکه) به په هر و (۱۵) ورځو کښی

اجرا کیږی .
 د : د پښوستان شوری (د باجور شاه نسکه) به په هر و (۱۵) ورځو کښی

اجرا کیږی .
 د : د پښوستان شوری (د باجور شاه نسکه) به په هر و (۱۵) ورځو کښی

فقیر صاحب ایچی دوزیرستان دا یالقی شوروی په مشرۍ او ریاست ومنل شو او دجلی په (۲۶) ورځ جنا ب فقیر صاحب دخپل حکومت مرام اوسیاست داسی څرگند کړ :

«الف : دپاکستان له حکومت نه غواړو چه دپښتونستان د (۷) ملیو نو پښتو دخاوری آزادی او تمامیت دامن اومصلح له لاری اعتراف وکړی او له نننۍ وړتیی دی خپلو لښکری اومملکی مامورینو او ایجنټانو ته امر وکړی چه فوراً د پښتونستان له تولی خاوری نه ووزی او که داونه کړی نو کوم واقعات چه ددوی ددی اجابت په اثر پیش شی دهنر دوخیمو عوافتو مسئولیت به هم د خدای اوهیم د متعده مللو دمو سسی په نزد دپاکستان په غاړه وی .

ب : څنگه چه زمونږ نشراتی و سائل نیمگړی دی دخپل ورود افغانستان له دولت څخه چه تل دپښتونستان سره ضمیمی همددی اری هیله کوو چه زمونږ پروگرام دپښتونستان متعلق دافغانستان په رانیو اوجرایسو کښی نشر کړی .
ج : دنیادملالت پستیدو مرکز و اودمللو له موسسی نه خواهش کوو په پښتونستان دی یو آزاد ملت اومملکت اودخپل روحسان عضو په حیث یو پښتو اودپاکستان حکومت دی .
مجبور کړی چه دپښتونستان دخاوری په آزادی او تمامیت اعتراف وکړی .

۹ : د ۱۳۲۸ هـ کال ددلو په پنځلسمه دمو منندو مجلسی شوروی جوړه شوه اویا (زیات غاښی) کی یی شونه وکړه . دلو مړۍ غونډی فیصله یی داده :

الف : هغه هیو پروتیه چه تر اوسه پورې د شمالی پښتونستان تر اخیستگۍ له خوا شوی هغه ټول دمو منندو څانگه هم تصویبوی اودامرا گولو اوسوداوی .

ب : هغه پوځ چه دمنځنی پښتونستان دملی ایالتی شوی او حکومت اخوا دپښتونستان دملی پوځ په حیث ټاکللی او تثبیت شوی اود (تیرا خانگی) هم مللی دی د مومندو څانگه هم هغه د پښتونستان دملی پوځ په ټول وسانه او پخپل مردختر کښی یی پورته کړی .

ج : د مومندو څانگه دافغانستان دملت او حکومت څخه چه دپښتونستان ښکاره و غمشرانک وروڼه دی دهنر اخلاقی کورسکو او همددیونو چه تر اوسه یی دپښتونستان دآزادی اوسماعت په لاره کښی مسیری او کورنۍ درلوده له کورنۍ تشکر او خوا یی نوی

او داد و در کوی چه دینتوستان ملت به همه هیئت کله هیرنکری او هبله لری چه دینتوستان او افغانستان دملتون و دور ولی او اتحاد همیشه دیاده پوره دینک او نه شکید و فکری پاته شی .

د به دشوری عمومی غونډی به به هره میاشت کښې یو بلل به مرکز (زیارت غاښی) کښې کږی او ددی دیاده چه کالونه به او به زده پورې به مخ ولادشی دشوری له غږیونه تې د (۷۷) تنو غږیو یوه جرگه (کمیته) جوړه کړه او هغه ټپي مو ظله کړه چه هر وخت به غونډه کوی او د فوری کادو د اجرا کولو امر به ورکوی او دشوری عمومی غونډی ته به دخپلو کالو د پوښتو وړاندی کوی (۱)

۱۳۲۹ هـ ش

۱۳۲۹ هـ کال د میزان په لومړۍ ورځ د جنوبي دینتوستان (بلوچستان) ملی شوری جوړه شوه او خپل ایالاتی حکومت ټپي به (توبه) نومې علاقې کی اعلان کړ او د خپل محمد ایوب خان په مشر توب ټپي د پاکستان د حکومت پر خلاف خپله مجاهد ه شروع کړه .

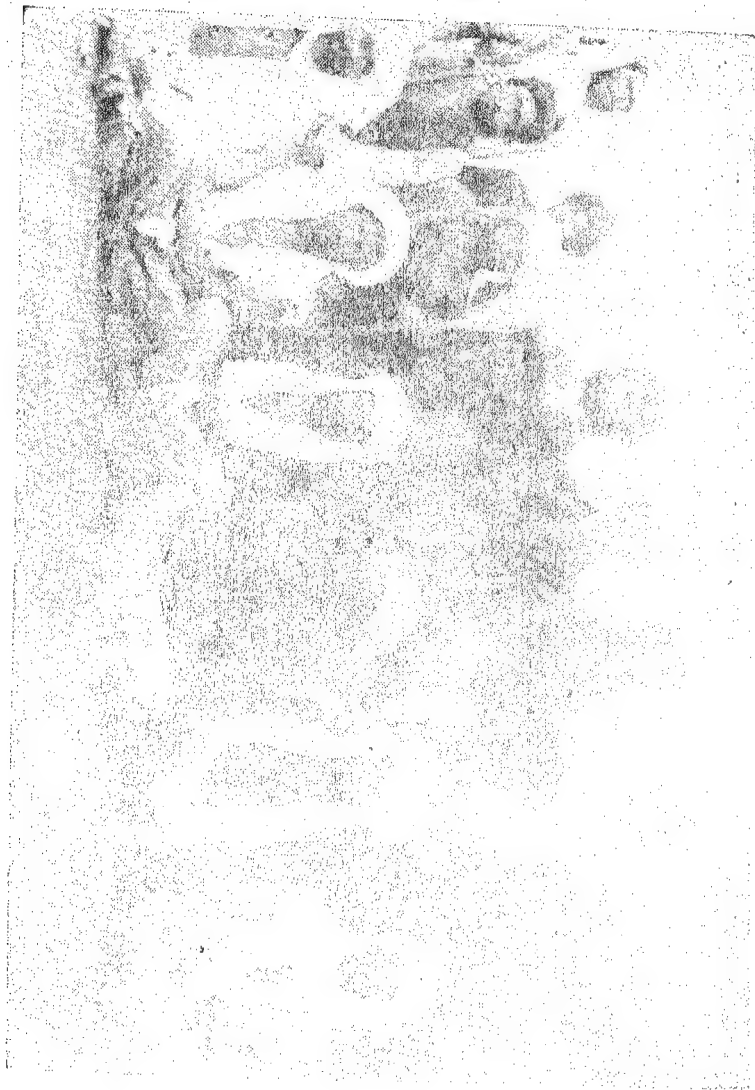

په همدې ترتیب د دینتوستان د خپلک تر هندوستان او امریکا پورې ورسیده په هندوستان کی ددې خپلک د پېر د پېلولو دیاده یوه لویه جرگه د (دینتون جرگه هند) پنا به دملتون محمد اکو خان په مشر توب او د غازی خان کابلی په سکریتوری جوړه شوه او ددې جرگې تر اوسه پورې مهمې مهمې جلسې کړې او د دینتوستان د تبلیغ په لاره کوی ټپي موثر دملتون د انجمنشې دی .

ددې عالي مطالب دیاده ټپي دیری رسالې په انگلیسی او اردو ژبه نشر کسړی او اوس هم یوه مجله د (دینتوستان) بنامه په انگریزی ژبه په دهلی کی چاپوی .
پروسی کمال ټپي خپل لوی او مهمی اجلاس ته د آزاد دینتوستان پنا بندگان ه

(۱) دخپلوا کی تړون به ۲۰۰۰ مخونه

ورغوشتی وو ۱۰ و ستر کمال بی دمی به میاشت خیل دو هم اجلاس به
د ملی کی منعقد کسر او اوس هم د پښتونستان د تحریک دپاره په ډیر جدیت لاس
دی کار کوی .

همداشان د امریکا په مشیگان او کیلیفورنیا په ایالتو کښې چه پښتانه او سینې
په ډیری فداکاری د پښتونستان د تحریک د پرمخ بیولو دیا . د عمل میدان ته را و تلې
دی ، مشیگان پښتو د شاغلی امیر شاه مؤمن تر مشرۍ لاندې او د کیلیفورنیا پښتو د
شاغلی داکتر او رنګ شام خان په مشرتوب د پښتونستان لیکلې بیرغونه په امریکا
کی پورته کړی دی او د پښتونستان د خدمت په لاره کی په ډیر فعالیت مشغول دی د امریکا
د پښتانه مهمو فعالیتونو خضه یو فعالیت همداروچه کوم وخت د پاکستان پخوانی
صدر اعظم په ۱۹۵۰ ع کال او د پاکستان خارجه وزیر ظفر الله خان چه په ۱۹۵۱ ع کال
امریکا ته تللی وو ، د امریکا پښتو په خو را جوړ او خړوش دهوی په مخ کی
د پښتونستان مظاهری کړی دی ، دوی په هر لای کی داسې اولوالی حی او چتی کړی دی چه
په هر باندی په انګرېزی ژبه د اجمالی لیکلې وی :

د ژوندي دی وی پښتونستان - مه د دی وی د پښتونستان د پنهان خان ، عبدالغفار
خان له ۱۲ زرو پښتو سره و لې په جمل اچول شوی دی ؟ په ایشیا کی شه وخت
روغه فایده لای شی چه پښتونستان جوړ شی !!

د امریکا د پښتو یو نماینده سر نوم سید امیر خان کړکاش د پښتونستان د تحریک
په اړه د افغانستان هر کس کابل ته را تللی و پښه داته په حق ورسید (دوی د داکتر
الله کریم په دوی کتاب په پنځه بر خه کی د سید امیر خان تر نامه لاندې
د لیکل شوی)

د همدې

د خوند پښتونستان د تحریک په اړه به کی د پښتو د تحریک په سلسله خلاصه ورکړه
د پښتونستان د پښتو د پاکستان د مشرانو او استعماری حکومت په دې لای کی کسره شی
په دې موخه کښې پښتانه د وخت په انګرېز لای پاکستان وړ کړی د پاکستان د پښتو

حکومت هم دینشود و افغانانو ته پیکار ناست نه دی بلکه هر شو مړه فوت چه شي درلود په خو دا ډېر دوز او شور شي دینشو تباهي ته ملاتړ شي ده شوک چه شي بلاسي ورغلي هغه شي جيلغاو ته استولي او يائي فرار کړي دي او که آزادو و پرغو باندی شي مسلسل بمونه اولوی او نيمه وزونه شي کړي دي چه دلته شي په ډېر لنډه ډول د پاکستان د حکومت شو مهم اولوی تجارونه دنه وني په ډول ذکر کوو :

۱- د ۱۹۴۸ ع کال د اگست په د وولسمه ورځ د پاکستان متجا وز او دوشينون حکومت د محکوم پښتونستان په پياد سده مقام کی قتل عام جوړ کړ . په سووېي گناه پيشا نه او پښتني ميرمنی ، ماشومان او يونا سان شي په ماشين گونو او توپکو وويشتل حتی د پاک خدای فرآونه شي هم په گوليو سوری سوری او شهيدان کړل . د پاکستان حکومت مس پدی غرض د اقل عام جوړ کړ چه دهغه لڼای پښتو د آزادۍ چينې وهلي او خپل مشروع حق خپلواکی شي غوښته .

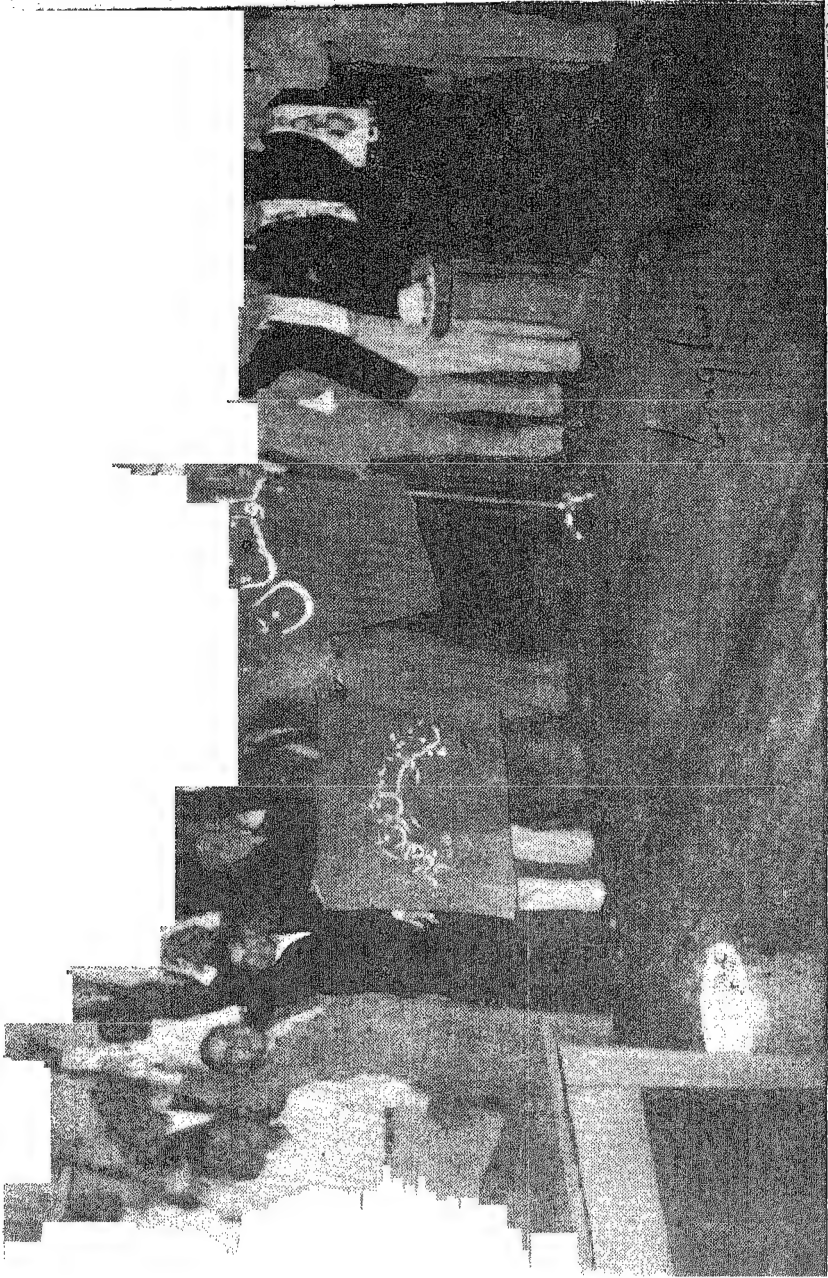
۲- د ۱۹۴۸ ع کال د جون په ۳۱ دوزيرستان مجاهد پښو دهمز وني» په علاقہ کی لويه غوښه کړي وه چه په هغه کی پښخان عبدالغفار خان د خلاصيدو او د خپلي آزادۍ په باب کی بيل شوه . کله د پاکستان د متجاوز حکومت چه داسی غوښه کړه په گناه . بله غوښه د شير ميمند خيلو ، عدل خيلو ، پوښي خيلو او ميمند خيلو پ کليو شي ناڅايه شته پده بهادری وکړه ، ډير پيگناه لوی او واده شوي او لږ شي ووزل . دې بهاديو او وه شپي او ورځي مسلسل خوا به درلود .

۳- د ۱۹۴۸ ع د اپرېل په ۴ نېټه بهادري پاکستان حکومت د خد خيلو او تما نرو مامور خپله او د ورو پرتامو باندی دولس ولسي سلسله بهادری وکړه .

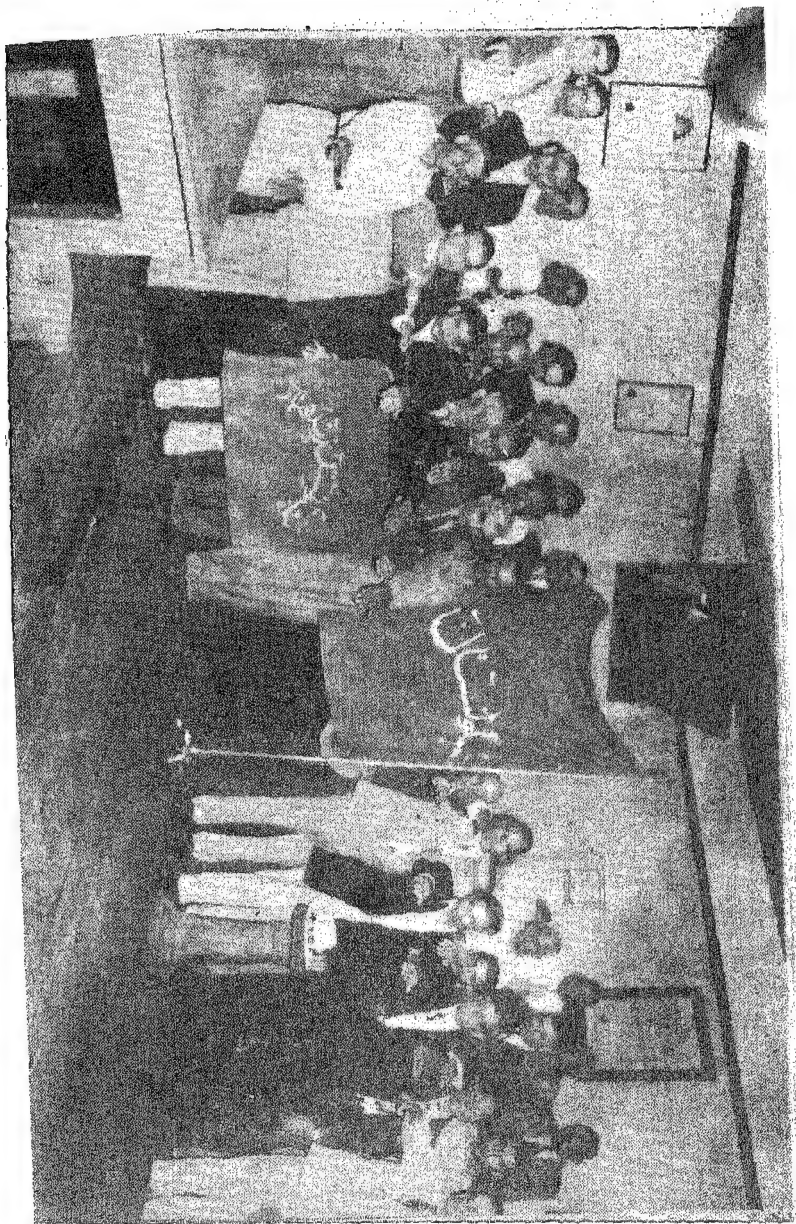
۴- دهمدي کال د اگست په ۲۰ د پاکستان مستعماری حکومت د «بلير» په علاقہ کی عملي آزادي خواغانو ډير گونډونه په بهادري وړان کړه .

۵- د ۱۹۴۸ ع د ستمبر په ۲ د پاکستان د متجاوز حکومت « دکر خيلو » او « کا کا خيلو » نامونه تر بهادری لاندي ونيول ، دې سوسيله خلقو ته شي ډير جاني او مالي تاوان ورساوه .

- ۶- ۱۹۴۵ ع کال د فبروري په ۲ د پاکستان حکومت اعلان وکړ چه د پاکستان حکومت دې ته حاضر دي چه د فقير صاحب ايبي د نمايندگانو سره مفاهمه او خبرې اترې وکړي که چيري چې د پاکستان حکومت د نمايندگان فافع کړه نو د پاکستان واکړا لان دې ته تيار دي چه د پښتنو مطالبه ومنی . پښتنو د پاکستان حکومت پدې اعلان باور وکړ او د جون په ۲۵ پښتانه د « سپين واک » په علاقه کې سره يوځای شوو . خود پاکستان د حکومت له خوا د مفاهمې او خبرو اترو په عوض د ماشيندارو او تروپو گروپي او د جهازو او بونه پر پښتنو واورول شول . دا بهياري له لمرختو څخه تو لمر لويدي وړی جاري و .
- ۷- د ۱۹۴۹ ع کال د فبروري په ۱۷ چه د ملک اشرف عليه رحمة پر زيار دت د منځني پښتو نستان دوه زره ملي مجاهدينو چه په هندوکی لوی لوی علما ، سپين زيري او د سانيون هم شامل وو ، لويه جرگه کړې وه . دوی د پاک خدای د قرآن په اوستلو لويه تکبير ويلو مشغول وه چه د پاکستان د ظالم حکومت دوه جهازونه په هوا کې د دوی پر سر د اغفل او سمندستي ټپي ماشيندار پرې وچلول او بونه ټپي باندي واورول له بلې خوا له ميرام شاه نه د لويو تروپو دزی شروع شوې ، چه ډير دفور آن شريف قاريان او د اسلام د دين علما او نور بي گناه پښتانه شهيدان شول .
- ۸- د ۱۹۵۰ ع کال د مارچ په ۱۷ د خيبر پور او توجي پر علاقه باندي د پاکستان د متجاوز حکومت له خوا اشرف عليه رحمة په بېادۍ و شوه چه ۲۱ تنه بي گناه پښتانه شهيدان شول .
- ۹- د همدې کال د جولای په ۲۶ چه د واک په علاقه کې د پاکستان حکومت د متجاوزينو پر خلاف مظاهره وشوه . د پاکستان حکومت هوایي جهازو نوڅه علاقه سخته بمباري د کړه .
- ۱۰- د ۱۹۵۰ ع کال د ستمبر په ۷ چه « طاوس خان » مسود پخپل کور باندي د پښتو نستان پر سر اوچت کړی و . د پاکستان د حکومت جهازونه د هند پر کور او پر شاوخوا کليو خورا بي رحمانه بمباري وکړه . ډير ماشومان ، ښځې او نور ټپي ووژل .
- ۱۱- د همدې کال د ستمبر په ۱۳ چه فقير صاحب ايبي د جهازو په کلي کې مېلمه و . نو د پاکستان حکومت د سپهر په ۹ پښتو پارهغه کلي بمباري وکړه .

امریکا پریتا فدیو، نیشنل انسٹان د پیر غ احترام کوئی (د کلیفورنیا ریپبلکن کمیٹی کی ۱۹۴۹ء کا رجسٹریشن)

ماخذ و نوخته چه زما پلاس کی وه ، دیتوستان نول نومبالی را غونده کرم خو بیا به هم
دیر داسی نومبالی وی چه ما ئی نوم ارویدانی نهوی اویائی دژوند حالات په لاس راغلی
نه وی ، نو لیکه به اوستو لکی زما غدر و منی .

ترتیب :

دیتوستان نومبالی بدې برخه کی د «الفبا» په ترتیب داوړه شوی نو لیکه دلته
لومړی دهغو نومبالیو په ذکر شروع کرو چا د نومبر په سر کی ئې «الف» وی او بیا به نور نومبالی
هم بدې ترتیب ذکر شی !

الف :

۱- آخون درويزه :

د (۹۴۰ هجری) په ۱۰۰۰ دودو کی په پېشاور یا ننگرهار کی زیږیدلی دی پلا د ئې
« گدا ئی » او لیکه ئې « سعدی » نومیده .

دده لیکه گان له قندوز څخه د شمالی پښتونستان اړوند د اڅلی وو پشاه آخون
درویزه په عالم و ، خو د یو سنت متدب و . په پښتو کی دیر شهرت لری د پښتو ژبی
په ادب کی دیوه نوی مکشف موسس بانه شوی دی . متدوله علوم ئې له ملا میر احمد
یا پښی او ملا محمد زنگی او ملا سیدیر یا پښی څخه ولوستل په داریقه کی ئې دیر بابا
(سیدللی ترملی) لاس لوی کړی و .

په پښتو او پالسی د یو تاليفات لری ، تراوسه د مشهور دود متدی دده تاليفات
شمیر (۵) لیکل شوی په مشهوره ئې دده .

۱- معنون التاليفات : په « معنون درويزه د پامشون پښتو مشهور دی .

۲- تاليفات : په « معنون درويزه د پامشون پښتو مشهور دی .

شیر دی .

۳- ادشاد العالمين (پالسی دی) .

آ خون درون دیر دو بیان سخت مخالف و او هم دی و چه دیر با بیه پیروی می
دوستان ته دیر تاراجه لقب و کبری وو
دی به ۱۰۲۸ هجری کمال به مرکز می پیتوستان (پیتاور) کی وفات شوی او به
(هرارخانه) کی تیخ دی

۲- آ خون گدای :

دمنلو تر حدرد و درجه دند و و به دوده کی د پیتو شایر - دده ژوانه به ۱۱۷۲
هجری کمال یقینی دی
ده یو که کتاب د دفاع المسلمین» بنامه به پیتو نظام کری دی چه وروسته به آ خون
گدای « مشهور شو به تاریشت کی د میان گدای شیخ سر یه او به شعر کی د
دستان با بیه وو

دخولیات ایران هم لری دا پیتو دده دی
چه به دده کی دی دیکلو عینه وینه
چه دماندن دمنورنی به غم دمنین شی
کله دی دده او خوی وینه وینه
دمنو نه بی هم به غم دمنینه وینه

۳- آ خون قاسم :

دمنورانی خیال دمانکی دمنور دمنور به وختی او پیتو او آ خون
دور یو خیل و به (۱۱۷۲ هجری) کال کی د دمنورانی دمنور دمنور و دمنور
دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور
دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور
دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور

۴- آ خون

دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور
دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور دمنور

د دمه ژوند او دده کارنامه د همدې کتاب په (۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴) مخو کې
مفصل نیکلی شوی دی . بیا لیکلی شي نیکرادی ، هلمه دې زچو غوښي .

۵- احمد جان :

د پښتو شاعر او بڼه عام و . په (۱۳۲۲ هـ ق) کال د پښتو ور په دمه ،
علاقې کې اوسېده .

د شعر د نظم سکولو سره يې ډیره داپېښې درلوده . په نظم کې ده لاندې شعر ویدی
دافغې ده په پښتو سکری دی ، ښه ټولې چاپ شوی دی .

۱- شپزاده شپز و په

۲- ورته وگلشاه .

۳- ممتاز

۴- شپزاده بهرام وکل اندام .

۵- امیر حمزه

۶- یوسف زین

داد باغی دده ده :

ستا غوږنو مې په زده کې وطن وږنو

ناچه غوږ زېږ شپ خواي ته زېږ دي کر

دستی اوږته مې دی شنگه پښ وږنو

ما په کسان پور دی ښکله کفن و ږنو

۶- احمد خان خیل :

د پښتو له شعر وړ وړنگو شاعرانو شمېر . او تر بیا اویا کاه د دغه دینا وړ په

« ښوونې » علاقه کې اوسېده .

د امیر حمزه داستانونې په پښتو نظم کړې دي .

۷- احمد خان خیل :

د پښتو ږمې شاعر و ښه د فزلیانو او د باغیانو کتاب دده شا کړی دی . پت خان

چاپ کړی دی . دی په قوم فرید خیل اوداشنفر په اوتمه انړو کی اوسېده ، خوږېږني
په مردان کی دی ، دامطلع دده دغزلې دی :

دا گلرنگک اونو راښی بشر دچا دی ؟
داروان قدم بوسی له نمر دچا دی ؟

۸- احمد جان ، ششې

دپنځه له مشهورو نثر لیکو نیکو شنه و ، چه تر پرمخ کاله پورې په پېښاور
کې اوسېده . سني کال (۱۳۲۰ هـ ش) کال وفات شو . دی ډیر وخت دانگريزانو
دپښتو معامو ، داکثرونه ده په پښتو لیکلي اویانې ترجمه کړی دی ،

۱- تاریخ افغانستان چاپ شوی دی .

۲- گنج پښتو .

۳- دلمه خانې گې چاپ شوی دی .

۴- هغه دغه چاپ شوی دی .

۹- احمد گل

د آزاد پښتستان د تاجکستاني ، اوسیدونکی اود پښتورڼې شاعر و ، د پښتو او
انگريزي او سانسو دغه گرانو پښتو کی په نظم کړی دی .
په (۱۳۸۱ هـ ش) کال وفات شوی دی .

۱۰- احمد گل

د پښتو شاعر ، د پښتو پښتورڼې شاعر و .

د (۱۳۵۰ هـ ش) پاشاو شراش د وراټ په پښتو کی اوسېده . دی د هنر
نسي پېلو او دی په دغه شاعر پناه په پښتو کی مشهور و . دده ژوند
چاپلار له پښتو اکبر لود کانی (۱۳۶۴ ، ۱۳۶۵) په وختو کې و .

آدم خان پر دغه وخت نوښتي پناه و ، ددغه دما وېستان لود و .

۱۱- ارزانی:

دپیتو مشهور شاعرو، په یارسی، عربی، او هندي ژبې هم شعرونه ویل. په قوم خیشکي او د پیر د وېشان ملگری او خپل و. آخون در ویز دده داسې تر یف کوی، «یوتیز فهم اوفصیح شاعرو- په عربی، یارسی، هندي او پیتو کی به ژبې اشعار ویل.» وائی چه دخیرا لیسان د کتاب په لیکلو کی ژبې هم برخه اخیستې ده.

یو کتاب ژبی «چار رساله» نومېږي چه په څلورو ژبو دی، بل مستقل دیوان هم لری.

۱۲- ارسالواتی

په سوات کی اوسېده او د پیتو ملی شاعرو، دادمستر پښل «هارو بهاد» کی دده ذکر کوی. ده اکثر اشعار پر ملی لحنو نوا او ازانو ویلی دی. د یوې چار پیتی سر ته ددی،

په تور و شـ و د ته لا دم نشو ا تی
یار مـې د گـن له ته پښله مـې که یا نې

۱۳- اسماعیل سې پښی:

د پیتو زوی اود سې بن وراده و. سې بن زوی نه در اود تل به ژبې خپل ورور پیتو لیکه (پیتو) ته شکایت کاوه. پیتو لیکه خپل د ازوی (اسماعیل) ده ته و لیکي او اسماعیل د سې بن په کور کی وروزل شو، شپه چه دیانست نېستو لیکي روحانی غښتی جوړ شو او د پیتو نستان د کسې په غرونو اود د لوه په ولایت کی ژبې ته شهیدت وکړه. دی پر سحره یو دی چه لوی شیخ و، د پیتو شا عر هم و. د (۵۰۰ هـ) شمال په شاوخوا کی اوسېده. دده دیو شعر یو پنځه دخپل کما کا د زوی «خو شون» په پیلون غښتی ویلی دادی:

که یون دی یون دی مخ لې پیلون دی
که کسې غره شته ژبی غره غره دی

۱۰ - اشرف خان هجری :

د خوشحال خان خټک مشر زوی او د پټو ژبې مشهور شاعر دی . هجری ۱۰۰۰ څخه وخت د نوم مشر و . او د هند د متجاوزو ملو سره یې دیر ښکونه کړي دي ، خو په ۱۰۹۳ هجری کال داود خټک زیب پلاس ورغی ، او د پیچا پورته په قلاکې تر لسو کالو پورې بندی و او په همدغه بندیشانه کې په دیرۍ ناکامۍ وفات شو . د دې پخپله وائي :
 غنایب خټک یې بند په هسې ملک کړ چه دلو ملا یې ژ به وائي د غراب
 دوطن په هجر کې دیر سوز ناکه د پروانه لری چه درې بڼه یې دادی :
 یې وطنه تشاپروت یم په غربت کې نن له ساسره همدم دهنم غم دی
 د هواد آشفته ستر گولیده نشی که په شیر دراته خاشاکو پس کرم دی
 قاصدان له دوه ندر اچي مدت شو سلام باد را دسوی مشت یې تم دی

۱۱ - اشرف :

د آخون شاهزاده وروڼه او د پټو ژبې پلریزه کوی شاعرو ، د ۹۵۰ هجری په ۲۰۰۰
 د او شواکې یې ژوند کاوه .

۱۲ - افضل خان خټک :

داشرف خان هجری زوی او د خوشحال خان خټک زوی و .
 د پټو ژبې شاعر او د نثر لیکونکی او مؤرخ و . د پلا تر مرګه وروسته یې
 شپاړس کاله د قوم مشرتوب په ښه سلو لارو ولاړ . په (۱۶۰۴ ه) کال د خوشحال خان
 خټک داود خټک زیب سره د پیکار وروسته د پلا د افضل خان دیرغل په ډول کابل ته
 بوت . د دوه کاله په کابل کې و .
 د خوشحال خان تر مرګه وروسته د پلا آباد له لارې د پیکار لارې ته ولاړ او دغه
 بقوم مشر رټا کاوه .

د په پټو ژبې دا کتابچه لیکلې دی .

(۳۸۶)

- ۱- تاريخ مرصع د پښتنو عمومي تاريخ دی .
- ۲- علم خانه دانش (د کليمه او دمنه ترجمه) .
- ۳- يادري هيوز دده يو بل کتاب هم ذکر کوي .
- دې د ۱۱۸۳ هـ کال د برات په مياشت وفات شو .

۱۷- اکبر خټک :

د افضل خان خټک زوی او د پښتو ژبی شاعر و، د پښتو نستان د ښکونکو په علاقه کې اوسیده .

۱۸- اکبر شاه :

د پښتو نستان د پښتو ژبی شاعر دی د پوښ په چنگ کې شامل و، او د هغه چنگ و فاعل ټي په پښتو نظم کړی دی .

۱۹- الله داد :

د پښتو شاعر دی چه مسر د اور تی د قاسم علی اړیدی د قصیدې په حواله د ټوم ذکر کړی دی .

۲۰- الله داد :

د جلال الدین زوی او د پوښ د پښتو ناستی و . چه د متبوا ورو د شواو پر خلاف ټم په چنگونه کړی دی .
(تفصیل ټي د دې کتاب په ۳۱۴ مخ کې راغلی دی . هغه دی د پوښ وشی) .

۲۱- اللهيار اړیدی :

د پښتو شاعر و، او د پښتو نستان د کلا کرستان د پوښ په علاقه کې اوسیده .
په (۱۱۰۱ هـ) کال کې زیږیدلی دی او تر (۱۱۴۱ هـ) کال پورې یې ټوټه پښتني دی . د غزلیاتو بشپړ دیوان اړی دیوي غزلی مطلع ټي داسې :
ستا په غم کې بشه یوان یم را بهر په نشم
د پلټون او ټي تو په ټي بهر په نشم

۲۲- امام الدین:

شیخ امام الدین محمد عنایت الله دشیخ کبیر بالا بیرزوی او دشیخ قاسم اسمعی و (۱۰۲۰ هجری) کمال دمحرمی میاشتی ددوشنبی په ماښام دپیناور په «بدنی» کی زیږیدای اود (۱۰۶۰ هجری) کال دمحرمی په ۲۳ دچارشنبی په ماښام وفات شوی دی مور یی «تاج بی بی» نومید دملک دروین اور وه .
امام الدین لوی شیخ او مشهور روحانی و، په تاریخ کی یی هم لاس درلود. یو کتاب یی د «تاریخ افغانی» پنامه په یارسی لیکلی او په هغه کی یی دپښتو تاریخ راوړی دی.

۲۳- امام الدین:

دپښتونستان یو بل قصه ویونکی شاعر دی - تر (۱۲۰۰ هجری) وروسته یی ژوند کاوه . د «چمچمه» قصه یی په پښتو نظم کویده . راوړی یی دخپل کړ امر په مقدمه کړی ذکر کوی .

۲۴- امان گجراتی :

دپښتو شاعرو ، اود پښتو د په شاوخوا کی او سیده ، د «مقتول چقا» افسانه یی په یو بل ډول ککلی شوی ده ، په پښتو په د «افسانه شم آلوده پناه نظم کړی او ترجمه کړی ده .

۲۵- امانت بیار:

دپښتو د یو شاعرو ، په دپښتوستان د پوښتو په پناه د «سیده» په کلی کی اوسیده . ده خپل اشعار اکثره یو بل اوزان وړای دی .

۲۶- امانت:

دپښتو پښتانه بل شاعر دی چې په خپل هراړه کی او سیده او پناهوانی یی کوله .

۲۷-امته خان ا کوزی:

د پیر روښان مجاهد ملگری و ، چه دمتجاوزو مغولو سره ئې زیات جنه کړه
په دی (ددې کتاب ۳۰۸ مخ ته رجوع وشي).

۲۸-امیر:

د پښتو ژبې شاعر دی . چه د پښتو اور نیټیت منځک دجنه کک وقایع ئې په پښتو نظم
زی دی . په (۱۸۸۶ عیسوی) کال وفات شوی دی .

۲۹-اودل:

اصل نوم ئې «عبدل» اود پښتو شاعر دی چه د خوشحال خان خټک په وختونډی و
شېر دیوان ئې درلود ، اودهغه وخت د «هسی» په مشهوره مشاعر ه کړي گډون
کړی دی چه مطلع ئې داده :

لکه زه یم ستا به غم کی دک له وینو له مون هسی
نه به بیان نه به خا وی پویه وینو درون هسی

۳۰-اخون چالاک:

په مجاهد عالم اوبه فام خټک و . د د پښتو نستان د صافو اوشینو اردو په مرسته د اسلام
تبلیغ دپاره د پیر خدمتونه کړي اوه د متجاوزو مغولو د پښمن و . خو په پای کی د هغوی
ا. هېڅان د لاسه مړ شو اوفیر ئې په پېښور کړی دی .
ملا هست پخپل کتاب (ساوکت اثرات) کی دده داسی تعریف کړی :

د ازموږ اخون همیش بهادر د دین دې

چه له مخه ئې قیسا د ه قیستی ر نیا ئې

اخون درويزه هم دده ذکر کړی دی .

۳۱-ایمل خان: (۱)

دموندو یونئسکبالی پیتون و ، چه په مومندو کی د «ایمل باچا» او «ایمل غازی»
 پنامه شهر تاری . ده ته د قوم د مشرتوب پټسکی میاجان محمد صاحب وریسر کړی و .
 هغه وخت چه خوشحال خان دمیتیاووزو مغولو په مقابل کی جنگونه کول د پښتونستان
 د مومندو دې ښاغلی مشر هم دمیتیاووزیو پر خلاف ملاتړ لېده . دده کور په د هزار ناوې
 کی و ، ده به تل دمغولو د کاروا نو نومخه نیو له اوږ پر تاوان به ئی ودر او ده .
 خوشحالی مغولو د دیر فوج په زور پرده حملې وکړې ، او یوخل ئی دده کور هم وسیځه
 چه خوشحال خان ئی داسی یادوی :

پورې په خونه دایمل خان شو په سول دخو نی خان خان شو
 دایم ورکونه مری دایم ناری وهم په وار وار پورې به در ست افغان شو
 څنگه چه ایمل خان او خوشحال خان دواړه دیو ه ملی مقصد دپاره
 د مغولو سره جنگیدل نو ایمل خان خپل یو ملگری چه «اریا خان»
 نومیده شو . خوشحال خان تنه و لږمه او په دې واسطه دخوشحال خان او
 ایمل خان اتحاد قایم شو او له هغه نه و دوسته دواړه یو د بل ملاتړ وه .
 خوشحال خان خپلو ځویو لعلی ایمل خان پخپلو اشعارو کی یاد کړی
 دی . ملا کوم وخت چه پښتو د مغولو و متحان و ز فوج تالا کی خوشحال خان
 وائی :

ایر یو شینو اړو دیم په و لجه به کړی
 ایمل خان مو مند په تنه کک په ولجه توالده
 دخوشحال خپل خپل په بر خه خو یوننگ دی .
 تر اخر پورې ئی هیچ ده دنیا و نه

بل شای دده ملگری داسی ذکر کړی :
 دایمل قتلونه آغا ز شو
 د مومندو همستان شو

(۱) کابل مجله د ښاغلی ننگر هاری لیکنه .

بل وخت په هغه او ی جنگ کی چه خو شحال خان دمنو نو په مقابل کامیاب
شوی دی د ایمل خان دتو لې دا سې ستاينه کوی .
ایمل خان دریا خان دواړه مرگک ئې مه وه .

هیڅ تقصیر د وادو و نسکې وار په وار

د خیر د نه ئې سره کر له په و یځو

په کر په ئې هم روان کر دندو کا د

تر کر پې تر با جو ده سمې غر و نه

په لږ زه په زانو له شو په باد بیا د

په هنی او دې چه جنگ کینزی پنځم کال دی

هره و د غ د سپینو تو د و خر په اړ

اول جنگ دلو دی شا د تا تر ی و

چه خلو ینت زده مغول شول تار یتا د

بیا له په جسو نت سمنگه شجا عت خان و

چه ایمل ئې په گنند او و یو ست د مایا د

شینرم جنگ مکر م خان شمشیر خان دواړه

چه ایمل کړ په خا ینس کی تا د پتا د

په مو مند وکی مشهوره ده چه « ایمل خان یا چا » پر خر من سکه وهلمې وه

ز خیل راج ئې فایم کړی و .

په آخر کی خنکه چه متجا وزینو دینشو ددې مشر سره په تو دهم جنگ شو

دولای نو د فریب اړ دیکې لاره ئې ونیوله او د رشوت په زور ئې یو خا ین پیدا کړ

دې خا ین ایمل خان ته زهر ور کړه او د کور په یشد کی شهید اود د مایا « په

په یره کی ښخ شو . خوشحال خان دده په مرگک داسې ما تم کړی :

ایمل خان دریا خان د واده په به دنگک تیر خول په ننگ کینې ورسره وادو په فراق

کی زما تل آید و ما تم دی .

بل کدای وایی .

ایمل خان در یاخان دوازه په ننګه ولاړل
اوس خـ و پاتې ومغول ته یو خوشحال دی
دا اېمل خان اولاده ، اوس هم دمو مومند درې په هزار ناوکی په ایمل خیلو مشهوره ده .

ب

۳۲- بادر

بادر د د پښتو شاعر و ، چه د پښتو نستان دیو سفزو په علاقه کی اوسېده . په ملی
چار پښتو کی ئې ښه مهارت درلود .
د پښتو چار د پښتې مطلع ئې داده :
پنگا دی یم وهلی محبوب

۳۳- بسارکی :

د پیر روښان دامسي « احداث » ملگری و . چه د جهانگیر په وختو کی د پښتني
ننګی پرمخانی کولو دپاره په هغه جنگی کی شهید شو چه په کابل د پښتنو اودهند
دمغلو ترمنځ وشو .

۳۴- بسايزيد :

د د پښتو روښان کی دی د « پیرروښان » نامه ته د پښتو وشی .

۳۵- بابا سميد گان :

د پښتو ژبی قصه و پورتني شاعرو چه د « پکلی » په نامه « کلبی کی ئې ژوند
کاوه په (۲۰۰ هجري) کال پښتاني دی او تر سل کاله ئې عمر درلود شعرونه ئې
په ملی طرز ویلي دي . یو بیت ئې دادی :
په ژباړی سړی سترګې ولاړې په دلیر لار شو
لــســکــه آفتاب په شعله یر مازیگر لار شو

۳۶- بای خان :

د پښتونستان د بشير د علاقې د پښتو ژبې شاعر او په (۱۱۰۰ هجري) کال کې ژوندی و .

دمولا ناجامی (لېلی او مجنون) ئې په پښتو نظم کړې دی .

عبد الرحيم هوتک دی د « خټک » سره چې ښاڼې مقصد خوښحال خان وی په یوه د دیف کې راوړی . وائی :

که می نادی د تاثیر کړې تر ستونی

بیر کابل به د « خټک » او « بای خان » شم

۳۷- برامت :

د پښتو شاعرو- چې دار مستتر ئې یوه غزل پخپل کتاب کې ضبطه کړې او مطلع ئې داده .

د سپینې خولې دی شم قربان

پوږته کړم چشمان

۳۸- برهان الدین :

د نادر خان خوی د پښتو شاعرو ، او د پښتو نستان په هزاره علاقه کې اوسېده . په (۱۱۷۴ ه) کال چې اعلی حضرت احمد شاه بابا د پانی پت پر سیدان مړه تیاو ته ماتې وکړه دا باغلی هم غازیانو په ډله کې شامل و ، او د هغه تاریخې پښتک قصه کې په پښتو نظم کړې ده .

دار مستتر دده د اشعارو یو مجلې په ایډي آباد کې موندلې و . د ده د خوي اس خان او افضل خان د جنګ قصه او د آدم خان او در خانې قصه هم په پښتو نظم کړې دي ، د پانی پت د پښتک قصه داسې شروع کوي .

ا حه د شاه با با به جار دا و و پله
 د د ز ا به نیت به خمه له کا به
 پشت نه مغوا یی لاندی کړی کفار و
 دا خبره می به ز ل م و گور زید لیه
 یا به ننگ د پیتانه بیر ته به خای کړ م
 یا به بایم ککړی یی با به ی خپله

۳۹۹ - ایت نیکه :

د پښتو د پښتو قبا یی یو مشهور نیکه دی، دی د پښتو نستان د سلیمان د قهره چه پیتانه یی
 د کسې غوړی په امنو کی داوی خدای په عبادت مشغول و، د پښتو اسماءالرجا اولیکونکی
 د پښتو د پیری طاغی دی، لیکه ته مشهور یی، او د پښتو نیکه دوه نور وروڼه د دسرین او
 د غر شېش په نامه یادوی، د خپلو مورخینو د پښتو او پښتو په نامه هم لیکای او دده
 (دود نه دی د (۳۰۰ او ۴۰۰ هجری) تر منځ تخمین کړی دی، تذکره ایکونکړ د پښتو
 د پښتو په نامه لیکلی دی، د غر شېش لیکه علامه پر زهد د پښتو ژبی نه شاعر هم و،
 سلیمان ما کو پخپله تذکره کړی به (۶۰۰ هجری) کی یی لیکلې ده، د پښتو نیکه
 یو خور دا مو تر مناجات راوړی دی چه دلته یی تیمنا را اقاوو او هغه دای

لویه خدایه ! لویه خدایه ! ستایه مینه به شاعر لخوا به
 غوړانډ دی در ناوی کوی توله زوی به خدای کی
 داته دی د غوړانډی زموږ د زوی دی یکنه زلمی

دا و کړی لایر کړی خدایه

لویه خدایه ! لویه خدایه !

دلته لیر زموږ نور بل دی وور کور کی دی وور نور جل دی

مینه ستا کی مو ز میشته ده بل دغه په ملامت نه ده و

هست او شکره تخته ستا ده دسر وود ملامت نه ده

دا پاښتانه خدایه

لویه خدایه ! لویه خدایه !

۴۰ - بی نشانه :

د پښاور د فارسی زبې شاعرو ، چه ادب د ذکر د آفتاب عالم تاب د پښلو پر وخت
 چه د « روز روشن » د ذکرې جوړه ورکړې ده د خلو پښتو کالو و .
 دا ددې پښتو نه دده دې :

دلبر بیا که کفش گفت خاشاکه در است منرا گه خیال تو ویرانه دل است
 این ز افغانانک که ضد حلقه می زند برهم مده بیاد که کاشاکه دل است

از حال « بی نشان » شریب ای صبا بگو
 یا بیا زد لتوا ز که خاشاکه دل است

۴۱ - پایاب :

د پښتو شاعرو او د (۱۲۵۰ هجری) کال په حدودو کې د پښتوانو په شاوخوا کې اوسیدم
 دده یوه غزل په « هادو بهادر » کې راغلي ده .

۴۲ - پایبنده ملا :

د پیر دوشیان له ملگرو څخه و ، چه د متجاوزو مقلو نوسره یې د پیر چا گوانه پښتو
 دی او د مغوی د تجاوز پر خلاف یې د پیر دوشیان په ملگری د پیر پښتانه
 پیاغوی دی .

۴۳ - پیر بابا :

پیر بابا د پښتوستان یو لوی دوخانی شخصیت دی ، د نوم سره د پیر او د
 پلار نوم یې قهر علی و ، ښکته یې سید احمد نور او تر منځ څخه دندون ته راغلي و ، نو ښکته
 دې په سیدعلی تر منځی هم مشهور دی .

ده خېل ابتدائی تحصیل له خپله نیکه څخه چه ډیر ریاضت کښ او عالم سړی و
پای ته ورساوه .

په ۹۳۲ هجری کال چه همایون د بابر زوی هند فتح کاوه نو قنبر علی ئې د ده
زوی سید علی سره له قندوز څخه هندوستان ته بوت او دهغه په دربار کې ئې د (امیر
انظر بهادر) لقب درلود اوله درباری ژوند سره ئې ډیره علاقه درلوده او په پیر بابا
به ئې هم د دربار کالی اغوستل . ښو هغه وخت چه پیر بابا په ښه اوبد پوه شو نو دده
روح هغه مکلف ژوند پر اوه ، لږ وخت به دربار ته ئې او ډیر وخت به ئې د علماؤ
په صحبت کې تیراوه او د علومو تحصیل به ئې کاوه ، خو چه له درباری چارو ئې بیخي
زده سوړ شو او بلاده ئې رخصت واخیست د (مانسور) په ناحیه کې د لوی محقق او مدرس
شیخ مېلونه شاگرد شو او دوه کتایونه ئې له همدغه څخه ولوستل بیا د خپل دې
استاد په واسطه شیخ سالار رومی (شیخ بهاء الدین سمات) ته معرفی اود طریقت په
سلسله کې داخل شو .

له هغه ځایه گجرات ته ولاړ او هلته ئې ډیر مریدان پیدا کړه ، کوم وخت چه
پښتون شیر شاه همایون ته ماتې ورکړه او هغه دلته کور سره د کابل خواته روان و
نو د پیر بابا پلار په گجرات کې خپل زوی ولید او دوی همیانې ئې یوه دسرو زړو او
بله د سپینو زړو پیر بابا ته ورکړې خو د اشمیانې سکوم وخت چه پیر بابا د خپل
پیر د ایدو دیواله اجیر ته ئې ولارې د شیر شاه پښتو سیاهیانو ځنې واخیستلې دا ځکه چه
د دوی خپل منځ کې په یاد سوز په شریکولې (۱) چه اجیر ته ورسید پورې وفات
شوې و ، د پاس د ویت سره سم ئې دهغه پښه واغوستله او د شپل و طن (قندوز)
په نیت دهی شو .

خو چه پښاور ته را ورسید حاجی سید شاه او ملات گدای گنجیانی له پیر بابا نه
خواهش وکړ چه د دوی ځانې ته ولاړ شی او په تبلیغ و شری - هغه و چه (دواړه)
ته ولاړ او ډیر خلق ئې مریدان شول تر برهښال ورسره چه ئې بیا د قندوز راډمه وکړه

دده مخلصانو ورته وویل چه دیو سفرو به علاقه سکی دوه ملیدان پیدا شوی دی په یو « پیرولی » نو مینږی چه په اصل یې یخ پښتون دی او بسیل « پیر بلبل » چه غسلی پښتون دی .

پیر بابا بیا مجبور شو دهنوی سره دمنځخړې دپاڼه هلته ولاړ شی هغه دوه تنه یې د یو سفرو شخه ویستل خو شکه چه پیر طبیب د پیر بابا په تگک فتدوز ته خبر و او نو دا آواز ه ټپي واچوله چه « ما پیرعلی فتدوز ته وغورځاوه » !
مخلصانو نو ددې دپاڼه چه دا آواز ه ددوځ شی پیر بابا ته زاری و کړې چه یو کال بل هم هلته پاته شی .

هغه و چه یو کال پاته شو خو کال لاپوره نه و چه دملی زوی طایفی ملک دولت خان خپله خور (بی بی مریمه) ورپه نکاح کړه په همدې نسبت پیر بابا شو کاله په پښتونستان کی پاته شو خوا ولادونه ټپي پیدا کړه بیا نو دخپلی مور اوخپل پلار د لیدو دپاڼه فتدوز ته ولاړ پلار یې وفات شوی و دور زیات ټپي وکړ بیا دموږ په اجازه بیرته پښتونستان ته راځی

هلته ټپي د پیر روښان سره منځخړې شروع شوې او پر هغه ټپي پیر تاریک نوم کیږو د چه وروسته پیر بابا شاگرد آخون درويزه هم دده لارو پسي تشکه کړه او پیر روښان ته به ټپي پیر تاریک وایه او په بدو تدو به ټپي یاد او همدشان ټپي بلال الدین کلار (د نادان) پناه یاده کړه همدارنگه ټپي د شیخ عمر (او پیر چالاک) سره مناظرې و کړې .

هغه و چه په ۹۹۱ هجری شمال دپښتونستان په خپل کړی وفات اړم هلته خپل شو او اوس په پښتو خطرو په پیر بابا مشهور دی او د یو خالق کس و زیارت ته ور ټپی .
پیر بابا دغیب کړتی دیږ مخالف و او ددای دپښتو سادگی بلک په دشینانو او پیرا توبه داسی خبر و غوړلیدی شکه چه نسب یو لوی شدای ته معلوم دی ته پناه کړاوه .

آخون درويزه لېسلی چه د دژد زمانه ستره استادان و او د پیر بابا په ته مړنی کولم او زمانه دقتی کی یې دا هم ویل چه کله کله پیر بابا

په دیر انزجار وویل چه : دهو د پښتو پیر باید همداسی وی او ماته یې توصیه وکړه چه له
دې بد عتو خفه لاس واخلم :

پیر بابا اولاده :

تر پیر بابا وروسته د پښتو نستان او افغانستان پښتو د پیر بابا اولادې ته
د احترام په سترگو ځنډلې دی او اوس هم ورته گوری ، دده په اولاده کی دا کمان
مشهور دی :

په دده دا اولادې تر ټولو مشهور سړی چه نه یوازې په افغانستان او
پښتو نستان کی ښه شهرت درلود بلکه په ټوله اسلامی او غیر
اسلامی دنیا کی دده نبوغ منلی شوی علامه سید جمال الدین افغانی و ، چه
د مشرق شاهان دده نه د بد بې خفه ویریدل او د غرب فلاسفه دده ذکا ته
سرتقی و .

پیر بابا د سید جمال الدین افغانی و د نیکه و ، یعنی د نیکه پلار

په دې توگه سید جمال الدین ابن سید صفدر ابن میان مصطفی ابن سید علی
نومندوی د پیر بابا و .

۲ - سید محمود د پانجا چه په غور اهر کوڅ کی یې د نوابی حیثیت درلود - امیر

دوشیزه محمده خان د سید محمد احمد اسکندر خان قازی او د په نکاح وړ کړې وه ،
سید محمود د پانجا سید بها والدین پانجا زوی و ، چه هغه خپل ورور سید فقیر پانجا

وړ او ، او هغه داسی و کوم وخت به سید ظریف پانجا ددوی پلار د خپل
مشر زوی سید فقیر پانجا په عوض خپل کشر زوی سید بها والدین پانجا و لېږد و تا که

اوس سید فقیر پانجا د خپل پلار په مخ کی سید بها والدین پانجا و واده
هغه و ، چه امیر دوست محمد خان سید فقیر پانجا ته کشر شنه لسان ته تبعید کړ او

سید بهاولدین یا چا زوی ته شی دغازی اکبر خان لودور کره (۱) دا یاچهان ټول د پیر بابا اولاده وه .

۳- داسلام یور شیخ یاچا هم دپیر بابا له اولادې څخه دی .

۴- سید حسین یاچا د لغمان هم د پیر بابا په اولاده کې مشهور دی .

تبصره :

له واقعاتو څرگندېږي چه دپیر بابا دا اولادی دنوابی او خانۍ افتدار په افغانستان کې ۱۲۶۲ هـ راهیسې چه د پښتون سید جمال الدین د زېږېدو اتم کال و ، قطع شوی دی . خود امیر عبد الرحمن خان په وختو کې کوم وخت چه په ۱۳۰۴ هـ نمری کال له هنده راغی د دې کورنۍ څخه پیڅی خانۍ ولاده (۲)

۴۴- پیر سبالک :

داخون چالاک وروړ او یو مجاهد عالم و، دی دخپل وروڼسره په اکثرو مجاهدو کې حاضر او ملگری و .

۴۵- پیر محمد کاکړ :

د پښتو ژبې د پیر خوږ ژبی شاعر تیر شوی دی . په نوم کې ځای او د (۱۱۲۰ هجری) په شا وخوا کې د پښتوستان د کاکړوستان په (زوب) علاقه کې زېږېدلی او بیا له هنده شا په قندهار ته راغلی دی ، په په قندهار کې د اعليحضرت احمد شاه بابا د زوی شهزاده سلیمان استاد او معلم و ټاکل شو .

(۱) (۲) د تېمه البيان د فارسي ترجمې مقدمه ، د ککړو پښتو ترجمې

۱۳۱۸ هـ - ۷ مخ

دی دخیل عصر لوی عالم او مدرس و، او لومړی سړی دی چه د پښتو ژبی صرف
و نجونې لیکلې ده او پر هغه ئې « معرفۃ الإنسانی » نوم ایښی دی . دا کتاب ئې
د شهزاده سلیمان د پاره لیکلی و، خو په افغانستان کی د پښتو د صرف و نحو لومړنی
کتاب دی ، د شعرو نوښانه مستقل دیو ان هم ازی چه دا پښتو نو شمیر ئې
پنځو زروته رسیزی او په (۱۱۶۶ هجری) کال ئې له لیکلو څخه وزگار شوی دی
دده دادیوان د پښتو ټولنی له خوا چاپ شوی دی او دده دا د باغی چه د وطن په فراق کی ئې
و یله ده ډېره خوږه ده چه وایی :

موزله هیواده تنهارا غلجیو

د بن مو طیان یو په دام و تلمی یو

غمازه ظلم را باندی مگره

د پو یا را نو فراق نغلی یو

د پیر محمد هکاکي شعرونه دیو له سوزه دک او خو را خوند ول دی ، دا غزل
هم دده ده :

داله یلام سپینه خو له په خند غوښته دي له ناز د غوښتی په دود وانه غښته

مخبر با پریش و اوخته له خبر به که هوسی و د پیا پر گانو د غښته

مال دوزد په می تمام و دغه تهریز کر که د لور نه وای خبر اتر خوا غښته

د پدی زکړی جا مال به ئې نه هر کیم که تر سولاندی می کزیم دی رگو د غښته

سوز می نه د دل را که می سوز نه د ش

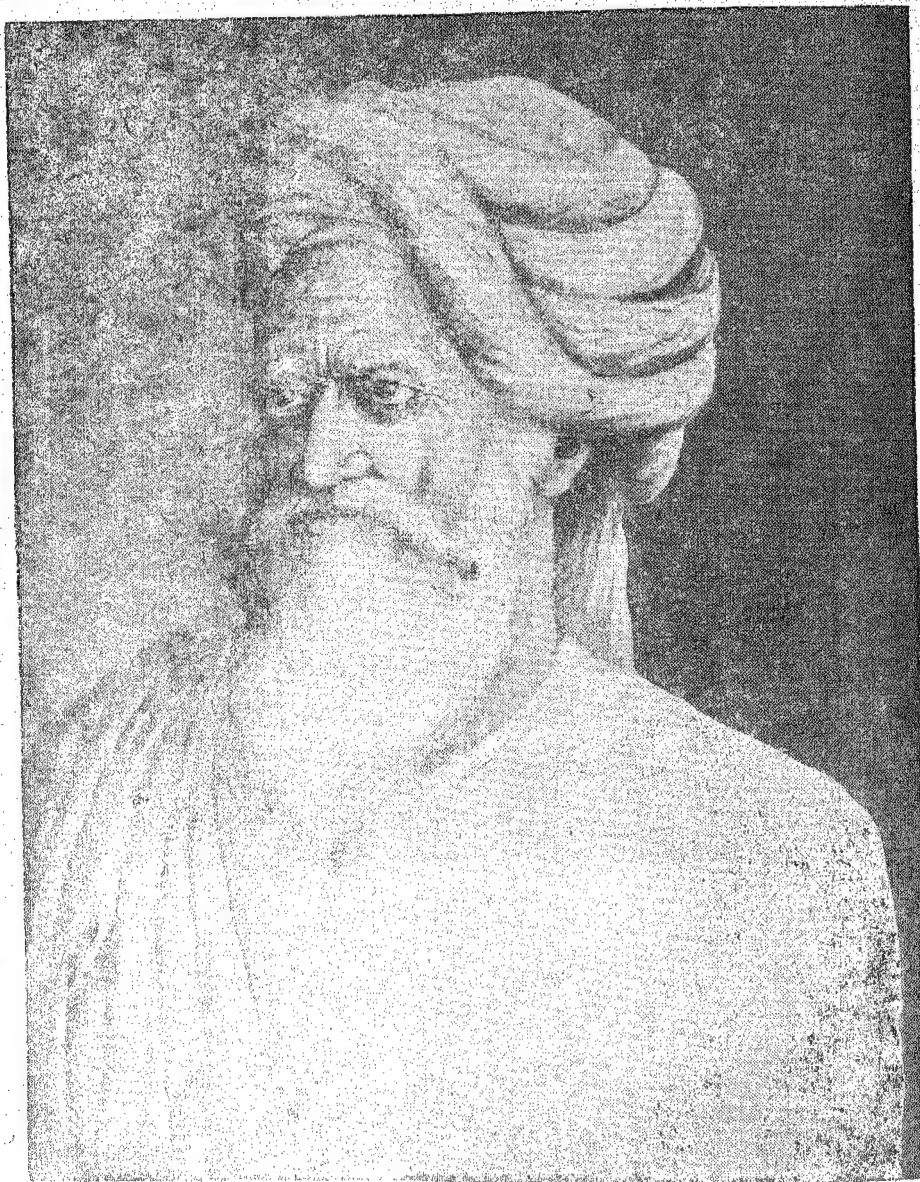
سوز به د سگ اندکتر د وکیل له با لیت

په پیر محمد شامی

د پیر محمد فاضل زوی او نه د ویر عالم و، دده زیاد د پښتو د پیر محمد شامی مشر

او د افغان د پښتو د پیر محمد شامی مشر

په (۱۱۸۱ هجری) کال ئې د حافض رحمت خان په لار د ویر نه په کتاب

ملا گوئی اسی کو

دټرو ننگرو حاجي صاحب

د «تواخي حافظ خان» په نامه ليكلی دی - چه د پښتو د مهاجر توانو او چنگونو
وفايم پکښې راغلی دی .

٤٧- ملا پيو نده :

د ملا صاحب د پښتو نستان د وزيرستان خوا اوی مياهاد تير شوی دی ، دمه
د کمارو سره ډيری غزاگانې کړي دي ، او انگرېزانو پخپلو کتابو کې يان پيو نده صاحب
د خپل نمان ډير شعرات د پښت بللی دی . دی د مسودو د قوم يو روحاني مشر ، دامير
عبدالرحمن خان په وختو کې کابل ته هم راغلی و .

په ١٨٩٧ عيسوي کال کې د پښتو نستان خوندازيات وزير او مسود پيتا ندي د
انگرېزانو پر خلاف پاشول . دی د کرهات د کرېوشی دملا صاحب مريدو ، دمه غزاگانې
ډيری مشهوری دی .

٤٨- ترونګرو حاجي صاحب :

د پښتو نستان اوی عالم او مشهور مياهاد و . دمه نسلې نوم حاجي فضل واید و ، او
د پښتو نستان د پيچور چارسدې ته نژدې د ترونګرو په کلي کې اوسيد . کهار د ترونګرو
په حاجي صاحب مشهور شو .

حاجي صاحب دنده د دې د پوهنې د استاد په توګه و ، او د دنده دده د
ملا صاحب شاګرد او خليفه شو . چه دده د ملا صاحب تر مرګه دنده دده شاګردانو
د خپل مشر او استاد په حيث ومانه .

حاجي صاحب ته يوازی د پښتو نستان د پښتو او پښتو د آزادۍ دنده نه وه ، بلكه
کړی دی ، بلكه دده د نستان د آزادولو په لاره کې يې هم د انګرېزانو د اغيزې يا ستړي توت
سره زيات چنگونه کړي دي او دده دنده دده په ١٩٠١ ع. کال د مړ لا تا
مسعود ا لامن صاحب سره د اېډاويدا کړه او د انګرېزانو د نظامي د پان سره د پښتو نستان

حاجی صاحب سره ددې چه په جهادونو مصروف و . بيا ټي هم د پښتو د پوهولو او
تعليم فکر ساته او ددې غرض دپاره ټي په ۱۹۱۱ ع کال د پښتو په علاقې کې خو اسلامي
مدرسي تاسيس کړي چه مشهوره مدرسه ټي د هند مدرسه وه .

په دې مدرسو کې تر هر چه نه زيات د آزادۍ درسونه ورکول کيدل او لومړی سړی
چه له دې مدرسو څخه د آزادۍ فيض موندلې او وروسته د حاجی صاحب ملا تر شوی دی هغه
خان عبدالغفار خان و . خو ان گريزانو د حاجی صاحب دا اقدامات ونه زغملي شوه
هغه ټولی مدرسي ټي بندي کړ ټي او حاجی صاحب د مجبور شول ه محکوم پښتونستان شته
د آزاد پښتونستان مومندو قهائلو ته ولاړ شى .

په ۱۹۱۴ ع کال چه د اروپا جنگ شروع شو نو حاجی صاحب دمر لانا محمود الحسن
صاحب او نورو ډيرو علماو په مشوره د هغه کال د جون په ۲ نېټه د بونير علاقې ته ولاړ
او هلته ټي د ان گريزانو پر خلاف د جهاد اعلان وکړ او د امبيلا له ددې خسته ټي پر
انگريزانو حمله وکړه او ټي شايه هم وړاندې ونيول .
باله هغه شايه د آزاد پښتونستان مومندو او صافيو علاقې «سره» گمر ته ولاړ او په
غازي آباد کې د پره شو .

په ۱۹۱۹ ع کال چه د افغانستان د استقلال جنگ و ، حاجی صاحب له ډيرو مومندو
پښتون سره پر (نه) باندې له ان گريزانو سره د افغانستان د آزادۍ د پاره شو مياشتي
ډير سخت جنگونه وکړه . او بيا په ۱۹۲۰ ع کال چه خان عبدالغفار خان بندي شو
او تر خدايي خدمتگارانو د ان گريزانو ډير فشار داخلې و ، حاجی صاحب ددوی د کمک
په غرض د (لښکرې) غزا شروع کړه او ان گريزانو ته ټي ډير تاوانونه ودر رسول
او د ډيرو مشکلاتو سره ټي مقاومت کړ لښکرې ته او انپاکي په لومړي غزا کې هم حاجی
صاحب پخپله جريک و .

پدې ډول د حاجی صاحب ډول ژوند په جهادونو کې تېر شوی دی . حاجی صاحب په آزاد
پښتونستان کې يو آزاد استاز دد هغه په نامه هم تاسيس کړی و چه په پښتو ژبه خپره بده (۱)

(۴۰۲)

حاجي صاحب د ۱۳۱۶ هـ ش کال په ژمي کې د يو سلو پنځو کالو په عمر وژات او د آزاد پښتونستان د سره کمر په غازي آباد کې شخ شو.

ج

۴۹ - جان محمد کاکړي :

اسلا د پښتونستان د کاکړيستان د خوي په قندهار کې اوسېده. په پښتو ژبه شپږمه ويل او په (۱۲۳۰ هجري) کې يې ژوند کاوه. د قرآن کریم حافظ هم و، ميرزا خان د قندهار د بل شاعر دی داسې يادوي :

جان محمد حافظ کاکړي په نعت و مدح سپال يې نه و په پښتو يې په ويل

۵۰ - جلالت خان :

د پښتو شاعر و، د جلالت او محبوب يا قصه يې په پښتو نظم کړې او د حسيني جنگ نامه يې ليکلې ده .

۵۱ - جلال الدين :

د پير دوشان په دېهاجد او د ککيا لوی زوی و. په تيريز روښان وروسته د مشي وزيږو په مقابل کې د پير و کاکړ نامو شپېتن دي . دده پورده شپېت او دده پکار نامه دي ددې کتاب په (۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲) مخو کې واولی . چېته بڼه يې وپېژنئ .

۵۲ - جمال خان :

د شورشال خان مشر وروڼه و اولونی ولی الله اوسونکی تير شوی دی . د پښتو شاعر هم و پوهېدونکې اری . دده زيات اوس په فقير بابا مشهور دی .

۵۳- حافظ الپوری :

دیپتو مشهور شاعر دی پتو په پښتو نستان د سیرات د کوهستان دملانی په «الپوری»
کلی، حاکمی او سیدمه .
د احمد شاه بابا معاصر دی او د تېمور شاه په وخت کې هم ژوندی و .
دده د شعر مارود دیوان په ۱۳۵۲ هجری کال د کاکا صاحب له زیارت څخه چاپ او
خپور شوی دی .

حافظ الپوری صوفیانه ژوند درلود او د خپل عشق په باب کې داسې نظریه لري :
زه انیسیم د معشوق په عاشقۍ کې خلیفه دقانون نه يم چه مال غواړم

په داسې حاکمېب کلي ميا :

دیپتو نستان د کاکا صاحب د زیارت او سیدو ننگی ، په عالم او شاعر و دی په پتو
کې ډېر آثار لري په مشهوره یی داسی :
۱- معشوق و غریب توبه .

۲- د کاکا صاحب کتبه شاه چارواکي عالم و غریب .

۳- د کاکا صاحب زیارت له اوردو نه ترجمه ده .

۴- د کاکا صاحب د صوفی القاریه ترجمه ده .

۵- د کاکا صاحب د صوفی القاریه په پښتو ژبه ژباړنه .

۶- د کاکا صاحب د صوفی القاریه په پښتو ژبه ژباړنه او غزلت کتاب دی .

حاکمېب کلي ميا د (د کاکا صاحب) په مارود کې وفات شو .

۵۴- د کاکا صاحب

دیپتو ژبی شاعر دی په یاد دې د پښتو ژبه د کاکا صاحب د کلي ميا په پښتو ژبه ژباړلی کړی دی او د پښتو

غزالی مطلع تی داده ،
چه دی و گوری و مخ ته وطن پریزی
وطن خه دی چه روح و الوزی تن پریزی

۵۶ - حسین :

د خلاصه الا سلام صغاب تی په پیتو ترجمه کړی دی او د ایگلو سبک تی د
اخون درويزه سبک ته ورته دی یعنی په نیم منظوم نثر لیکلی شوی دی .

۵۷ - حکیم :

د پیتو شاعرو، چا صلا د آزاد پیتو نستان دی خو وروسته د کامی دوا کښ کالی ته
دغالی دی .

شعرونه یی پر ملي لېجه وبله دی وی د شهوړی پیاوړی مطلع تی داده ،
سورتیک دی په چین باندی شلمی کد تلند ری
داوړی د دلباره چاسره د کړی خت بری
په وخت دماز یکو

۵۸ - حلیه :

د خوشحال خان خټک او داود پتو ژبی په شاعره و . د عبدالقادر خان سکه خور کیدل
په حاله هم و .

نور د پتو ته په تی لیکلی او لوستل وړ ده . کول ، دغه وخت د پان دمی پیتوی
میرمنی د پتو شعر خراب و .

پوه غزله کي پتی خزانې ضبط شويده پتو پتو کړی داده ،
د آشنا په فکر خوږه دسی شان شوم
د مرجعاً و ته چه کورم داده دی دی
د جاساز په تیر اړه د خاندان خرم
غیر فکر دی له زده نه د پتو پتو
پرشایل او پرمهلو باندی بکسان شوم
د غلمی په دغا ز مکر زیات له د شوم
چندی پیل له یاد نه کاپه کښ شوم

۵۹- حمید بابا:

د پښتو ژبې خورامشهور او اوی شاعر دی .

په قوم ما شو خپل مو مند اود پښتو نستان د پښاور په سر بن کلي کی او سیله او په ۱۱۳۷ هـ کال کی ژوند یقینی دی .

حمید بابا د پښتو د ادب استاڅو دیوړ نیکه منځ او ازل خپله شاعر تیر شوی دی له مخانه یو مقصود منځ لری او په شعری پلازماتو استعمال اووشمیهاتو کی دیر ماهر دی .

دده شعری دیوان دده ماڅو په منځ کی په درو مرجان شهرت لری نور آثار یې همشته پښتو ژبې کی دای .

۱- د شاه وگدا د نښی ترجمه (۱۱۳۷ هـ) .

۲- ده ولانا غنیمت د ایرنگه عشق ترجمه .

چه دا دواړه پام وړ شوی دی .

د ایرنگه عشق د نښی د ادبی شعرونه په نښه لوستونکو ته دې لوی استاد شعری ووت شری ؟ د خدولای شی چه وایی :

شهرت نه دی داتو ناب د زخمی زړه دی	یا وتلی دستی دم له خوا یې دمره دی
یا نښه د نیم پملي مرغه د خوا یې ده	یا مجنون ته د غما نیکی لیاڅو ده
یاد وینو باسین ولسی مو ج دی	یا له بیاده د شیرت وتلی مو ج دی

دا بیت هم دده دی .

داز داله اندش زړه پکزی خیال د پاک دشو نه و

هسی د نښه زړه و زړه کالک می په شته پیا له شکی

مخبر داولزی د حمید بابا د شونات د کال د (۱۷۳۶ عیسوی مساوی د ۱۱۴۵ هجری) کال لیستلی دی .

• بابا حمید گل

د پښتو د مشهور شاعر رحمان بابا خونی دی د پښتانه یې هم په پښتو ژبه شعرونه ویل او د

پښتو د به یو نښه کی او میله .

دده ژوند د (١١٠٠ هـ) په شا وخوا کی تخمین شوی دی .
په ملی وزن کی شعر ونه ویل دا د مستر دده یوه غزله ضبط کړې ده چه
سر تی دا دی :

یا ستر که د سبا نه
یا سپینه خوا له زیاده

یا تیک ستا پر جبین دی
یا جام د چین ما چین دی

٦١- حمید گل :

دینتو شاعر دی چه د پکلی به تر نگرې کی اوسېده یوه غزله یی دا د مستر په هارو
بهار کی ضبط کړې ده .

خ

٦٢- خا اقبال :

دا خوند دروزه زوی ، په دینتو کی شعر ونه ویل یو کتاب یی ده شرایطو احکام
ایمان ، پنامه په نظم کړی دی

٦٣- خان گل خلیل :

د مر کړی دینتو نستان (پېښور) د خواوو د دینتو شاعر دی په (١١٥٠ هـ) کی یی ژوندی و
دده دیوی نژای مطلع دده .

دا د سپینه پری مېشته پخوا دا غله
که وینم کی په سپوږمۍ د سبا دا غله

٦٤- عثمان میر :

دینتو نستان د دینتو ژبی شاعر و د دینتو شاه یی یوه انسان له پشپا یی څخه په دینتو نظم
اړخه کړې ده دایتونه دده دی :

که نشتر وهلمې شون در زده په سر شواک
اواز به شه جفا پدې ایا کی سیم و لیکول

د پانان کړو مو کا نوته دی گودی
چه نشان یی د سیم تنو په تن نه ککا

٦٥ - خواجه محمد بنگش :

دینتوستان دبنگش دقبیلی دینتوشاعرو، به اشعارو کښي ئی تصوفی رنگ زیات دی دشعرونو پوډیو ان لری - داود ننگ زیب (١٠٦٩ هـ جلوس) په عصر کی ژوندی و دا پټ دده دی .

زړونه ، ماتوه لعل ددشخان دی بیا مشکل دی دغول د شکسته و و

٦٦ - خوشحال خان خټک :

دینتو خودالوی ملی شاعر او ادیب دی چه اوسنی پوهان ئی «دینتوپلار» بولی دادینتوپلار دشهنازخان زوی اودیچیی خان نمسی اودملک اکوړی کړوسی اویه قوم خټک و دی (١٠٢٢ هـ = ١٦١٣ ع) کال دزیږدنی په میاشت دینتوستان په اکوړه کی زیږیدلی دی .

خوشحال خان لیکنه ښککه چه دینتو دیلار خطاب وکړ شوی دشتیا همدا چه دینتو پلار هم دی - داود دتی مشهور لیککی چه د خوشحال خان تالیفات دوه سیمه اویندوسی چانه ته رسیږي یوازی دده کلیات غلوپټ ژب پتونه دی .

د خوشحال خان په اشعارو کی هر ډول عشقی ، اجتماعی ، فلسفی ، قومی ، حماسی ، اخلاقی او نور ښار ترانې شامل شته - دده په آثارو پخوا ځایو میځتې چه دهنه وخت په شرفی ملبر کی ئی په لاس داود په تیره بیا په بلاغت ، فصاحت ، بدیع ، بیان ، عروض او نورو ادبی علومو کی په ماهر او دهر وښی اشعارو د ښکته ښه پس گڼلی شوی دی او د پښتو کور ئی کی دینتو خرونو پلار نومی ددشمال اشتراف کړی وو مثلاً (د) د رځان ئی (د) او د (د) شپه ئی (د) لاسی لیکنه همدا شان دینتو او دینتو نودی ، اودم ښاد ئی لیککی چه ددشمال خان پر قسم محققه ئی یسی ایجاد کړیوه

چه یوازی دده کورنی پوډیو له خوا دینتو شاعر اولیکو لیکلی بلکې ددلمبرسترو په هم درلود او خوشحال خان نه یوازی شاعر اولیکو لیکلی بلکې ددشمال اشتراف کړی وو مثلاً (د) د رځان ئی (د) او د (د) شپه ئی (د) لاسی لیکنه همدا شان دینتو او دینتو نودی ، اودم ښاد ئی لیککی چه ددشمال خان پر قسم محققه ئی یسی ایجاد کړیوه

دافغان په ننگرهار کې واده
ننگرهار د زموږ د خپل واده

اودبشانه قوم دآزادی ساتلو په لاره کې خودا زیا تې فدا کادی. کړی اود پیر زحمتونه
نې کاللی دی.

خو شحال خان ديلار تر مرگ وروسته (۱۰۵۰ هـ) د قوم مشر وټاکل شو څنگه چه دهند
دمغلو پاچا اوردنگ زب د پښتو په تباهي بڼې و، نو ځکه خو شحال خان د هغه مخا لف
شو او دېر سخت جنگونه نې ورسره وکړه چه دده بقول په يوه جنگ کې نې دمغلو څلو پښت
زړه عسکر تار په تار کړه (دمغلو سره دخوشحال خان د جنگونو مفصل وا فعات ددې
کتاب په ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۳۲۴ ، ۳۲۵ ،
۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۰ مخو کې ولولای .)

خو شحال خان په يو ناني طب کې هم ښه لاس درلود اودده مشهور آثار دادي :
۱ - کليات : چه څلو پښت زړه پښتونه لري - يو وار په هند کې چاپ شوی او بيا په
(۱۳۱۷ هـ) کال په قندهار کې طبع شوی دی .

۲ - تاريخ پښتو : چه نسخې نې ډير نادري دي .

۳ - عباد دانش : دپالسي انوار سپلی پښتو ترجمه .

۴ - د يادونو کتاب : چه افضل خان خټک په تيار يخ مرصع کې هغه ته جوړ کړه
ورکوی .

۵ - فرخنامه : د قلم او توري جنگ .

۶ - فضل نامه : شعري مسایل نې په بجر حقیقه منوي کې راوړی دی .

۷ - رياض الصقيت .

۸ - باز نامه .

۹ - مدياره : له عربي څخه په پښتو ترجمه .

۱۰ - آئينه : مذهبي بحثونه دي .

۱۱ - صيحه البدن : د طب يو کتاب دی .

۱۲ - دستار نامه .

۱۳ - زنجير کاه .

۱۴ - يوه رساله : د هغو قو مضامینو .

دینتو یلار خوشحال خان ۷۸۵ کالو په عمر د (۱۱۰۰ هـ - ۱۶۹۱ ع) کال د ربیع الاولی په ۲۸ نېټل مسجین «سرای» نومی لځای کې وفات شو او دده وروستی وصیت همداو چې «ما ملته شیخ خکری چه دمنوالو سیوری او دمنوالو د سپرو دینتو گړدمی پر همدېه واته لویږی»

۶۷- خوشحال خان شهید:

د خوشحال خان خټک له کورنۍ شته دینتو شاعرو . دی دسعدالله خان زوی د افضل خان نسی او د اشرف خان هېږی ښکرو سی دی . د خپل پلار دریاست په وخت کې د پیری حاکم و . اعلی حضرت احمدشاه بابا دی دینتو حاکم و ټاکه او دده ورونی د اکوړی حاکم مقرر کړ . د اخو شحال خان بیاد مرهیتیاوسره په یوه جنگ کې چه پر حسن ابدا ل کډه قریبا د (۱۱۶۶ هـ) په شاوخوا کې شهید شو . د اوسني دغه دغزلی ده .
په یوه مېست په لب دیالیم هېڅ حاجت د شراب نشته
او د عشق می زده کباب کړو هېڅ حاجت د کباب نشته

۶۸- خیر الدین :

د خیر الدین زوی و . د هند دمنوالوسره د خپل ورور جلال الدین په مشورتوب په پښتو ژبه کې دده په پای کې دمنوالو په نثریات نزالا کو طایفی واره او نور پله کې شیخ دی .

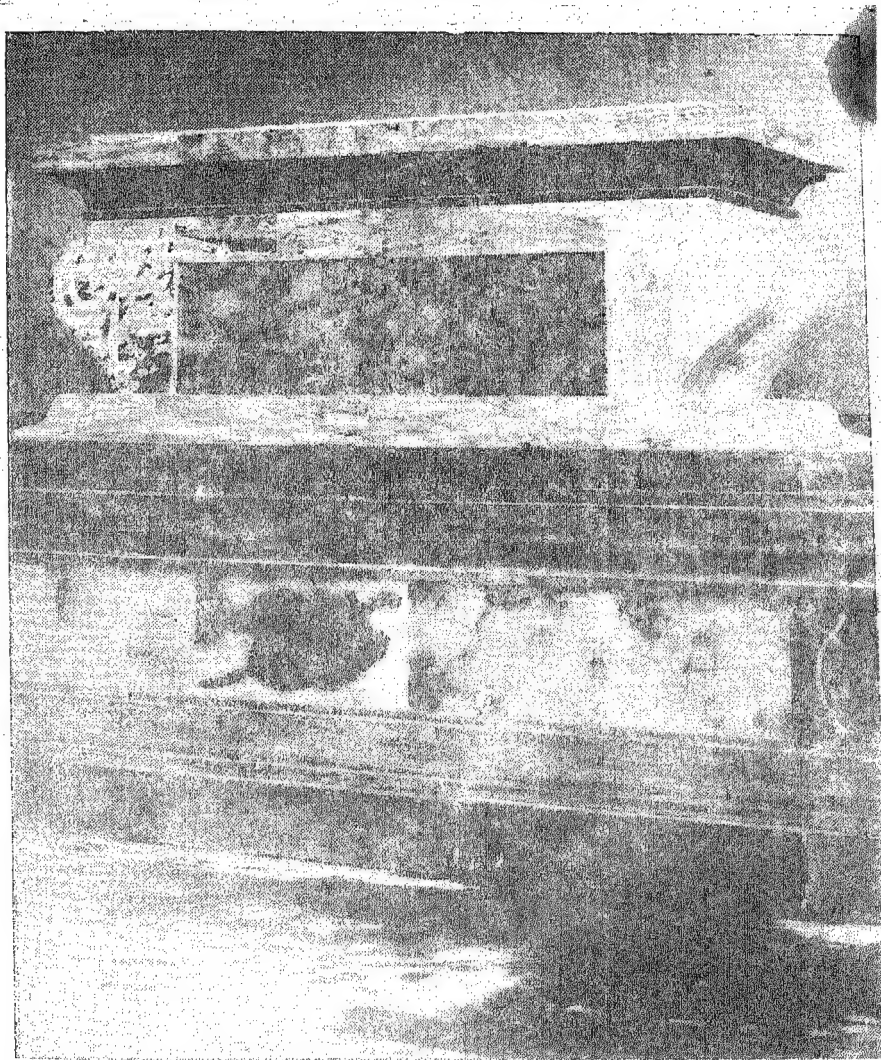

۶۹- داحداد لور:

احداد لور د پښتو ژبې لیکوالې نسی و دمنوالو سره دې زیارت ښکړه کې دی په (۱۰۳۵ هـ) کال چه تر ډیرو ښکرو وروسته احداد دجهانگیر دلیکرو په لاس کېږوت

مجله علمی و ادبی
شماره ۱۰۰
سال ۱۳۸۵

او داحمداد پر فلاښي قبضه وکړه په فلاښي يوازي داحمداد يوه اور ياته وه - دجهانگیر سپاهيانو غوښته هغی ته لاس واچوی خو ځنگه چه داحمداد اور پښته و م دې ښکې ترورانه شي مرگک به وياړه اود فلاښ د يواله ښي ځان دباندي واچا وه او د پښتنې ښکک په لاره کې قرباني شوه .

(ددې کتاب ۳۱۳ مخ ته دې رجوع وشي) دا مړه شوه خو متجاوزينو ته ښي ثابته کړه چه که دپښتو يوه بېغله هم ياته شي لادښمن ته نه تسليميږي .

۷۰- داراشاه :

دپښتو ژبي شاعرو . او د پښتونستان دپښور په شاوخوا کې او سيده شهر ونه ښي په ملي وزن ويل .

۷۱- دبابري ملا صاحب :

دپښتونستان دپرمشهور مجاهد او لوی عالم تير شوی دی . دده اصلي نوم سید امير خان و په قوم سالارزی او په ۱۲۶۱ هـ قمری کال دسالارزو په ايټي نومي کلي کې زېږېدلی دی . دلسو کالو په عمر دتعليم دياره سوات ته ولاړ هلته ښي فقه ، حديث ، اصول ، تفسير ، صرف . نيمو او نور متداوله علوم ولوستل ، او بيا هلته په تدريس مشغول شو .

وايي چه ملا صاحب دپښتنو نو سخت مخالف و دغزال په توگه نقل کوي چه هغه وخت په سوات کې يوه گڼه وه چه دهغه ښاي خلکو زيارت باندې جوړ کړی و او هغه زيارت ته خلکو راز راز عقيدې درلودلې ځنگه چه دا خلک د شريعت نه مخالف کيږو ، نو يوه شيعه ملا صاحب دخپلو شاگردانو سره ورځي او هغه گڼه ښي ماته کړه او زيارت ښي وران کړ .

خو دې خلک په عوامو ډېر بد تاثير وکړ نو ځکه ملا صاحب دپښور شاه سوات ښه پاچا ته ورته ولاړ . شه سوده وروسته ښي دهلي دملانچمالدين صاحب لاس لوی و خپل او په جو دې اوچتر کښکې دهلي دملاصاحب سرپرست ښاي اوسېده خو په دهلي دملاصاحب له خوا مازون شو بيا نو دچهار منگک په بابري نومي صفتي کې مېشته شو او وروسته دچهار منگک ل آباد ته ولاړ .

د با بری ملا صاحب دېر سخې اوليك خويه سړی و، په زړو زړو خلق به دده لنگر ته را تلل او بې امتياز ه پرې دودۍ خورله، له همدې جبهه ئې په خلکو کې دېر دسوخ موندلې و، او دېرو خلکو ورته اعتقاد درلود ملا صاحب د پښتونستان د آزادۍ لومړۍ درجه مجاهد و، اود متجاوزو لنگر يزا نو سره ئې دېر جنگو نه کړې دي چه د وولس غني خزاگانې ئې دېرې مشهور دي .

د سېکو، دېرۍ، د لکېرو، پخواند او لښکني په مشهورو خزاگانو کې ملا صاحب شرکت درلود، دې د ١٣٤١ هـ روژې په مياشت د اتيا کالو په عمر وفات شو، اود چارمنگک په گل آباد کې خپل دی .

٧٢ - دا کاخياو ملا صاحب :

د آزاد پښتونستان د تېرا د علاقې يو مشهور مجاهد ملا و . دده اصل نوم سيد اکبر اود اکاخيلاو په ملا صاحب مې شهرت درلود، د دېر نوډ خاوند تېر شوی دی د امير عبدالرحمن خان سره ئې قيسه گت ارتباط ساته اود انگريزانو سره ئې دېرې خزاگانې کړې دي چه د ١٨٩٧ ع کال خزانې دېر مشهوره ده .

٧٣ - د الينگار فقير صاحب :

د آزاد پښتونستان د باجوړ لوی مجاهد تېر شوی دی . فقير صاحب د پشاور کې بابا مريدو او تل به خپل سر او پلې پښې گرزيده . دا د انگريزانو سره ئې خزاگانې کړې دي او په (١٣١٠ هـ ش) کال کې بل ته داخلې و او دا علمي شهرت شهيد سره ئې ليدلې دی په ١٣٢٠ هـ کال وفات شوی او په باجوړ کې خپل دی .

٧٤ - درخاني :

د طاووس خان يوسفزي اود اوډ آدم خان يوسفزي مينه وه . د آدم خان اود درخاني دمېنې افسانه په پښتو کې خپره مشهوره ده د (١٩٥٠) کال په شاوخوا کې ژوندۍ وه (د آدم خان نامه ته د دې رجوع وشي) .

۷۵ - درويزه .

(دالف ردیف د « آخون درويزه » نامه ته دی رجوع و شی) .

۷۶ - دسوات بابا صاحب :

د سوات « بابا صاحب » د پښتونستان له خورا مشهورو شېخانو او روحانی لارښوونکو او ملي مجاهدينو څخه و . اصلی نوم يې ملا عبدالغفور صاحب دی خو په پښتونستان ، افغانستان او کشمير کې په دې القابو يادېږي .
 د سید و بابا صاحب - « د سوات صاحب » « د سوات بابا صاحب » - « آخوند صاحب » « آخوند بیګی صاحب » « غوث صاحب » په ۱۲۱۳ = هجری ۱۷۹۴ عیسوی کال د سوات په « چرو » یا « جابری » کې زینېدلی دی او د نسب سلسله یې د باجوړ صافیو پښتونو ته رسیږي چه په صافیو کې بیافند هاری طاقتي ته منسوب دی .

د سوات صاحب له وړ کتوب څخه په پرهیز ګاری او تقوی مشهور و ، ابتدائی تعلیمات یې په خپل کور کې اموختل سولې په (برانګوله) کې له یوه خورا مشهور عالم څخه پای ته و رسول . پیا یې د « ګچر او ګری » په کلی کې چه د پښور څلانۀ در سمنټ بدلی دیاضتونه ویستل او په فادریه طریقه کې یې د شیخ محمد شعیب تور دیوړی لاس نیوی و کړ ، لومړی یې د خپل ازوا دروولس کاله د اباسین په غارو تیر کړه او بیا په « قائمی » کلی کې او سیده وروسته د « ثابت خیلو » مسجد ته راغی چه تر اوسه یې هم هلته خپره شته له هغه نه یس « کرندی » ته ولاد او بیا د « نیګی خیلو » د علانی دملوچ » کلی ته او د هغه ځای په « ګلدری » ته ولاد او بیا د « نیګی خیلو » د علانی دملوچ » کلی ته او د هغه ځای په « نی » منځه ته شریف یوړد او هلته په یو غار کې په دیاضت مشغول شو . له هغه ځایه د سیل باندي میا ګانو خپل کلی ته راووست او د خپلې کورنۍ څخه یې یوه نیملی وریه نکاح کړه . په ۱۸۴۵ عیسوی کال د سوات (سوات) ځای ته راغی او تر اوسه پښتني قبایلو د یو مذهبي او روحانی رهبر په توګه او په زړو مسلمانانو او پسران یې پکې ا کړه دهلی ملا نېم الدین صاحب د هماغې ملا عبدالغفور صاحب د اورو ملا ولی الله صاحب د وزیر شاه بابا د کریم غی ملا صاحب د اورو مسیحی آخوند زاده صاحب او نور د هغه مشهور خلیفه ګان دی .

به ۱۸۶۳ عیسوی چه دا انگریرانو استعماری فوج به سوات حمله و کړه د سوات صاحب به انبیله کې د نورو مجاهدینو سره دهنوی مقابلې ته یاجنبدل او نور لنډ جنگ وروسته دروغې شرایط ترتیب او روغه وشوه .
پدې شرایطو کې د انگریرانو له خوا یو له شرط هم و ، چه د (لکه) مقام به انگریران سر یو څه هغه و ، چه د هغه ښای ترسیخلو وروسته انگریران بیرته ولانده .

دا جنگ به ۱۲۸۰ هجری کال به انبیله کې و ، ددې جهاد تاریخ ته (غزای بشیر) ویل شوه .
بابا صاحب به (۱۲۹۵ هـ - ۱۸۷۷ ع) کال د سوات په سیدو کې لدې ځای جهان شغه سترگې پټې کړې او اوس دده دوزار په واسطه سیدونه (سیدو شریف) وای او د سوات اوسنی والی هم دده له اولادې شخړه دی .

د بابا صاحب مکتوب امیر شیرعلی خان ته :

بابا صاحب د امیر شیرعلی خان سره ډیره دوستانه مکاتبه درلودله ، کوم وخت چه دامیر شیرعلی خان او انگریرانو مناسبات سره خراب شول نو امیر د سوات بابا صاحب ته دغزا په باب کې ولیکل ، وایې چه بابا صاحب سمین ککا غلونه مهر کړه او امیر ته یې داولینزل او ورته ویلیکل چه دپینځو غرنیو ډله چه امیر غوړی د انگریرانو سره غزا ته یا غېږې پدې سمینو کسانو دی د غزوې او مو نه و لیکې او ور ودې لږې هڅوې به غوړا پاتې او ددې هم ورته و لیکل چه « زه هر وخت غزا ته تیاریم » .

پل وخت یې دامیر شیرعلی خان دزوی عبداللہ خان دولايت عهدی دتبریک په مناسبت امیر ته یو څه پټې لیک مکتوب د لږنلې وچه دشمس النهار په اخبار کې چاپ شوی دی او دلته یې کټ مټ نقلوو :

بسم الله الرحمن الرحيم

محب الفقراء ملاذالغریبا و شهید اعلام اهل اسلام ناصر دین متین سید الانام علیه الصلوات
والسلام اعنی مشفق محبی ام امیر صاحب عالی مناقب همواره محفوظ در حفظ حافظ
حقیقی بوده باشند .

بعد از دعوات و اقیات ترقی درجات دارین و ترسیل تسلیات مسنون سید السکونین
مخفی رای شریف نماند که مراسم محبت سلسله ایشان که مشتمل بر تقریر و لیعهدی و قایم
مقامی سردار کامکار خجسته اطوار سردار عبداللہ خان قلمی فرموده بودند در سید
مضمون مندرجہ آن بخوبی منکشف گردید چونکہ مبنای این امر موافق طریقہ سلف
و سبب تسکین جمع را عایا و وزیر دستان است اللہ تبارک و تعالی بقضیل و کرم خود این
قصہ جدید و سعید را مبارک قال و فرخندہ مال گرداند کہ ہمیشہ گروه مسلمانان و زمرہ
مؤمنان از اخلاق کریمہ آن سردار نیک کردار در حیز امن و قرار بوده باشند
وانشاء اللہ تعالی چنانکہ گذشتہ این فقیر ہمیشہ آن امیر صاحب را در دعای خیر برای
عمل صالح یاد کردہ است من بعد نیز در دعای اوقات خمسہ آن امیر کبیر زمرہ
مسلمانان بہ معیت فرزند ارجمند سردار عبداللہ خان فراموش نفرام کرد .

موجب الدعوات بہر اجابت رساناد بالنون والعبادہ علاوہ بر آن از شہیدن این خیر
خیریت اثر خورسندی و خوش طبعی این جانب را حاصل شد کہ در این امر خیر خواص
وعوام متدرجست انتجا مش بتخیریت تمام باد زیادہ ایام بکام باد .

محررہ یوم دوشنبہ ۱۴ شہر شوال المکرم سنہ ۱۲۶۰ و السلام عالی من اتبع الهدی .

۷۷- دوستم :

دوستم دیوسفرو دغلاقی دیتو شاعر و پدہ ملی لہندہ شعر و نہ ویل . ددہ دوی چار پتی
(دیتو نثوا ہادوبہار) کی داغلی دی .

۷۸- دوست محمد خٹک :

دختر شحال خان خٹک لہ اولادی خٹہ و دہلاز نوم می اکرم خان نیکہ می زمان خان

ور نيکه ئې زړ نام خان و، چه دهغه پلار پاينده، مد خان اود پاينده محمد خان پلار
عبدالقادر خان او هغه دخوشحال خان خټک زوی دی .

دوست محمد خټک د پيتو ژبی اوی ايکونکی او پوخ شاعر و، دی له پيتوستان څخه
دقند هار د پنجواڼی علاقې دمېشم کلي ته راغلی و .

ده يوازی کتاب د « بحر العلوم » بنامه په « ١٢٩٠ هـ » کال په پيتو نظم کړی دی چه
١١٥٩٩ صفحه او قريبا ٢٠٠٨٠٠ شل زره او اتيا پيتونه لری .

يو بل کتاب ئې دخپل پلار په امر له عربي « طريقه احمديه » څخه په « ١٢٩٢ هـ » کال
د « اخلاق احمديه » بنامه په پيتو ترجمه او نظم کړی دی چه يو ولس زړه
پيتونه لری .

ده د شعر ونو لويه برخه مذهبی قسم دی د دوست محمد خټک دتواو نظامو نو شمير
خلو پيتو زرو پيتونه دسپږی .

په نثر کې ئې هم ښه لاس درلود او پوخ ايکونکی دی، دواعظ کاشفی تفسير حسيني
ئې په « ١٢٧٥ هـ » کال په پيتو ترجمه کړی دی اوهم ئې پردلائل الغيرات با ندي فارسي
شرح ليکلی ده چه په دې حساب ئې د فارسي ژبی ايکونکی هم گڼلی شو .

٧٩ .. دوست محمد صکاکي :

دپلار نوم ئې باير خان اوصالا دجنوبي پيتوستان دزوب اوسيدونکی و .
د پيتو ژبی ښه ليکونکی او شاعر تير شوی دی، په تدمکره او پسره کې ئې
ښه لاس درلود په « ٩٢٩ هجري » کال ئې يو کتاب دتير وشو پيتو په شرح حال کې
مختلوم کړ او نوم ئې دتير غيت نامه و، دباندي ښکېليد .

خودا کتاب له « تدمکره غريبت » څخه اقتباس دی ، چه ده پلار نظام ستړی
او ښا ورته شوی و ، دی دهغه کتاب ددکو الي ناسی ليکلی ده . د ٥٠٠ هغه وخت چه
باير خان وفات شو او زه په کور نوم زوهغه مستجاب وړک سوی و او چا ضايع کړی .
زه چه د نظم دخپل پلار په ماتم هي و، پښتو لیکه چه کتاب وړک و . (١)

سیدان بابا

نورالدين شاه پور و شيراز

دوست محمد کاکړ په (۹۱۲ هـ) کال د کاکړ بابا د زیارت دپاره هرات ته تللی و او په بیرته ژوب ته ولاړ هلته یې « غرغښت نامه » تجدید کړه .

۸۰ - د واک لوانی :

د پښتو مشهور شاعر او دبیر روښان مرید و . دده نوم شیخ دولت الله او د پلار نوم یې « داداو » و ، او په قوم د پلار له خوا لوانی او هم ورته خو اولاد کښتون و - په ۱۰۵۸ هـ کي ژوندی ودره و نو کلیات لری خو چاپ شوی نه دی ددی ددی یوان قلمی نسخه یې د پښتو ټولنې په کتابخانه کی شته بله نسخه یې په برتیش موزیم کې تر ۱۹۲۸ لمبر لاندی ضبطه ده - دده دیوې غزلې شو پښتونه دادی :

زه اول هم دیوانه وم ، دیوانه یم لاتر اوسه
له دلداده همخانه وم ، همخانه یم لاتر اوسه

له طفلی نه عاشق و شوم ، غم طلب او بلا کش وم
ددلیر د مخ په شمع ، پروانه یم لاتر اوسه

زه هلك هم افسانه وم ، له عالمه پیښگانه وم
ترخلو پښتو کالو تیر شوم ، پیښگانه یم لاتر اوسه

۸۱ - رحمان بابا :

د پښتونستان هغه مشهور اولوی شاعر دی چې په اوږدو پښتو ولسه د « بابا » لقب ودره لری او هېڅ یو پښتون په نه وی چې د رحمان بابا نوم یې اړوندی نه وی . او دبیر به لری داسی پښتنی کوروی چې هلته د رحمان بابا دیوان موجود نه وی . د رحمان بابا پلار عبدالستار نومیده په قوم مومند او په ۱۰۴۲ هـ کال د پښتو په بهار د کلی کی زیږیدلی او په ۱۱۱۸ هـ کال وفات شوی او د پښتو د بهار خانې کی یې مراد دی .

رحمان بابا خیل ابتدائی تحصیلات پہ خصوصی تو کہہ لہ ملامحمد یوسف یوسفزی
شعبہ تکمیل مکاری او پیا دنورو علومو داوستور دہادہ ہندوستان تہ تللی دی .

درحمان بابا شہر پہ پیتو کی ہنسی شہرت موندلی دی لیکہ دخواجه حافظ
شہرازی شہر چہٹی پہ فادسی کھی اری پستانہ درحمان بابا پہ اشعار و فہال
کوری اودہ لہ روحانیت شعبہ استعداد کوی .

اکثر مشرقین لیکہ ہیوز، رابنسون، ورنی، بون او نور چہ دپیتو دادہ
سرہ آشنائی اری ہم رحمان بابا دپیتو شہر لہ پیشوایا نو شعبہ بدولتی، اشعار
تصوفی او عشقی دی پہ قول دیوان کھی ہیج یو راز ہزل او ابترا لہ لیدل کیتوی
اونہ چا بیرو دی دی پخیلہ وایی .

چہ دانور شاہراں کاندی ہنہ نکا رحمان کھی نوی نوی اجتہاد دی
ددم یوہ ہزل دادہ :

زم داسی دیوانہ او مہجون چا کرم	لہ رواجہ لہ رسومہ بیرون چا کرم
لہ یوہیزم چہ داجاری پہ ماخوک کسا	لیونی دخیل نگاہ پہ افسون چا کرم
کومی سترگی، کوم بازہ، کومہ غزم دم	دوب شہید غورندی پہ خاک و پہ خون چا کرم
توان تو فیک خود فتنوردا شتہ لہو	پہ فتنو دتور دستور گومفتون چا کرم
رحمان ہیج لہ شہر پہ شانہ شہر بن نیم	چہ داسی رنگہ بیرون او مہزون چا کرم

۸۲ - رحیم دادہ

دآخون درویش لہ اولادی غنہ و پہ پیتوئی شہر ونہ ویل او شہر رنوئی تصوفی
و لیکہ دادہ

۸۳ - رسول دادہ

یو کہ کتاب فی (ندالان) بنامہ پہ پیتو نظم کھی دی .
دی پہ نام شروئی او پہ گومل کی او سیہہ .

شعر نې مذهبي رنگه لري . تر (١٢٨١ هـ) پورې ژوندی و . په طریقت کې نې
د سید محمد عمر لاس نیولی و .

٨٤ - رضی اودی :

د شیخ حمید اودی چه دالپتکین اوسېدکټگین (٣٥١ - ٥٣٩٠ هـ) په وختو کې د ملتان
حکمران و ، ورور دی .

شیخ رضی د شیخ حمید په امر د پښتونستان غرونو ته راغی او دلته دوه کاله
د اسلام په تبلیغ مشغول و .

٨٥ - رمضان :

د پښتونستان د پېښور په خواوشاکي اوسېده او د پښتو شاعر و .

ز

٨٦ - زاهد خان :

زاهد خان د پښتونستان د پېښور پښتو شاعر و - او شعرونه یې په مای وزن
و یلي دي .

س

٨٧ - سفید شاه :

د پښتو شاعر و ، او د پېښور شعلاقي په سرای سکلي کې او سیدم او یو سکنا یې نې
دو هدایه لاعبی ، نظامه منظوم کړي دي .

٨٨ - سکندر خان شېک :

د پښتو شاعر او د خورشید خان شېک زوی دی .

یو کتاب چې د «مهر و مشتری» پنامه په پښتو نظم کړی دی . او دادهغه کتاب تر څه
 څه په ٧٧٨ هجري محمد بن احمد الطبریزی په پښتو ژبو پښتو کی منظوم کړی و
 اوڅو تر کی شاعرانوپه ترکی هم ترجمه کړی دی .
 دا شعارو دیوان هم لری . دیوې غزلې مطلع یې داده :
 منشی گوئی په شیر ز دی په بزم هم
 هم سا فی شته هم بهار شته صنم هم

٨٩ - سعادت خان :

د خوشحال خان خټک له اولادې څخه و . یلارتي افضل خان نومېده او په «جمال گری»
 کی اوسېده . د (١٣٠٠ هجري) کال په حدودو کی ژوندی و . داده پښتانه چې د خیابان
 دوو وړونو «اکبر - او اشرف» په پلټنه کی ویلی دی ،
 فلک څه نا کر دې ماته کړې دو شادی
 چه می ستر کی په ژدا کی فواري شو ی
 نوی نوی نیم راځي زما په خونه
 خبر نه یم دشتم ما کره دیر ی شوی

٩٠ - سلطان محمود گدوڼ :

دا بابا سېده د شاه دو د پښتو قومې مشر و . او د (١٠٠٥ هجري) کال په
 شاوخوا کی اوسېده .

٩١ - سوراخ :

اصلاً هند وو ، خو په پښتو کې شهر و نه ویلی دی . د پښتو نستان د بنو د علاقې دلا شاهان
 سر داني پخپلو شهر و نو کی ستاېلی دي .

٩٢ - سوکيه :

د سوات د علاقې يو هندو و ، چه په پښتو ژبه کې شهر وایه . دده نوم د الم مستتر ضبط
 کړی دی .

۹۳ - سید احمد (موای) :

موای سید احمد دینتو نستان د کوهانز او یو مشهور عالم و . د (۱۲۹۰ هجری)
 په شاوخوا کی یې ژوند کاوه . ده دینتو متانو یو مجموعه ایکلې ده چه یوه نسخه یې
 د لندن په موزیم کی محفوظه ده ، پدې مجموعه کی دینتو (۶۷۹) متاو نه راغوي نه
 شوی دی .

۹۴ - سید عمر :

دینتو شاعر و . او دینتو نستان دینتو د پیه کته نومی لای کی اوسید . ده گلشن
 اشعار افغانی » پنامه دینخوازی شاعرانو د اشعارو یو مجموعه اری ، چه یوه نسخه یې د اسلامیه
 کتابخانه لایبری کی پرته ده .

۹۵ - سید اکی بابا :

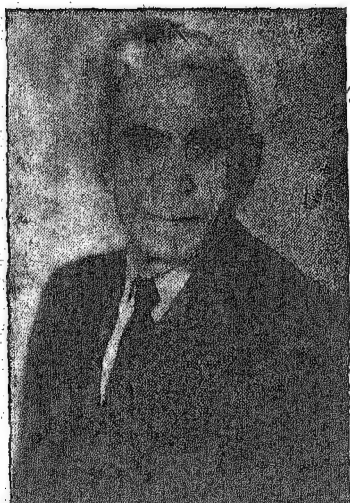
دینتو نستان اوی عالم او مشهور مجاهد تېر شوی دی په ۱۲۳۷ هجری کال د پیدایښت
 د هلاکي په (سنه اکی) کلي کي زیږیدلی دی ، تر تعلیم وروسته یې د جهاد فکري په فزو
 کي پیدا شو ، د شیخ الهادي معروف صاحب تېر گران ملاکاري وه او د طراویس
 په کرا کلي یې د شیخ منوایی سره هم ملاتړ کړی ، د کلي دوه واکمن حاجي محمد دلالی و ،
 دینتو د کلي د دوو مشرانو د اخی شتون و دینتو د (توشک) کلي کلي کي یې پور بند و ،
 نامیس کړ ، د سوان ته ولاړ او سوانه یې دس تر لور د پید د کور سره وروسته یې د سوان
 عبدالجبار د پیدستانه بیا صاحب اخی د سوان په دیاست وړ کړ ، د کور یو د سوان
 و دوو سوه سولې شول ، یو سوه د عبدالجبار د پید د کور کي ، د سوان د پید د کور کي
 سوه د وای لوستلای کي ، بابا د سید عبدالجبار په کور کي د سوان د پید د کور کي
 د اوس د پید کي ، د سوان د پید د کور کي د سوان د پید د کور کي ، د سوان د پید
 د پید د کور کي ، د سوان د پید د کور کي ، د سوان د پید د کور کي ، د سوان د پید
 د پید د کور کي ، د سوان د پید د کور کي ، د سوان د پید د کور کي ، د سوان د پید

او دهغه دزوی شاه جهان خغه ئې دا آرزو پوره کړې نه شوه. باجوړ ته ولاړ او هلته ئې د انگرېزانو پر خلاف تبلیغ او ترمیم شروع کړ مگر خسته به (شاهخان) د انگرېزانو طرفدار و. نوښه اکې بابا دهغه سره مخالف شو دده د باجوړ مازونان لکه د ترنگزو حاجی صاحب او د بایزی ملا صاحب او نور د پچار منگ سلا د زو او مامو ندو قبایل ورسره متفق شوله او پر شاه باندې ئې یرغل وکړ دچر کورنۍ کلې ئې وسپړه پدې وخت کې د بهار خان مشواکې بابا سره یوږت ملاقات وکړ او سره جوړ شول بیا ئې په آ زاد پشورستان ښې یوښه میت د (جمعیت احرار) بنامه جوړ کړه په دهغه کې محمدجان خان د بهار دالینگار فقیر صاحب، د بهار منگلی سید معروف خان یاد شول، د کینداری حکیم صاحب او مولوی فضل الدین او نور د بهار مین په کښې شامل شول او د انگرېزانو پر خلاف ئې د جهاد اعلان وکړ. پدې وخت کې ئې یو نماینده بچه په کابلې ملا صاحب مشهور د افغانستان د دهغه وخت یاد شاه امان الله خان ته د اولمیزه امان الله خان همدم ستی وعده ور سره وکړه خوشودا نماینده پرته پشورستان ته رسیدو سند اکې بابا وفات شوی، د سند اکې بابا وفات داویا کالو په عمر په ۱۳۰۷ هجری شمسی کال د تیر په (سندل) کلی ځای واقع شوی دی.

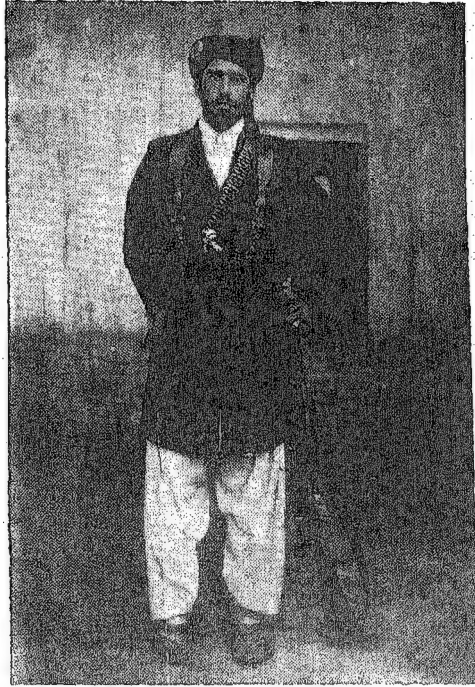
سند اکې بابا یو غازی او مجاهد عالم و چې غوښته ئې د پشورستان پرتانه د انگرېزانو د استعمار د قوې پر خلاف یاغی او دین تنو پرله استقلال وساتي.

۳-۱-۲- سید امان الله خان

سید امان الله خان په خود آدم خیل ایر پدې داسې ښکلا له حساسو او وینو پرتو شخصو څخه ښکاري ځانته ئې د نورو ښکېالو پرتو په ما کړی. د پشورستان آواز او جت کړ او په دهغه کې پاتې او غصه مننه دیال د ۱۳۰۷ هجری کال د منگلی په میاشت افغانستان ته راغی هلته کې د خپلو د پشورستان دودونو سره د ایدل خو ته به تر څه درې میاشتی ئې لاته ئې پوره مایو ته ایدل ښی پورته شو او د تیر په ۲۵ ورځ وفات شو او د پشورستان د لیدل امان تیر کړ نه لاند ته سره یوږد لویه جاکې انسان کې سپڅ شو دی که شهید د پشورستان په آرزو کوي ځان ته ولاړ شو د د تیر پرتیزو باندې د پشورستان دود پرتیزو لیدل تیر ودا شو د تیر پرتیزو دود د پشورستان دود د پرتیزو لیدل تیر ودا شو د تیر پرتیزو دود د پشورستان دود د پرتیزو لیدل تیر ودا شو.

میرحسین میرزاخان امینی

جنگلی خیر محمد خان و آ زادیستان دوزیر قوم
یو انگلیس لوک مشور

ش

۹۷ - شاه افضل :

دینپور دخوادیتو شاعر و نامیر حمزه داستان چه د احمد آخون شغه نیمگری
یا ته شوی و په ۱۲۸۶ هـ کال مې په دیتو نولم بشپړ کړی دی. دده دیوې غزلې
مطلع داده :

ز د بلبل مین په گل یم خزان شه کرم ستا وصال له خدا په غواړم هچران شه کرم

۹۸ - شاه عالم :

دینپور شاعر دی چه دیتو نستان د اسماعیل خان د پیرې په گندهاورد کې مې ژوند کاو،
دا د باغی دده ده :

چه له خیا له دی په منع زلفی خو دې کړې

ز دده ی خور شه له دینه مې نازې کړې

چه په سرو شو نه و دی و شنه ز د نېس ته

په گدا مې له خبر نه د ستر مې سر شه صکر مې

۹۹ - شاه پستند :

د دینپور شاعر و او د (۱۳۰۰ د) په دینپور ووشای او پسته . په پانک او دوزی مې تپي
ذکر راغلی دی .

۱۰۰ - شاه گل :

په دینپور کې اوسیده او د دینپور شاعر و . په شعر کې مې تپي . د گل پسته کړې دی .
دده نوم داده ستر مستشرق مجاهد کړی دی .

۱۰۱- شاه غریب:

دینتو شاعر و چه دحسب گل میا به پیماش کی بی نوم راغلی دی .

۱۰۲- شاه شیر:

دینتو شاعر دی، چه دحسب گل میا به پیماش کی بی نوم راغلی دی .

۱۰۳- شاه نواز:

دینتو دخوا دینتو شاعر رنبر شوی دی ، د (۱۲۰۰ هـ) به مادود وکی ژو ندی و .

به بهاد نوروزی کی بی یادونه شوی ده دادونه بیتونه دده دی .

زه دزده ویشی مدام لیکه سینا خوردم دهسانی نکړې کړم به باب شما

د بهادر لکه سیله به چه نواخت شو داخسته خاطر غمگین بی تاسب شما

۱۰۴- شیخ قاسم:

لری ساراف او عالم و پادشاهی شیخ قاسم نوم به به د مشهور شیخ متین (د اولادې پنده و

موندنې د لیکنه دینتو به شاعر و د شیخ قاسم به (۹۵۶ هـ) کال دینتو نستان دینتو به

به لری د خانی کی پیدا شوی دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

به لری د خانی کی پیدا شوی دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

به لری د خانی کی پیدا شوی دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

به لری د خانی کی پیدا شوی دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

شیر کی کبیر:

دینتو شاعر دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

شیر کی کبیر:

دینتو شاعر دی ، دینتو به شاعر و د شاعر به پیماش شاعر او د همدې مخالفت

شا هر و . دده نسوم و آدم ، اود و ملي ، زوی دی ، د (٨٠٠ هـ) به شا و خواکي ژوندی و .

به ١٤٢٤ ع - ٨٢٩ هجري کمال چه نبي دسوات علاقه فتح کړه . دهني فتح تاريخ نبي به پښتونظم کړی دی .

شيخ ملي يو کتاب دشيخ ملي دفتر « پنامه » ري او راوړتي مستشرق هغه ليدلی دی ، دوه نسخه يي دلندن په (برنس موزيم) کي موجوده ده . وايي چه دده قبر په پيښور کي دی .

١٥٦ - شيخ محمد اکرم :

شيخ محمد اکرم دپښتونستان دخيبر ددري ايريدی پښتون و ، چه په مصر کي يي په علم او عمل او تقوا شهرت موندلی دی او په قاهره کي اوسيده . دی دخيبر په دده کي پيدا شوی او تر ابتدائي تعليم وروسته د (٢١) کالو په عمر د علوم د طلب د پاره هند ته ولاړ ، په لکنهيو کي يي دلوړو او پو عالمانو څخه منطق ، حکمت ، عقايد ، تصوف ، حنفي فقه ، طب ، رياضي او نور عربي علوم وپوستل او اوی عالم شو ، خورده د علم سره زهد او تقوا هم درلوده .

په (١٢٧٢ هـ) کال دحج په نيت حجاز ته ولاړ ، تر حج وروسته دمصر د اهر د پوهنتون په افغاني (سيماني) رواق کي ديره شو . هلته دپښو عالمانو د توجه موند وگرزید او ديو پوهان ورباندی ژوند شول چه يوله هغو څخه شيخ حسين مرصفي مشهور پوهاند و . ښکته چه دده د علم شهرت په قاهره کي خپور شو نو يوه پښتانه سوداگر چه دکشمير مطارف يي خر خول او په ددکشميرجي مشهور و ، شيخ صاحب يي خپل ستور ته بوت او نه مياشتي هلته و ، په دې وخت کي دناهرې اکشر غتان او اوبان لکه حسن يا شاه مستر اي دمصر د کڅېدای او اسماعيل باشا حاکم او نور دده زيارت ته را تلل شو ددي پښتانه شيخ د علم او فضيلت خبری يي دمهروالی امير احمد باشا ته ورسوي امير هم دده ليد و ته راغی .

پسار د اپښتون شيخ له مصر څخه تر کښي ته ولاړ او هلته يي دعارف د حکمت پک (شيخ الاسلام) سره وکتل شيخ الاسلام دافغاني وکتی چه دا پښتون شيخ په دد نسوم

«زمونښ ټي ددوی په اژهړ څه ؟ که دمهړ حڪمرانی هم ماته دا وسپاری وپه ټي

نه منم .»

رحمة الله عليه رحمة واسعة (۱) .

۱۰۷ - شیر احمد شید ا :

دینتو شاعر او دینتو په شاوخوا کې اوسیده دی یو وړوکی منظوم کتاب لري

چه رسوات دبابا صاحب، دهلي صاحب اودمانه ټکي صاحب ستاينه ټي کړیده .

او په (۱۳۰۱ هـ) کال کې چاپ شوی دی . په فارسي ټي هم شعر وايي .

۱۰۸ - شیر محمد :

دینتو شاعر اود آخون درويزه له اولادې څخه ښکاري دده ډیر ژوند

ننگرهار کې تیر شوی دی دابیتونه دده دي :

یا گو ښه وای له سړیو پروآسمان باندې سحاب وای

یا غا شق وای یرمهریو یامعشوق لیکه مهتاب وای

چه نه دا شو نه هغه شو شیر محمد کښکي تواب وای

۱۰۹ - صدر خان خټک :

دخو شحال خان خټک زوی اود دینتو زوی شاعر و شعر و نو یو بشپړ دیوان لري

په اشعارو کې کله بهادر خوشحال ، او کله «دود پهلوان» کوي .

د افغانستان خپرو او شریک ټي هم په دینتو کښي دي ، یادې خبرې دده ټي لري .

کلمه انساني کې ضحای کړی دی دیري نړای مالمی دده :

که زړه ټپه لکه وښو ستا به شم کې پلانونه ټپي

دده شعر و شعر ښه دي په اول کې بل ولسون ټپي

(۱) دآريانا مجله - ۷ کال ۷ څه ۴۰۰۰

۱۱۰ - صمد :

د پښتو شاعر دی چه یادری هیوز دده یوه غزل په کلید افغانی که ضبط کړې ده .

دادوه پښتونه دده دی :

بی له یاده دا شکاره رواندون زبون شو

اشتباقي می دزده مرگه و نه افر و ن شو

د حیرت کو تی په غاښ کړې طینا نو

له «قانون» اوله د شفاء می رنج برون شو

قانون اوشه دا بڼ سینا دوه کتا پونه دی .

ط

۱۱۱ - طلب شاه :

د پښتونستان د پښتو ژبی شاعر دی ، اود حسېب گل ل میا په پياض کی تی نوم

داغلي دی .

ظ

۱۱۲ - ظریف خان :

د پښتو شاعر دی . چه د اوسنۍ په دهانو پېاده کړی دده یوه غزل ضبط کړې ده .

چه سر ته ددی :

یادم ستا په حبیب کی زما یزوان دی

گمان می ، نپتی پرون ما شام دی

ع

۱۱۳- عبدالحکیم صاحب کا کر:

مشہور بہ میان عبدالحکیم صاحب دینتو شاعر اور یو عرفا و شیعہ و . . . دہ بہ طریقت اور
 او تصوف کی دیر شہرت درآورد .
 یہ (۱۱۵۰ ہجری) سنال لہ قندھار شیعہ دینتوستان کا کرستان تہ و لایز . ددہ
 مراد بہ تل اوچالی کی دیر شہرت لری او دیر خلق کی زیارت تہ و لایز .

۱۱۴- عبدالحلیم درویش:

دعید اللہ زوی او آخون درویش نامی دی . یہ دینتو شاعر و لری . تو زمرہ چری
 و دوستہ کی زندہ کاوہ .

۱۱۵- عبدالرحیم هوتک:

درویشکو دینتو شاعر او عالم و . دینتو اصل کی دینتوستان دیولان
 او سید و نسکی و ، خو و دوستہ قندھار تہ دینتو ، یہ (۱۱۵۰ ہ) کالہ و جان شیعہ جلاشو
 اتجا کالہ لہ و شیعہ لیری و . پشخوس کالہ بہ بقار او در دینتو او نور کینونہ کی یہ فیضان
 او تہران کی تہر کی دی .

دینتو شاعر لری ، دینتو تہ دینتو ،
 دینتو بادہ او آشتیا پر مقام و دینتو

زما دینتو دینتو و دینتو

او یو کم چہ وکی قول و ویشہ بہ دینتو

دینتو دینتو دینتو دینتو

۱۱۶- عبدالرحمن سواتی:

د پښتو شاعر اود سوات د کاکایلی د ککلی اوسېدونکی و . ده غوښتی دی چه د موسیقی په مقاماتو برابر شعر وړایی .
وایی چه یو وخت قاضی هم و ، لیکه نو په قاضی عبدالرحمن هم یاد شوی دی .

۱۱۷- عبدالرشید آخون:

د سلطان حسین زوی او د عبدالرحیم فریسی نومی د ملتان له پښتو څخه و . چه پیا وروسته انگر کوټ ته راغی . د پښتو له مشهورو شاعرانو څخه و . د «رشید بیان» مشهور دیني کتاب چه دعوامویه منځ کی ډیر شهرت لری حتی د ځینو کورنیو تعلیمو په اصحاب کی هم شامل دی همدې آخون عبدالرشید په (۱۱۲۹ ه) کال په نظم کړی دی .

۱۱۸- عبدالعظیم رانی زی:

د نوري خان نومی او د پښتو شاعر و . د پښتوستان په سوات ښکې اوسیده . په ۱۱۶۷ هـ کال زیږیدلی او په ۱۲۵۳ هـ کال وفات شوی دی .
د شعر وړ و دیوان لری . علوم یی د پښتو په «پرته کال» کی لوستی دی او بیالی پیښه وړ و ته تدریس کول .
دا پتوانه دده دی :

د اړخې ش مېستد ا نو غلغله نه	ان مې کلام په صو رت پیا زار نه ده
پرون نوله ورځ می کړې ولوا ده	ماوې ان شو به مې پر پښ دی وړ قرار نه
دا زما د پښتو او شو سلسله ده	دا د پښتو نه دی چه په منځ کی ساخل شوی

۱۱۹- عبدالعلی آخون نواز:

د پښتو پوځ شاعر او د پښتوستان په کورنه ایشین او کاکړستان کی اوسیده . ده وخت په قلعه سار کی هم و . نویاتو - خالوزی ک کړی دی . تر پیا پښتو س کال له دمه نه یی په ملی لېجه شهر و نه وړل . چا و بهم شاعره یی په خوا و کی شهین لری .

۱۲۰- عبدالقادر خان خټک:

دخو شحال خان خټک زوی او د پښتو ژبی زبردست ادیب او خوژ ژبی شاعرو، د ۱۰۶۱ هجری کال د جمادی الثانی په ۲۳ زیږیدلی دی . دی په نثر او نظم کې د یرتالیفات لری مشر راولری پخپل کتاب «انتخاب شعر پښتو» کې لیکي چه عبدالقادر خان شپيته کتابونه لیکلي دي . په ادبي فنونو او علومو کې د ښو معلمو مانو څښتن و . دده شعري کلام له هره تعقیده پاک او سپینغلي دی ، دده مشهور آثار دادي :

- ۱- دیوان ، چه په ۱۳۱۷ ه کال په قندهار کې چاپ شوی دی .
 - ۲- یو سفلیغا چه په ۱۱۱۲ ه کال ښي نظم کړی دی .
 - ۳- گلستان نغمدي ، چه په پښتو ښي ترجمه کړی او نوم ښي « گلستانه » وړباندې ایښي .
 - ۴- حدیقه خټک : په ۱۱۱۵ ه کال ښي نظم کړی دی .
 - ۵- د آ دم خان او درخانۍ قصه .
 - ۶- یوه رساله - د چهل حدیث پنا مه . پښتو سوم بیته .
 - ۷- نصیحت نامه : چه ټول پښتو ته ښي د تیغچیس صنعت لری .
- عبد القادر خان په ۱۱۱۳ هجری کال د خټکو د نماینده په حیث کابل ته راغلی شی . دده د ارباعي ډیرم خوندونه ده :

با د ان او دینځی شخړا هکسی کاځی
اسیا بد عیش واره و جو د دی

سبح راو الووت سبیل پر تپ ناشی
سای ته گور و چه دی را پایشی

۱۲۱- عبداللہ:

د مشهور د میا رویان بلاد دی په دوزیرستان په کاکا نیکرام کې او سوله . دده نیک

سوی و .

۱۲۲- عبداللہ:

د ملا رکن الدین زوی او د پښتو ژبی شاعر ښي شوی دی . او د کابل او انګرېز ښکې ښي په یوه چار پتی کې په نظم کړی دی .

۱۲۳- عبدالوهاب (مولانا):

د پښتونستان له مشهورو عالمانو څخه و، چه داشنفر په «دوآبه» کې اوسېده. دسلطان
کانون ملکري اوخليفه و. آخون پچالاک دده له مريدانو څخه و. آخون درويزه هم
دی يوه عالم او شهيديز گاد سړی بولي، اووايي چه په پښتو، پادشاهي، عربي، اوهندی
تاليفات لري. کنز الدقائق يي په فقه کې منظوم کړی دی. لوی مچا هدم و
مزار يي د پيښور په (اکبر يوده) ځای دی او په «آخون پښو بابا» يادېږي.

۱۲۴- عثمان:

د پښتو شاعر تيرشوی دی، اودده دري غزل يي په کليد امثاني کې راغلي دي. دی
د عبدالقادر خان خټک معاصر دی.

۱۲۵- عجب خان:

د پښتو شاعر و، په د پيښور په پچکي کلي کې او سېده د د نوشاد د داستان يي
په پښتو نظم کړی دی.

۱۲۶- عجب:

د پښتو شاعر و، او د پښتو نستان د پوښ په علاقه کې او سېده د دده يوه چار پښتو
د ادب مشر پښل کتاب کې نقل کړی ده. په سر شې دادی:
نور زما د پيا ته ايل په شاره دا ځه له هوسا نو لږه استونږ دواړه دا ځه

۱۲۷- عظيم:

د پښتو شاعر و، او د پښتو نستان په اشتر علاقه کې او سېده د عبدالعظيم د انوي زی
د دده په باب کې وایي:
په عظيم دی په وطن دا شفر کښی په نامه کښی دی سر پاک له ما گڼ اهم

۱۲۸- علیخان خټک:

د افضل خان زوی د اشرف خان هجری نومی اود خو شحال خان خټک کړوسی دی .
د پښتو ژبی مشهور شاعر و، تر (۱۱۵۰ هـ) کال وروسته یې ژوند کاوه . د پلا د
له مرگه پس په اکوډه کی دخپل قبیلې مشر وټاکل شو . دشعرونو بشپړ دیوان لری چه
په (۱۳۵۸ هـ) کال په پښور کی چاپ شوی دی .

تر (۱۱۸۰ هـ) پوری ژوندی و، دا پتونه دده دی:

ټول دی په زار او په قربان او په جان بولی

جان خو لهما جان یې وایه جانه خان د چا نی ؟

زه درېسی درسته شپه پټ ژانم لکه برخه

ته سپاخندان لکه گل وازگر یوان د چا نی ؟

۱۲۹- علی محمد مخلص:

د پیر لوپان مرید او خلیفه مر ذویزه وائی چه د ارزانی شاعر و دود دی . د پښتو
شاعرو ، میرزا خان او قاسم علی اپریدی ییاد کړی دی د ده شعر تصوفی رنگ
لری .

۱۳۰- میرزاخان:

عمر را خټک د آزاد پښتونستان د پلار و، د ۱۲۸۰ لری او مشهور د مجاهد
تیر شوی دی . دده پلار د محمد زمان خان نومید و او په نرم مستی شریل تر ۱۳۰۰ لری و .

عمر را خان دا انگریزانو د امپریالېستی فوټ سره د پښتو ټنگې کړی دی .

په ۱۹۱۳ع کال چه نواب محمد شریف خان د پښتو ټنگه وو شاعران د پښتو
خان سره د پښتو ټنگې له چمتو کړی او د پښتو ټنگه پر انگریزانو حمله وکړه له دغو
ټنگو ټنگې انگریزان وشرل اوله پلي شو ا ټنگې د ټنگه ټنگه کی د پښتو ټنگې کال و
له دېچا وړی وټنگه وټول .

پدی وخت انگرېزان د عمر خان اقداماتو ته متوجه شول او د آزاد پښتونستان د دې
پروژه د پیلولو د پاره یې او یا یې د پښتو ښارونو د ښکون د پیلولو د پاره یې
د مردان له لارې سره له مکملې توپخانه د پخوا ته را ولېږل خو عمر خان هغه وخت
د پشترال خې واته د خپل لښکر سره د دې د پاره نه تللی و، چه انگرېزان
له پشترال څخه هم وشی او هلته یې انگرېزان محاصره کړی هم وو. دگر نه یوې خوا
د انگرېزانو د پافوچ د پیل څو اعلی اوبه پای شو او بل لوی لښکر د کابل
له لارې پر پشترال را تللی.

څنگه چه د عمر خان او د پښتو ترمنځ د « لودی » غاښ واوړی بند کړی و، نو تر دې ورو
مختو چنگو وروسته مجبور شو وایستل ځوانه و لاندې په له هغه ځایه بیا پر انگرېزانو
حمله وکړی، خو اوسر عبدالرحمن خان د شلمه لږه پشتران هر څه یې په دریځه کابل ته
راوغوړت وده و د لښکر سره دده لښکر هم تار پوتاک شو او دې پخپله د پشتران په
په کابل کې اوسید. د پلته امیر عبدالرحمن خان څه درکې و درکې او منقول معاشي ورته
و تارک، او په څه غوښتل ژوند منځاوه.

څه موده وروسته د پښتو د لښکر وروسته په دې د کراچی بند ته ورسید، د انگرېزانو
دې د پاره یې د پښتو د پشتران د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته
د پیلولو د پاره یې د پښتو د پشتران د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته

د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته

۱۳۹۱ هجری شمسی

د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته
د پښتو د لښکر د پیلولو د پاره یې د پښتو د لښکر وروسته د پښتو د لښکر وروسته

۱۳۲۱ عمر خان:

د آخون درويزه له پيروانو څخه وو. په پښتوي شعرونه ويل او کلام يې د آخون درويزه سبک ته نژدې دی .

۱۳۳۔ عنوان الدین کا کاخیل:

دا پست آباد په کلی کی اوسیده . په ۱۸۸۲ څ کال کی یې د سوات د جنگ په و قایم او دغه لځای جغرافیای حالات په نظم کړی دی . دا د مستم دی اوغو دو شاعر او خټه پالی .
د «اخلاق جلالی» هم په پشته کړی دی .

15 152

دې پټو شاهرو د (۱۲۵۰ هجری) شمالی مشاوونو په څېر وړاندې وځي

۹۳۵ - غازالہ

دینتو شاعر و شاعر و نثری، نویسنده و روزنامه‌نگار (۱۳۰۰ ه. ق.) کتاب «پیش از آفرینش»
و «دینتو» و «سواد» و «کتاب» و «سازمان» و «روز» و «پیش از آفرینش» و «سازمان» و «روز»
و «دینتو» و «سواد» و «کتاب» و «سازمان» و «روز» و «پیش از آفرینش» و «سازمان» و «روز»

6 177

۱. با وجود نداشتن ساموئل به پادشاه نود و نهم کی بی شکوه و نه شکلی دلی

① Answer p. 56 : 1, 2, 3

دینہ شادی اور دینہ پیرہہ دو آیت کی اور حضرت علیؓ کی شادی سے پہلے

کتابانی دی او دسترزا ورتی په قول په ۱۷ هجری پیرۍ کی ئی ژوند کړاوه
دده مشهوره آثار دادی :
۱ - جنگنامه .

۲ - معراج نامه : چه په (۱۱۱۵ هـ) کال ئی په پشتونظم ترجمه کړې ده .

۳ - دوالضی منظوم تفسیر .

۴ - دسیف الملوك قصه .

۱۳۸ - غلام محمد خان پوپلزی :

دپښتو شاعرو او دپیښور په چار سده کی اوسیده یو روشن خیاله او مشجد شاعر واده
دا آثار ترجمه کړی اولیکلی دی :

۱ - مدو سبز اسلام : دمولانیا حالی مشهور کتاب دی چه غلام محمد خان

په پښتو نظم ترجمه کړی دی او په (۱۳۱۰ هـ - ۱۸۹۳ م) کال چاپ شوی دی .

۲ - دپلاز او زوی قصه : دمولانیا حالی ددترپه اولاد په کتاب پته نظم

ترجمه ده .

۳ - غلام محمد خان : په دې کتاب کی او بیانو ته دلیک اولوست درده کو لیدو

فاندي په پښتو لیکلی شوی دی او ده دا اهما کړې ده چه ددې قامدو د پلوی کو لری به

نتیجه کی کیدا کی شی چه یو ناخواند سړی په یوه هفته کی دومره شواله شی چه خپل

دخوشی کارونه اجرا کړی .

۱۳۹ - غلام محمد خان :

دپښتو او فاندی او اردو ژبسی شاعر وده . پکړ په پښان گپړی کلی کی اوسیده

دده شا ا شاعر دمهغه زمان خټک له خوا د ده دموخ خټک په نامه چاپ شوی دی اراشعار

په خوند وړدی .

- ۴ - قصاید افریدی: په بالسی او پښتو چې په پښتو یوه خوا پنامه هم لری .
 ه - فرهنگ افریدی: چې د فارسی لغات او مصدرونه د پښتو ، کشمیری او ازبکي پر
 د لغاتو او مصدرونو سره راوړه شوي دي .
 ده پخواو اشعارو کی « افریدی » تخلص کاوه .

۱۴۲ - قلندر افریدی:

د پښتو شاعر و، نو په (۱۱۵۰ هـ) کال د باړې او جمرود په شاوخوا کی او سیده ،
 د « میرا » نامی سره ئې عشق درلود ، په اکثرو غزلو کی د « میرا » نوم د معشوق پر بجای
 یادوی . دده د قلمی دیوان یوه نسخه په ۱۲۸۳ هـ کال دامیر محمد اعظم خان په وختو کی
 د منشی عبدالنبي خان په سپارښت « حبیب » نامی بارکزی لیکلي ده . په پښتو کی یی
 د قلندر او میرا جان په نامه یو نیکل هم شهرت لری . د ادبای دده ده :
 اوسه ! او خورې دستر گو توري

په لوړ ولاده شوي په گوري

ښکاريان لاسله د گور بنديان شوه

خزي ولاړی دی تشی توري

وايي چه قلندر په سوات کی وفات شوی دی .

۱۴۳ - ميرالدین ميا:

د مولانا ولد و، د زوی اود سیدنا سید ظاهه نامی و . په (۱۲۷۳ هـ ق) کال د پښور
 په انجمنی جکی زیږیدلی او په (۱۳۴۶ هـ ق) کال په ننگرهار کی وفات شوی دی .
 ميرالدین دخپل وخت له مشهورو د پښتو شاعر ښارل شویده او تر ټالیفات لری .
 دی دده یی د مولانا نجم الدین بن سابع سر پرده او دده هم د پښتو د پښتو دده مشهور
 استاد دادی .

۱ - تشویر الغنی فی تفسیر سوره والضحی ، په فارسی ژبه تفسیر شوی او (۱۴۰)
 مخونه لری .

۲- دیاض شاداب : د د ایك امجد وایك نستعين د تفسير په فارسي ژبه (۲۰۰) مخه لري .

۳- روضة الواعظين: د خلو پښتو مشهور د وحديتو او خغه داسو وحديتونو شرح او ترجمه په فارسي ده .

۴- جنان الجنان: ۲۴۰ مخونه لري او د حضرت آدم د هېو ط په نسبت د خدايتعا لي ۲۶۵ حکمتونو بيان .

۵- جمع الغرايب في منع من بيان المعاييب: د غيب غلند نه په ۴۸۲ مخونو کي .

۶- هدية الاصدقاء: د « الصلوة معراج المؤمنين » د حديث نشر پنج په عربي ژبه ۱۰۰ مخونه لري .

۷- د افضل الذكر لا اله الا الله محمد رسول الله د حديث شرح په ۱۶۰ مخونو کي .

۸- دوي رسالې: د اشاره په اثبات کي چه يوه چاپ شوې هم ده .

۹- يوه رساله د ياد شاه د حقوقو په باب کي چه پر دعا ياؤ ئي لري .

۱۰- يوه رساله د دعا ياؤ د حقوقو په باب کي چه پر ياد شام تي لري .

۱۱- د حافظ شيرازي د ديوان شرح .

علاوه پدي ميا صاحب د ادب سره هم علاقه درلوده . په پښتو او فارسي ټي شمرونه ويلي دي .

ک

۱۹۶- کاظم خان شيدا :

د پښتو د ادب د آسمان يو ښير ځلانده ستودي او ناز کښياله شاعر تير شوی دی .

دی د افضل خان خټک زوی او د خو شيدال خان خټک نسي و . په ۱۱۴۵ هـ د هېزار

زېږيدلی او ۱۱۹۲ هـ کال په شاوخوا سکنې وفات شوی او په « راجپور » سکنې ښخ دی .

ده شپل د شمارو ديوان په ۱۱۸۹ هـ کال تاليف کړی دی . په اشعارو کي ټي زيات

لطافت ، بکر خيالات او خواږه تشبېهات ليدل کيږي او د پښتو ژبي پوهان ده ته د پښتو

د بیدل وائی .

(۴۳۹)

دا درې پته داود همتی په باب کی دده دسلام نمونه ولولې .
چې همت می لککا دیر په هسکو او
سوال می خوی له دروغا نه ابره نه دی
دآفتاب په کشته نه خیم آسمان ته
لکه موج لکه کره په غوښتلو
صاف وړا نه خپله خوله کړه په غوښتلو
نه زدم بار لکه شپږم پردوش دگلو

۱۴۵ - ککامگار:

دپښتو شاعر اورلار بی دغټ ککر دخیلی نغان و په ۱۳۰۴ هـ ل میسوری ککال دپښتدلی
اودم لای تاریخ بی معلوم نه دی .
داشعارو دیوان لری خوجا پ شوی نه دی .

۱۴۶ - ککجو خان :

ککجو خان داسی زی دپښتو پوځ اول ککر دکی اوهم تر شپږ ملی وروسته دخپلی
خیلی مشری په ۱۳۰۴ هـ ککال لمر دپښتو او تاجیک لاس ککلی دی او دا وختی دپښتو
پښتدلی و چی دسوات په هلاک کی اوښدی .

۱۴۷ - دسکر پمداد :

دپه ال ککریم مشری لمر دکر پمداد دپښتو دپوځ دپوځی و
دا دپوځی او لای پککلی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی

دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی
دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی دپوځی لمر دپوځی شوی

(۱) خلاصه البحر

گی

۱۴۸ - گل صاحب :

مرحوم گل صاحب د آزاد پښتونستان معاصر میباهد او نومیالی و، دده اصلی نو، محمد یوسف او د باجوړ د چار منځک په گل آباد کې او سیده د انگر یزانو سره یو ډیری غزاګانې کړې دي او په ۱۹۳۰ ع کال کې درې میاشتي دانګریزانو د متجاوز قوت مخه نیولې وه او د لیکنډی په غرونو کې وده پروت و. په ۱۳۲۶ هـ کال کابل ته هم راغلې و او د پښتونستان په تجریک کې یې هم ښه برخه اخیستې ده. گل صاحب ښه وخت په آزاد پښتونستان کې د «اتفاق» اخبار په سنگی چاپ هم چلاوه او په هغه ذریعه یې د پښتونستان آواز اوچتاوه دی. په ۱۳۲۸ هـ کال په گل آباد کې وفات شو.

۱۴۹ - گل محمد :

د پښتو شاعر او د هزاره علاقې په دودبال کې اوسېده د سیده احمد بریلوی تر قیادت لاندې یې د سکانو سره چنگونه کړي دي. د ۱۲۵۰ هـ کال په جلد وده کې ژوندی و. په ملي لېنجه کې شعرونه ویل.

۱۵۰ - گو جر :

د پښتو شاعر په نوم ترکمانی او په پښتوان کې اوسېده. د ۱۲۸۰ هـ کال په حدودو کې ژوندی و.

۱۵۱ - گوهر خان خټک :

د خوشحال خان خټک زوی و او د پښتو شعر یو ډیران یې هم درلود.

م

۱۵۲ - مانکی صاحب :

د.د. اصلی نوم، شیخ عبدالوهاب اودسوات دبابا صاحب خلیفه و، ده پخپله ۴۸۰۰
مړېدان درلودل مانکی صاحب په پښتو نثر یو وړوکی کتاب لری چه دعقاید المؤمنین،
نومېنې دی په (۱۳۲۲هـ) کال وفات شو. مانکی صاحب روحانی ژوند درلود .

۱۵۳ - محمد جی لیونی :

د پښتو شاعرو او په یکلۍ کی اوسېده تر ۱۳۰۰ هجری پوری ژوندی و، ۱۷۸۶
عیسوی کال دستبر په ۱۵ فرانسوی مستشرق دار مستر د ایب آباد په جیل خانه کی
پیدلې و، شعرونه یی په ملی لجه وبل .

۱۵۴ - محمد خان :

د پښتو شاعرو، اودینپور په اشغر کی اوسېده. د پښتو خوا بهادو بهاد کی یی یخینی چار پښتو
داغلی دی . د (۱۲۵۰هـ) کال په حدودو کی ژوندی و .

۱۵۵ - محمد دین :

د پښتو د نو بهاد د علاقې پښتو شاعر و، او په ۱۳۰۰هـ کال ژوندی و . د محمد دین پښتو
بهادر پښتو د پری مشهوری دی دیوې چار پښتو سوانی دادی :
د پاریست آواز دی لاله یی به عالم کی اوریدل و
زه دی سوی یم په اور تیک دی کوز که له چینه

۱۵۶ - محمد رفیق :

د پښتو به شاعرو، او د پښتو په اشغر پوله او پیا په مردان کی او سیده . دی
دا شاعر یو مجموعه د مجموعه دیوان شمس الملک پنامه لری چه پر درو برخو و پخلی

شوي ده او يوه قلمي نسخه يې د اسلاميه كالج په كتابخانه كې شته دامير عبدالرحمن خان
په وختو كې كابل ته راغلی و. د (١٣٣٦ هـ) دمخه وفات شوی دی .

١٥٧- محمد مظفر :

دملا اسماعيل قريشي زوی و، او د پښتو ژبې ښه ليکونکی-تير شوی دی . د
داعثم کوفي تاريخ، نبي دافضل خان خټک په سپارښته په ١٢٦ هـ کال په پارسوڅخه
په پښتو ترجمه کړی دی .

نوله دي څخه داخر کړنده شوه چه د پورتني کتاب تر جمه کړونکي چه ا فضل خان
خټک کارنه کړيده هغه نه دی بلکه دده په سپارښته محمد مظفر ترجمه
کړی دی .

١٥٨- محمد گل مسعود :

د پښتو شاعرو، د پلار نوم يې محمد داؤد او په نوم مسعود و. د ١١٤٠ هـ کال په حدود كې
په پښتور كې اوسېده .

١٥٩- محمدی صاحبزاده :

د پښتو ښه شاعر او د ميا عمر څمکنی زوی و، د شعر ونو يو ديوان لري .

١٦٠- محمد يوسف ميا :

د پښتو ښه ليکونکی و، او د اشعار په دسره تيری-ه ښکې اوسېده په قوم کاکړا
خېل ميا دی . د «توبه النصوح» ښامه يې د نظير احمد يوسف صاحب په پښتو ترجمه کړی چه په
١٣٢٢ هـ کال طبع شوی دی .

١٦١- محمد يوسف يوسفزی :

علامه محمد يوسف يوسفزی د پښتو د مشهور شاعر رحمان بابا استاذ و، چه د پتوه
خزانې د مؤلف په قول رحمان بابا څه او تصوف او نور ماوم له همدې ملا صاحب څخه لوستلي دي .

۱۶۲ محمود:

د پښتو شاعر و، نو دمردان د علاقې په مرغل کې او سپده . ده په چار پښتو کې پوره لاس درلود او په چار پښتو کې ښه فصلي او حکایتي مضامین بیان کړي دي .

۱۶۳ - محمود:

د پښتو شاعر و، اود پېښور دمردان په علاقه کې اوسېده . دده نوم دار مستتر مستشرق پخپل کتاب کې ضبط کړی دی .

۱۶۴ - محمود آخون زاده:

د آخون زاده پښتو نستان داورکړو له فامه و، پخپل قام کې ېې ښه دسوخ درلود . د افغانستان د استقلال په جنگ کې ېې د انگرېزانو سره ښه ښکونه کړي دي، اود آزاد پښتو نستان لوی مجاهد باله کیده .

۱۶۵ - مرزا خان انصاری:

د نوردالین زوی او پیر روښان نومی و، او په «تیرا» کې اوسېده درلودنې په قول گرځنده اوسیاخ سړی و، په پښتو ېې شعر و ناول، اود اشعارو یو دیوان لری . په ۱۰۴۱ هـ کال د دکن په جنگ کې شهید شو . ښه متصرف عالم هم و، دیوې غزلې مطلع ېې داده :

په دیار دیني خوب په خراب زده ودم

پښو ښه په د نو د چا دنت په څه ودم

۱۶۶ - مست زمند:

ملا مست زمند د پښتو شاعر و اود ۹۷۰ هجري کال په حدودو کې اوسېده مجاهد سړی و، او یو کتاب ېې د «تیرالیمان په سبک د سلوک الافزاد» پنامه تاليف کړی دی دی د آخون چالاک مرید و، ښه موده په تکرار دات کې هم اوسېده . گویا ملا مست زمند د پښتو نستان او افغانستان د مشترک نوميالی دی .

دده د مراد په شینوالو کې د مست بابا د پنامه یادینې .

(۴۴۴)

(۵۳۵)

۱۶۷ - مسعود گل پاسنی :

دینتو شاعر، چېکونکې مېرید او دینتو زبې ته شاعرو د (۱۲۰۰ هـ) په حدودو کې نې ژوند
د کتاب له دواړو برخو نه یې په یوه متنو کې بیان کړی دی .

۱۶۸ - مشیرالدین میا :

دینتو لیکونکې و، او د پېښور په «سره دیرۍ» کې اوسیده .
د کتاب له دواړو برخو نه یې د «مشیرالخلاص» په نامه په اخلاقو کې او بل کتاب یې د «تاریخ
برامکه افغانی» په نامه لیکلی دی چې لومړي اثر یې چاپ شوی هم دی .
مشیرالدین په قوم کاکا خېل میا و .

۱۶۹ - مطیع الله پیر خیل :

دینتو شاعر و او د پېښور نستان دا باسین به خاړو اوسیده تر (۱۲۵۰ هـ) کال پورې ژوندی و
(دده د اشتهاد د دیوان په ۱۲۲۶ هـ کال پای ته رسیدلی دی ... کله کله یې فارسي شعرونه
هم ویل .

۱۷۰ - محین الدین :

دینتو شاعر و او د پېښور چارسدې ته نژدې اوسیده په ۱۲۵۶ هـ کال یې د «مذراعات»
فصله له فارسي څخه په پښتو ترجمه کړې ده ددې کتاب یوه نسخه په بریتش موزیم کې
نېټه ده د دینتو شعرونو یو دیوان یې هم د لاندې .

۱۷۱ - مسعود :

د ملا مسعود دینتو شاعر و او د امیر عبدالرحمن خان په وختو کې د پېښور په «کنده واهی»
لکې اوسیده . دده په چار پتو کې جنگي چارې هم شته او دلال پوری دا کړنې ښانستې نه
شولې هم کېدې .

۱۷۲- میا احمد :

د پښتو ژبې ښه شاعرو او د اسماعیل خان د ډیرې په کلاچۍ کې او سیده ذاکه شاعر وروڼه دیوان لري - چې یوه نسخه دده په خط د اسلامیه کالج په کتابخانه کې شته او (۱۰۴) مخه لري. د ۱۳۰۰ هـ په شاوخوا کې یې ژوند کاوه .

۱۷۳- میا رجب :

د پښتو شاعرو او د (۱۲۵۰ هـ) په شاوخوا کې تیر شوی دی - شعرونه یې په ملي لېجه ویلي او په (بهار نوروښی) کې یې غزلې راغلې دي .

۱۷۴- میرا :

پلار یې کوکې خیل ایرویدی او مور یې خلیله وه په پښتو کې یې سواد شاعرو په پښتو موسیقۍ کې یې هم مهارت درلود او خپل اکثر اشعار یې په دې لېجه او د پښتو په آهنگونو برابر ویلي دي، دده اشعار په پښتو کې شهرت لري او په (۱۳۰۰ هـ = ۱۸۸۵ ع) کال ژوندی و او په (سپینه ډبرۍ) کې اوسېده .

۱۷۵- میراجان کاکاخیل :

میراجان کاکاخیل د پښتونستان هغه فداکار زلمی و، چې پخو سن کې له پخوا د پښتو او پښتونستان د آزادۍ په فکر د انگرېزانو د استعماري سیاست قربانی شو . میراجان کاکاخیل هم یوه هغه سياسي او پندارمن زلمی و چې پښتو هغه و چې پوښتوس کاله پخوا د خپل ګران پښتونستان هغه ښه زړه دیو تجاوز یې یو خپله خاوند لیدلی او ز خپلې هڅې سره یې له دې و نه لرې شو چې د پښتو د دواړو سره د دوستۍ داسلام ددین تبلیغ شروع کړ او شو استرالیایان دده د تبلیغ په اثر د مسلمانان شول او دده دلاسان دسپړد و نه تر اوسه په استراليا کې شته داسلام تر تبلیغ وروسته په ۱۹۹۹ څیسوی کال کې ناشپه او د قضا په مقر کې یو انقلاب اوتغول پیدا شو چې د پښتو د تحریک یې د قومې او سیاسي تحریک شکل او رنگ وړوند او د استراليا په پښتو کې یې قومې تحریک

شروع او یو جمعیت می د «مجلس وطن» پنامه جوړ کړه - خود استراليا حکومت دانگریزانو په اشارۀ هغه ویش او جصاص پښتون له استراليا څخه ویوست او میراجان کاکا خیل له هغه مخاپه امریکا ته ولاړ .

هلمته می د کلیفورنیا په خواوشا پښتو کی خپل تجریک نه دوام وکړ ، د پریستانه می دخان همنیاله او همفکره کړه او د پښتو خاوری د آزادی فکر می ددوی په مغزو کی کښاوه .

خو ورو ورو دامریکا ټول پښتانه چه د آزادی په خوند ښه پوهیداسی وو ، دمجلس وطن په حزب کی شامل شوه او مرکزی د کلیفورنیا په پنځم لمبر و دستوریت کی وټاکل شو .

دې جمعیت په ۱۹۰۲ عیسوی کال دمحمد عزیز خان یو سفری تر مشر توب لاندی یو هیئت له امریکا څخه د پښتونستان خواته را وایښه ، دا هیئت که شهسوم په پټه دیوې بڼی د عملی په ټول راندی شوی و ، خو چه سنگاپور ته راو رسید هلمته می ټول غړی دا نگریزانو له خوا گرفتار شول :

محمد عزیز خان د پښتو حساس علمی په غرضه او نور ملنگری ښی په جپس دوام محکوم شول .

داوه د پښتونستان د آزادۍ په لاره کی دانگریزانو د امیرالاستی د پناه یوه پناه قربانی .

مگر څه موده وروسته پخپله سرلوی میراجان دخپلو خوندو فداکارو ملنگرو سره په ۱۹۰۲-۴ عیسوی کال د پښتونستان اراده وکړه ، د جاجان اولوی اولافغانستان له لاری د پښتونستان تیراته داخل او تیراتی دخپل تجریک سر کی وکړه داوه او دانگریزانو د حکومت پر خلاف می اند اصات شروع کړه ، د تیرا ایریدیو ښ پخپل مشرتوب ومانه هر څو چه شپي او ورځی تیریدلی دمیراجان کاکا خیل وچورد دانگریزانو د استعمادی سیاست د پاره څه ناراک حسیده ، نو می د میراجان دنیواو د یادو یوه سیله وسیمیر له اودخه دا چه انگریزانو ایریدو ته وویل چه زوی لږ حکومت ستاسی سره دونه کوئ ، نو ددې شرط چه ستاسی مشردانه داسی اوددوی د ترو پیرانه لاس پک وکړئ .

میراجان کا کاخیل چه باک زده درلود دخیل قوم دگتې دیا دې نې دې شرط ته غاډه
کښېښوده ، خو هلته چه ورغی دسټې دانگړيانو سپاهيان ودرېانې د اوگړو زیدل او
میراجان داستهالچيانو په لاس کې بندې شو .
ایریدو که هرڅه شراو شور جوړ کړ خو میراجان کا کاخیل دپښتونستان آزاد دی
فرېتونکې پښتون چه له هغه وخته وړک شوی دی لوده شي بیا هیڅ به معلومه نشود او
دامیرالېستیا نو دامیرالېستی سیاست قربانی شو .

۱۷۶- میر احمد شاه رضوانی :

په ۱۲۷۹ هـ کال د پېښور په اکبر پورده کې زیږېدلی دی .
اود ۳ ۱۳۵ هـ کال دروزې په مياشت وفات شوی دی . دپښتو پیاوړی ادیب و له اوله
تالیفات لری چه مشهور تالیفات یې «واقیه» پنامه دپښتو و ژبی گټور امر په اردو
لیکلی دی .

په لړی او فاداسی هم پنه پوهیدی ، خو زیات خدمت یې دپښتو د پالنه کړی دی ، او وایي چه
دده په توجه پښتو د معکوم پښتونستان د کالجونو په تعلیمی نصاب کې دا ځله شوې ده .
په پښتو او فاداسی یې شعرونه ویلي دي .

دده تالیفات فریبه دیرشو و ته رسیدلی چه مشهور یې دا دی :

۱ « واقیه » د پښتو ژبی گټور امر یې په اردو لیکلی دی .

۲ « شکرستان افغانی » چه د معکوم پښتونستان د تعلیمی نصاب د پالنه لیکلی شوی دی .

۳ « پادستان افغانی » : داهم په تعلیمی لړ کې لیکلی شوی دی .

۴ « تاریخ کافغانستان » .

۵ « آثار قدیمه » .

۶ « سړی : په پښتو کتاب » .

۷ « تاریخ افریدی » .

۸ « شعر قامه رضوانی » .

۹ « معجزیات رضوانی » .

(۴۴۸)

۱۰. تحقیق الالسنه .

۱۱. دیوان و قصاید رضوانی .

۱۷۷- میرخان:

ذکر مجدد اشعار او د پښتو شاعرو، چه مرزا حنان ټي دمرزا اود دولت سره په يوه دديف کي
داودي، دی وايي :

يو مرزا ، ميرخان ، دولت دعلم کان وو
دسلوک شعر ټي کړي دی افضل

ن

۱۷۸- ناصر:

د پښتو شاعرو اود پښتور يخوا وشاکي اوسېده نور حال ټي معلوم نشو .

۱۷۹- نجيب:

د يوسفزو د علافي پښتون شاعرو په خټه يوسفزي اود شهر يوديان لري چه دلته د ن په موزيم
کي شته د (۱۲۰۰ هـ) په شاوخوا کي ټي ژوند کاوه .

۱۸۰- نعمت الله:

د پښتو مشهور شاعرو چه د پښتور په نور باد کي اوسېده د يوې قصې ټي په پښتو نظم

کړي دي چه مشهور دي ټي دادي .

۱- دايلى اومېتون قصه .

۲- د نيمه لا او نيمه ولا قصه (د لاهور طبع) .

۳- دفتح خان قصه .

۴- دحضرت علي بخش گداهه (د لاهور طبع) .

۵- دحانم طائي قصه (د لاهور طبع) .

- ۶ - دالف بللی قصه (دلاهور طبع) .
 ۷ - شاهنامه افغانی (دلاهور طبع) .
 ۸ - د موسی او گل مېکې قصه .
 ده د (۱۳۰۰ هجری) کال په شاوخوا کې ئې ژوند کاوه .

۱۸۱ - نعمان الدین احمد :

د پښتو په « سره ډبرې » کې اوسېده او ککړ خیل مېادې د « ظفر النساء » پنامه ئې
 یو کتاب د میرمنو د پاد لیکلی او په (۱۳۲۲ ه) کال په هندوستان کې چاپ شوی
 دی ، دا بې بطوطه سفر نامه ئې هم په پښتو کړې ده .
 د نعمان الدین احمد پښتې هم یو کتاب د (زینت النساء) پنامه لیکلی دی .

۱۸۲ - نور الدین :

د پښتو شاعرو او د پښتو په پیر باندې کې اوسېده .
 د امیر دوست محمد خان په عصر کې ئې ژوند کاوه ، د پښتو پښتې ښه گي قسمي
 ئې په پښتو نظم کړې دي ، په څه برخه ئې د ادم مستور په همدارو په پاره کې افغان
 کړې ده :

۱۸۳ - نور شالې :

د پښتو شاعرو او د پښتو په خواو شا کې اوسېده .

۱۸۴ - نور علي شاه :

د پښتو شاعر او د پښتو د ښه گي و قايي ئو په پښتو نظم کړې دي . په (۱۸۸۶ خ)
 کال وفات شو .

۱۸۵ - نور محمد مولانا :

مولانا نور محمد د پښتو د علافي يونامتو عالم او د مولانا عبدالوهاب ز و م او

مريدو، اصلی نوم نبي محمد بن اودا باسين په کوهستان کې د اسلام په تبليغ مشغول و.
ديير چالاک په ملک کې نبي دير جهادونه کړي دي چه د پښتونستان له لويو مجاهدينو
او غازيانو څخه شميرل کېږي .
وايي چه د پښتو ژبې سره نبي تينگه علاقه درلوده او په (١٠٥٩هـ) کې وفات
شوی دی .

١٨٦ - نوروز :

د پښتو مشهور شاعرو چه د پښتو په کالو خپلو وکې زياتېدلې دي او اشعار يې په
ملی لهجه او د پښتنې موسيقۍ پراوزانو سم ويل .
د موسيقۍ سره يې زياته علاقه درلوده په تيره بيا په پښتو موسيقۍ کې د دير همدات
ځاوند و، ځينې هندي وزنونه يې په پښتو کې داخل کړي دي دده چاريتي په عوامو کې
ښه شهرت لري دده دغزلو دوه ديوانونه ده «کوچنی بهار نو روزي» او «لوي بهار
نو روزي» پنامه په لاهور کې چاپ شوي دي .

١٨٧ - نیاز محمد تيازی :

د پښتو شاعرو ، اود باجوړ په جاک کې اوسیده او په قوم سالارزی و ، په ملی لهجه يې شعرونه
ويل اود (١٢٧٠هـ) په حدودو کې يې ژوند کاوه .

١٨٨ - نیکبخته :

يوه نارينه پښتنه ميرمن وه چه په پښتو يې شعرونه ويل پلار يې شيخ الله داد نومیده
په څه موزۍ وداو په اشتر کې اوسیدله .
په (٩٥١هـ) کال د شيخ قدم په نښکاخ شوه او په (٩٤٦هـ) کال مشهور شيخ ماسم
(مشهور عارف) ددې له نښه پيدا شو .
دې ميرمنې يو کتاب ده «الهدايا القراء» پنامه په (٩٦٩هـ) په پښتو نظم ليکلی دی
ددې کتاب يوه نسخه د پتي خزاني د مولف پلار په «پښو وکې» ليدلای وه .

و

۱۸۹- واصل :

د پښتو په شاعرو ، اود پيرزو بنان پير ومعلوم پيړی .
 خو شحال خان خټک دده دگر کړی دی او دلچان سره يې په یوه ددیف کې
 راوړی ، وايي :

چه دمؤنزه په حساب دی هېڅ می ندی واصل هیر
 کاظم خان شیدا يې هم داسې یادوی .
 یو میرزا ، دولت ، واصل هم نه کلام لری حاصل هم

۱۹۰- ولی محمد :

د پښتو شاعرو ، اود (۱۲۴۰ هـ) کال په حدودو کې په سوات کې اوسېده .
 د سوات د بابا صاحب مریه و . او په یوه کتاب کې يې دخپل پیر شرح حال اودهغه
 د ژوند واقعات په نظم لیکلي دي چه دوه زرو بیتو ته رسیږي .

ی

۱۹۱- یونس :

په قوم وروسی خیل او د پښتونستان په ختیځو سیمو کې او سمدې درېزو په شاعر تیر شوی او
 د د پښان بابا شا گرد و . په (۱۹۱۰ هـ) کال زیږدیز کې د د پښان دیوان لری چه یوه
 کتابچه په لاسه کې د افغان پښان په شاهي مستحقا ته ورکړی شوه . د یوې غزلې
 معالج یې داده :

نور دده په وایه یې منځی داده ته کړه ویل د ناز نیني داده ته

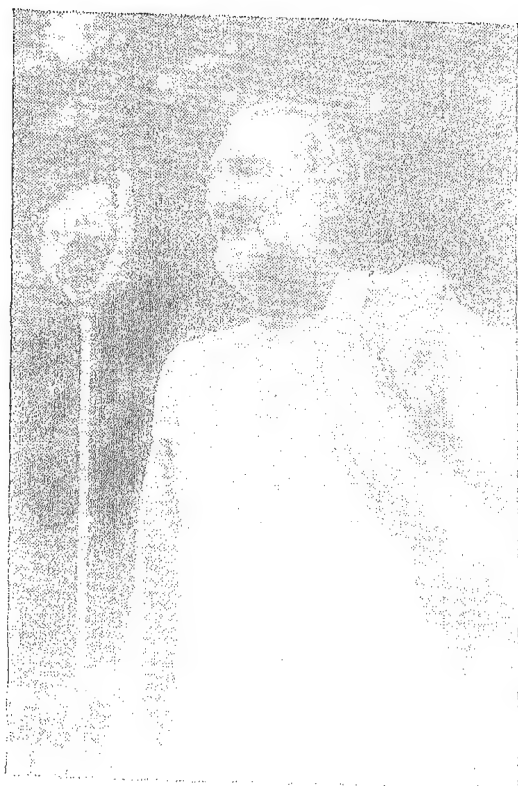

圖 爲 亞 非 利 加 洲 之 亞 非 利 加 洲

اوسنی خونو میالی مشران

بی لحاظ به نوی چه ددی برخی به پای کی دینتونستان دخیو اوسنیو نومبا لوبو نومونه اود ژوند حالات ولېکل شی . البته دابه دینتونستان دتولو اوسنیو نومبا لوبو تذکر نه وی بلکه د خو هغو مشهورو نومبا لوبو یادونه ده چه اوس دستی دینتونستان په بحر پک کی مېحه برخه اری او ماته ئې لنزو ډیر دژوند حالات په لاس راغلی دی . نو ځکه له هغو نومبا لوبو څخه چه دژوند حالات ئې ماندي موندلی هغو غواړم او ډاکټر به وروسته چه دینتونستان لوی اوبشیر تار پخ لیکل کېږي زه پاڼو حساس او لیکوال پښتانه پای ته ورسوی . د پښتونستان داوسنیو خو مشهورو نومبا لوبو لنډه معرفي داده :

خان عبدالغفار خان

دپښتونستان دابر جسته شخصیت چه ددنیا هر گوټ دده دنانه سره آشنا دی او اوس په دې جرم چه دپښتونستان او پښتو آزادی غواړی ددو لاسو زړو خندا ئې خدمتگارانو سره د پاکستان د حکومت په تود و جيلو نوکی ډېر ونه اوز حمتو نه گالی په ۱۸۹۰ عیسوی کال داو تما نورو په کلی کی چه له پېښور څخه ۲۲ ماله لیری دافغان په صاحبخیزه ناوه کی پروت دی وزیر پدی .

خپل تحصیلات ئې دخیل مرحوم پلار پیرام خان په ژوندده پښتنه مایه سل په عالی مکتب کی پای ته ورسول پائی وغوښتل چه په عسکری مسلک کی شامل شی خو یوه ورځ ئې یو نالایق او کړنه انگریز افسر واید چه دیوه هندي لایق اولود دتیمه افسر سر ئې داسې تعقیب آمیزه ومنتبست هڅاو له ښکته هغه انگریز افسر چه دبادامه وی اودا هندي دغه «مړی» او «پښانه» وی دپسپاک وښیت خان عبدالغفار خان

له دغه تصمیم څخه وگوزاوه . وروسته ئې نو په اسلام آباد تللی ساتو شروع وکړ او د هغو ترخوږو روا چه ئې په خلاف ئې په مجا دله لاس پورې حتمي چه په دینتون پښتو کی دا پخ وو لیکلود شروعول

وینځه په وینه اخیستل یی، ځایه خرغونه کول، گوندی او نور
 چه امری ئی دترونگزو دحاجی صاحب په اتفاق د بېلې سوادۍ پر ضد مجادله پشروع کړه .
 او یوه مدرسه ئې تاسیس کړه، څه دیر وخت تیر نشو چه ددوی دې مجادلې دانگرېزانو
 توچه ځانته وگرزوله، ځان عبدالغفار خان ئې بندي کړ او دترونگزو حاجی صاحب
 د آزاد پښتونستان دمووندو علاقې ته ولاړ او هلته ئې دانگرېزانو پر خلاف دجهاد اعلان
 وکړ، په ١٩٢٠ ع کال دخلافت دتحریک په اثر کابل ته راغی او په ١٩٢١ ع کال ئې
 یوانجنم « دانجمن اصلاح الافغانه » پنامه تاسیس کړ چه وروسته دانجمن نوجوانان پنامه
 یباد شو، خو په همدې کال بیا دانگرېزي پسران و
 له خوا بندي او په اعمال شافه محکوم شو، کومه ظالمانه دویه چه په دې بند کې دانگرېزانو
 له خوا دځان سره کیده، دځان جسمی روغتیا ته ئې لویه مدمه ورسوله، په ١٩٢٩ ع کال
 «انجمن نو جوانان» دخدائې خدمت گارانو په حزب تبدیل شو او دځان عبدالغفار خان
 دا تحریرات دیر ژر دمحکوم پښتونستان په ټولو برخو کې خپور شو خو څنگه چه
 خدائې خدمت گارانو دجهاد پنامه او دآزادۍ دلاری دشهیدانو د وینو په یا دسره
 کمیسرونه اغو مثل نو په امری سر کې د(سرخ پو شانو) پنامه مشهور شول مگر
 انگرېزانو ددوی سړي بنامې د(باشوی) کړه، دلیل وباله او سرخ پو شان ئې
 دباشوی ښکې پنامه متهم کړ، ښکته نو خان عبدالغفار خان دخپل حزب نوم (خدائې خدمتگار)
 کښیږد .

خدائې خدمت گارانو دحزب لاندېرام او پروگرام دادی :

- ١- ددې بالغ انسان یی له محکوم امتیازه ددې حزب غړی کېدلای شی .
- ٢- دفرقه پرست دولت پدې حزب کې شاملېدلای ئی .
- ٣- دخدائې خدمت گارانو په وطنی کالې اغوندي .
- ٤- دخلاق دخدمت دپاره به تل ساتی او آماده وی .
- ٥- پخپل خرغ به په ښکېلو کې دونه کوی .
- ٦- ټول غړي به ددېل سره دودونو په شان رفتار کوی .
- ٧- دحزب امر به ترمنځه مده پورې عملی کوی .

قسم :

- ۱- زه بخیل لُحان په صداقت د خدائی خدمت گاری ته وړاندی کوم .
 - ۲- زه په خدائی خدمت گاری کی له داسی حزب څخه لُحان د غورم چه له هغه څخه زموږ حزب ته نقصان ورسیدی .
 - ۳- زه په کامل ایمان د قوم او وطن د آزادی د پیاده په لُحان اومال کار کوم .
- خان عبدالغفار خان د خدائی خدمت گاری د تحریک په باب کی داسی وایي :
- « د خدائی خدمت گاری تحریک د پنی نوع انسان د پنی لونه خدمت د جذبی سره منځ ته راغلی دی . دا تحریک یو مذهبی ، اخلاقی اوسیاسی تحریک دی . یوازی هغه څوک د دې حزب غړی کېدای شی چه به له امتیاز او پیل له استغنا خدمت وکړی ، له بد یو څخه لُحان و ژغوری له ریاکاری او مکر څخه لُحان وساتی ، د خدای او د خدای د مخلوق خدمت د پاره خپل سر اومال ونه سیموی ، له کبر او غرور څخه پرهیز وکړی ، انصاف پسندوی ، زحمت وکاږی له حرام خوری څخه اجتناب وکړی اود شتیا د شتیا ووايي . »
- په ۱۹۳۰ ع کال بیا د انگریزانو له خوا بندی شو او بیا تر ۱۹۳۷ ع کال پوری (بېله شومېاش) قریبا اوه کاله یی د انگریزانو له خوا د هند په مختلفو زندانونو کی زحمتونه او دېرونه وکابل خو په زندان کی یی هم له خپل مقدس مرام څخه لاس واننېست مگر څنگه چه له یوې خوا د قوی دېمن په مقابل کی یی (په انگریزانو) مساوی توت او غیبتلی ملاتړ نه درلود اوله بلې خوا انگریزانو د پسی د بالشویک پشاهه پروباښد کاوه نو خان عبدالغفار خان مجبور شو خپل حزب قوی کړی اوسپنی یی په (۱۹۳۱ ع) کال دهند د هغه وخت اکثر و اسلامي جمعیتونو او نه خپل نمایندگان ولېزل او مرسته یی کتنی وغوښته خو ه یغ یوه مسلمان سیاستمدار دهنگای لاس ودرته کړ چه د دې حزب د انگریزانو په مقابل کی تقویه کړی ځکه نو مجبوره شو چه د کانگرس د حزب (چه دهند خورا قوی حزب و) مرسته وغواړی ، هغه وچه د کانگرس له خوا په دېر توتوبه ددوی ملاتړی ومنله شوه اود (۱۹۳۱ ع) کال د اگست په میاشت د خدائی خدمت گارانو حزب په کانگرس پوری اړه ومنله او پدی تدریس خان عبدالغفار خان وکولای شوه چه خپل لُحان او خپل حزب له تپاکي او امانت څخه وژغوری .

هفته وخت چه دجر منی چنگ شروع شو او کاکر س دانگر یزانو سره د عدم تعاون
اعلان وکړ خان عبدالغفار خان د کاکر س دنورو لیددانو سره دانگر یزانو له خوا بیا
بندي شو اودرې کاله په زندان کې و .

په ۱۹۴۷ ع کال چه انگریزان مجبور شوه له هندو ولاړشي اود پاکستان او هندوستان
وېش منځ ته راغی خان عبدالغفار خان اودده ملگرو د (آزاد پښتو نستان) آواز اوچت
کړ . دا آواز یوازی دده یادده ملگرو آواز نه و بلکه داوړو ملیانو آزادی غوښتونکو
غیر تمند و پښتو آوازو نمایندگی کې کوله .

خو انگریزانو دخان عبدالغفار خان دې حق آواز ته غوږ نه ویشو او د پاکستان
حکومت دخپلو استا ذرانو په پیروی د پښتنو د احق غوښتنو ننگې مشر زندان ته بوت
او تر اوسه یو ری د پاکستان د استعماری او متجاوز حکومت په تور جیل کې شپې ورنه کي
تیروی او زحمتونه کالی .

شوی اوسنجایا :

خان عبدالغفار خان نهایت ساده او بی ساخته پښتون دی .
خو را ښکته اړادی قوت لری . کوم کار ته چې اړاده وکړه بیا هیڅ شی دده
دارادي مانع کېدلای نشی .
خپل خادر ، خپل پیر ، خپله دښمنه کالی افرستی اولیک سر د قوم په خدمت لگیا
اوشپل ژوندی په دې لار کې وقف کړی دی . ښکاري د مملکت حیوانیت ښه پو لی .

القاب :

دده د عوامو د پیاوړتیا ، د پښتو ولس د «فتور افغان» لقب هم .
د وکړې دې .
چواړ لال نهرو د «فتور هند» په لقب یاد کړی او د لانا آفاد وړ باندي
«نشر آسیا» لقب ایشی دی .

به ابتدای بخیر و خیر و نیکو گانندی سرحد همویل اود « ملنگ بابا » به لقب هم
یاد شوی دی .

افکار :

د خان عبد القادر خان زبیکار د ده له خپلو ویشاگانو څخه داسې څه لاسه
کېدای شی :

۱- دمد اهو په نسبت وایی : « لوی خدای په هر قوم او هر مملکت کې د هدایت
دپاره نیک بندگان دا استوایی دی .

هر نیک لاریزو ویکې بندگانو ته هغه تعلیم واکړی چې خدای د ده امر کړی وی .
د مذهب غصه د خدای سره معیت اود هغه یگانگي ته تسلیم او خدای او د هغه
د سول داو امر و تعیل دی .

۲- د مذهب پناهه د خیانت په باب کې وایی .

« د پیر افسوس شای دی چې خپلو مذهب ته بغیر واکړی دی اود مذهب پناه نه لېږه
او فساد جوړوی .

د ذیل هیڅ مذهب د اجازه نه واکړی چې د مذهب پناه مباشر مان او اطفال و وژل شي
شي شي بې غصه او بې حساسی شي اود وژان او غارت کولو بازار نه شي . په حقیقت کې هیڅ
مذهب پناه بې تمیزی او بې لاریزو اجازه نه واکړی .

۳- د مذهب سوکتور په باب کې وایی :

د ده په سوکت وکتل شي د هر مذهب مقدس کتاب د حق او راستنې « حقیقت » شریعت
او انصاف نه دی . د مذهب کور د حق انصاف نه دی . د حق انصاف د حق نه دی .

۴- د مذهب په باب کې داسې کتاب لری :

د هندوستان پورې ملک دی چې په هغه کې خلکو د هر قوم د حق او انصاف
انصافان ژوند کوي .

دا مملکت د هر هغه پناهی په ټکني اوسې ، نه پراخه د ده د حق او انصاف نه دی .
د مسلمان بل کله دولو مشرک حق دی ، کله د هندو په دماغ کې د مسلمان په دماغ نه دی .

دی و دك كړی د اوسو دا غلطه ده ، لښكه چې لس كړودنه (سل مليونه) انسانان وېر كړل آسان
 كېدنه دي . او كه مسلمان په دې خيال كې وي چې هندو تېاه كړي د احم و هم دي .
 حقيقت دادي چې د احم ملكت دهندو او مسلمان مشترك وطن دي .

او س د دې مسئلې فيصله پخپله د دې مملكت په اوسيدونكو اړه لري . څنگه چې يو بل تېاه او
 مخو كولاى نشي نو بايد فكر وكړي چې په محبت او اخلاص ژوند كړل به دي او كه په جنگ او نفرت ؟
 ه د انگرېزانو په نسبت وايي :

«څنگه چې لېدل كېږي دا ټول موجوده فسادونه د انگرېزانو له لاسه دي .

انگرېزان غواړي دوه نومونه په جنگ سره واچوي خو دوى پخپله ووايي چې انگرېزان
 دى زموږ له وطنه نه لږي .

٦ د پښتونستان په باب كې وايي :

ه د كابل كرس كار قطع همدومره وچېه انگرېزان له هند وياسي انگرېزان چې ولاده
 د كابل كرس كړ ختم شو ، د دوى سرحد حكومت بايد پښتو ته و شمارل شي همداراز د پنجاب
 حكومت پنجابيانو ته او د بنګال حكومت بنگاليانو ته ، په پښتونستان كې به د داسې حكومت
 تاسيس شي چې د هغه ټول انتظام به د واه او د واه لورې او د واهو حكومت به وي .

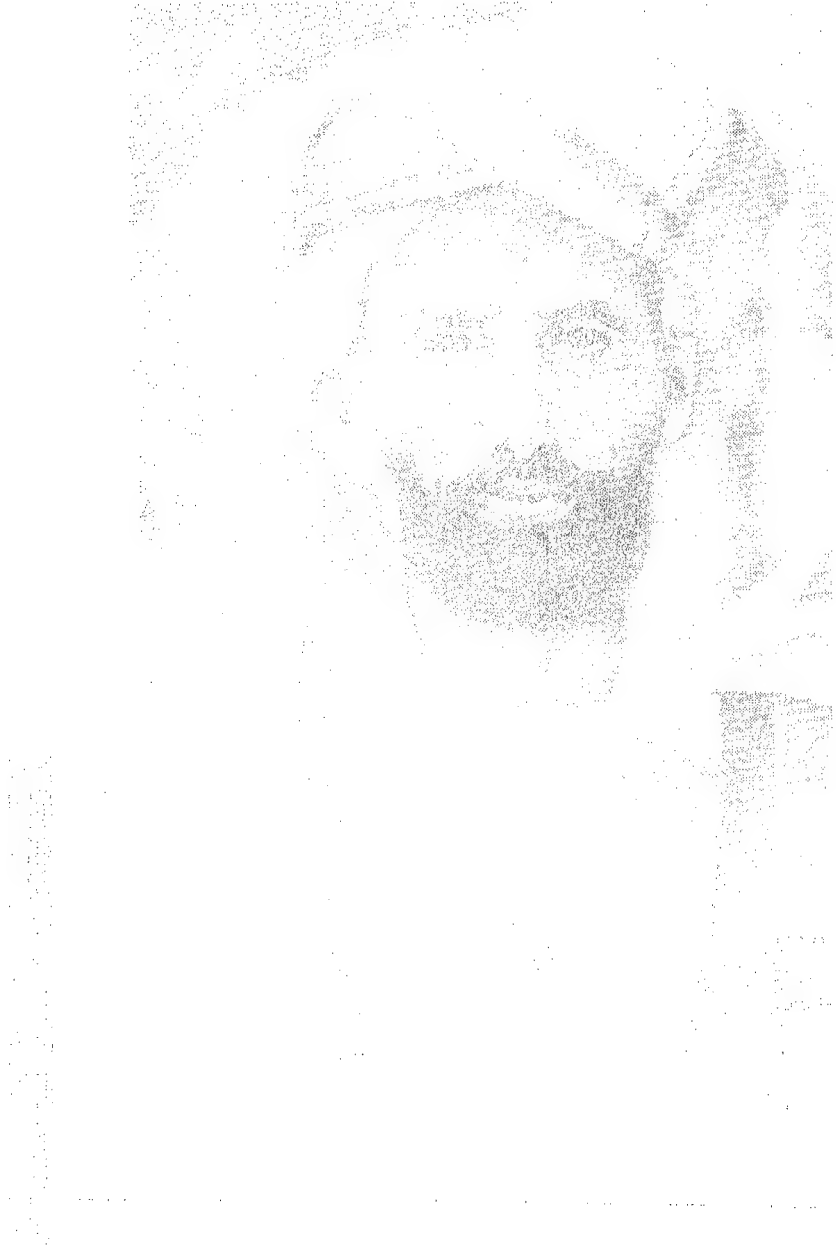
پښتون مجله .

ځان مېرزا خان د پښتو د پوهانو او وېرولو د پناه په پښتو ژبه د پښتو سياسي
 او اجتماعي مجله نشروله چې دنده د پښتو مجله هم توقيف شوه .

د ايډي فقير صاحب

په پښتو ژبه د اعلي خان دايي په فقير صاحب مشهور (١) د سروم اسلام خان زوى
 په قوم تودى خېل وزير د آزاد پښتوستان دغه مشهور اولوى سېاح دى چې له زلميتوب
 څخه ئې خپل ژوند د پښتوستان د پښتو د آزادۍ نامېز او اوساېلى په لاده كې و ځي
 كړي دى او په خپل ژوند كې هم ئې و كړاى شوه چې پر دغو ټولو مشكلاتو او

(١) ايډي په وزيرستان كې د پښتو ژبه كېلى نوم دى .

تسکا ایفر بریالی شی چه دیرینا دایمیراطوری. له خوا دده دمقصد په لاره کی خنډه کېدل.

دایمی فقیر صاحب ۱۲۸۴ هجری کال په حدودو کی دوزیرستان په خیشورده کی زینب دلی دی وروسته تر هغه چه نې مقدار له علوم په پنتو نستان او په هند کی ولسو ستل د پنتوستان د پنتو د آزادۍ عشق دېته وگما ده چه د فقیرۍ دیوی لیکړی سره د انگریزانو لویې امیراطوری ته د جنگ لکه او جهاد اعلان وکړی اودده نوم داسی تر ازل ناپدیره وچه دانگریزانو د امیرالینستی قوت مسلسلو بمباریو او خنډو را دیو یسو ونشوه کولای چه په هغه کی یو ورو کړ خلل هم پیش کړی حتی د نه یوازی د پنتو نستان آزادۍ غوښتنه بلکه هندوستان نې هم نه غوښت چه دانگریزانو په استعمار کی کړی. کی یاته شی او هغه وخت به ئی ویل د نه یوازی دهغه جماعت غل کړی اومل هم چه هندوستان دانگریزانو له مریې توب څخه آزاد کړی زما په نرد هغه جماعت چه غوازی انگریزان همیشه پر هندوستان قیاض وی په انتها د لجه د غل کړی اومل د وردی (۱) .

هغه وخت چه انگریزانو هندوستان پر دوو برخو ویشه دایمی فقیر صاحب هم یو له هغو پنتو نومایو څخه و چه د پنتوستان د آزادۍ آواز ئی له آزاد پنتوستان څخه او چت کړ او تر انگریزانو وروسته ئی د هغو د شاگردانو په هنی د پاکستان دو اکوالانو پر خلاف مجادله شروع کړه او دوه کاله د هغه د وزیرستان پنتو د همدې خا امانه خدمت اومجاهدی په مقابل کی د پنتوستان دوزیرستان د ایالتی حکومت د رئیس په حیث و تاسنه اوفقیر صاحب هم د خپل حکومت خط مشی داسی اعلان کړه :
« دایمی خدای په کومات او د حضرت رسول قبول (س) د رسولانیت په پرکند د شورو غوم په همکاري سره د ۱۳۲۵ څه کال د پنتو ۲۶ ورځې څخه چه زموږ پوهه ملی اوتاریفتی ودرخ ده دوزیرستان د محلی حکومت ټولې لیکلې تعاریف مسی او اداري چارې د دې پروگرام سره سمې چلیږی »

(۱) د پادشاه خان و آزاد پنتوستان د رساله .

۱ - د پاکستان له حکومت څخه غواړو چه د پښتونستان په تمامیت او استقلال د صلاح وامن له لارې اعتراف وکړي او له نننۍ ورځې څخه دې خپلو ټولو ښکاري او د ملکي ایجنټانو و مامورینو ته امر وکړي چه فوری د پښتونستان له ټولې ځواورۍ څخه ووژی. که داسی ښکاري نو دغه و څپو غواړو مسئولیت به چه د پاکستان د دې اجناعت په اثر پیښو د ښکاري دې هم د خدای اوهام د متحده مللو دمو سوسی په نړی د پاکستان په غاړه وی .

۲- چه هنگامه زمره نشراتی وسائل نیمگویی دی دخیل و رور افغانستان له دولت بخجه
چه تل دیتو نستان سره صمیمی همدردی لری هیله و سکرو چه دیتو نستان مربوط ز مور
برو و گام او اطلاعات دی دافغانستان بهادر اوچرا ایدو کی نشر کری .

۳۔ دنیا دہانت پسندو مرکز و اود متحده مللو له موسسی شغه اخواش کو و چه
پنهوستان دیو آزاد ملت او ملل سکت او پنخل یو حساسل غری به حیث ویونی او دیا کستان
حکومت معیون کری چه دپنهوستان دخاوری به آزادی او تمامیت اعتراف و کری ۵۰
د فقیر صاحب خصوصی ژوند دیو ساد او فقیر اندی به خوراک حکاکت او یو شک
کری به تمام معنی سادگی خوشه ده اوله تکلفاتو شغنی بنه نه دایمی
منازل دیو او اوله دایمی

«کاش که من نبودم و شما و پدری که مرا فرستاد، به عبادت او پرداخته اند»
«مسلان به خدمت مشغول و بی به خور پشت منته»
«کمی بی واد بودی»
«او که مرا»
«و من و او»

کتابخانه صاحب الموعودیه اسلامی دهودیه دالان کبر و صله و صفت چپه کی دالتکریز انور د
انور الیه کی موعودیه انوریه در خلافت دسپهدا ایلان و کج کو اوسنی دای د قروک و نه دای
و کج دای د موعودیه دسپهدا قرویه کی ارد هراتی به بهای د دفاع دیان د موعودیه
سپهدا کی
قرویه دسپهدا کی موعودیه دای دسپهدا کی موعودیه کی موعودیه کی موعودیه کی موعودیه کی موعودیه

مستحق که بگویم که هر سال از شما چند نفر از دانشمندان و استادان و
دانشجویان و به سبب چاره‌اندازی و کارهای به این چنینی که به نفع مردم است که
مستحق است که به شما سپاس بگویم و امید است که به این کارها ادامه دهید.

د فقیرایی آن کسیست که طوایف وزیرستان را در شمال غربی هندوستان علیه دولت انگلیس شورانیده است . این شخص یکی از شجاعترین انقلابیون بوده و دارای اراده بس محکم و راسخ است ، دداتر مساعی فقیرایی صلح و آرا می که انگلیسها در شمال غرب هند بوجود آورده بودند بیک آشوب و طغیانی مبدل گشته . و طوایف وزیرستان بامسرت و هیجان تابع اراده این شخص می باشند .

بلخای ایکی :

« نفوذ و قدرت و بسط حوزه فرمانروائی این شخص انگلستان را بو حشت انداخته و هیچگونه وسیله برای دفاع از منافع خود درین نواحی در دست ندارد ، در صورتیکه فقیرایی می تواند بیک فرمان تمام بیروان خود را بجهاد واداشته و بار وانه کردن آن بکوهستانهای پر پیچ و خم و مرتفع آن سرزمین منجر بطغیان و آشفتگی سختی در آن نواحی بشود . »

همداراز پهدی و دنگو کی دیوی انگلیسی جرییدی « استرید ویکلی آف اندیا » یوم نامه نگار تردی عنوان لاندی چه « دی پشتو ته جلال ملک شوا ری » فقیر صاحب د شخصیت په شا وخواکی ئی یوه مفصله مقاله لیکلې ده چه د لته ئی یوه برخه ددی دیاره راترجه کویچه دایې فقیر صاحب لور شخصیت دخاچی لیکونکو له نظره لایحه لوستونکو ته شرح کندی . دا نامه نگار داسی ایکی :

« دخاچی میرزا علی خان نوم به اغلباً دوستونکو توجه دومره جلب نکړی خو که د فقیر ایې نوم یاد کړو نو یقین وکړئ چه د بریتانیا د پخوانی ادو ټول افسران کسه ژوندی وی پخپلو بسترو کی اوسیدلې و شریکان خبروکی په سره ولیدل دی . دایې کلمې پخپله یو سحرآمیزه او افسانوی معنی پیدا کړی ده او د بریتانیا د هندو سپاهیانو تر ښي او خورې خوا پلرې تازه ستوی کوم چه تاسې وځپې او غوړې کړي ته بولی وو . »

خاچی میرزا عايشان یعنی فقیرایی دا ننگر را تر دامپرا تودید په پل شاد او د شکر

دبریتانیا اوهند عسکری دستو پوره دوه کاله یعنی له ۱۹۳۵ ع څخه تر ۱۹۳۷ ع پورې دهمدي پوه سړي په مقابل کې دیر جنگونه کړي دي چه په نتیجه کې دبریتانیا له مایاتو څخه یو نیم ملیون پونډه خوشی مصرف شوه .

بریتانیا له فقیر ایبي څخه پریښه اوله ده څخه ئې بدراتله ،خوډه اود ده ملگرو په «گوریل» جنگونو کې دیر مهادت درلود ، په دې جنگو نو ښې دفقیرایبي سره تر ۷۰۰ یا ۸۰۰ تنو زیات قبایلان اوه ،خودانگريزانو امپراطوری درسمی تخمیناتو له یوه ددیرشو اوځلوینو زرو تنو ترمنځ فوج دهنوی په مقابل کې په کاراچي و . په وارو وارو به دفقیر ایبي پناه گاه دالوتکو په ذریعه سره وپا شل شو هغه کلي او کلا گانې به په دې په پکښې اوسیده د بمبارو په واسطه وړان شول ، او په وارو وارو به ئې دده دمرکت اعلان کاوه اوحتی ویل به ئې چه په منظر عام کې ئې په دارم خړولی دي .

امکان لری چه دده سیوری به ئې په دارکړی وی ، لکه چه ددوی وزگار تبا څه او زده موده نه یو له اوپخوا له هغه چه ستو مانی واچوی فقیرایبي به نه کوم بل گوت څخه ورته را اوچت شو اودیر تاوانونه به ئې ور ورسول ؟ دمباراز شواده له مرگه خلاص شوی دي .

له شلو کالو راهیسې داسې دیره پوښه په حیث ژوند کوی او تل له یوه ځای په بل ځای ته به یو حرکت کړی دی ، چه پخوا انگرېزان ورپسې سرگر دان نه وو ، او اوس ئې پاکستانیان وپوښه لری است دی .

فقیرایبي دیر نورمال سړی دی او یو عاشق قیانه لری ، دفقیر قامت تر شپږ فته زیات ندی ، گڼمی خپره او پهر پاته میمالری ، توری لری ، سترگی لوی او ایبي چه دده په سترگو کې لږو تنګن توپشته اوله کله به منظر لری یو وخت د کورم په علاقه کې یو زړت انگرېز مجاسد کړ ، خورش د شمعې هیڅو تیزم په غوه داسې ځان خلاص کړ لکه ښکته په پټاک شوه اوفقیر ایبي په ښه ووت .

فقیرایبي فریما پخو کاله پخوا دوزیر دندې خپلو د قوم په یو ، کورنی کې زیات لری دي .

دهلکتوب له خاطر اتي شغه په کړم، شی د فقیر یادی هغه دده یو پک دی، دی وایي،
 «هغه وخت چه اووه کلن وم پلار می یو یو پک او اووه دانې کار توس ماته را کړم او یو م
 دبره می په سپین دسماله کی وپخه اود دبرو پر یوه کوټی می کینیدو ده او ماته می امر
 و کړ چه هغه ټپه وولم، ماته خطا کړه، پلار می یو د شغه شپږم و ولمان او په قهر می دانه
 یو شسته وکړه مگر زما زوی نه یی ؟

دمخه تر هغه چه پلار می بل سرک ووهی مود می لمبې خلاص کړم او زه می له خانه سره
 بوتلم، مور ماته ټپه ویشتل رازده کړه او بودوی ورنخی وروسته می دیلار سره د ټپې ویشتل
 دمسابقې اعلان وکړ، بدې کو ږی مسا بقلمون هر یو د شل شل دانې خضار توس
 درلوده، پلار می درې واده ټپه خطا کړه او دافقه یو وار، پلار می ډیر خو شا له شو او
 هم پنه ورځ می یو نوی کمیس راته واخیست، نور او له هغی ورنخی شته بیاتر ټپې ورنخی
 یوری می یو ټپکه نوم ای

د فقیر شخصیت کمالا دده دخیل زحمت برکت دی، هغه وخت چه می پلار وفات
 شو، دی دوولس کلن و، دوه کوچنی ولونه، درې خویندې او یو مور کی ورنغاړی
 شول، لیکل ولوستل می زده کړه، قرآن می یاد کړ او ملاشو، خود انگریزانو
 د قوت پر خلاف په یوه جهاد کی دخپلی قبیله مشر وټاکل شو، له هغه جهاد
 راهسې شل کاله کچې چه فقیر ای می د یو د ملی زعيم اوسا لار په حیث د پښتو
 د دشمنانو په مقابل کی ولاړ دی، فقیر وایي چه د خپله د انگریزانو په مقابل کی
 له خپلو کړو څخه پښمانه نیم، د خپله د انگریزانو تر د زور ښکاره او پښت او پښت
 او پل پل لاندې ښیږی اومور خپل د پلار کړی، په انگلستان کی سا دیمه ویری
 (جن) او بالا په سیت بیونی خوزه می خود وروستکی پلار نیم، د پلار آن می ارمان
 داوری اوله خور زوی څخه می بد راځی.

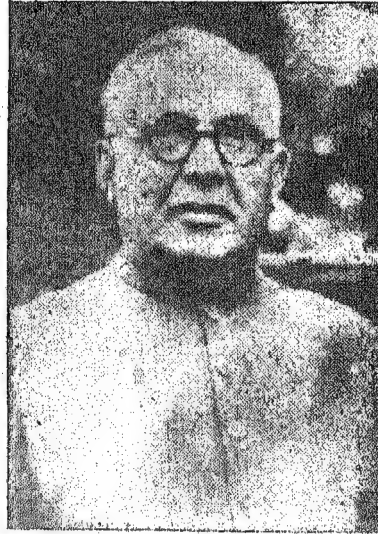
که د غوښتای چه پدای ټپې انگریزان حاضر و چه خود د یوې پرسی د لار ته
 ورسېږی خور دده باندې چه خپله آزادی تر څخه کړانه ورنه ټپکه داسې کار ته
 حاضر پدای شو اود می څه کله چه فقیر اوسا دده زوانه وښیږی ټپې آزاد وکړ.
 څه هم خاور کاله کچې چه انگریزانو هندوستان څخه کړی دای تر دغه ای

به عقیده انگریزا نو اوس هم دهند نیمی قادی ته ستر گي نیو لی دی او غو ایدی چه
دیا کستان په واسطه هغه نیمه قاره اویه تیره بیا دشمال غربی سرحد ایالت ادا ده
کړی .

فقیر به دي عقیده دی چه : «انگر یزانو د پښتانه قوم سره لوی ظلم کړی دی
او ددوی د مملکت یوه لویه برخه یې پاکستان ته بخپلې ده . داغر نې ځمکې وروسته
ترهغې معا هدی چه سرور تیرم دیورند په ۱۸۹۴ع کال لاس امک کړه دیوې
پې خبا وندی ځمکې شکل ټپي وموند . دې ځمکو په انگریزانو یوړې اده نه در اودم
ځکه ئی نو ددې حق هم نه در اود چه هغه بل چاته وبخښی .»

رشتیا همدا ده چه د تاریخ له نقطه نظره د فقیر ایپی منطق قوی دی ، ځکه چه وروسته
تر هغه چه دهند نیمه قاره په تلوار وو بښله شوه دا ځمکې ویا کستان ته وسپارلې
شوې اوفقط دهغوله اوسیدو ونکو څخه یوه رایه قدر ته واخیستله شوه چه په هغه کی هم
فریما پنځوسو په سلو کی خلقو په رای گبرۍ کی برخه وانخیستله دا دمحکومو منطقو حال وه
او په آزادو منطقو کی څو کومه رای گبری هم و نشوه اوختی د آزادو
منطقوله اوسیدو ونکو سره به دي باب کی چا مشوره هم ونکړه ، د همدې تاریخ
حقا یقو په اساس فقیر ایپی دیوه آزاد پښتونستان دعوه کوی .

د فقیر ایپی نفو ذ او تاثیر باید سو سری ونه باله شی ، دی دیر زړود ، وطنخواه
او نوسکری زغیم دی او بایک دغریبې مسا اکو خلق ټول هغه زاده او فر سوده
معلومات چه دده په پاره کی ئی لری تجدید فطری کړی . فقیر ایپی کوم نل اوله
قانون څخه تښتیدلی دهرن نه دی بلکه دی خود ا لوی اید تال لری اوغوا دی چه قوم ئی
د پخوا به شان آزاده او آبرو ستان د ژوند و کړی ، پاکستان باید ش فقیر ایپی
په فطری قدرت او قوت احسان وستیږی . فقیر ایپی یو پاک او کاد توس لری او
دغرم جنگ دیاده ئی ساشمند هم شته . دتو پښکو ، فنگیچو او کاد توسو جوړولو
میلې کادستانی هم لری ، اوسکری په گوریلو جنگ کی دجهان له هېڅ مسکری
څخه وروسته نه یاتښی ، که د فقیر ایپی او پاکستان په منځ کی جنگ و نهایی
افغانستان به هم وجنگیږی اوځکه چه افغانستان دشور وی نو مېوې سره مشرک

۱۲ کمر سیا نماد

مرحوم قاضی عطا اللہ خان

ہفتہ وخت چہ پہ دے کتاب کی دمرحوم قاضی
صاحب لہو سوانح چاپ شول قاضی صاحب لا
دیا کہستانی حکومت پہ تور زندان کی دژوند
وروستی شیپ ورنجی تہروای، خاوس چہ بی
عکس چاپ ویدہ پری نمکینی ذرا خیر لیکو
چہ قاضی صاحب آہ ہفتہ دہ ۱۳۳۰ کال ددلو
پہ پای کی دیا کہستان دہکتو مت د ستغور
تکلیف و نو دہا تر شہید شو

اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُونَ

پہ تنک پہ خور تہ میرزا شی
د ہی تنک کو زوند بیفا دہ
کس پہ وا افکار لہ تنک
سے پہ تنک یا تہ دنیا دہ
(احمد شاہ بابا)

سرحدات اری اوغربی دیمو کر اسی هم له اوضاعو شخه ستر گی پتو لای نشی
دادی دقتیرایی وروستی جملې چه وایی :

د پښتونستان زموږ په نزد یو موجود او حقیقی څیز دی، خوب او خیال نه دی
که زموږ آرزوگانې او آمل په صلح جویانه وسایلو تر سره نشی پښتانه به د خپلې
توری په زور پښتونستان جوړ کړی او به څخه فوت ددوی له دې لاری شخه منصرف کو لای نشی ،

ډاکتر خان صاحب

ډاکتر خان صاحب د خان عبدالغفار خان مشر وروډ او د پښتونستان له مشهور وایو دانو
شخه دی چه اوس د آزاد یخواهی په جرم د پاکستان په تورو جیلو نو کی شپې ور ځی
بیر وی او د پښتونستان د آزادۍ په لاره کی د پاکستان د حکومت ظلمو نه
کالی .

ډاکتر خان صاحب په ۱۸۸۳ ع کال له پیښور شخه ۲۰ میله لرې د چارسده
په اتمانزو کی زیږیدلی دی .

د خپل پلار بهرام خان په ژوند مکتب ته داخل شو او وروسته تر هغه چه د ده پتری
کولیشن امتحان یې د پنجاب په پوهنتون کی ور کړیو کال یې د بهیښی په (گرانټ میډیکل)
کالج کی درس واوست او بیا د منور پلار په توجه د تحصیلاتو د تکمیل په غرض انګلستان
ته ولاړ او هلته یې یوولس کاله درس واوست .

په ۱۹۱۱ ع کال هغه وخت چه دده وروډ خان عبدالغفار خان د انګریزانو په لاس
کی بندی و ، ده د لندن په (تپاس هسپتال) کی د (ایم ، آء سی) امتحان وکړ او په
فرانس کی د جنگ مجاز ته واستول شو .

ده په انګلستان کی یوه انګلیسي میرمن په نکاح کړ او په ۱۹۲۰ ع کال د وطن
خو ته راځی شو .

ډاکتر خان صاحب په داسی وخت کی وطن ته را ورسید چه د دربار وروډ
او د قوم نور مشران د انګریزانو په استعماري ژاندهانو نو ځکی تر شکنجې
لا نځی وه .

دې وضعیت دده روح متاثر کړ او دا انگریزانو پر ضد په مجادله کې د اخل شو
انگریزانو شو مخلی اضطاد ورکړ او شو واده یې بندی کړ خو دده له مېاړې څخه
لاس واخیست شو چه دخدا نې خدمتگارانو په حزب کې شامل او دژوند رنګ یې
په یخې بدل شو . داوکس ژوند پر مخای یې ساده ژوند غوره کړ او دجان یې طبیعت
ته وسپاره .

لکه چه وایې دا که تر خان صاحب ژوند یوه دلچسپه باز یچه بولی اوسیا ست
هغه او به کښی چه نه یې پایل پایل دی او نه یې وړل وړل دی او هم سیاست او مذهب
سره جلا کښی .

دا که تر خان صاحب ډیر خوش طبعه او زنده دله انسان دی حتی له ورو ماشومانو
سره هم په خندا خندا او گره جوړی مجلس کوی .

هغه وخت چه د محکوم پښتونستان صدراعظم و ، هم یې شپل ساده ژوند پرې نیود
او د تېرو صدراعظمانو غو ندي نه و چه له مضطرب لاسی او سیدل او خلقو ته نه
ولیدې کیدل .

دا کتر خان صاحب تلې له ژوندي سره یې له تنه کلفه په تماس کې و .
وا یې چه یوه ورځ کوم سپین زیری سړی دده گریوان ته لاس واچاوه او ورته یې
وویل چه : له کومه وختا چه ته صدراعظم شوي یې تا قوم ته څه خدمت کړی دی ؟
دا کتر خان صاحب په خپس ساده وضعیت جواب ورکړ :
دهمدا خدمت چه ته زما گریوان ته لاس اچوی ، ځکه چه د نورو صدراعظمانو په
وخت کې دی دا سړی نه درلود .

دا کتر خان صاحب دهیم په روحیاتو ښه بلد و ، ه ښکله یې دقوم په مقابل کې له تشدد
څخه کار نه اخیست .

مثلاً : پخوا یو صند اعظمانو به دا شمشیر یو په مقابل کې ه یو لایمی توي څخه کار
اخیست او کوم وخت چه به خلقو پر صفوی هجوم راوړ نو اوښکی بهو انکی غاز به یې
استعمالاوه خودا کتر خان صاحب دوی به داسې نه وه .

وایې چه کومه ورځ خلقو دمسلم لیگک او انگریزانو په تحریک دده پرکوئی هجوم راوړ او غوښته ئې چه دها کټر خانصاحب کور په تېږو وولی پدې وخت حکمې دا کټر خانصاحب یوازې له کوره راووت او خلقوته یې وویل :

«ورنو ا پدې کور کې ستاسې خويندې میندې دى نو ستاسې خوښه چه په تېږوې ولى که نه؟» نو او خلقو لاس ونیړ. همداراز یوه بله ورځ چه خلقو دده پر دفتر حمله کوله او دمسلم لیگک په تحریک په ډیر غضب او قهر دده دفتر خواته روان وو. دا کټر خانصاحب یوازې د دوی مخې ته راووت. کوم وخت چه هغوی ته دا تر دې شول نو دا کټر خان د لاس په لیکه پر لاس په لاس او خپل منځ کې یو خط و یوسته او وې ویل :

«هرڅوک چه تردې خط را تیرشی دیوس به وی - وواښ هرڅه اعتراض چه اړ

زه جواب ته حاضریم»

څنگه چه قول خلق ښتانه وو ، چه د «دیوس» کلمه ئې والویده لږای په لږای ودرېدل او دیوی قومې جرگې په شیرېني مرکه سره شروع کړه.

پدې ډول نو موږ دا کټر خانصاحب دحقیقی عدالت غوښتونکو اودیدو کړا سې طلبانو څخه بللی شو او دده عدالت ثابت دباله همدایو دلیل کسافی دی چه دده عدالت په وخت کې دده زوی عبدالله خان له قانون نه د مخا لږ تحریک په نسبت بندی شوی و. خلقو هرڅه خواش وئې چه هغه آزاد کړي. دا کټر خانصاحب دهنوی په جواب کې وویل چه : «زما دزوی او نورو بندیانو په منځ کې هېڅ فرق نشته څنگه چه قانون له نورو سره معامله کوی زما دزوی سره به هم دغه معامله وشي»

د ۱۹۳۰ع کال داپریل په ۲۷مه وخت چه دانگريزانو سر ددغه تړون اعلان وشو او دانگريزانو دا تړونالستی فوت او دخدای خدمتگارانو نوملځ اخ وړې پېښ شو. دا کټر خانصاحب دپوه وطنخواه دا کټر په حېث ځپله وځپله اجرا کوله او په داسې حال کې چه دغه لږای یوه دا کټر هم جرئت شو کولی دا کټر خانصاحب په ډیره فدا کارۍ دخدای خدمتگارانو دتړانو په تداوی شپه او ورځ یو وخت و .

شوا انگريزانو دپوه باغی په حېث دده دودونځیان دمال اقدار ښان سره دهن اړی باغ په زندان کې بندی کړ .

به ۱۹۳۵ ع کال د محکوم پښتوستان د اسمبلۍ د رئیس په حیث و ټاکل شو او تر ۱۹۳۸ ع پورې یې خپله وظیفه په ډیر جدیت پای ته ورسوله. ۱۹۴۲ ع کال په انقلابي تحریر کې یې په خان عبدالغفار خان گرفتار شو دیوه زړه وړ سپاهی په څیر یې د انگریزانو مقابله کوله .

د ۱۹۴۵ ع کال په انتخاباتو کې د صدر اعظم په حیث و ټاکل شو او په ۱۹۴۶ ع کال د پاکستان د گورنر جنرال د خصوصي اختیارو په اثر معزول کړه شو. له هغه وروسته په حزبې ډول د قوم په خدمت مشغول و، شوه ۱۹۴۶ ع کال د اګست په میاشت چه د مسټر فیوم غیر قانوني حکومت منځ ته راغی د اکثر خان صاحب او دده ورور خان عبدالغفار خان سره له دوو واسو زرو خدائي خدمت گارانو د آزادي خواهي په جرم د پاکستان د استعماري او متجاوز حکومت په نورو جیلونو کې واچول شول چه تر اوسه هم هلته بندیان دي او د پاکستانی حکومت ظلمونه گالي. د اکثر خان صاحب د آزاد پښتوستان په باب کې داسې نظر په لری ده پښتون د چارې توپ منلای نشي. انگریزانو سندی او پښتاني ملاکین سره یو کړی دی غواړي چه پښتانه د هغوی مړیان کړي مگر پښتون د غلامۍ تر وړاندې مرگ بهتر گڼي. پښتون قام آزادي دخپل مټ په زور گټلی ده بر بنده اووړي به ژوند و کړی خو دېل چا غلام کیدای نشي د انگریزانو تر ټنگ وروسته د اقتصادیانو انقلاب د تلونکي دی او هغه به حزبې انقلاب وی چه د هغه مخ نیوی به نه د کال انگریس له لاسه پوله وی نه د انگریک او نه د نورو پارټیو او احزاب له لاسه .

خان عبدالصمد خان

خان عبدالصمد خان د جنوبی پښتوستان له مشهور مشهورو لیوالتانو څخه دی چه د ژوند او په پښتوستان او د پښتو د آزادي په لار کې د انگریزانو د امپریالستي فوټر ضد په مجادله تیره شوي ده او هم په ټولو مشهور مبارزو کې یې چه د خدماتی خدمتگارانو د انگریس او نورو سیاسي د لوله خوا د انگریزانو پر خلاف کیدلې مهمه پښتانه درلوده .

خان عبدالصمد خان دجنوبی پشتوستان د «گلستان» په علاقہ کی زیخیدلوسی اویہ
خوځه اشکری دی. دده سیاسي ژوند له ۱۳۰۶ هـ کال څخه شروع کیږي اوداهغه وخت و
چه په افغانستان کی ددای خلی انقلاب اوربل شوی و، لڅکه نو خان عبدالصمد خان
وغو شته چه له ډیرو رضا کارانو سره دافغانستان په نجات کی عیلا سر څه واخلی. خو
انگریزان چه په څېړنې شول خان بی سره له ملگرو بندی کړ. پسانه انگریزانو وغو شته چه
خان په ضمانت ایله کړی خوده له ضمانت ورکولو څخه سخت انکار وکړ او (۹) مياشتي
ئی په مشقت سره بند پکړت تیر کړ هغه وخت چه دافغانستان انقلاب خلاص شو نو خان
صاحب هم له بند یغالی راویستل شو اویو حزب ئی د «انجمن وطن» پنامه جوړ کړ چه په
هغه کی دجنوبی پشتوستان اکثر آزادی خواهان شامل شول اودهغه حزب مهم رادم وطن
استقلال اود پښتانه قوم آزادی وه.

دی انجمن له خدماتی خدمت کارانو سره مستقیمه را بڼه درلودله. په ۱۳۰۸ هـ کال
چه خدماتی خدمت کارانو اودهغه کانگرس د انگریزانو سره عدم تعاون
اعلان وکړ، خان عبدالصمد خان هم له خپلو ملگرو سره په هغه کی کلون وکړ اوانگریزانو
لکه څنگه چه د خدماتی خدمت کارانو او کانگرس مشران دهغه اعلان په اثر و نیول.
خان عبدالصمد خان اودده ملگری هم بندیان شول او څنگه چه په جیل کی له دوی سره ډیر
وحشیانه سلوک کېده نو دوی عدم تشدد د اصولو سره سم دده په اصلاح «پوهاند» تال
یعنی دودی نه خوړل شروع کړ اوددریشت ونځی ئی یی له اوبو نونډه هېڅ غذا
ونه خوړله او په دې ترتیب ئی انگریزانو ته دناپته کړه چه پښتانه هېڅکله اویه هېڅ ترتیب
له خپلی آزادی څخه تیریږی نشی دې کاله بامشقه بندی تیر کړ خو چه له بنده خلاص
شو بیانی خپلی میاړزی ته دوام ورکړ.

په ۱۳۱۵ هـ کال ئی یوه ملی مطبعه تاسیس کړه او په ۱۳۱۷ هـ کال ئی د «استقلال»
پنامه د یوې جریډی په نشر کونکی پوری کړی اوداجریډه ئی شو کاله په پرتو او اندوژو
نشر کړه خو ولوسته د پاکستان د حکومت له خوا بنده کړه شوه.

په ۱۳۱۷ هـ کال ئی د خدماتی خدمت کارانو واکار مشر خان عبدالغفار خان
جنوبی پشتوستان ته دعوت کړ اودهغه په ملگر تیا ئی د خپل ملی تیر پاش د پانامه په

قاضی صاحب بنہ عالم افغانون دان سړی دی، دو کالکات مختلفې دورې ټپې تېرې کړې دي. یو وخت د محکوم پښتونستان د معارف وزیر او بیا د مالیې وزیر و.

قاضی صاحب په تاریخ کې اوی لاس لري، په ۱۹۳۱ ع کال چې د بنارس په سنتر جیل کې او بیا په ۱۹۴۲ ع کال د پېښور په سنتر جیل کې بندي و. یو کتاپ ټپې د پښتو تاریخ « بنامه په پښتو ژبه لیکلې دی چې تراوسه ټپې دوه جلدونه لومړی جلد په (۳۱۰) مخو کې او دوهم جلد ټپې په (۳۱۲) مخو کې په سنگي چاپ په پېښور کې چاپ شوی او نشر شوی دی چې د پښتو په باب کې ډیر څه معلومات لري.

هغه وخت چې د انگریزانو په زور د پاکستان دوو پښو ټپې حکومت منځ ته راغې قاضی صاحب هم د نورو آزادی خواهانو مشرانو په څیر د پښتونستان د آزادۍ زغ اوچت کړ او وې ویل « بن د انگریزانو جانشینان غواړي چې د انگریزانو تر غلامۍ وروسته موږ د هندو سندی او پنجابې ملاکینو تر نفوذ لاندې کړي چې ټول عمر ټپې خپل سر و نه د انگریزانو په دروازو کې ایښي دی مگر زه په شکاکه وایم چې پښتون مرگ مني خو په هېڅ اسم و رسم او په هېڅ قیمت د سندی او پنجابې ملاکینو غلامې منلي نشي! » قاضی صاحب هم د محکوم پښتونستان د نورو وینو پښتو مشرانو په څیر پښې جرم چې « آزاد پښتونستان » غواړي د پاکستان د حکومت په جیلونو کې شپې ورنځي تیروي او څلور کاله کینډی چې بېله کوم جریمه بندي دی.

تبصره :

« په مرغه د قاضی صاحب د ښوونځي ژوند معلومات لاس ته راغلي.

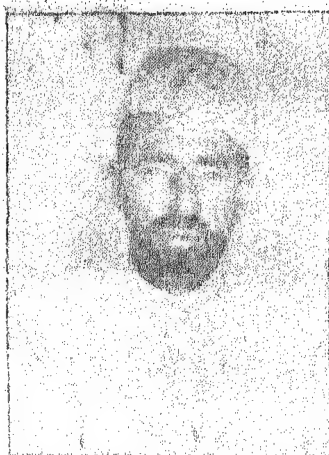
محمد ایوب خان

د آزاد پښتونستان له خدا کسانو ښه پوهم خانای محمد ایوب خان اڅکزي د ښوونې پښتو نستان د ایالتی ښوونې دسېس په « ټوټه » کې دی.

محمد ایوب خان د جناب محمد یعقوب خان زوی په ۱۹۰۹ ع کال د جنو پښې پښتونستان په « گامشيان » علاقہ کې زیږېدلی دی.

په پانډو کې د همدې شخص پخوانی د هوښیار
د پانډو کې د همدې شخص پخوانی د هوښیار

په پانډو کې د همدې شخص پخوانی د هوښیار
د پانډو کې د همدې شخص پخوانی د هوښیار

جانب محمد شعیب صاحب دباغورد محلی
شوری خانگی رئیس

جانب حاجی نورعل خان دتورا دایالتی شوری رئیس

لاشل کلن نه وچه په سياسي صحنه کې شامل اوده انجمن وطن « غړی شو. په ١٩٢٩ ع کال د انجمن وطن د لویو حساسو غړو سره د انگرېزانو د امپريالېستي حکومت له خوا د آزادۍ خواهي په جرم گرفتار او تر دوه کاله پامشقه بند وروسته له وطنه اخراج شو، ډیر کلونه په لاهور او دهلي کې و، خوهر بخای شي دخپل قومي مرام د پاره خدمت کاوه او د وطن له ننه پیغمه نه و، خو په ١٩٤٠ ع کال دخان عبدالصمد خان تر مشرۍ لاندې دهند د کانگرس سره د امپريالېستي او متجاوز قوت پر خلاف د وطن د آزادۍ په لاره کې همغا شو.

محمد ایوب خان خان عبدالصمد خان یو فداکار ملگری و او دهغه سره په اکثرو بندي خانو کې یوځای بندی و.

هغه وخت چه خان عبدالصمد خان د آخر وار د پاره د پاکستان د متجاوز حکومت له خوا بندي شو، شاغلي محمد ایوب خان دهغه په حقوق د « انجمن وطن » د حزب رئیس وټاکل شو او د پاکستان د حکومت د استعمار په مقابل کې یی مبارزې ته دوام ورکړ خو چه د پاکستان حکومت انجمن وطن یو غېرو قانوني حزب اعلان اودهغه له خیار « استقلال » یی بند کړ او د انجمن وطن د غړو د گرفتارۍ امر وشو. محمد ایوب خان هلته دخپل مرام د دهلي کولو د پاره لویه زمینه مساعد و نه کوله نو هغه وچه په ١٩٢٩ ه ش کال له خپلو پنځو ملگرو: شاغلي ارباب عبدالقادر خان، شاغلي اختر محمد خان، شاغلي حیات الله خان، شاغلي محمد اعظم خان او شاغلي عبدالباقي خان سره دخپل پښتني وروڼو د مملکت افغانستان خوا ته راشي او وروسته یی دهم هغه کال د هیران په اوله نیټه د قندهار او پښتونستان د سرحد په سر کې د توپي په علاقه کې د آزاد جتو یی پښتونستان مرکز وټاکه او یوه دهلي شورې یی تشکیل او د آزاد پښتونستان شکل یی پرغ شي او پټ کړ او هم یی یوه جریده د « آزادي پتون » پناه مه قاسیس کړه چه اوس هم په پټو اردو نشر یږي.

د افغان پښتون اوس هم هلته د پښتونستان په خپل خدمت مشغول او ډیر فداکار پښتانه ورباندې راغونډ دی.

مولانا نور دل خان

مولانا حاجی نور دل خان د آزاد پښتونستان د تیرا د ایالتی شوری اوسنی رئیس دی. ایریدی قوم له خورا سابقه دارو مجاهدینو څخه دی. دده ژوند له یوی سلسلې څخه مجاهدانو څخه عبارت دی چه دامیرالیستی انگریزانو او د پاکستان د متجاوز حکومت په مقابل کې ښی کړی دی. دی د مرحوم شیردل خان زوی په قوم فمبر خیل ایریدی او د تیرا په مرکز (باغ) کې اوسېږي. ده قدیمه علوم په پښتونستان او هندوستان کې اوسلی دی خصوصاً په پخوانی طب کې ښه لاس لري.

تر تحصیل وروسته ښی د قوم بیدارولو ته ملا و تړله او هم ښی د هندو متجاوز پښو سره چه د پښتونستان خاوری ته ښی سترگی سرې شوی دی خورا ډیر چنگونه کړی دی څو ښی ښی د پښتونستان دخپلواکۍ دساتلو دپاره د انگریزانو د متجاوز فوټ سره خورا گټورۍ کړی او د هندو متجاوزو ته ښی رد کړی دی.

د افغانستان د استقلال په جنگ کې ښی هم د افغانستان په طرفدارۍ او په برخه اخیستې ده. او په آزادو قباکو کې ښی د افغانستان د هندوخت ډیر ملی بیرغونه ویشلي وه او په دې وسیله ښی د آزاد پښتونستان قبایل د انگریزانو د استعمارۍ حکومت پر خلاف پخول چه اوس هم له هندو پیرغو څخه څو بیرغونه ده. مولانا په کونډ کې شته او د هندو اسلامي او ملي مجاهدو لویه دمه چه نن ورځ د ایریدو ټول شاخونه پر مولانا باندې پوره اعتماد لري او مولانا ښی د تیرا د ایالتی شوری رئیس ټاکلی دی.

مولانا اوس قریباً پنځه پنځوس کلن دی او د آزاد پښتونستان د جوړولو او او ټینګولو په لار کې په فعالیت بوخت دی.

جان صاحب

دده افضل نوم محمد شعیب خان او د مشهور مجاهد د بابری ملا صاحب زوی دی. په ۱۳۳۳ هـ قمری کال د باجوړ د چهار منگه د گل آباد په کلی کې زیږیدلی او متدو له علوم ښې پخپل کور کې لوستلی دی.

په تیره بیا په یونانی طب کې ښه معلومات لري.

سر بېړه پریښو په فالسی، عربی او اردو هم پوهېږي. دده د خپل مرحوم مشر ورور گل صاحب په ملګري د استعمار پوښو د تڼا وز په مقابل کې ډیری غزاګانې کړي او د شېقدر، کړپه، ایښکندی، کندهاب او په نورو مشهورو جګړو کې شرکت کړی دی.

هغه وخت چې هندوستان تقسیم شو، دده ورور گل صاحب د آزاد پښتونستان آواز اوچت کړ او د هغه مرحوم تر مړینې وروسته جان صاحب دخپل ورور په تعقیب د پښتونستان تحریک په همدغه شدت پرمخ بوت. خو چې قوم د پښتونستان د باجوړ د مېلمنې شوری درېس په حیث انتخاب کړ او تر اوسه د پښتونستان په خدمت مشغول دی.

حاجی محمد حسن خان

جناب حاجی محمد حسن خان د سردار خان زوی، دا کرم خان نمسی او په قوم مومند و.

په ۱۲۷۶ هـ ش کال د مومندو په گرداب کې زیږیدلی دی.

دده ښې کتابونه په خپل کور کې لوستلي دي.

حاجی صاحب د انګریزانو پر خلاف په ډیرو غزاګانو کې ګندون کړې په تیر ه ښې بیا د افغانستان د استقلال په چلښت کې دخپل مرحوم پلار سره د افغانی مجاهدینو په طرفدارۍ ډیر چنگونه او مساعد تونه کړي دي.

په ۱۳۰۵ هـ کال چې ښې پلار وفات شو د قسومي چالو اداره دده په وسایله شو.

داعیه حضرت شهید به عصر کی کابل ته راغی او داعیه حضرت شهید له خوا داعیان دمجلس غری واکل شو، او قربا خوار اس کاله او دوی میاشتی به کابل کی داعیان دمجلس غری و . خو چه د پښتونستان د آزادۍ هنگامه ترده شوه او حاجی صاحب د قوم به خو واهش آزاد پښتونستان ته ولاړ او د مومندو دمجلسی شوری رئیس وټاکل شوه. او تر اوسه په دیر جدیت د پښتونستان خدمت په لاره کی مشغول دی .

میر ا جان خان (سیال)

د آزاد پښتونستان له منورو مجاهدینو څخه دی چه اوس د دواړی پښتون د مشهوری مجلسی لیکنه او اداره دده په غاړه ده .

ښاغلی سیال د جناب حاجی میا جان خان غازی او شهید زوی او په ۱۳۳۰ ه قمری کال د مومندو په کور د خیلو کی زیږیدلی دی . تحصیلات یې په خصوصی ډول پای ته رسولی او د پښتو ژبی پیاوړی لیکونکی او ښه شاعر دی . په اردو او فارسی به یو ښه پوه پښتو او د انگریزی او عربی سره لږه لږه آشنه لري .

په پښتو کی ښه آثار لری چه ځینی یې چاپ شوی هم دی .

ښاغلی سیال علاوه پر نویسندگي دخپل مرحوم غازی پلار سره یې د انگرېزانو پر خلاف په دیرو غراگانو کی گډون کړی دی، او لکه څنگه چه وایی د ښاغلی سیال گورنۍ دغا زیاو په گورنۍ مشهوره ده او ددې سکورنۍ د شهیدانو څخه قربا یوه ځانته هلبه سخته شوې ده .

ښاغلی سیال د پښتو ښان د تشکیل او آزادۍ سره مخصوص عشق لری او پدې لار کی هر داز قربانی او فدا گاندي ته حاضر دی او اوس غواړی د نظم له لاری د دې مقدس او هلمر مقصد شپاره خدمت وکړي .

ده په ۱۹۳۵ ع او ۱۹۳۶ ع کال په انځر پاشه د « مومندو پناه » چلاوه . کم وخت چه د پښتونستان تعریف شروع شو اولومری یې یوه رساله د پښتونستان جوړووه پناه او پیا یې بله رساله د پښتونستان وگټه پناه ولیکله او نشر شوه .

پیا په ۱۳۷۶ ه کال یې د آزاد پښتونستان په کور د خیلو کی یوه سنگی مطبعه ټاکلېس سکره او دواړی پښتون پناه پناه یې دیوې مجلسی په نشر لاس پور دی کړ چه اوس په حروفی چاپ چاپ پښتو .

ښاغلی ظهیرالدین رمضان
د آزاد پښتونستان د الحساد
چلوونکي او د پښتو پښتونستان
د حکومت د مطبوعات رئیس

ښاغلی میراجان خان خیال د لوی پښتون
د پهلې چارو لیکي

په ١٣٢٩ هـ کال شاغلی سیال دشمالی پښتو نستان په نمایندگی د هند د توارو پښتو د جړگي په بڼه د هلي ته ولاړ او پدې سفر کې ټي اسلامي مملکتونه لکه ایران، عراق، سعودي عرب او د هند اکثر مرکرونه ولیدل او اوس د آزاد پښتو نستان د مومند و په خلافت کې په فعاليت مشغول دی او خپل خط مشي ټي په خپل یوه بیت کې داسې ټاکلی دی .

یا به کړو جوړ پښتو نستان پښتني ژوند به کوو

یا به له خپله لاسه بځا نه کورستان جوړوو

ظهير الدين (رمضاني)

د مشغلي پښتو نستان د وزیرستان له فداکارو زلمیانو څخه دی چه اوس د وزیرستان

د ایالتی دملی شوری د رئیس په حیث انتخاب شوی او کار کوی .

شاه غلي د رضاني د وزیرستان د مشهور مجاهد رمضان زوی دی او پنځه دیرش کاله

پخوا د مسعود و دمیدان د علاقې په سلطانیه صلمی کی زیږ پیداوی او خپل تحصیلات ټي

دافغانستان په حبیبیه مکتب کې ترده شوي پوری تکمیل کړي دي، تر تحصیل وروسته

آزاد پښتونستان ته تللی او هلته ټي دخپل بزرگوار پلار تر قیادت لاندې د افسرانو

پر خلاف په دیرو فزاکانو کی کار کړی دی .

په تیره ټي بیا دافغانستان د استقلال په پښتو کی دیوی فداکاری کړی دی چه

د هغو فداکاریو په پرتلیش کی دافغانستان دولت دده پلار ته دفرقه مشرۍ افتخاری

د تبه او پخیله ده ته د کتک مشرۍ افتخاری دتبه ورکړه او اوس یو کال کیږي چه ددوم

لږ اداقد ا کار زلمی د وزیرستان دملی ایالتی شوری د رئیس په حیث ټاکلی شوی دی او

د پښتونستان د خدمت په لاره کی دیر سعادت او فواید کوی .

شاه غلي د رضاني علاوه دملی شوری په دیاست د (آزاد پښتونستان) پنامه دیوی ایجاد

مؤسس او چلوونکی هم دی چه اوس دا اخبار د گشتی همایین په واسطه دطبع او نشر پکړی

دی په پښتو کی ټه لیکونکی دی او په هغه پښتونستانی هیئت کی چه د هند د پښتو د جړگي

له خوا د هلي ته بللې شوی و دی هم شامل و .

(پای)

ددې کتاب ماخذونه

همه کتابونه او آثارچه ددې کتاب په لیکو کې ورځینې استفاده شوې او پکې به پکې
حواله ورکړه شوې ده ددې :

پښتو :

- ۱ - پته خزانې : د محمد هوتک تالیف او د کابل چاپ .
- ۲ - پښتانه شعراء : لومړی او دوهم ټوک د کابل چاپ .
- ۳ - دخو شحال خان خټک کليات : د قندهار طبع .
- ۴ - د سلیمان ماکو تذکره : چه شو پانښې ئې په پښتانه شعراء کې زنگوگراف شوی دی .
- ۵ - د احمد شاه بابا دیوان : د کابل چاپ .
- ۶ - د پښتو تاریخ : لومړی ټوک او دوهم ټوک د مرحوم قاضی عثمان الله تالیف د پښتو د طبع .
- ۷ - د کافظم خان نامه دیوان : قلمی نسخه .
- ۸ - د امپ سفر د دیناغلې نصیر الله «نصر» لیکنه او د پښتو د چاپ .
- ۹ - پښتو وختن اسلام : قلمی نسخه .
- ۱۰ - د پښتو د ادب تاریخ : د دیناغلې صدیق الله رشتین تالیف د کابل طبع .
- ۱۱ - د خپلواکي تړون : د دیناغلې اوسان سلیمي اثر د کابل چاپ .
- ۱۲ - د اتماد مشرقي اخبار : د ۱۳۳۰ هـ کال د کابل .
- ۱۳ - د دیناغلې خان خټک دیوان : د پښتو د چاپ .
- ۱۴ - د محمد بابا دیوان : د دلاهور طبع .
- ۱۵ - د انصاف خبریه : د ۱۹۶۹ هـ کال د ۷۵ تاریخ کچه .
- ۱۶ - د پښتو فوایز : د دیناغلې ميا اوداد الله بن تالیف قلمی نسخه .
- ۱۷ - د کابل مجلې : مختلفې شاعرې .

۱۸ - دطلوع افغان روزنامه : دپخوانيو کلو شماري .

۱۹ - تاريخ مرغه - مع : دهند طبع .

فارسي :

۲۰ - تاريخ افغانستان ، لړۍ او د و هم هوتک د پناغلي احمد علي ک - هزار اد

تاليف او دکابل طبع .

۲۱ - دچترال تاريخ : دپناغلي ميرزا محمد غفران خان چترالي اثر چه يوه قلمي

نسخه يي دقبائلو په کتبخانه کې شته .

۲۲ - فتوحات اسحق خاندان : قلمي رساله دپناغلي کهزاد ليکنه .

۲۳ - تاريخ رياست سوات : چه قلمي نسخه يي دقبائلو په کتبخانه کې شته .

۲۴ - منادی الجهاد : دمولانا محمد ظاهر شاه دوزيرستان داوسيدونکي ليکنه چه قلمي

نسخه يي دقبائلو په کتبخانه کې شته .

۲۵ - دپيتون ږغ مجله : ۱۱ کال - ۱۳۷ هجري ۵ مخ .

۲۶ - خورشيد جهان : ددهد چاپ دشمير محمد افغان تاليف .

۲۷ - دکابل سالنامي : دمختلفو کلو نو .

۲۸ - سراج التواريخ : دکابل چاپ .

۲۹ - تاريخ افغانستان : دريم جلد دپناغلي عبدالنور دکابل طبع .

۳۰ - افغانها وچنگيزيان : د۱۳۳ کال دبهزان په ۵۰۴ گڼو ابس کې .

۳۱ - دپستان مذاهب : دهند طبع .

۳۲ - تذکره الاشراف والاشراف : فارسي تذکره داخون درويزه تاليف دهند طبع .

۳۳ - دآريانا مجله : په په کابل کې نشر يي .

۳۴ - منتخب التواريخ : دري جلد چاپ شوي دي .

۳۵ - ترک جهان گير : دهند طبع .

۳۶ - مآثر الامراء .

۳۷ - منتخب الباب .

- ۳۸ - افغانستان در قرن ۱۹ ، د ښاغلي سيد قاسم د شتيا اثر د کابل طبع .
- ۳۹ - مسئله پښتونستان : د ښاغلي مير محمد صديقي اثر د کابل چاپ .
- ۴۰ - حقايق راجع بقوم پښتون : چه دمستر قوم دمستور پښتونستان دغیر قبا نونی صدر اعظم دهغه کتاب خلاصه او ترجمه ده چه « طلا او توب د پښتون په سرحد کی » او مېړنی او اوس دخپل کتاب نه په مخالفه لار روان دی .
- ۴۱ - تمة البيان : د سيد جمال الدين افغانی تالیف او د ښاغلي محمد امین خان خوگياڼی ترجمه د کابل چاپ .

اردو :

- ۴۲ - حیات حافظ رحمت خان : د ښاغلي سيد الطاف هلي تالیف او د هند طبع .
- ۴۳ - جغرافیه صوبه سرحد : په اردو ژبه د پېښور طبع .
- ۴۴ - یادگار تاجپوشی قلات : چه په ۱۹۲۲ څه مه کال مولوی دین محمد په اردو ژبه لیکلی او چاپ شوی دی .
- ۴۵ - جغرافیه بلوچستان : چه په ۱۹۴۸ څ کال لیکلی شوی او په کوپه کی چاپ شوی دی .
- ۴۶ - حیات افغانی : د محمد حیات خان تالیف چاپ شوی دی .
- ۴۷ - سیرت سيد احمد شهباز : په هند کی چاپ شوی دی .
- ۴۸ - سر سيد برهانیه و افغانستان : د مالک سيدال خان تالیف او د کابل چاپ شوی دی .
- ۴۹ - یادشاد خان و آزاد پناستان : یوه رساله ده چه ښاغلي رحمان صديقي لیکلې او په پېښور کی چاپ شوي ده .

انګلیسي :

- ۵۰ - د شمال غربي سرحد آزادو : په انګریزي ژبه دی چه ښاغلي شجاع شو مقالې ورځني په فارسي ژبه ترجمه کړی دی .
- ۵۱ - وزیرستان : د ښاغلي نوره محمدستان تره کی " تر یوه برخه پښتو کړي ده چه د مطبوعاتو په کار مېخانه اړه اړی .

از شمال غربی سوجد : دسرویدیم بارتن اثر دیناغلی معهودی تر بیسه .
 از نستان : دسر کفرایزر تا پتلیز اثر .
 از ایست : دهملتن اثر .
 از جنک : دهچنسن اثر .

شستونه :-

اغلی محبت گل خان مسود .
 اغلی غیرت گل خان دتیرا دمعلی شوری دهضو یاد داشت .
 اغلی محمد گلاب نگرهاری یادداشت .
 باغلی جهش باز خان ابریدی (وفادار پینشون) یادداشت .
 باغلی فاتح الملك (ننگک) دسوات داوسیدونکی یادداشت .
 باغلی آب حیات خان دچقرال دشهر اده یادداشت .
 باغلی فقیر شان مو مند یادداشت .

LYTTON LIBRARY, ALIGARH.

بسم

DATE SLIP

پ

This book may be kept

۹۵۸۵۸

FOURTEEN DAYS

A fine of one anna will be charged for
each day the book is kept over time.

--	--	--	--

90157

No. 1

[illegible]